

Preot Mihai IORDACHE

LUMINA ÎNVIERII

Spiritualitatea Sfintelor Paști

BASILICA
BUCUREȘTI
2019

Preot Mihai IORDACHE

LUMINA ÎNVIERII

Spiritualitatea Sfintelor Paști

2019 – ANUL OMAGIILOR
ALE SAFTIVELI ROMÂNESC

Preot Mihai IORDACHE

LUMINA ÎNVIERII

Spiritualitatea Sfintelor Paști

BASILICA

BUCUREȘTI

2020

Editor:

Preot Mihai HAU

Redactor:

Preot Cristian ANTONESCU

Tehnoredactare și copertă:

Laura - Raluca CRISTEA

© Editura *BASILICA*, 2020, pentru prezenta versiune (ediția digitală)

ISBN 978-606-29-0370-1 (pdf)

editurilepatriarhiei.ro

editura@patriarhia.ro

Cuprins

Cuvânt înainte	9
Introducere	13

Partea I. Învierea lui Hristos și viața creștină

Învierea Domnului. Lumina vieții noastre	21
Lumina Învierii. Principiul central al vieții creștine	28
Bucuria Învierii și viața creștină	44
Prezentul continuu. Lumina vieții veșnice	54
Luminarea simțurilor.....	67
Trupul și sufletul în lumina Învierii	86

Partea a II-a. Spiritualitatea Canonului Sfințelor Paști

Cântarea 1	99
Cântarea a 3-a	108
Ipacoi.....	117
Cântarea a 4-a	120
Cântarea a 5-a	130
Cântarea a 6-a	138
Condacul Învierii.....	148
Icosul Învierii.....	156
Spiritualitatea Sinaxarului Învierii.....	167
a) Patru semnificații ale cuvântului „Paște” (trecere).....	175
b) Învierea morților – izvorul bucuriei și încetarea dezbinării.....	180
c) Învierea Domnului.....	186
d) Maica Domnului și femeile mironosițe	190

e) Întâlnirea cu Hristos cel Înviat.....	200
f) Maria Magdalena. Spiritualitatea femeii	205
g) La ce oră a înviat Hristos?	215
h) Trei zile și trei nopți.....	218
<i>Învierea lui Hristos</i>	221
Cântarea a 7-a	229
Cântarea a 8-a	241
Cântarea a 9-a	252

Partea a III-a. Spiritualitatea Învierii în stih și în cuvânt

Luminânda Învierii. Biruința vieții asupra morții.....	265
Laudele și trăirea bucuriei vieții sfinte	274
Stihirile Paștilor. Viața fără sfârșit	278
Ziua Învierii. Sfințirea timpului.....	291
Cuvântul Sfântului Ioan Gură de Aur la Sfintele Paști.	
Spiritualitatea iertării și a comuniunii.....	296
a) Bucuria Învierii	299
b) Ceasurile „învierii noastre”	302
c) Universalitatea Învierii.....	308
d) Puterea Învierii și biruința asupra morții	311
e) Spiritualitatea Învierii la Sfântul Apostol Pavel	316

Partea a IV-a. Rugăciunile Învierii și spiritualitatea hranei

Rugăciunea la binecuvântarea pâinii („paști”).....	329
Rugăciunea la împărtășirea credincioșilor în Duminica Sfintelor Paști	334

Rugăciunea la binecuvântarea cărnurilor.	
Spiritualitatea binecuvântării hranei pascale	344
Rugăciunea la binecuvântarea brânzei și ouălor.	352
Concluzii	356

Addenda

Data Sfintelor Paști în Răsărit și Apus	
De ce sărbătorim Învierea Domnului la date diferite?	360
Bibliografie	373

CUVÂNT ÎNAINTE

În trăirea și viața Bisericii, Învierea lui Hristos este evenimentul central al istoriei, care luminează „din interior” toate fapăturile, de la om până la întreaga creație, înălțându-le la un nivel superior de existență.

Prin spiritualitatea Învierii, ca o mărturisire de credință și ca o abordare științifică a problematicii, dorim să expunem și să argumentăm două lucruri fundamentale pentru viața omului: în primul rând, în Duminica Sfintelor Paști și în fiecare duminică sărbătorim și trăim nu doar Învierea Mântuitorului Hristos, ci și *învierea noastră personală*, iar în al doilea rând, învierea fiecăruia dintre noi trebuie să se realizeze *acum*, în prezent, în timpul vieții noastre. După cuvintele Mântuitorului Hristos, ale Sf. Apostol Pavel, ale Sf. Ioan Gură de Aur și ale altor Sfinți Părinți, învierea noastră, în special, a sufletului nostru, trebuie să aibă loc încă din această viață, urmând ca la sfârșitul veacurilor ea să fie completată de învierea trupului nostru înduhovnicit.

Din acest motiv, Biserica, prin învățătura și slujirea ei, atunci când se referă la Învierea Domnului folosește cuvântul „Paște” (trecere), în special, în forma sa de plural „Paști”, de exemplu, „Sfintele Paști”, „Duminica Sfintelor Paști”, „sărbătoarea Sfintelor Paști”, „slujba Sfintelor Paști” etc, deoarece sărbătorim și trăim două învieri: Învierea Domnului și învierea oamenilor. În Învierea lui Hristos este cuprinsă și învierea noastră, iar Învierea Domnului devine izvor și fundament al învierii și al vieții noastre.

Chiar dacă lucrul intens la realizarea acestei cărți a fost făcut în ultimii ani de zile, mai ales în ceea ce privește caracterul ei științific, preocuparea cu tema învierii a început cu foarte mult timp înainte, încă din vremea studiilor de teologie. La început, a apărut întrebarea: „de ce cântăm «veniți să bem băutură nouă, nu din piatră stearpă făcută cu minuni, ci din izvorul nestrucăciunii, cel izvorât din mormântul lui Hristos»? Treptat, învățătura și trăirea Bisericii a lămurit și transfigurat această interogație umană, deoarece „acum toate s-au umplut de lumină: și cerul și pământul și cele de dedesubt”. În Canonul Învierii, descoperim unul dintre cele mai frumoase adevăruri de credință: „prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului și începutul altei vieți, veșnice”.

De aici învățăm că învierea trebuie să devină un *modus vivendi*, ceva firesc, natural, pe linia omenesc – dumnezeiesc, pornind de la slăbiciunile firii și urcând spre orizonturile harului și ale luminii, spre Persoana vie și reală a Mântuitorului Iisus Hristos, fără de care nu ar trebui

să concepem viața, indiferent de felul sau condițiile ei. Prin prezența, lumina și eficiența ei, Învierea Domnului are puterea de a ne ajuta în lupta noastră cu păcatele, cu neputințele și cu patimile și de a ne sprijini în împlinirea binelui și în cultivarea și lucrarea virtuților, adică de a înainta spre asemănarea cu Dumnezeu.

Lucrarea de față, *Lumina Învierii. Spiritualitatea Sfințelor Paști*, se dorește a fi o cercetare teologică și spirituală a felului în care se cuvine să trăim și să simțim Învierea lui Hristos, ca un „model” și ca un „început” al învierii noastre.

Autorul

INTRODUCERE

Prin această lucrare, doresc să vă aştern, în fața dumneavoastră, o *altă* masă duhovnicească din care să ne hrănim, și anume, Învierea Mântuitorului Iisus Hristos. Îmi propun să ne oprim cu mai multă atenție asupra acesteia și, în special, asupra slujbei Sfintei Învieri, având ca punct central Canonul Învierii, cântarea pascală principală, pe care o auzim începând din noaptea Sfințelor Paști, în toată Săptămâna Luminată și până la Înălțarea Domnului.

Prima întrebare pe care trebuie să o lămurim este „cine a scris Canonul Învierii”? Așa cum găsim la începutul acestuia, el a fost alcătuit de Sf. Ioan Damaschinul (675-749). Sfântul Ioan s-a născut în anul 675, într-o familie nobilă și bogată de arabi creștini, la Damasc, în Siria¹, țara unde astăzi sunt lacrimi și durere, la sfârșit de război civil, câteva orașe (Homms, Aleppo, Raqqa) fiind transformate

¹ Siria și împrejurimile sale constituie o veche regiune istorică a umanității, care a dat în primele secole ale Bisericii mulți părinți și sfinți importanți. Sf. Ap. Luca și Sf. Ioan Gură de Aur s-au născut în Antiohia Siriei. Sf. Ap. Pavel a avut „sediul” călătoriilor sale misionare în Antiohia Siriei, unde a predicat în primul an. Tot în Siria sunt născuți Sf. Efrem Sirul, Sf. Isaac Sirul, Sf. Ioan Scărarul și alții.

în ruine în ultimii ani. De mic copil, a avut parte de o educație aleasă, avându-l ca dascăl și pe călugărul Cosma, răscumpărat din robie de tatăl său, Sergie Mansur. După moartea tatălui, Sfântul Ioan ajunge consilierul personal al califului Omar II al Siriei, care va porni, mai târziu, o persecuție aspră împotriva creștinilor². În urma acesteia, Sf. Ioan Damaschinul renunță la toate proprietățile și averile sale, se călugărește și intră împreună cu Cosma (fratele său adoptiv, care va deveni Sf. Cosma Melodul sau Imnograful) în Mănăstirea „Sfântul Sava” de lângă Ierusalim, cunoscută și sub numele de „Mar Saba”.

Spirit enciclopedic, Sfântul Ioan este un bun cunoscător al teologiei patristice și al filosofiei antice și un erudit desăvârșit, ceea ce l-a determinat pe Patriarhul Ioan al V-lea al Ierusalimului să-l hirotonească preot și să-i dea misiunea de a predica în Biserica Învierii din Ierusalim. Același patriarh va apela tot la Sfântul Ioan pentru a-l ruga să ia atitudine și să formuleze un răspuns împotriva „Edictului contra icoanelor” al Împăratului Leon al III-lea Isaurul al Imperiului Bizantin. Așa au apărut *Cele trei tratate contra iconoclaștilor*³, o lucrare de referință în lupta Bisericii contra ereziei iconomahe.

² Pr. Dumitru FECIORU, „Viața și opera Sfântului Ioan Damaschinul” în SF. IOAN DAMASCHINUL, *Dogmatica*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1943, pp. 3-5.

³ SF. IOAN DAMASCHINUL, *Cele trei tratate contra iconoclaștilor*, trad. Pr. Dumitru Fecioru, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 17, Ed. Basilica, București, 2017.

Totodată, Sf. Ioan Damaschinul este unul dintre cei mai mari teologi și dogmatişti ai primului mileniu creștin, posedând „calitățile unui profesor, precum claritatea, precizia termenilor, dragostea de distincții și argumentare, având obiceiul de a recurge la comparațiile cele mai simple pentru a face să se înțeleagă doctrinele cele mai înalte”⁴. Din mâinile sale, a ieșit una dintre cele mai importante lucrări ale creștinismului primului mileniu, *Dogmatica (Expunerea exactă a credinței ortodoxe)*, precum și alte lucrări teologice deosebit de importante. În același timp, Sfântul Ioan a fost un adevărat melod și innograf al Bisericii, imnele și cântările (canoanele) sale răspândindu-se în întreaga lume creștină⁵.

A murit la 4 decembrie 749, cu aproape patruzeci de ani înainte de cel de-al VII-lea și ultimul Sinod Ecumenic (Niceea, 787), întemeiat, în mare parte, pe gândirea și lucrările sale, care au abordat varii domenii teologice, precum dogmatica, morala, polemica, exegeza, ascetica, omiletica și innologia.

Deși structura Canonului Învierii respectă forma celorlalte canoane liturgice, prin numărul și așezarea cântărilor, totuși toate cântările și rugăciunile sale sunt cu totul speciale, ele referindu-se, atât la Învierea lui Hristos, cât și

⁴ Martin JUGIE, *La vie de saint Jean Damascène*, apud Pr. Dumitru FECIORU, „Viața și opera Sfântului Ioan Damaschinul”, p. 9.

⁵ Pr. Dumitru FECIORU, „Viața și opera Sfântului Ioan Damaschinul”, p. 10.

la învierea noastră. Relevant este faptul că textele biblice și liturgice nu relatează neapărat evenimentele Scripturii, ci ele (re)trăiesc, în prezent, învierea Persoanei lui Iisus Hristos.

Vom vedea cât de frumos ne poartă canonul „cu toate simțirile noastre” către ridicarea din morți a Fiului lui Dumnezeu și *dincolo* de aceasta. *Acolo*, găsim scopul Învierii lui Hristos, învierea noastră. Aceasta este ținta finală a Învierii Domnului, după cum explică Sf. Apostol Pavel în prima Epistolă către Corinteni, în capitolul al XV-lea.

O altă întrebare ar fi „de ce dorim să analizăm, din punct de vedere spiritual, slujba Învierii”? Pentru că textele liturgice și scripturistice sunt cea mai bună expresie a învățaturii de credință și a vieții Bisericii, dogmele și principiile acestora fiind infinite. Ca și în cazul textului Sfintei Liturghii, Slujba Învierii conține o bogăție impresionantă de învățături și precepte duhovnicești.

În ziua de astăzi, aceste texte sfinte nu ar trebui să fie doar analizate și comentate, ci *transpuse* în viața de zi cu zi a oamenilor și a popoarelor lumii, având puterea de a le *transfigura* pe acestea. Ele ar trebui să devină repere morale și, totodată, esența sau „aluatul” care să „plămădească” viața personală și socială a omului contemporan. Sfânta Liturghie și Slujba Învierii ar trebui legate *mai strâns* de viața noastră.

Părintele Dumitru Stăniloae afirma că „Biserica este «locul» în care se înaintează spre înviere, este «laboratorul»

învierii”⁶. Prin această carte, și noi ne propunem să organizăm un „mic laborator al învierii”. Elementele de bază folosite în acest laborator, structurat și organizat de Sf. Ioan Damaschinul, sunt textele liturgice și scripturistice pascale, dar și simțurile și simțirile noastre, precum și darurile Duhului Sfânt, primite de fiecare dintre noi, prin Taina Sfintei Mirungeri, în timpul Tainei Sfântului Botez, adică teama de Dumnezeu, curajul, sfatul, știința, cunoașterea, înțelegerea și înțelepciunea. La final, ne propunem să obținem „elemente noi”, roadele Duhului, respectiv, „dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția” (*Galateni* 5, 22-23).

Pe parcursul „lucrărilor”, vom avea ca îndrumători *principali*, trei „tineri specialiști”, „oameni de știință” și Sfinți Părinți (mutați spre viața veșnică în jurul vârstei de 47-57 de ani), din trei colțuri diferite ale lumii (pentru a descoperi din gândiri și tradiții diferite același adevăr al învierii): Sf. Ioan Gură de Aur (349-407), Arhiepiscopul Constantinopolului, din Răsărit, Sfântul Ambrozie (340-397), Episcopul Mediolanumului, din Apus, și Sfântul Ciprian (210-258), Episcopul Cartaginei, din Africa Proconsulară. Vom fi călăuziți de câteva lucrări importante ale lor, respectiv *Omiliile la Învierea Domnului* ale Sf. Ioan

⁶ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p. 149.

Gură de Aur, *Despre binefacerile morții* a Sf. Ambrozie al Mediolanumului, și *Despre condiția muritoare a omului*, scrisă de Sf. Ciprian al Cartaginei.

Cei trei Sfinți Părinți, amintiți mai sus, vor conduce „prefacerea gândurilor și a simțurilor” spre obținerea rezultatului final, învierea noastră și a *aproapelui*, alături de alți mari îndrumători și „doctori” ai Bisericii, precum Sf. Grigorie de Nyssa, Sf. Chiril al Alexandriei, Sf. Grigorie Teologul, Sf. Maxim Mărturisitorul, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Isaac Sirul, Sf. Nicolae Cabasila etc. Nu-i vom uita nici pe marii teologi, gânditori și filosofi ai culturii române și universale.

Toate vor fi înveșmântate în lumina și bucuria Persoanei Fiului lui Dumnezeu, Mântuitorul Iisus Hristos, Cel înviat din morți, *prototipul spiritual* al omenirii, Cel Care ne-a dat viață și ne cheamă la viața Sa, care „este viața noastră” (*Coloseni* 3, 4).

Textul de bază al comentariilor noastre este *Slujba Învierii*, apărută la Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă (București, 2010), cu aprobarea Sfântului Sinod și cu binecuvântarea Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, care are la început un studiu introductiv, numit „Sfintele Paști – Icoana vieții veșnice. Tâlcuirea Slujbei Învierii”, semnat de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel.

PARTEA I

ÎNVIEREA LUI HRISTOS ȘI SPIRITUALITATEA CREȘTINĂ

Învierea Domnului. Lumina vieții noastre

Învierea Mântuitorului Iisus Hristos, pe care o (re) trăim în noaptea Sfintelor Paști și în fiecare duminică, nu este doar o simplă comemorare, ci este *viață a vieții noastre*, este lumină și bucurie în același timp, cum spun cântările sfinte. Primele cuvinte din noaptea de Paști sunt „Veniți de primiți lumină!”

Canonul Sfintelor Paști începe cu cuvintele „Ziua Învierii, popoare, să ne *luminăm!* Paștile Domnului, Paștile! Că din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cei ce cântăm cântare de biruință” și sfârșește cu cuvintele „Ziua Învierii! Și să ne *luminăm* cu prăznuirea, și unul pe altul să ne îmbrățișăm. Să zicem: fraților și celor ce ne urăsc pe noi; să iertăm toate pentru Înviere. Și așa să strigăm: Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând, și celor din morminte viață dăruindu-le”.

Așadar, observăm că lumina Fiului lui Dumnezeu, lumina Învierii lui Hristos, este prezentă în viața noastră și

devine *viață a vieții noastre*. „Taina biruinței vieții veșnice asupra morții, care ni s-a dat nouă prin Învierea lui Iisus Hristos Cel răstignit, a devenit *lumina sau înțelesul ultim al întregii vieți creștine*”¹.

Pericopa din Sfânta Evanghelie care se citește în timpul Sfintei Liturghii din noaptea de Paști începe cu următoarele cuvinte, care sunt de fapt primele versete ale Evangheliei după Ioan: „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul” (*Ioan 1, 1*). Cine este Cuvântul? Cuvântul este Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul Iisus Hristos. Mai departe, se spune că „toate prin El s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut” (*Ioan 1, 3*), iar în versetul al patrulea aflăm că „întru El era viața și viața era lumina oamenilor”.

Mai departe, Sf. Ioan Evanghelistul face o diferență între Mântuitorul Hristos și Sf. Ioan Botezătorul, după ce spune că „fost-a om trimis de la Dumnezeu, iar numele lui era Ioan”, ca nu cumva să se creeze o confuzie între el și Fiul lui Dumnezeu. Despre Ioan afirmă că „acesta a venit spre mărturie, ca să mărturisească despre Lumină, ca toți să creadă prin el”, dar se vede nevoit să aducă o clarificare: „Nu era el Lumina, ci ca să mărturisească despre Lumină”. În final, prezintă argumentul ultim al gândirii sale: „Cuvântul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul, care vine în lume” (*Ioan 1, 6-9*).

¹ † DANIEL, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, *Făclii de Înviere. Înțelesuri ale Sfintelor Paști*, Ed. Basilica, București, 2008, p. 36.

Iată, ce este viața cea adevărată; este *lumină* din *Lumina lui Dumnezeu*, din Lumina lui Hristos. De aceea, în mijlocul nopții, primim toți lumină din mormântul lui Hristos. De ce cântăm *Ziua Învierii*, când de fapt suntem în noaptea de Paști? De ce nu cântăm *Noaptea Învierii*? Ne aflăm în mijlocul nopții și știm că Mântuitorul a înviat noaptea. Nu a înviat ziua, ci a înviat în noaptea de sâmbătă spre duminică, nu se știe la ce oră, dar, cu toate acestea, noi cântăm *Ziua Învierii* și, vom vedea, Canonul Sfintelor Paști, Sfânta Evanghelie și toate cântările din perioada pascală, adică până la Pogorârea Duhului Sfânt, amintesc de „Ziua Învierii”, „Lumina lui Hristos” sau „Soarele dreptății”.

De ce cântăm, așadar, *Ziua Învierii*? Pentru că Învierea lui Hristos este *lumina vieții noastre* și noi, de fapt, luăm viața din lumina lui Hristos. Nu este doar lumina vieții noastre, ci este lumină a întregii creații, a întregii naturi, a întregului univers. Cântăm *Ziua Învierii* în mijlocul nopții, pentru că lumina îndepărtează noaptea, ea îndepărtează întunericul și, mai mult decât atât, lumina îndepărtează moartea.

De ce lumina îndepărtează întunericul, și nu întunericul îndepărtează lumina? Pentru că, de fapt, lumina ce este? Lumina este viață. În Sfânta Evanghelia se spune „întru El era viața și viața era lumina oamenilor” (*Ioan 1, 4*). Iată ce este viața și ce este lumina, prin reciprocitate! Mai departe, Sfântul Evanghelist Ioan adaugă: „lumina luminează în întuneric și întunericul nu a cuprins-o” (*Ioan 1, 5*). Lumina este compusă din fotoni de lumină, care, practic,

reprezintă viață. De fapt, „fotoni de lumină” este un pleonasm, pentru că „fotoni” vine de la grecescul „φῶς”, care înseamnă lumină. Tot ceea ce trăiește, tot ceea ce are viață în sine este un izvor de lumină. Suntem chemați în fiecare an nu doar să ne aducem aminte că undeva în istorie a înviat *Cineva*, o Persoană care S-a numit Iisus Hristos, ci suntem chemați să reactualizăm și să trăim, cu toate simțurile noastre, Învierea lui Hristos; să ne umplem toți de lumină de la prima exclamație „Veniți de primiți lumină!”, până la ultimele cuvinte ale Sfintei Liturghii.

Un principiu al legilor fizicii este acesta: întotdeauna lumina îndepărtează întunericul și luminează în beznă. Așa face viața! Lumânarea poate răspândi lumină în întuneric, dar invers nu se poate. Dacă luați, în mijlocul zilei, puțin întuneric, el nu poate acoperi lumina și nici nu poate răspândi beznă în jurul său. Întunericul se închide în sine și nu se poate răspândi în jurul lui. El nu poate ieși în afara sa. În schimb, orice licărire de lumină îl îndepărtează ușor. Doar lumina este *ceva* care luminează *prin* sine, nu numai *pentru* sine, și ceva care se deschide către exterior. Numai lumina poate fi captată, purtată și transmisă; întunericul nu. Nici nu poate fi captat, nici nu poate fi transmis.

Aceasta pentru că lumina este o „închidere” care se deschide. Este o „adunare laolaltă” a fotonilor de lumină, care se închid tocmai pentru a se deschide către exterior. Fiul lui Dumnezeu cel veșnic S-a „închis” într-un trup omenesc, pentru a Se deschide prin lumina și Învierea Lui către toți oamenii. Dimpotrivă, întunericul este o

„închidere” care *se închide în sine* și nu se deschide niciodată către nimic. Întunericul este simbolul diavolului, al păcatului și al morții, al iadului veșnic, „întunericul cel mai din afară” (*Matei 8, 12*). Filosoful Constantin Noica afirma:

„Tot ce e bun pe lume reprezintă o închidere ce se deschide. Viața este închiderea într-un cod genetic și deschiderea prin el. Limba e închiderea într-o gramatică și deschiderea prin ea. Numărul e închiderea într-o bază și deschiderea prin puterile ei, 10x10, 10x10x10. Unda e închiderea într-o vibrație și deschiderea prin expansiunea ei. Prietenia e închiderea într-o afecțiune și deschiderea prin ea către omenesc. Diavolul însă nu știe decât de închideri ce se închid”².

De ce întunericul nu se poate răspândi în jurul său? Ce este de fapt întunericul? Sf. Vasile cel Mare spune că „întunericul nu are existență în sine însuși, ci este aer lipsit de lumină”³, adică este absența luminii. Acolo unde nu este Hristos, unde nu este Lumina, acolo este întuneric, este noapte, este păcat și moarte. „Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții” (*Ioan 8, 12*).

² Constantin NOICA, *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru*, Ed. Humanitas, București, 1992, p. 11.

³ SF. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, trad. Pr. Prof. Dumitru Fecioru, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești 17*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, p. 91.

În noaptea Învierii, se pleacă, treptat, de la lumina fizică, pe care o vedem și pe care o primim, către lumina cea duhovnicească, pe care nu o vedem. Se face „trecerea” de la lumina pe care o ținem în mâini și o observăm, prin lumânări, la lumina adevărată, care este duhovnicească. Aceasta este interioară, imaterială, nu se vede, este *sfântă* și *sfîntitoare*, pentru că vine de la Duhul Sfânt. În Joia Sfintelor Pătimiri, Mântuitorul Hristos spunea că „lumea nu poate să primească Duhul Sfânt”. De ce? Pentru că „nu-L vede și nici nu-L cunoaște” (*Ioan* 14, 17). La fel se întâmplă și cu lumina vieții Mântuitorului Iisus Hristos, cu lumina Învierii Sale: nu o putem primi și nu o putem duce în viața noastră, și să trăim prin viața Lui, dacă nu o cunoaștem și nu o înțelegem.

Canonul Învierii și cântările pascale sunt pline de Lumina lui Hristos sub diverse forme. Cea mai frumoasă expresie este cea din Icos – o stihiră specială – în care se spune: „Pe Soarele Cel mai înainte de soare, Care a apus oarecând în mormânt, întâmpinatu-L-au către dimineață, căutându-L ca pe o zi, femeile mironosițe”. Să ne gândim puțin: este vorba de Iisus Hristos, „Soarele Cel mai înainte de soare”. Mântuitorului Hristos este numit, la Crăciun, „Răsăritul Cel de sus”, „Soarele dreptății”; la Bobotează cântăm „Cel ce Te-ai arătat, Hristoase Dumnezeule, și lumea ai luminat”. La Intrarea Domnului în templul din Ierusalim, Dreptul Simeon exclamă despre Pruncul Hristos: „Lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău, Israel”; la Schimbarea la Față, ne rugăm „strălucească

și nouă, păcătoșilor, lumina Ta cea pururea fiitoare”, iar Sf. Evanghelist Matei spune că, pe Muntele Tabor, „fața Lui a strălucit ca soarele, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina” (*Matei* 17, 2).

Ipostasul Cuvântului⁴ este numit „Soare” de multe ori, dar acum Sf. Ioan Damaschinul îl numește „Soarele cel mai înainte de soare”. De ce? Pentru că El este Fiul lui Dumnezeu, Cel ce există din veșnicie, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, „Unul-Născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii; Lumină din Lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat”, așa cum mărturisim în *Simbolul credinței*. Mântuitorul Hristos este Logosul întrupat, este Dumnezeu întrupat, dar, ca Fiu al lui Dumnezeu, există din veșnicie și El a creat întregul univers, inclusiv soarele. „Toate prin El s-au făcut; și fără de El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut” (*Ioan* 1, 3). De aceea, lumina Persoanei lui Hristos nu este pur și simplu un simbol, ci o *realitate* evidentă, iar Învierea Domnului nu este o comemorare, ci viață, adică trăire cu toată ființa noastră, cu toate simțurile noastre.

Să depunem și noi tot efortul și toată stăruința, ca să primim lumina lui Hristos și să trăim în Hristos – Lumina cea adevărată a vieții noastre.

⁴ Persoana Fiului lui Dumnezeu.

Lumina Învierii. Principiul central al vieții creștine

Într-una dintre rugăciunile Parastasului se spune în felul următor: „Dumnezeul duhurilor și a tot trupul, Care ai călcat moartea și pe diavol l-ai surpat și ai dăruit viața lumii tale, Însuși, Doamne, odihnește sufletele adormiților robilor tăi în loc luminat, în loc cu verdeț, în loc de odihnă”. Observați că prima cerință este să-i odihnească în loc luminat. De ce ne rugăm să-i odihnească în loc luminat? Răspunsul ni-l dă Biserica în noaptea Învierii, atunci când primele cuvinte ale preotului, la mijlocul nopții, sunt „Veniți de primiți Lumină”. Lumina lui Hristos luminează tuturor. Iată, de ce ne rugăm ca Dumnezeu, în primul rând, să odihnească sufletele celor adormiți în loc luminat, adică acolo unde aceștia sunt luminați de Lumina lui Hristos.

Se pune acum întrebarea: Ce este Lumina lui Hristos? El Însuși a spus, chiar înainte de Înviere: „Umblați cât aveți Lumina, ca să nu vă prindă întunericul. Căci cel ce umblă în întuneric nu știe unde merge. Cât aveți Lumina, credeți în Lumină, ca să fiți fii ai Luminii” (*Ioan* 12, 35-36). Ne întrebăm, așadar, „ce este această Lumină despre care

vorbește Hristos?”, ca fiind una dintre întrebările fundamentale ale veacului nostru. Dar întrebarea adevărată a Bisericii este „Cine este Lumina?”. Tot Mântuitorul Iisus Hristos răspunde, în același capitol al Evangheliei după Ioan: „Eu, Lumină am venit în lume, ca tot cel ce crede în Mine să nu rămână în întuneric” (*Ioan* 12, 46). Iată că apropiindu-ne de Hristos, încercăm să înțelegem că, de fapt, Lumina este Fiul Lui Dumnezeu, este Mântuitorul Iisus cel înviat din morți.

Despre Hristos, ca „Lumina lumii”, nu se vorbește numai la Învierea Domnului, unde este numit „Soarele cel mai înainte de soare”, „Lumina cea veșnică” etc., ci se amintește și la alte praznice împăratești ale Bisericii.

La Nașterea Domnului, troparul are următorul conținut: „Nașterea Ta, Hristoase, Dumnezeu nostru, răsărit-a lumii lumina cunoștinței; că întru ea cei ce slujeau stelelor de la stea s-au învățat să se închine Ție, Soarelui dreptății, și să Te cunoască pe Tine, Răsăritul Cel de sus, Doamne, slavă Ție”. Aici, Îl numim pe Hristos „Soarele dreptății” și „Răsăritul cel de sus”.

La Botezul Domnului, ne rugăm cu cuvintele troparului: „În Iordan botezându-Te Tu, Doamne, închinarea Treimii S-a arătat. Că glasul Părintelui a mărturisit Ție, Fiu iubit pe Tine numindu-Te. Și Duhul, în chip de porumbel, a adeverit tăria cuvântului. Cel ce Te-ai arătat, Hristoase Dumnezeule, și lumea ai luminat, slavă Ție”. Hristos-Domnul este Cel care a luminat lumea întreagă. Condacul Botezului, în același mod, Îl numește pe Hristos „Lumina

cea neapropiată”, care „s-a însemnat peste noi”: „Arăta-tu-Te-ai astăzi lumii și lumina Ta, Doamne, s-a însemnat peste noi, care cu cunoștință Te laudăm. Venit-ai și Te-ai arătat, Lumina cea neapropiată”.

La Întâmpinarea Domnului, în mod surprinzător, Pruncul Iisus este numit tot „Soarele dreptății”, Care „luminează pe cei din întuneric” și Care va învia din morți. Textul troparului este acesta: „Bucură-te, cea plină de har, Născătoare de Dumnezeu Fecioară, că din tine a răsărit Soarele dreptății, Hristos Dumnezeul nostru, luminând pe cei din întuneric! Veselește-te și tu, bătrânule drepte, cel ce ai primit în brațe pe Izbăvitorul sufletelor noastre, Cel ce ne-a dăruit nouă și Învierea!”. La acest moment, în templul din Ierusalim, Dreptul Simeon a exclamat: „Acum slobozește pe robul Tău, Stăpâne, după cuvântul Tău, în pace”. De ce? „Pentru că ochii mei văzură mântuirea Ta, pe care ai pregătit-o înaintea feței tuturor popoarelor”. *Ce* este sau *cine* este această mântuire? Dreptul însuși mărturisește că ea este „lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău, Israel” (*Luca* 2, 29-32). Iată, deci, Ce este Hristos și Cine este Hristos: Lumina care luminează neamurile.

La Schimbarea la Față, Sfântul Evanghelist Matei afirmă că „fața Lui a strălucit ca soarele, iar veșmintele Lui s-au făcut albe ca lumina” (*Matei* 17, 2). În troparul sărbătorii, ne rugăm „să strălucească și nouă, păcătoșilor, lumina Ta cea pururea fiitoare”, numindu-L pe Hristos „Dătătorul de lumină”, în timp ce condacul constată că El

este „cu adevărat raza Tatălui”. Ambele cântări liturgice accentuează faptul că Mântuitorul Hristos a arătat slava Sa ucenicilor *doar atât cât aceștia au putut să vadă*. Textele lor sunt următoarele: „Schimbatu-Te-ai la față în munte, Hristoase Dumnezeule, arătând ucenicilor Tăi slava Ta, pe cât li se putea. Strălucească și nouă, păcătoșilor, lumina Ta cea pururea fiitoare, pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu, Dătătorule de lumină, slavă Ție” (Troparul). „În munte Te-ai schimbat la față și, pe cât au putut, ucenicii Tăi au văzut slava Ta, Hristoase Dumnezeule; pentru ca, atunci când Te vor vedea răstignit, să înțeleagă pătimirea Ta cea de bunăvoie și să propovăduiască lumii că Tu ești cu adevărat raza Tatălui” (Condacul).

Una dintre cele mai frumoase rugăciuni ale Ortodoxiei, o cântare a vecerniei, *Lumină lină*, vorbește în mod peremptoriu despre lumina vie și veșnică a Persoanelor Sfintei Treimi:

„Lumină lină a sfintei slave a Tatălui ceresc Celui fără de moarte, a Sfântului, Fericitului, Iisuse Hristoase! Venind la apusul soarelui, văzând lumina cea de seară, lăudăm pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh, Dumnezeu. Vrednic ești, în toată vremea, a fi lăudat de glasuri cuvioase, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce dai viață; pentru aceasta lumea Te slăvește”.

Iar Rugăciunea a 4-a de la Vecernia Pogorârii Sfântului Duh ne îndeamnă să căutăm cu tot sufletul, în permanență,

lumina lui Dumnezeu, „pentru ca și întru liniștea somnului să ne luminăm prin cugetarea la judecățile Tale”⁵.

Așa conchide Sf. Ioan Evanghelistul în Prima sa Epistolă, despre Dumnezeu ca fiind lumină: „Aceasta este vestirea pe care am auzit-o de la El și v-o vestim: că Dumnezeu este lumină și niciun întuneric nu este întru El. Dacă zicem că avem împărtășire cu El și umblăm în întuneric, mințim și nu săvârșim adevărul. Iar dacă umblăm întru lumină, precum El este în lumină, atunci avem împărtășire unul cu altul și sângele lui Iisus, Fiul Lui, ne curățește pe noi de orice păcat” (1 Ioan 1, 5-7).

Acum, vom cerceta mai atent Canonul Învierii și vom încerca să surprindem referințele acestuia despre Mântuitorul Hristos, Cel înviat din morți, ca fiind Lumina lumii. În textul liturgic, nu doar că se vorbește despre Iisus Hristos ca Lumină a lumii, ci acesta Îl numește „Soare”, „Răsărit”, „Ziuă” etc. Sf. Ioan Damaschinul insistă pe faptul că aceste apelative ale lui Hristos au ca scop luminarea noastră, așa cum toate calitățile Sale au un rost bine determinat. Ele au fost descoperite nu doar pentru că așa trebuia să se întâmple, ci acestea au ca țel suprem luminarea noastră și împărtășirea noastră de Lumină, a celor care ne aflăm în întunericul necunoștinței, al ignoranței și al nesimțirii; a celor care, din cauza întunericului, ne „adâncim” în patimile noastre și nu mai suntem capabili să vedem singuri lumina

⁵ *Molitfelnic*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, p. 708.

cea adevărată și să ne împărtășim de ea, ci doar cu ajutorul Duhului Sfânt, transmis nouă prin Tainele Bisericii.

În cântarea I, 2 se spune: „Să ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos strălucind cu neapropiata lumină a Învierii”. Iată ce aduce Învierea Domnului în lume: o lumină! Dar nu orice fel de lumină, ci una neapropiată. Dacă vă aduceți aminte, femeile mironosițe nu s-au putut apropia de Hristos după înviere. Maria Magdalena a vrut să se arunce la picioarele Lui, însă El a oprit-o, spunându-i: „Nu te atinge de Mine, căci încă nu M-am suit la Tatăl Meu” (*Ioan 20, 17*). De ce? Pentru că Domnul pregătea o *altfel* de luminare a ei, și anume, luminarea prin Sfânta și Dumnezeiasca Împărtășanie, care s-a putut realiza *doar* după Înălțarea Sa la ceruri, când trupul Său cel înviat din morți a putut să fie împărtășit apostolilor, ucenicilor și celorlalți creștini. Iar aceasta s-a continuat până în ziua de astăzi, când și noi ne împărtășim cu același trup înviat din morți al Mântuitorului Hristos.

În cântarea III, 2 citim: „Acum toate s-au umplut de Lumină: și cerul și pământul și cele de dedesubt”. De la bun început, învățăm că Învierea lui Hristos este nu doar o Lumină care luminează pământul, care învăluie munții și mările cu strălucirea ei, ci una care umple întregul spațiu cosmic și inundă întreaga creație cu strălucirea ei, o Lumină care „umple” toate lucrurile de lumină, inclusiv în interiorul lor. În aceasta constă *taina* Învierii, în aceea că ea învăluie toate lucrurile cu lumina vieții și a sensului atât în exteriorul, cât și în *interiorul* lor. Și persoana umană primește același dar divin. Întâi este

umplut interiorul acestuia de lumina veșnică a lui Hristos, iar apoi exteriorul său, înfățișarea sa este scăldată în razele Învierii. Lumina lui Hristos îl luminează pe om pornind din interiorul său, din adâncurile și din profunzimea ființei sale. Noi nu suntem luminați doar din afară, ca o lumină de slavă, ci interiorul nostru este cel care, odată luminat, devine lucrător și luminător, prin puterea harului lui Dumnezeu. Odată luminați, noi înșine devenim lumini din lumina Învierii lui Hristos sau, cum spune Apostolul neamurilor, „zidire de la Dumnezeu, casă nefăcută de mână, veșnică, în ceruri”, cunoscând că „acest cort, locuința noastră pământească, se va strica” (2 *Corinteni* 5, 1). De aceea, ne îndeamnă Mântuitorul Hristos: „Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri” (*Matei* 5, 17). Tot Sf. Apostol Pavel ne amintește că „Dumnezeu, Care a zis: «Strălucească din întuneric lumina», El a strălucit în inimile noastre, ca să strălucească cunoștința slavei lui Dumnezeu, pe fața lui Hristos” (2 *Corinteni* 4, 6).

În cântarea IV, 1, prorocul Avacum ne arată pe „îngerul cel purtător de lumină, care a grăit cu mare glas: Astăzi este mântuirea lumii, că a înviat Hristos, Cel atotputernic”.

Stihira V, 2 ne destăinuie că „milostivirea Ta cea nemăsurată văzând-o cei ținuți în legăturile iadului, spre lumină se grăbeau, Hristoase”. Cine erau cei ținuți în legăturile iadului? Aceștia sunt cei morți înainte de venirea lui Hristos, care erau prinși în legăturile iadului și nu puteau

ieși de acolo, chiar dacă fuseseră drepți, sfinți sau slujitori ai lui Dumnezeu. Sufletele tuturor oamenilor au fost ținute în infern, înainte de venirea lui Mesia, iar ei înșiși, prin puterile lor, nu puteau scăpa de acolo. Pe aceștia îi vedem „grăbindu-se spre lumină”, așa cum sunt zugrăviți în icoana Pogorârea la iad, care reprezintă adevărata icoană a Învierii lui Hristos pentru credința ortodoxă. Conform învățaturii Bisericii noastre, aceștia nu puteau să vadă fața lui Dumnezeu, chiar drepți fiind: nici Dreptul Iov, nici ceilalți nu au putut să ajungă în rai, pentru că erau ținuteți în iad, însă, o dată ce Hristos a înviat, au început să se grăbească, să alerge spre lumină; iar lumina este numită, mai departe, Hristos Dumnezeu.

Cântarea VII, 4 este grăitoare de la sine: „Cât este de sfântă, cu adevărat, și întru totul prăznuită această noapte de mântuire și strălucită, mai înainte vestitoare fiind a zilei celei purtătoare de lumină a Învierii, în care Lumina cea fără de ani din mormânt cu trupul tuturor a strălucit”.

În Ipacoi, Mântuitorul Hristos este numit „Cel ce este întru lumina cea pururea fitoare”.

Prima stihiră din cântarea a V-a a Canonului Sâmbetei celei Mari Îl numește pe Dumnezeu Cuvântul „lumina cea neînserată”, care a fost văzută în vechime de prorocul Isaia, cel care a prevestit și Învierea Sa (*Isaia* 53). „Lumina cea neînserată a dumnezeieștii Tale arătări, Hristoase, care s-a făcut spre noi, pentru milostivirea Ta, Isaia văzând-o, de noapte sculându-se a strigat: Învia-vor morții și cei din morminte se vor scula, și toți cei de pe pământ se vor

bucura”. Sf. Ambrozie al Mediolanumului vorbește astfel despre lumina dumnezeiască:

„Dacă te întrebi cum se răsfrânge în lume lumina dumnezeiască, atunci află că Fiul este chipul Dumnezeului Celui nevăzut. Și după cum este El Dumnezeu, tot așa este Dumnezeu și chipul Lui. Dacă Dumnezeu e nevăzut, tot nevăzut este și chipul. El este strălucirea măririi părintești și chipul ființei Lui”⁶.

Așa cum am amintit mai sus, Mântuitorul este numit și Soare. Cântarea I, 2 ne îndeamnă „să ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos strălucind, cu neapropiată lumină a Învierii”. Hristos strălucește pentru că este adevăratul „Soare al dreptății”, cum Îl numește stihira IV, 3, iar V, 1 adaugă „Soarele dreptății, tuturor viață răsărind”. Soarele dumnezeiesc luminează întreaga Biserică, Noul Ierusalim, cu slava Sa cerească: „Luminează-te, luminează-te, noue Ierusalime, că slava Domnului peste tine a răsărit” (IX, 1). În Stihirile Paștilor, se evidențiază faptul că sărbătoarea însăși a căpătat aceeași trăsătură ca a Fiului lui Dumnezeu: „Paștile cele preacinstite nouă ne-au răsărit”.

Cea mai frumoasă asemănare a lui Hristos cu soarele o regăsim în Icosul Canonului: „Pe Soarele cel mai înainte

⁶ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Hexaemeron*, trad. Pr. Prof. Teodor Bodogae, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 52, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, p. 36.

de soare, Care a apus oarecând în mormânt, întâmpinatu-L-au către dimineață, căutându-L ca pe o zi, mironosițele femei”. Trebuie să fim puțin atenți! În expresia „pe Soarele cel mai înainte de soare”, este vorba despre doi sori. Care este unul și care este celălalt? Primul soare este Mântuitorul Hristos, iar al doilea este soarele cel ceresc, centrul sistemului nostru solar, de la care primim lumina fizică și căldura. De ce? Pentru că Fiul lui Dumnezeu a creat soarele și toți aștrii cerești la facerea lumii. Dar, iată în ce fel Îl numește Sf. Ioan Damaschinul pe Mântuitorul, ca fiind „Soarele cel mai înainte de soare, Care a apus oarecând în mormânt”. Atât de mult S-a pogorât Hristos Domnul și S-a smerit, încât a acceptat să „apună în mormânt”, să moară cu trupul. De ce? Pentru a învia din morți și pentru a-l ridica și a-l înălța pe om către Lumina Sa cea veșnică. Pe Acest Soare Care a apus în mormânt, femeile mironosițe curajoase Îl căutau cu atâta ardoare, încât Părintele din Damasc afirmă că Îl căutau „ca pe o zi”.

Ați observat că, atunci când trebuie să lucrați o noapte întreagă (spre exemplu, medicii când sunt de gardă la spital), când aveți ceva de făcut toată noaptea, după un timp, vine un moment în care nu mai puteți îndura puterea întunericii, și atunci, așteptați lumina zilei cu multă nerăbdare. În același fel, L-au așteptat mironosițele femei pe Iisus Hristos și L-au căutat, *crezând* că El, totuși, va învia. Cu siguranță, ele nu au dormit în noaptea de sâmbătă spre duminică, probabil, nici vineri spre sâmbătă.

„Ziua”, ca simbol și formă a luminii, apare recurent în Canonul Învierii. Prima cântare începe cu cuvintele „Ziua Învierii, popoare, să ne luminăm!”. Când sărbătorim noi Învierea? Noaptea, la orele 24.00. De ce cântăm *Ziua Învierii*? Pentru că, în pofida faptului că suntem în mijlocul nopții, Învierea lui Hristos ne luminează pe toți, ca o zi orbitoare de vară și ca un soare prealuminos, deoarece noaptea de sâmbătă spre duminică este „mai înainte vestitoare a zilei celei purtătoare de lumină a Învierii, în care Lumina cea fără de ani din mormânt cu trupul tuturor a strălucit” (VII, 4).

Ziua Învierii este „această aleasă și sfântă zi, cea dintâi a săptămânii, împărăteasă și doamnă, praznic al praznicelor și sărbătoare a sărbătorilor” (VIII, 1), fiind „ziua cea vestită a Învierii” (VIII, 2) și „ziua cea neînserată a Împărăției Tale” (IX, 3), în care ne împărtășim din „rodul cel nou al viței” în Împărăția lui Dumnezeu. „Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim întru ea” (Stihul 4).

La finalul Utreniei, cântăm o stihiră deosebit de frumoasă: „Ziua Învierii! Și să ne luminăm cu prăznuirea, și unul pe altul să ne îmbrățișăm”. Iar în rugăciunea specială de la împărtășirea credincioșilor în Duminica Sfintelor Paști, toți ne rugăm cu cuvintele: „văzând ziua Învierii Tale, cu bucurie strigăm Ție, Hristoase, Dumnezeul nostru”.

Iată că Biserica, prin cântările sale liturgice, nu rămâne doar la starea de a-L recunoaște pe Hristos ca Lumină, ca Soare al dreptății, ca Soarele Care a creat soarele ceresc,

despre care vorbește și Sf. Vasile cel Mare în lucrarea *Hexaemeron*⁷. Biserica merge un pas mai departe și spune că, de fapt, acest Soare a venit pentru un scop; altfel, El nu S-ar fi întrupat, conchide Sf. Maxim Mărturisitorul⁸. Scopul este *luminarea noastră*, iar acesta reprezintă un dezi-derat fundamental al Bisericii, Trupul Său cel tainic, la fel de important ca însemnătatea Învierii înseși.

Canonul ne îndeamnă ca, prin ziua Învierii, să ne luminăm și noi. Dacă rămânem doar la starea de recunoaștere a importanței zilei Învierii sau a semnificației Soarelui ceresc nu ne-am realizat pe deplin menirea noastră. Este doar o constatare, importantă, dar rămâne o simplă observație, fără efect asupra vieții noastre și a societății, dacă nu ne luminăm și noi, ca persoane și ca popor. Altfel, este doar o jumătate de măsură. Trebuie să ne luminăm, să ne umplem de această lumină, trebuie să avem puterea de a fi noi înșine, la rândul nostru, „lumini” între alte lumini înaintea lumii.

Canonul începe printr-un îndemn concret la luminare: „Ziua Învierii, popoare, să ne luminăm!” (I, 1), îndemn regăsit și în cântarea a IX-a, „Luminează-te, luminează-te,

⁷ El argumentează chiar că „nu erau încă nici soarele, nici luna, ca să nu spună oamenii că soarele este cauza și tatăl luminii” – SF. VASILE CEL MARE, *Omilia la Hexaemeron*, p. 133.

⁸ SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Către Prea Cuviosul Presbiter Marin*, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 81, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990, p. 203.

noile Ierusalime, că slava Domnului peste tine a răsărit” (IX, 1), precum și la finalul acestuia, „să ne luminăm cu prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm” (*Slavă... Și acum... Ziua Învierii*).

În cântarea V, 3 auzim: „Să ne apropiem, purtătorilor de lumină, de Hristos, Cel ce a ieșit din mormânt ca un Miel”. Există obiceiul, în mai multe regiuni ale țării noastre, ca în noaptea de Paști, fiecare să ducă lumânarea aprinsă acasă, să ducă lumină din lumina Învierii în casa și în familia sa. Unii se *grăbesc* chiar și pleacă foarte devreme acasă, imediat după primirea luminii și nu mai doresc să intre în biserică, să participe la continuarea slujbei Utreniei și la Dumnezeiasca Liturghie. În felul acesta, se face o confuzie și se pierde din vedere un lucru important. Aceștia duc acasă doar lumina fizică, nu și pe cea duhovnicească, pentru că nu Îl înțeleg pe Hristos cu adevărat ca Lumină, nu Îl înțeleg pe Hristos ca fiind Ziua care luminează în puterea nopții. Lumina duhovnicească o primim la Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie și ne împărtășim de ea, o primim în interiorul nostru, prin intermediul Sfintei Euharistii. Pe aceștia din urmă îi numește Sf. Ioan Damaschinul „făclii de Dumnezeu luminate, de la apus și de la miazănoapte, de la mare și de la răsărit” (VIII, 3). Astfel, înțelegem unitatea Trupului lui Hristos, care este Biserica, din care facem parte și noi, ca mădulare ale lui Hristos. De aceea, melodul sirian ne lămurește la finalul canonului: „Ziua Învierii! Și să ne luminăm cu prăznuirea, și unul pe altul să ne îmbrățișăm”. Aceasta este consecința

luminării și a împărtășirii cu Sfintele Taine: „unul pe altul să ne îmbrățișăm”.

Taina Botezului, de asemenea, este numită „sfânta luminare”, iar, în timpul acesteia, după ce cerem „să ne luminăm noi cu lumina cunoștinței și a dreptei credințe, prin venirea Sfântului Duh” (Ectenia mare), ne rugăm pentru prunc ca „să strălucească pururea lumina feței Tale în inima lui” (Rugăciunea la spălarea pruncului), el fiind „nou luminat, prin apă și prin Duh” (Rugăciunea ungerii cu Sfântul și Marele Mir) și „fiu al luminii și moștenitor al veșnicelor bunătăți” (Ectenia mare). Troparul care se cântă imediat după întreita afundare a Botezului este ca un adevărat corolar al luminării celor botezați: „Dă-mi mie haină luminoasă, Cel ce Te îmbraci cu lumina ca și cu o haină, mult Milostive Hristoase, Dumnezeuul nostru”.

Peste secole, în plină perioadă de manifestare a Iluminismului, filosoful Immanuel Kant vorbea despre lumina rațiunii, în felul următor:

„Iluminarea este ieșirea omului din starea de imaturitate de care el însuși se face vinovat. Starea de imaturitate este incapacitatea omului de a-și folosi mintea sa, fără a fi condus de altcineva. El însuși este vinovat de această stare de imaturitate, atunci când cauza acesteia nu se află într-o lipsă a rațiunii, ci în lipsa hotărârii și a curajului de a se servi de mintea sa fără a fi condus de altcineva. *Sapere aude!* Ai curajul să

te folosești de propria rațiune! este, prin urmare, deviza iluminismului”⁹.

Mai regăsim această stare printre noi? Da, o regăsim chiar foarte frecvent. Mulți dintre cei pe care îi întâlnim sau îi cunoaștem așteaptă să le spună *altcineva* ce să facă, unde să meargă, ce scopuri să urmărească, ce să caute, care idealuri să-i călăuzească. Dacă vom primi Lumina Învierii lui Hristos în viața noastră, atunci Fiul lui Dumnezeu devine „adevăratul nostru Pedagog”¹⁰, îndrumător și povățuitor al vieții noastre.

De aceea, Sf. Maxim Mărturisitorul ne îndeamnă să ajungem și noi lumină „prin participare” la lumina dumnezeiască:

„Dumnezeu, Care este cu adevărat lumină după ființă, Se face cu adevărat lumină în cei ce umblă în El prin virtuți. Precum lumina prin participare, cu alte cuvinte orice sfânt, ajunge prin iubirea de Dumnezeu de se află în lumina cea după ființă, tot așa lumina cea după ființă primește pentru iubirea de oameni să se afle în lumina cea după participare. Dacă, așadar, ne aflăm prin virtute și cunoștință în Dumnezeu, adică în lumină, și Dumnezeu, aflându-Se ca

⁹ Immanuel KANT, „Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?”, în *Berlinische Monatsschrift*, vol. 12, dec., Berlin, 1784, p. 481.

¹⁰ CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 16, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Ed. Basilica, București, 2016, p. 113.

lumină în noi, se află în lumină. Căci Dumnezeu, Care e lumină prin fire Se află în noi, care suntem lumină prin imitare, precum se află modelul în chipul care-i făcut după el. Sau, mai bine zis, Dumnezeu și Tatăl este lumină în lumină, întrucât Se află în Fiul și în Duhul Sfânt, nefiind altă, și altă, și altă lumină, ci una și aceeași după ființă, luminând întreit după modul subzistenței personale”¹¹.

¹¹ SF. MAXIM MĂRTURISITORUL, *Răspunsuri către Talasie*, în *Filocalia*, vol. III, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2009, pp. 65-66.

Bucuria Învierii și viața creștină

Ne aflăm în bucuria sfântă a Învierii Mântuitorului, bucurie ce izvorăște din Însuși Hristos-Domnul, Cel înviat din morți cu trupul, și care se revarsă peste întreaga creație, prin intermediul omului. Dacă persoana umană nu ar transmite bucuria Învierii mai departe, dacă nu ar ști să o primească, să-i cunoască semnificația și să se umple de ea, creația nu s-ar putea împărtăși deplin de acest mare dar dumnezeiesc.

Un lucru cu totul interesant și demn de remarcat este acela că toate slujbele din perioada pascală vorbesc foarte adesea despre bucuria cerească și pământească a Învierii. Prin rugăciuni, cântări și pericope scripturistice, acestea ne împărtășesc evenimente și persoane sfinte care au trăit înainte de venirea lui Hristos, în Vechiul Testament, și care „așteptau” întruparea Acestuia, precum și acțiuni ale unor persoane care au înțeles învierea, „la plinirea vremii”: apostoli, ucenici și femei mironosițe, sfinți din istoria primară a creștinismului și alte persoane din Ierusalim și împrejurimi.

În acest capitol, vom încerca să găsim și să ne „îndulcim” de locurile în care se vorbește despre bucurie în Canonul Învierii. Vom observa că, în perioada pascală și, ulterior, în

tot timpul anului, bucuria înveșmântează toate ființele și lucrurile și le înalță de pe pământ la cer, așa cum ne rugăm în fiecare duminică, în timpul Sfintei Liturghii:

„Tu din neființă la ființă ne-ai adus pe noi și, căzând noi, iarăși ne-ai ridicat și nu Te-ai depărtat, pe toate făcându-le, până ce ne-ai suit la cer și ne-ai dăruit împărăția Ta ce va să fie”¹².

Sf. Ioan Gură de Aur, în *Cuvântul la Sfintele Paști*, ne îndeamnă:

„Toți, dar, să ne bucurăm, să sărim, să ne veselim. Deși Stăpânul nostru a învins, deși El a înfipt trofeul, totuși veselia, bucuria este comună, este și a noastră. Căci pentru mântuirea noastră s-au făcut toate”¹³.

Cât de frumos a surprins marele predicator al Antiohiei Siriei faptul că Mântuitorul Hristos a învins prin suferință, iar noi toți ne bucurăm, fără se ne fi adus vreun aport la Pătimirea Sa. El a biruit moartea și noi ne veselim împreună cu El.

¹² Rugăciunea Sfintei Jertfe Euharistice din *Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur*, în *Liturghier*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012, p. 172.

¹³ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești și Cuvântări de laudă la sfinți*, trad. Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, p. 150.

În Canonul Învierii, bucuria este așezată în centrul vieții noastre personale și sociale. În prima cântare a canonului, în stihira a doua, se spune „Să ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos strălucind cu neapropiată lumină a Învierii. Și, cântându-I cântare de biruință, luminat să-L auzim zicând: Bucurați-vă!”. Aceste cuvinte, „bucurați-vă!”, sunt, de fapt, primele cuvinte ale Mântuitorului Hristos, după Învierea Sa din morți, conform Evangheliei după Matei. Să ne aducem aminte de Evanghelia din noaptea Sfințelor Paști, citită de preoți, afară, în fața bisericii, după chemarea „Veniți de primiți lumină!”, când se istorisește Învierea lui Hristos. Conform acestei sfinte Evanghelii, după ce S-a sculat din morți, Mântuitorul adresează un îndemn direct la bucurie femeilor mironosițe: „Dar când mergeau ele să vestească ucenicilor, iată Iisus le-a întâmpinat, zicând: Bucurați-vă!” (*Matei* 28, 9). Așadar, acesta este mesajul central al Învierii, reluat de mai multe ori de Sf. Ioan Damaschinul, în Canonul Sfințelor Paști.

În stihira a treia a cântării întâi, exclamăm: „Să prăznuiască toată lumea cea văzută și cea nevăzută, că S-a sculat Hristos, bucuria cea veșnică!”. Astfel, aflăm de ce ne bucurăm și de unde ne vine această bucurie. Este o bucurie a prezenței Fiului lui Dumnezeu lângă noi și în noi, o bucurie prezentă, pentru că Hristos este în noi. Logosul divin este prezent în permanență în Biserică, însă este prezent și în sufletul nostru, ducându-L din Biserică în viața noastră, acasă, în familia și comunitatea noastră. Sf. Ioan Damaschinul Îl numește „bucuria cea

veșnică”. În Condacul Învierii este amintită bucuria prin cuvintele: „Deși Te-ai pogorât în mormânt, Cel ce ești fără de moarte, dar puterea iadului ai zdrobit și ai înviat, ca un biruitor, Hristoase Dumnezeule, zicând femeilor mironosițe: Bucurați-vă!”. Încă o dată, este reiterate prima afirmație a Mântuitorului Hristos adresată mironosițelor.

Mergând mai departe, cântarea *Învierea lui Hristos*, cea pe care o intonăm în fiecare duminică, în timpul slujbei Utreniei, în momentul scoaterii Sfintei Evanghelii în mijlocul bisericii, mărturisește „că iată a venit, prin cruce, bucurie la toată lumea”. Câtă pedagogie dumnezeiască ne adeverește Biserica drept-slăvitoare! Aceasta trece dincolo de Înviere și ajunge la însăși crucea răstignirii lui Hristos, afirmând că *numai* prin cruce a fost transmisă bucurie întregii lumi, pentru că „Paștile nostru Hristos S-a jertfit pentru noi” (*1 Corinteni* 5, 7). Sf. Chiril al Alexandriei (375-444) remarcă, la începutul secolului al V-lea, faptul că nimeni nu poate intra la Tatăl ceresc, decât în stare de jertfă, însă noi înșine nu ne putem aduce singuri jertfă lui Dumnezeu, ci doar prin asumarea noastră în Jertfa lui Hristos, Care a intrat pentru noi înaintea Tatălui ca Mielul jertfit spre miros de bună mireasmă:

„Căci pe omul care era întors de la Dumnezeu și-L supărase din pricina neascultării și a mulțimii păcatelor, l-a așezat Hristos iarăși în Sine ca în cel dintâi, în fața Tatălui. Căci a intrat ca înaintemergător pentru noi «în

cer, ca să se înfățișeze acum feței lui Dumnezeu pentru noi», cum scrie înțeleptul Pavel (*Evrei 9, 24*)¹⁴.

În lucrarea *Închinarea și Slujirea în Duh și Adevăr*, Sfântul Chiril ne îndeamnă la asumarea crucii și la jertfă, pentru a putea dăruii bucurie celorlalți. Bucuria izvorăște din cruce, din sacrificiu, pe care le învățăm și le deprindem, puțin câte puțin, prin intermediul postului și al rugăciunii. Părintele Dumitru Stăniloae menționează că

„bucuria învierii este o bucurie gravă, nu ușuratică, odată ce știm cum se ajunge la ea; iar durerea crucii este o durere transfigurată de bărbătească nădejde, când știm că duce la înviere”¹⁵.

În cântarea a șaptea, stihira a doua, se spune: „Femeile cele de Dumnezeu înțelepțite cu miruri către Tine au alergat; și, bucurându-se, s-au închinat Ție, Dumnezeului celui viu”. Nu doar Hristos le-a spus „bucurați-vă!” femeilor mironosițe, ci ele însele au simțit prezența sfințitoare și iubitoare a Fiului lui Dumnezeu și în sinea lor s-au veselit, răspândind mai departe bucuria, ce a fost considerată de

¹⁴ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinarea și Slujirea în Duh și Adevăr*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 38, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991, p. 305.

¹⁵ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Ortodoxie și Româanism*, Ed. Basilica, București, 2014, p. 293.

către Apostoli puțin exagerată. Aduceți-vă aminte de Luca și Cleopa, cei doi ucenici care L-au întâlnit pe Hristos în drum spre Emaus și care au spus că „niște femei de ale noastre ne-au spăimântat ducându-se dis-de-diminează la mormânt, și, negăsind trupul Lui, au venit zicând că au văzut arătare de înger, care le-a spus că El este viu” (*Luca* 24, 22-23). Atât de mult entuziasm aveau femeile mironosițe.

În cântarea a noua strigăm: „Saltă acum și te bucură, Sioane!”, ca un îndemn la bucurie adresat noului Ierusalim, adică umanității întregi. Stihurile aceleiași cântări aduc vestea ce bună de la înger către Fecioara Maria: „Îngerul a strigat celei pline de har: Curată Fecioară, bucură-te! Și iarăși zic: bucură-te! Că Fiul tău a înviat a treia zi din mormânt”. Este făcută, oarecum, o paralelă între Buna Vestire și Învierea lui Hristos, pentru că Arhanghelul Gavriil a fost trimis Maicii Domnului, la Buna Vestire, să-i spună „bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvântată ești tu între femei” (*Luca* 1, 28). Acum însă, Sf. Ioan Damaschinul mută aceeași strigare a îngerului către Născătoarea de Dumnezeu, la învierea Fiului Său: „Bucură-te, Fecioară, bucură-te! Bucură-te, binecuvântată! Bucură-te, preamărită! Că Fiul tău a înviat a treia zi din mormânt!”. Este ca și cum Fecioara Maria a mai auzit încă o dată glasul Arhanghelului Gavriil.

Stihurile Paștilor din slujba Utreniei vorbesc într-o formă deosebită despre bucurie. În stihira a doua întâlnim chemarea: „Veniți de la mormânt, femei bine-vestitoare, și ziceți Sionului: primește de la noi bunele vestiri de bucurie

ale Învierii lui Hristos”. Apoi, aceeași stihiră continuă: „Veselește-te, saltă și te bucură, Ierusalime, pe Împăratul Hristos văzându-L ca pe un mire ieșind din mormânt!”. În stihira a patra, toate lucrurile sunt chemate la bucurie, căci „astăzi din mormânt, ca dintr-o cămară strălucind Hristos, pe femeii de bucurie le-a umplut”.

Sf. Ioan Gură de Aur, în *Cuvântul de învățătură* citit în noaptea Învierii și adresat lumii întregi, folosește termenul „bucurie” de șapte ori. Atât de mult a apreciat și accentuat Arhiepiscopul Constantinopolului acest sentiment divin și uman:

„De este cineva bine credincios și iubitor de Dumnezeu, să se bucure de acest praznic frumos și luminat. De este cineva slugă înțeleaptă, să intre, bucurându-se” – unde? – „întru bucuria Domnului Său”. Mai departe, afirmă: „Pentru aceasta, intrați toți întru bucuria Domnului nostru; și cei dintâi, și cei de-al doilea, luați plata. Bogații și săracii împreună bucurați-vă. Cei ce v-ați înfrânat și cei leneși, cinstiți ziua. Cei ce ați postit și cei ce n-ați postit, veseliți-vă astăzi [...]. Înviat-a Hristos și se bucură îngerii”.

Rugăciunea de dinainte de Sfânta Împărtășanie subliniază bucuria prin cuvintele „văzând ziua Învierii Tale, cu bucurie strigăm Ție”, iar nu în ultimă instanță, Sfânta Evanghelie de la „a doua Înviere” ne vorbește iarăși despre bucurie, căci „s-au bucurat ucenicii văzând pe Domnul” (*Ioan 20, 20*).

Despre bucurie, Fericitul Augustin afirma că este „expansiunea sufletului” (*difusio animi*), în timp ce tristețea este contracția lui. Cu cât ne bucurăm mai mult, cu atât sufletul nostru devine mai mare, tot mai larg și mai întins, cuprinzând în sine mai multe înțeleșuri și sensuri noi ale tainelor vieții. De aceea, bucuria lui Dumnezeu este mare în cei mari la suflet, și mică în cei mici, iar Sf. Apostol Pavel ne îndeamnă: „lărgiți și voi inimile voastre!” (2 *Corinteni* 6, 13). Dacă ne închidem în noi și dacă ne îndepărtăm de Hristos, ni se micșorează și sufletul până la închiderea completă și nu mai putem primi nici harul și nici Cuvântul lui Dumnezeu.

Vă spuneam că nu se folosește doar termenul de „bucurie”, ci și cel de „veselie”. Chiar în prima cântare în stihira a treia, spunem: „Cerurile după cuviință să se veselească și pământul să se bucure”. Sfântul Ioan folosește aici pluralul: cerurile se veselesc de Învierea Mântuitorului Hristos.

În cântarea a patra, citim: „Dumnezeiescul Părinte David înaintea chivotului umbrei a săltat jucând; iar noi, poporul cel sfânt al lui Dumnezeu, plinirea închipuirilor văzând, să ne veselim dumnezeiește”. Suntem chemați la veselia dumnezeiască, o veselie care trebuie să pătrundă viața noastră întregă.

Iarăși este amintită veselia în cântarea a opta, stihira a doua: „Veniți, din rodul cel nou al viței, al dumnezeieștii veselii, în ziua cea vestită a Învierii, împărăției lui Hristos să ne împărtășim”. Sfânta și Dumnezeiasca Împărtășanie

este numită aici „dumnezeiască veselie”. Ea nu este doar mulțumire, euharistie (εὐχαριστία), ci și veselie dumnezeiască. Sf. Grigorie de Nyssa spunea în *Marele Cuvânt Catehetic* că Sfânta Împărtășanie este „acel Trup minunat care a biruit moartea și care s-a făcut izvor al vieții noastre”. De ce s-a făcut aceasta? „Pentru ca această unire cu Trupul cel nemuritor să permită omului să participe și el la nesticăciune”¹⁶.

În cântarea a noua a canonului, exclamăm: „Iar tu, curată Născătoare de Dumnezeu, veselește-te întru Învierea Celui născut al tău” (IX, 3). În stihurile aceleași cântări, rostim: „Popoare, veseliți-vă!” și „Astăzi toată făptura se veselește și se bucură, că Hristos a înviat și iadul a prădat”.

În stihira a doua a Paștilor, femeile mironosițe adresează Ierusalimului chemarea: „Veselește-te, saltă și te bucură, Ierusalime, pe Împăratul Hristos văzându-L ca pe un mire ieșind din mormânt!”.

Sf. Ioan Damaschinul exprimă bucuria și prin intermediul unei metafore, în cântarea a cincea: „Milostivirea Ta cea nemăsurată văzând-o cei ținuți în legăturile iadului, spre lumină se grăbeau, Hristoase, cu picioare vesele, lăudând Paștile cele veșnice”. În felul acesta și-a închipuit eremitul Mănăstirii Mar Saba modul în care cei din iad mergeau

¹⁶ SF. GRIGORIE DE NYSSA, *Marele Cuvânt Catehetic*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 30, trad. Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, pp. 338, 341.

spre lumină, către Hristos, pentru că nu doar că L-au văzut, ci s-au bucurat foarte tare și alergau cu „picioare vesele” către Fiul lui Dumnezeu.

În stihirile Paștilor, învierea este numită „izbăvirea de întristare”. Paștile înseamnă bucurie, alungarea tristeții, alungarea întristării. De o frumusețe deosebită sunt vorbele Sf. Ioan Gură de Aur din *Omilia la Sfintele Paști*:

„Astăzi, pretutindeni, peste toată lumea, bucurie și veselie duhovnicească. Astăzi poporul îngeresc și corul puterilor celor de sus se veselesc de mântuirea oamenilor. Uită-te, iubite, cât de mare-i bucuria de prăznuire cu noi a puterilor de sus. Că se bucură împreună cu noi de bunătățile cele date nouă. E a noastră bucuria pe care ne-a dat-o Domnul, dar este și bucuria lor. De asta nu se rușinează să sărbătorească împreună cu noi”¹⁷.

Să încercăm fiecare să primim bucuria Învierii lui Hristos și, bucurându-ne, să devenim noi înșine *izvor de bucurie* pentru ceilalți, așa cum ne îndeamnă și Apostolul neamurilor: „Bucurați-vă pururea întru Domnul. Și iarăși zic: Bucurați-vă” (*Filipeni* 4, 4).

¹⁷ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 151.

Prezentul continuu. Lumina vieții veșnice

Încă mai auzim în urechile noastre ecoul cuvintelor de înviere ale Mântuitorului Hristos. Ne vom opri, de data aceasta, asupra unui lucru fundamental pe care îl descoperim în Canonul Învierii, anume, asupra prezenței continue a Fiului lui Dumnezeu, resimțită de fiecare dată când participăm la slujba Învierii. Altfel spus, asupra prezentului continuu, pe care îl afirmăm și în care trăim în fiecare noapte a Sfințelor Paști, în fiecare duminică și, *in extenso*, în fiecare zi. Întreaga slujbă a Învierii și, prin excelență, Canonul Învierii, vorbesc despre acest prezent continuu. Toate se întâmplă la timpul prezent.

În cântarea a treia, auzim: „*Acum* toate s-au umplut de lumină: și cerul și pământul și cele de dedesubt” (III, 2). Când s-au umplut de lumină? *Acum*, nu atunci! Cântarea aceasta a fost scrisă de Sf. Ioan Damaschinul prin anii 730-740, despre Învierea lui Hristos care a avut loc în anul 33. În același fel și noi, acum, la două mii de ani distanță, în anul acesta al mântuirii în care ne aflăm, tot așa cântăm: „*Acum* toate s-au umplut de lumină”.

Puțin mai departe, se spune: „Ieri m-am îngropat împreună cu Tine, Hristoase; *astăzi* mă ridic împreună

cu Tine, Cel ce ai înviat. Răstignitu-m-am ieri împreună cu Tine; Însuși împreună mă preamărește, Mântuitorule, întru împărăția Ta” (III, 3). Observați prezența noastră continuă cu Fiul lui Dumnezeu? Ieri ne-am îngropat împreună cu Hristos, iar astăzi ne ridicăm tot împreună cu El, pentru că Învierea lui Hristos nu este doar un fapt miraculos, din trecut, ci reprezintă și învierea noastră prezentă, de acum, din momentul de față. Noi nu putem sta într-o stare de „așteptare” a învierii noastre de la sfârșitul veacurilor, când Hristos va veni a doua oară, ci învierea noastră trebuie să aibă loc în momentul în care Îl descoperim pe Dumnezeu. Învierea sufletului nostru trebuie să înceapă în noaptea Învierii; învierea sufletului trebuie să fie realizată în fiecare duminică, adică în ziua Învierii, și în fiecare zi. Sf. Grigorie Teologul spunea, în anul 362:

„Ieri am fost răstignit cu El, astăzi sunt slăvit cu El; ieri am murit cu El, astăzi sunt înviat cu El; ieri am fost îngropat cu El, astăzi mă scol cu El”¹⁸.

Observați asemănarea de idei și mai ales de cuvinte dintre Sf. Grigorie Teologul și Sf. Ioan Damaschinul? Sfântul Grigorie a scris această scurtă predică la Învierea

¹⁸ SF. GRIGORIE TEOLOGUL, „Cuvântarea I. Despre Paști și zăbovirea sa”, în *Cuvântări*, trad. Călin Popescu, Ed. de Suflet, București, 2009, p. 8.

Domnului în anul 362, iar Sf. Ioan Damaschinul trăiește la 400 de ani după acesta. Dacă cercetăm cu atenție, vom observa că Sf. Ioan Damaschinul nu a compus singur Canonul Învierii, cu cele nouă cântări, stihirile Paștilor și celelalte rugăciuni, ci el a sistematizat și a adaptat cântările și rugăciunile despre înviere deja existente, pornind de la cele care erau cântate în mod diversificat în diferitele zone ale creștinismului primelor veacuri: la Ierusalim într-un fel, la Alexandria în alt fel, în Cezareea Capadociei din Asia Mică în alt fel, în Antiohia Siriei în alt fel, la Damasc în alt fel etc.

Mergând mai departe, în cântarea a patra a Canonului, spunem în felul următor:

„La dumnezeiasca strajă, de Dumnezeu-grăitorul Avacum să stea împreună cu noi și să arate pe îngerul cel purtător de lumină, grăind cu mare glas: Astăzi este mântuirea lumii, că a înviat Hristos, Cel atotputernic” (IV, 1).

Prorocul Avacum nu spune că *atunci* a fost mântuirea lumii, ci *astăzi* este mântuirea acesteia. De ce spune „astăzi”, și nu spune „atunci”? Pentru că *astăzi* fiecare dintre noi, cei care auzim aceste cuvinte, putem învia o dată cu Hristos. Astăzi trebuie să ne ridicăm și noi cu Mântuitorul din moartea păcatului, prin lucrarea virtuților și prin omorârea patimilor.

Stihurile cântării a noua fac deseori referire la timpul prezent:

„Astăzi toată făptura se veseleşte și se bucură, că Hristos a înviat și iadul a prădat. Astăzi a prădat iadul, Stăpânul, Cel ce a ridicat pe cei legați, pe care-i avea din veac, cumplit ținuți întru sine”.

În prima stihiră a Paștilor cântăm așa: „Paștile cele sfințite astăzi nouă S-au arătat”. Iar în stihira a patra afirmăm: „O, Paștile, izbăvire de întristare! Că astăzi din mormânt, ca dintr-o cămară strălucind Hristos, pe femei de bucurie le-a umplut, zicând: Vestiți apostolilor!”.

În cântarea a șaptea spunem: „Cât este de sfântă, cu adevărat, și întru totul prăznuită *această* noapte de mântuire și strălucită, mai înainte vestitoare fiind a zilei celei purtătoare de lumină a Învierii” (VII, 4). Observați cum cântăm? *Această* noapte, nu *acea* noapte! Pentru prima dată, cântăm aceste cuvinte în noaptea Învierii, dar după aceea, chiar dacă ne aflăm în timpul celorlalte zile de praznic, a doua zi, a treia zi, la sărbătoarea Izvorul Tămăduiri, în Duminica Sfântului Apostol Toma sau în celelalte duminici până la Înălțarea Domnului, tot la fel cântăm: „*această* noapte de mântuire și strălucită”. Cât este de sfântă *această* noapte! Aceasta înseamnă că noaptea Învierii are o prezență continuă în sufletul nostru, sau, cel puțin, trebuie să aibă o prezență continuă. Dacă nu simțim prezența Învierii lui Hristos și dacă nu înviem de fiecare dată cu El, după ce cădem în moartea păcatului nostru, atunci Învierea lui Hristos poate trece pe lângă noi fără niciun efect asupra sufletului și vieții noastre. Prin extensie, fiecare noapte de

sâmbătă spre duminică, dintre vecernie și Sfânta Liturghie, reprezintă o noapte a Învierii, și, mai mult, toate nopțile din timpul anului au *ceva* din „taina” nopții Învierii, au ceva din misterul ridicării din mormânt, din groapă, din adâncul iadului, a lui Hristos-Domnul.

Nici Sf. Ioan Damaschinul, în veacul al optulea, nici noi, la 1200 de ani după el, nu ne gândim și nu ne referim la noaptea Învierii ca la „o noapte” în istorie, de acum 2000 de ani, care a fost și pe care o cinștim și o lăudăm, ci ca la noaptea de acum, în care înviază Hristos și în care *trebuie să înviiem și noi*.

În cântarea a opta spunem: „*Această* aleasă și sfântă zi, cea dintâi a săptămânii, împărăteasă și doamnă, praznic al praznicelor este și sărbătoare a sărbătorilor, în care binecuvântăm pe Hristos în veci” (VIII, 1). La începutul canonului cântăm: „Ziua Învierii, popoare, să ne luminăm”, iar la sfârșitul acestuia, la *Slavă... Și acum...*, spunem: „Ziua Învierii! Și să ne luminăm cu prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm. Să zicem: fraților și celor ce ne urăsc pe noi; să iertăm toate pentru Învierie”. Observați, încă o dată, cum este accentuată prezența zilei Învierii lui Hristos prin aceste cântări. De aceea, fiecare duminică devine o zi a învierii, „împărăteasă și doamnă”. Dacă ne oprim puțin și ne uităm cu atenție, fiecare zi vestește și poartă ceva din ziua Domnului, din taina zilei celei mari. Privind soarele de la care primim lumină și căldură, ne aducem aminte de „Soarele Dreptății” și de „Soarele cel mai înainte de soare”, cum auzim în Icos. De aceea, fiecare zi, într-un fel,

vestește învierea și poartă ceva din taina Învierii lui Hristos. Înțelegem mai bine acum, de ce Sf. Serafim de Sarov (1759-1833) saluta tot timpul anului fiecare persoană pe care o întâlnea cu formula „Hristos a înviat!”.

Prezentul continuu folosit în textul liturgic pascal este un timp care nu se termină, un prezent fără sfârșit, un prezent care învață din trecut, trăiește în prezent și pregătește viitorul, așa cum afirma Fericitul Augustin:

„Dar ceea ce acum este evident și clar nu este nici viitorul, nici trecutul, și nu se zice la propriu: există trei timpuri trecutului, prezentul și viitorul, ci, la propriu, s-ar putea zice: există trei timpuri, prezentul din cele trecute, prezentul din cele prezente și prezentul din cele viitoare. Căci acestea trei sunt în suflet și în alt loc nu le văd, memoria prezentă despre cele trecute, vederea celor prezente, așteptarea prezentă a celor viitoare. Dacă mi se îngăduie, aceste expresii văd și mărturisesc trei timpuri”¹⁹.

Tot acest prezent continuu are o finalitate clară, are un scop precis spre care se îndreaptă. Pe acesta îl regăsim în cântarea a noua: „O, Paștile cele mari și preasfințite, Hristoase! O, înțelepciunea și Cuvântul și Puterea lui

¹⁹ FER. AUGUSTIN, *Confessiones (Mărturisiri)*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 64, trad. Prof. Dr. Nicolae Barbu, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985, p. 254.

Dumnezeu. Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine, mai adevărat, în ziua cea neînserată a Împărăției Tale” (IX, 3). Acum nu se mai vorbește despre ziua în care a înviat Hristos, ci despre ziua cea neînserată a Împărăției lui Dumnezeu, adică despre veacul viitor, viața cea veșnică, când Îl vom vedea pe Dumnezeu „față către față” (1 Corinteni 13, 12) și când ne vom împărtăși de El deplin și vom avea comuniunea cu El.

Acesta este finalul propriu-zis al Canonului Învierii, deoarece este ultima stihiră a ultimei cântări, adică stihira a treia a cântării a noua. Aici pune Sf. Ioan Damaschinul țelul suprem pentru fiecare credincios care primește și trăiește Învierea: „Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine, mai adevărat”. Va fi o împărtășire continuă de prezența lui Hristos, de trupul înviat al Fiului lui Dumnezeu, în ziua cea neînserată a Împărăției Sale.

Toate verbele folosite de imnograful sirian în Canonul Învierii sunt la timpul prezent: să ne luminăm, să ne curățim, să vedem, să auzim, să se bucure, să se veselească, să prăznuiască, să ne sculăm dis-de-dimineată, să ne apropiem, să ne împărtășim, să ne îmbrățișăm, să iertăm, cât este de sfântă, veniți, vezi etc.

Pentru a înțelege mai bine importanța *prezenței actuale a învierii* în sufletele noastre și, mai ales, a învierii prezente a noastre, ne vom opri puțin asupra cuvintelor Mântuitorului Hristos din Evanghelia după Ioan, citită la slujba înmormântării și la fiecare parastas, respectiv pericopa evanghelică de la *Ioan* 5, 24-30. Aici vom găsi referiri la două

planuri distincte: unul al prezentului și altul al viitorului. Dacă suntem foarte atenți, vom vedea că învierea sufletului nostru aparține prezentului, adică trebuie să se întâmple în prezent, pe când învierea trupului nostru aparține viitorului, adică va avea loc la A Doua Venire a Fiului lui Dumnezeu, la sfârșitul veacurilor.

Să-L ascultăm pe Hristos-Domnul în Evanghelie! Pentru a putea înțelege mai bine, vom separa cele două planuri. Sublinierile cuvintelor ne aparțin. Primul plan este acesta. Mântuitorul Hristos spune așa: „Adevărat, adevărat zic vouă: Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis *are* viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață” (Ioan 5, 24). Observați, spune „are”, nu „va avea”, adică are acum, în momentul de față, în prezent. Apoi, continuă „și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață”. Cu alte cuvinte, cel care ascultă de Dumnezeu și are credință puternică în El nu mai este preocupat și îngrijorat de viitor, pentru că nu va mai veni la judecata universală. Viitorul pentru el este împlinit, realizat și trăit în prezent. Domnul vorbește la prezent, pentru că, începând de acum, cel înviat are viață veșnică – „la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață”.

Tot din primul plan, al prezentului, face parte și următorul verset: „Adevărat, adevărat zic vouă, că vine ceasul și *acum este*, când morții vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu și cei ce vor auzi vor învia” (Ioan 5, 25). În primul rând, Mântuitorul Hristos spune că va veni vremea, dar că, pentru unii dintre noi, chiar *acum* este aceasta. Pentru care dintre

noi? Doar pentru cei care „vor auzi”. Atenție! *Doar* cei care vor auzi vor învia. Nu toți vor învia, acum! Este decizia personală a fiecărui om luată în virtutea libertății depline oferite de Creatorul său. Așadar, cei care nu vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu nu vor învia. Acesta este primul plan, al prezentului.

Să nu uităm, în același timp, ce le spune Învățătorul Apostolilor Săi, despre „venirea” acestora la Judecata de Apoi, atunci când și ei vor participa *activ* la judecarea popoarelor, fără a se mai găsi în starea de a fi ei înșiși judecați: „Adevărat zic vouă că voi, cei ce Mi-ați urmat Mie, la înnoirea lumii, când Fiul Omului va ședea pe tronul slavei Sale, veți ședea și voi pe douăsprezece tronuri, judecând cele douăsprezece seminții ale lui Israel” (*Matei* 19, 28).

Mergem mai departe. Cele două planuri sunt despărțite de două versete intermediare, care întăresc puterea de judecată a Fiului lui Dumnezeu, tocmai datorită faptului că El este și Om adevărat: „Căci precum Tatăl are viață în Sine, așa I-a dat și Fiului să aibă viață în Sine; Și I-a dat putere să facă judecată, pentru că este Fiul Omului” (*Ioan* 5, 26-27).

Așa cum spuneam, cel de-al doilea plan este planul viitorului, pentru că aici Mântuitorul Hristos vorbește despre ceea ce se va întâmpla la sfârșitul veacurilor. De data aceasta, nu mai folosește expresia: „Adevărat, adevărat vă spun vouă”, ci le vorbește direct apostolilor: „Nu vă mirați de aceasta; că vine ceasul în care toți cei din morminte vor

auzi glasul Lui. Și vor ieși cei ce au făcut cele bune spre învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele, spre învierea osândirii” (Ioan 5, 28-29). Acum se adresează cu cuvintele „nu vă mirați de aceasta”, pentru că se produsese o mare rumoare în popor, o curiozitate amestecată cu spaimă, despre judecata viitoare de la sfârșitul veacurilor. Observați că acum spune „că vine ceasul”, dar nu mai adaugă „și acum este”, pentru că acestea se vor petrece în viitor, atunci când „*toți* cei din morminte”, adică *toți* morții, vor fi ridicați de glasul Lui. Nu mai spune „morții”, ci „*toți* cei din morminte”, pentru că se referă la trupurile morților, care zac în morminte. Acestea vor auzi glasul lui Dumnezeu. După aceea continuă, ca o urmare logică a acestui eveniment final: „Și vor *ieși* cei ce au făcut cele bune, spre învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele, spre învierea osândirii”. De data aceasta, nu mai spune „vor învia”, ca în primul plan, al prezentului, ci spune „vor ieși”, pentru că absolut *toți* cei din morminte vor ieși afară ca să fie judecați pentru toate faptele la judecata universală. Aceștia vor fi împărțiți în două, în funcție de virtuțile și patimile (păcatele) pe care fiecare le-a lucrat: unii vor moșteni viața cea veșnică, iar alții, osânda veșnică.

Acesta este planul viitorului, care se referă strict la învierea generală a tuturor morților, care va avea loc la sfârșitul veacurilor, după A Doua Venire a Mântuitorului Hristos, și nu în momentul prezentului.

Ar trebui să ne punem întrebarea: cine sunt „morții”, din primul plan, și cine sunt „cei din morminte”, din al doilea plan? Nu sunt, oare, ei unul și același lucru? Nu sunt.

„Mortii” din primul plan nu sunt morții adevărați, adică cei care nu mai au suflare de viață în ei, cei mutați la cele veșnice. Aceia sunt „cei din morminte”, despre care Hristos vorbește în al doilea plan. „Mortii” din primul plan suntem noi toți, cei care ne aflăm în moartea păcatelor și a patimilor noastre, cei care ne găsim în „moartea sufletească”. „Cei din morminte” din al doilea plan sunt cei morți cu adevărat, mutați la cele veșnice, care nu mai trăiesc și ale căror trupuri sunt așezate în morminte. Aceștia se vor ridica toți la învierea generală a morților.

Noi putem și trebuie să auzim glasul Fiului lui Dumnezeu, ca să înviem cu Hristos acum, astăzi, prin omorârea patimilor în noi și prin lucrarea virtuților în viața noastră. Noi trebuie să înviem cu sufletul întâi, duhovnicește, chiar din viața aceasta. Doar așa putem aștepta și învierea trupului nostru la sfârșitul veacurilor și fericirea și bucuria veșnică.

Cei care sunt prezenți, care fac parte din prima categorie, a prezentului, cei care ascultă cuvântul lui Dumnezeu și cred în El au viață în ei. Cei care aud glasul lui Dumnezeu și Îl urmează prin virtuțile sufletului, înviază *acum* cu El și nu se vor mai înspăimânda de judecata viitoare. Cine nu înviază sufletește în viața aceasta nu va putea învia trupește în viața veșnică spre moștenirea Împărăției lui Dumnezeu. Să căutăm cu multă căldură învățătura Bisericii, care este tainică, care este într-un fel ascunsă și smerită, dar care conține în sine o bogăție infinită a adevărilor dumnezeiești. Să simțim și noi, în viața noastră, în mijlocul

tuturor necazurilor și în mijlocul problemelor, această prezență a Învierii lui Hristos.

De aceea, Sf. Ambrozie al Mediolanumului, afirma, în lucrarea sa *Despre binefacerile morții*, că

„există trei feluri de moarte. Cea dintâi este moartea cauzată de păcat. Despre aceasta stă scris: «Sufletul care păcătuiește acela va muri» (*Iezechiel* 18, 4). Cea de-a doua este moartea mistică, prin care murim păcatului și trăim pentru Dumnezeu. Despre această moarte spune și Apostolul: «Deci, ne-am îngropat cu El, în moare, prin botez» (*Romani* 6, 4). Al treilea fel de moarte este aceea prin care împlinim cursul și îndatorirea acestei vieți, adică separarea sufletului de trup. Observăm, prin urmare, că numai un singur fel de moarte este rea: dacă murim din cauza păcatelor. A doua moarte este bună, fiindcă cel care a murit astfel s-a curățit de păcat. A treia moarte stă la mijloc: celor dreți le pare bună, iar celor mulți, înfricoșătoare; deși ea pe toți îi eliberează, pe puțini îi încântă. Dar aceasta nu este o vină a morții, ci a slăbiciunii noastre, care suntem înlănțuiți de plăcerile trupului și de desfătarea vieții acesteia și de aceea ne înspăimântăm că terminăm poteca aceasta, în care este mai multă amărăciune decât plăcere”²⁰.

²⁰ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, trad. Pr. Prof. Teodor Bodogae, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 52, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, p. 466.

Așadar, trebuie să murim păcatului, omorând patimile, pentru a învia cu Hristos *acum, astăzi*. Doar în felul acesta vom înțelege sensul adevărat al rugăciunii de dinainte de Sfânta Împărtășanie: „Cinei Tale celei de taină, *astăzi*, Fiul lui Dumnezeu, părtaș mă primește”. Doar așa vom înțelege rostul cuvintelor Mântuitorului Hristos: „Iată, Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului” (*Matei 28, 20*).

Luminarea simțurilor

În acest capitol, ne vom opri atenția asupra semnificației duhovnicești a simțurilor omului și a importanței acestora în viața creștinului, așa cum le regăsim în Canonul Sfintelor Paști, alcătuit de Sf. Ioan Damaschinul. Mai întâi, este bine să adăugăm faptul că acest Părinte al Bisericii dedică simțurilor un capitol întreg din *Dogmatica* sa, numit „Despre simțire”, respectiv, cap. XVIII, din Cartea a III-a. Printre altele, el afirmă că

„simțirea este o facultate a sufletului care percepe sau cunoaște lucrurile materiale, iar simțurile sunt organele adică membrele prin care simțim. Sensibile sunt obiectele care cad sub simțire. Sunt cinci simțiri și, de asemenea, cinci simțuri”²¹.

După aceea, le enumeră și le detaliază pe fiecare în parte. Așadar, ne propunem și noi acum analizarea simțurilor în

²¹ SF. IOAN DAMASCHINUL, *Dogmatica*, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1943, pp. 135-136.

slujba Sfintelor Paști, din dorința de a înțelege mai bine și de a trăi în mod deplin Învierea lui Hristos.

Despre importanța simțurilor în viața omului pentru cunoașterea lucrurilor, Sf. Grigorie de Nyssa remarca:

„Precum gustul, tot așa mirosul și auzul și pipăitul și văzul ne dau despre una și aceeași noțiune, o percepere specifică ce ne intră în conștiință pe diferite căi [...]. Dar, prin fiecare din aceste simțuri cunoaștem ceva diferit, deosebit: cu totul altceva e ceea ce primim prin auz, iar ceea ce cunoaștem prin intermediul văzului constituie o percepere aparte a celor mai deosebite obiecte”²².

În stihira a doua a primei cântări a canonului, spunem: „Să ne curățim simțurile și să vedem pe Hristos strălucind”. Sf. Ioan Damaschinul ne învață că Învierea lui Hristos nu trebuie *doar* cunoscută, ci ea trebuie trăită cu toate simțurile noastre. De aceea, ne cere în mod imperativ „să ne curățim simțurile”. Numai așa Îl putem vedea pe Logosul înviat. Numai astfel ne putem bucura de El. Biserica ne îndeamnă, în repetate rânduri, să ne curățim simțurile. Ce sunt simțurile? Sunt același lucru cu simțurile noastre? Nu! Simțurile sunt trăirile afective, afectele sau sentimentele omului. Totalitatea lor generează o stare normală a omului,

²² SF. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre facerea omului*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 30, trad. Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, p. 33.

în care acesta este deplin conștient de ceea ce se petrece în jurul lui, fiind stăpân pe simțurile și facultățile sale intelectuale. Aceasta ne învață canonul. Să ne curățim toate afecțiile noastre și să le înnoim, căci doar așa Îl putem vedea pe Hristos cel înviat.

Mai mult decât atât, termenul de „simțiri”, folosit aici de Sfântul Ioan, include și pe cel de simțuri, care se referă numai la lucruri fizice, empirice. Simțurile sunt facultățile sau capacitățile omului de a recepționa, prelucra și percepe impresii din lumea exterioară cu ajutorul unor organe specifice, precum ochi, urechi, nas, gură și piele. Simțurile omului sunt cinci: privirea, auzul, mirosul, gustul și pipăitul. Dacă citim cu atenție, toate acestea sunt prezente în Canonul Sfintelor Paști, în Sfintele Evanghelii și în celelalte rugăciuni pascale. Privirea – de fiecare dată suntem chemați să-L vedem pe Hristos: „femeile mironosițe L-au văzut...”. Despre auz citim „auziți că a înviat Domul”, „auziți femeilor mironosițe”; mirosul – „cu mireseme au mers femeile mironosițe ca sa-L ungă pe Mântuitorul Hristos și au adus miruri”, care răspândesc un miros deosebit în jur; gustul – în cântarea sfântă: „veniți să bem băutura nouă”, „să ne împărtășim cu El mai adevărat în ziua cea neînserată”; iar pipăitul – Mântuitorul Iisus Hristos Însuși spune lui Toma: „Adu degetul tău încoace și vezi mâinile Mele și adu mâna ta și o pune în coasta Mea și nu fi necredincios, ci credincios” (*Ioan 20, 27*).

Așa cum am observat și în capitolul anterior, tradiția liturgică folosește cu precădere timpul prezent, mai exact

prezentul continuu. În fapt, totdeauna se vorbește despre Învierea lui Hristos, în cărțile de cult și în învățătura Bisericii, la timpul prezent. Este un prezent fără sfârșit, care nu se termină, care nu se transformă în trecut și care are continuitate în veșnicie, ridicându-ne și înviindu-ne pe noi de acum. Dacă acum nu trăim Învierea lui Hristos cu adevărat, dacă nu vom învia și noi cu El și dacă lăsăm Învierea lui Hristos să treacă pe lângă noi și vom aștepta învierea trupurilor noastre, spun Sfinții Părinți, nu este viața cea potrivită, nu este calea cea dreaptă, nu este metoda cea bună. Noi oamenii, fiind ființe create cu „suflet viu” (*Facerea 2, 7*), „după chipul și asemănarea lui Dumnezeu” (*Facerea 1, 26*), resimțim o absență în sufletul nostru, când suntem departe de Creator. Putem să cunoaștem câte ceva despre Dumnezeu, să aflăm mai multe lucruri despre El, dar resimțim, în același timp, că este nevoie de *mult mai mult*, de *altceva*, pentru a avea bucuria deplină despre care ne vorbesc Mântuitorul Hristos și Apostolii Săi.

Spuneam, în introducere, că simțirile includ și simțurile noastre, adică „atelierile noastre duhovnicești”, cum spune Sf. Grigorie de Nyssa, lăsate de Bunul Dumnezeu cu un scop foarte precis. Cele cinci simțuri sunt următoarele: primul este *văzul*, al doilea este *auzul*, al treilea este *mirosul*, al patrulea, *gustul* și ultimul este *pipăitul*. În termeni specifici, aceste simțuri sunt numite: vizual, auditiv, olfactiv, gustativ și tactil. Iar organele de simț, bine cunoscute, sunt: ochii, urechile, nasul, gura și, pentru simțul tactil, mâinile, picioarele și chiar întreg corpul nostru, prin intermediul pielii.

Putem să pipăim un lucru și cu spatele; dacă ne atingem de ceva cu spatele gol, ne putem da seama dacă este moale, tare, aspru, fin, cald, fierbinte ș.a.m.d.

Ne punem acum întrebarea: de ce ne îndeamnă Sf. Ioan Damaschinul să ne curățim simțirile? Care este rostul purificării acestora? Răspunsul este acesta: pentru că, prin intermediul simțirilor purificate și înduhovnicite putem să-L vedem pe Hristos cel Înviat, așa cum L-au văzut ucenicii Săi. Aici este marele paradox: că și noi, astăzi, Îl putem vedea, Îl putem auzi, Îl putem gusta, Îl putem pipăi, așa cum au făcut Apostolii Săi, putem mirosi miresmele femeilor mironosițe, și chiar mai mult decât atât. Ucenicii Săi L-au văzut, dar nu L-au recunoscut. Să ne gândim la Luca și Cleopa în drum spre Emaus (cf. *Luca* 24, 13-35). Cine L-a mai văzut și nu L-a recunoscut? Maria Magdalena L-a văzut și nu L-a recunoscut. Ea I-a spus: „Doamne (Domnule), dacă Tu L-ai luat, spune-mi unde L-ai pus și eu Îl voi ridica” (*Ioan* 20, 15). Apostolii Săi L-au recunoscut cu greu în unele situații. Ioan i-a spus lui Petru: „Domnul este! Deci Simon Petru, auzind că este Domnul, și-a încins haina, căci era dezbrăcat și s-a aruncat în apă” (*Ioan* 21, 7). Nici alți ucenici (Nathanael, Filip cel din Cana Galileei) nu L-au recunoscut, cu toate că L-au văzut fizic.

Noi avem acum această putere, avem această posibilitate: să-L vedem duhovnicește și să-L recunoaștem. Ca dovadă, Sf. Ioan Damaschinul nu doar că ne îndeamnă să ne curățim simțirile, ci Îl aduce în fața sufletelor noastre pe Mântuitorul Hristos, prin intermediul fiecărui simț.

Le vom lua pe rând, pentru a înțelege importanța fiecăruia. Prima dată, vom vorbi despre *văz*. În cântarea întâi, ne rugăm: „Să ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos strălucind cu neapropiată lumină a Învierii. Și, cântându-I cântare de biruință, luminat să-L auzim zicând: Bucurați-vă!” (I, 2). De o frumusețe deosebită sunt cuvintele din Ipacoi: „Vedeți giulgiurile cele de îngropare. Alergați și vestiți lumii că S-a sculat Domnul, omorând moartea”.

În cântarea a patra, îl vedem pe prorocul Avacum arătându-ne pe îngerul care aduce vestea Învierii: „La dumnezeiasca strajă, de Dumnezeu-grăitorul Avacum să stea împreună cu noi și să arate pe îngerul cel purtător de lumină, grăind cu mare glas: Astăzi este mântuirea lumii, că a înviat Hristos, Cel atotputernic” (IV, 1).

Tot în cântarea a patra, poporul credincios vede și se bucură de împlinirea profețiilor veterotestamentare: „Dumnezeiescul Părinte David înaintea chivotului umbrei a săltat jucând; iar noi, poporul cel sfânt al lui Dumnezeu, plinirea închipuirilor văzând, să ne veselim dumnezeiește, că a înviat Hristos, Cel atotputernic” (IV, 4).

În cântarea a cincea, ne cheamă: „să vedem pe Hristos, Soarele Dreptății, tuturor viață răsărind” (V, 1), iar în stihira următoare observăm că „milostivirea Ta cea nemăsurată văzând-o cei ținuți în legăturile iadului, spre lumină se grăbeau, Hristoase, cu picioare vesele, laudând Paștile cele veșnice” (V, 2).

În cântarea a opta, avem de-a face cu o chemare: „Ridică împrejur ochii tăi, Sioane, și vezi, că iată, au venit la tine fiii

tăi, ca niște făclii de Dumnezeu luminate, de la apus și de la miazănoapte, și de la mare și de la răsărit, într-o tine binecuvântând pe Hristos în veci” (VIII, 3).

Și stihurile cântării a noua vorbesc despre vederea lui Hristos. „Magdalena Maria a alergat la mormânt și pe Hristos văzându-L, ca pe un grădinar L-a întrebat”.

În fiecare duminică, atunci când scoatem Sfânta Evanghelie în centrul bisericii, în timpul utreniei, cum cântăm? „Învierea lui Hristos văzând, să ne închinăm Sfântului Domnului Iisus, Unuia celui fără de păcat”.

În Stihurile Paștilor, care reprezintă o creație artistică și literară deosebită, mărturisim: „Paștile cele sfințite astăzi nouă S-au arătat” (I). Dacă ni s-au arătat, le putem vedea. Femeile mironosițe exclamă: „Veselește-te, saltă și te bucură, Ierusalime, pe Împăratul Hristos văzându-L ca pe un mire ieșind din mormânt!” (II). În a patra stihiră cântăm: „Paștile cele preacinstite nouă ne-au răsărit”. Când răsare soarele toată lumea îl vede și se bucură, și cel drept, și cel nedrept. La fel se întâmplă și când răsare luna sau când se ivesc stelele pe cer.

În Evanghelia din noaptea Învierii, de la Sfânta Liturghie, auzim: „Și Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și adevăr” (*Ioan* 1, 14). În pericopa evanghelică de la slujba celei de-a doua Învieri, se spune: „Și zicând acestea, le-a arătat mâinile și coasta Sa. Deci, s-au bucurat ucenicii văzând pe Domnul” (*Ioan* 20, 20).

Chiar și în Rugăciunea de la Împărtășirea credincioșilor în luminata zi a Învierii lui Hristos, simțul văzului este amintit de două ori: „să vedem mântuitoarele Tale Pătimiri și să ne închinăm dumnezeieștii Tale răstigniri” și „văzând ziua Învierii Tale, cu bucurie strigăm Ție, Hristoase Dumnezeu nostru”.

Părintele Dumitru Stăniloae argumenta că, în viața veșnică, vom vedea în mod deplin și pe Dumnezeu și pe ceilalți semeni, fără să mai fim opriți de limitele acestui simț: „Vom vedea «față către față» pe Dumnezeu, dar ne vom vedea «față către față» și între noi, neacoperiți nici de natura manifestată în trebuințele materiale, în slăbiciuni trupești, în boli, supusă morții, nici de natura devenită exclusivistă prin tot felul de pasiuni”²³.

Sf. Grigorie de Nyssa face următoarele afirmații despre simțuri:

„Adevărata odihnă a Sâmbetei, care a primit binecuvântarea lui Dumnezeu, în care Domnul S-a odihnit de toate lucrurile Sale pentru mântuirea lumii și, prin nelucrarea morții, a săvârșit Sabatul, de-acum a trecut, și El Și-a arătat harul Său și ochilor și auzului și inimii prin toate cele ale sărbătorii săvârșite de noi, pe care le-am văzut, pe care le-am auzit și a căror bucurie am simțit-o cu inima. Pentru că lumina pe care o vedem e lumina

²³ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 120.

norului de foc pe care o împrăștie lămpile în noapte, iar cuvântul rostit auzului în privegherea de toată noaptea, în psalmodii, imne și cântări duhovnicești, ne-a făcut plini de nădejdea celor bune, făcând să intre prin auz în suflet un duh de bucurie, iar inima, bucurându-se de cele spuse și văzute, a întipărit în ea fericirea, povățuită către Cel nevăzut prin cele văzute”²⁴.

Mergem puțin mai departe, la *auz*. Ce ne spune Sf. Ioan Damaschinul despre auz în Canonul Învierii? În cântarea întâi, rostim: „cântându-I cântare de biruință, luminat să-L auzim zicând: Bucurați-vă!” (I, 2). În noaptea Învierii, Îl auzim pe Hristos, la fel și în fiecare duminică la Sfânta Liturghie.

În cântarea a noua, mărturisim: „O, dumnezeiescul! O, iubitul! O, preadulcele Tău glas!” (IX, 2). Am auzit glasul Fiului lui Dumnezeu. În Ipacoi, cântăm: „Venind mai înainte de zori cele ce au fost cu Maria și gășind piatra răsturnată de pe mormânt, auzit-au de la înger”, iar în rugăciunea Sfintei Împărtășanii din noaptea Sfintelor Paști, o rugăciune cu totul specială, care se rostește doar acum, spunem în felul următor: „Cel ce ne-ai învrednicit să auzim de învierea prietenului Tău Lazăr și de intrarea Ta în Ierusalim”.

Următorul simț este *mirosul*. Icosul ne spune în felul următor: „O, prietenelor, veniți să ungem cu miresme

²⁴ Sf. GRIGORIE DE NYSSA, *Omilii la Praznice Împărătești*, trad. Ierom. Agapie Corbu, Ed. Sfântul Nectarie, Arad, 2010, p. 99.

Trupul cel de viață purtător și îngropat”. Fiecare dintre noi simte mireasma mirurilor femeilor mironosițe în sfânta noapte a luminilor. În cântarea a șaptea, de asemenea, auzim că „femeile cele de Dumnezeu înțeleptite cu miruri către Tine au alergat” (VII, 2).

Mergem mai departe. *Gustul*. În cântarea a treia a canonului, citim: „Veniți să bem băutură nouă, nu din piatră stearpă făcută cu minuni, ci din izvorul nesticăciunii, cel izvorât din mormântul lui Hristos, întru Care ne întărim” (III, 1). Apa duhovnicească dătătoare de viață veșnică a Fiului lui Dumnezeu nu trebuie confundată cu apa izvorâtă din stâncă pentru poporul însetat de către prorocul Moise în Vechiul Testament.

În cântarea a opta, iarăși suntem chemați: „Veniți, din rodul cel nou al viței, al dumnezeieștii veselii, în ziua cea vestită a Învierii, împărăției lui Hristos să ne împărtășim” (VIII, 2). Aceasta este chemarea la Sfânta Euharistie, adică la primirea Trupului și Sângelui lui Hristos cel Înviat din morți. Aceași chemare euharistică o întâlnim și în cântarea următoare: „Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine, mai adevărat, în ziua cea neînserată a Împărăției Tale” (IX, 3). Prin Rugăciunea de la binecuvântarea cărnurilor, Îl rugăm pe Fiul lui Dumnezeu: „Și precum acela s-a învrednicit a se îndulci de harul Tău, așa și pe noi ne învrednicește să luăm cele sfințite și binecuvântate de Tine, spre hrana noastră, a tuturor”. Iar, în Rugăciunea la binecuvântarea brânzei și ouălor, spunem: „Stăpâne Doamne, Dumnezeul nostru, Ziditorule și Făcătorule a toate, binecuvântează

brânza și ouăle acestea, și pe noi ne păzește întru bunătatea Ta, ca gustând din ele să ne umplem de darurile Tale cele date nouă cu prisosință și de bunătatea Ta cea negrăită”. Observați, cât de frumos ne îndeamnă Biserica: bine este doar să gustăm, nu să mâncăm „pe săturate”. În Vechiul Testament, Psalmistul David striga: „Gustați și vedeți că bun este Domnul” (*Psalmul 33*, 8).

Ultimul simț este *pipăitul*. După ce Apostolul Toma și-a mărturisit necredința în Evanghelia de la „a doua Înviere”, spunând: „Dacă nu voi vedea, în mâinile Lui, semnul cuielor, și dacă nu voi pune degetul meu în semnul cuielor, și dacă nu voi pune mâna Mea în coasta Lui, nu voi crede” (*Ioan 20*, 25), Mântuitorul Hristos îl îndeamnă să-L pipăie pentru a se încredința cu adevărat că El este, în pericopa evanghelică din Duminica Sfântului Apostol Toma. După ce se arată din nou apostolilor, după opt zile, Acesta îi spune lui Toma în mod direct: „Adu degetul tău încoace și vezi mâinile Mele și adu mâna ta și o pune în coasta Mea și nu fi necredincios, ci credincios” (*Ioan 20*, 27).

În rugăciunea de la Sfânta Împărtășanie din noaptea Paștilor, mărturisim: „Dumnezeul nostru [...], Care ne-ai arătat nouă spre închinare chipul cinstitei Tale cruci și ne-ai dăruit să o sărutăm cu atingerea nevrednicilor noastre buze”, iar în Rugăciunea a treia după Sfânta Împărtășanie, a Sf. Simeon Metafrastul, ne rugăm: „numărul deplin al celor cincisimțuri îl luminează”²⁵.

²⁵ *Liturghier*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012, p. 369.

Nu trebuie să uităm de pragmaticul îndemn al Mântuitorului din Evanghelia după Luca: „Pipăiți-Mă și vedeți, că duhul nu are carne și oase, precum Mă vedeți pe Mine că am” (*Luca* 24, 39).

Ascultând toate aceste mărturisiri pascale, se cuvine să acordăm o deosebită atenție simțirilor noastre, pentru că prin ele Îl putem cunoaște și descoperi pe Creatorul și ne putem împărtăși de El și de toate bunătățile Sale puse la dispoziția noastră.

Dacă nu ascultăm aceste cuvinte cu mare atenție și dacă nu înțelegem sensul lor, riscăm să cădem într-o rutină a sărbătorii Învierii, cu toate obiceiurile și tradițiile sale populare, care nu ne pot descoperi cu adevărat Persoana lui Hristos cel înviat din morți. Există neșansa să nu „vedem” că scopul ultim al Învierii Sale este învierea noastră împreună cu El, din interior, acum, în prezent, nu numai la sfârșitul veacurilor. Altfel, auzim despre Înviere, mergem la Înviere, ne „înregimentăm” în inerția generală de a merge la Înviere, de a lua lumină și de a merge rapid acasă, „la ouă roșii” (în loc să aducem ouăle roșii la biserică să fie sfințite la Sfânta Liturghie) și ne continuăm viața ca mai înainte, în același ritm monoton și alert, ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat. În felul acesta, sărbătorile Învierii se vor termina rapid și rămânem iarăși, după Înălțarea Domnului, fără bucuria Învierii, fără Hristos, iar anul următor, ne simțim iarăși goi, fără Persoana Cuvântului în sufletele noastre și dorim să o luăm iarăși de la capăt.

Dacă nu ne curățim simțirile și simțurile și dacă nu trăim Învierea cu tot sufletul și trupul nostru, Hristos cel înviat va trece pe lângă noi neobservat, pentru că Acesta nu constrânge pe nimeni și *niciodată* nu intră cu forța în sufletul nostru. Dimpotrivă, El spune: „Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine” (*Apocalipsa* 3, 20).

Sf. Grigorie de Nyssa, fratele Sf. Vasile cel Mare, în lucrarea *Dialog despre suflet și înviere*, remarcă:

„Tot ceea ce vedem și pipăim cu simțurile noastre, în lume, sunt ca niște ziduri de pământ, care opresc pe cei miopi la suflet să vadă că mai sunt multe lucruri, care numai cu puterile duhovnicești se pot cunoaște. Un astfel de om nu vede decât pământul, apa, aerul și focul”²⁶.

De ce vorbește Sfântul Grigorie despre pământ, apă, aer și foc? Pentru că acestea sunt elementele primordiale ale materiei, stabilite încă din Antichitate de filosofia presocratică.

Primul care a abordat această problematică a fost Thales din Milet (624-546 î.Hr.), considerat „protopărintele filosofiei”, care a spus, pentru prima dată, că elementul esențial al existenței este apa. Anaximene din Milet (585-525 î.Hr.),

²⁶ SF. GRIGORIE DE NYSSA, *Dialogul despre suflet și înviere*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 30, trad. Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, p. 351.

a afirmat că elementul fundamental este aerul. Heraclit din Efes (540-475 î.Hr.) spunea că focul este elementul primordial. Mai târziu, Empedocle din Acragas (495-435 î.Hr.), din Sicilia de astăzi, a afirmat: toți cei trei filosofi dinaintea mea au dreptate. Elementele fundamentale sunt apa, aerul și focul, dar mai lipsește unul, anume pământul. Empedocle a argumentat, așadar, că cele patru elemente fundamentale ale materiei sunt: apa, aerul, focul și pământul. Și de la el, așa au rămas până în ziua de astăzi. De aceea, Sf. Grigorie de Nyssa face referință la acestea, în anul 380, când a scris *Dialogul despre suflet și înviere*.

Un alt Sfânt Părinte, despre care vă spuneam că-l avem drept ghid în această lucrare, este Sfântul Ambrozie, Episcopul Mediolanumului. Printre multele sale cărți, acesta a scris o lucrare fundamentală, scurtă (doar 35 de pagini), intitulată *Despre binefacerile morții* (*De bono mortis*). Aici, el face următoarele afirmații despre simțuri: „Cele ce se văd sunt trecătoare, iar cele ce nu se văd sunt veșnice [...]. De aceea, să privim nu cele ce se văd, ci cele ce nu se văd, dacă nu vrem să ne înșelăm”²⁷. Prin aceste cuvinte, ne îndeamnă să transfigurăm simțurile noastre, să le înălțăm, să ne curățim, pentru a putea vedea cu adevărat cele dumnezeiești și a înțelege rostul celor pământești.

Ca o mică paranteză, Sfântul Ambrozie este sfânt și în Biserica Romano-Catolică, și în Biserica Ortodoxă, fiind considerat Sfânt Părinte și în Occident, și în

²⁷ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, p. 471.

Răsărit. A trăit în Apus și a scris în limba latină, nu în limba greacă, ca ceilalți Sfinți Părinți Răsăriteni, și a fost dascălul Fericitului Augustin, având o influență deosebită asupra acestuia.

Ei bine, știți cum a ajuns Sfântul Ambrozie episcop al Mediolanumului? Cam în același fel – făcând o comparație și păstrând proporțiile, bineînțeles – cum am descoperit eu lucrarea sa, *Despre binefacerile morții*: din greșeală! Căutând ceva, am găsit altceva! La fel a ajuns Sfântul Ambrozie episcopul Mediolanumului. Din greșeală! A căutat să facă ordine în Catedrala din Mediolanum și... a ajuns episcopul orașului și al provinciei din împrejurimi.

Știți ce funcție avea Sfântul Ambrozie înainte de a ajunge episcop? Era guvernatorul roman al marilor provincii Liguria și Emilia din nordul Italiei de astăzi, având reședința în cetatea Mediolanum. Aceste lucruri le aflăm de la Teodoret (393-466), Episcopul Cirului, din lucrarea sa *Istoria Bisericească*, în care relatează istoria Bisericii Creștine și a împăraților romani din veacurile IV și V.

Ce s-a întâmplat? În anul 374, a murit episcopul Auxențiu al Mediolanumului, care era de erezie ariană, și care divizase orașul în două părți: creștini și arieni. Împăratul roman Valentinian I (364-375), un susținător puternic al credinței creștine adevărate, a chemat toți episcopii din regiune pentru a discuta problema alegerii unui nou episcop al Mediolanumului, dorind să nu mai fie unul de orientare ariană, și le-a spus:

„Știți destul de lămurit, de vreme ce ați fost nutriți cu cuvintele dumnezeiești, ce fel se cuvine să fie cel învrednicit de arhierie și că, nu numai cu cuvântul, ci și cu viața sa, să îndrepte pe cei care-i conduce, să se arate pe sine însuși model de virtute și să aibă ca mărturie a învățaturii viețuirea sa personală. Pe unul ca acesta, deci, să-l așezați în scaunul arhieresc, ca și noi, care conducem imperiul, să ne plecăm lui cu sinceritate capetele noastre și să primim mustările ce ni s-ar face (căci fiind oameni, suntem înclinați și noi să cădem în greșală) ca o vindecare doctoricească”²⁸.

Pentru a nu se produce mare tulburare în cetate, sinodul episcopilor a propus împăratului Valentinian I să numească el pe viitorul episcop, dar acesta a refuzat, spunând: „Lucrul acesta mă depășește! Căci voi, care sunteți învredniciți de harul dumnezeiesc și ați primit această lumină, veți alege mai bine”.

Atunci, a fost convocat un mare sinod în Catedrala din Mediolanum pentru alegerea viitorului episcop, dar taberele erau împărțite: simpatizanții lui Auxențiu doreau un episcop arian, iar cei din „partida sănătoasă” doreau un episcop ortodox. Cele două facțiuni au început să se certe în mijlocul poporului adunat în catedrală și în jurul acesteia.

²⁸ TEODORET, *Istoria Bisericească*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 44, trad. Pr. Prof. Vasile Sibiescu, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 159.

„Când Ambrozie, cel care era însărcinat cu conducerea administrativă a poporului, a auzit despre această frământare și temându-se ca să nu se producă ceva mai neașteptat (tulburări) s-a dus în grabă la biserică”²⁹, spune Teodoret. Când a intrat în catedrală, conform mărturiilor altor istorici, precum Socrate și Sozomen, „s-a auzit deodată un glas de copil, care a exclamat: «Ambrozie să fie episcop!»”³⁰. Atunci,

„cei adunați acolo au încetat discuția și au izbucnit într-un glas, cerând ca Ambrozie să le fie dat ca păstor. Acesta nu era încă botezat. Aflând cele întâmplate, împăratul a poruncit ca imediat să fie botezat și apoi hirotonit acest bărbat vrednic de laudă, căci știa că gândirea lui era mai dreaptă decât cumpăna, iar hotărârile mai precise decât orice canon (lege bisericească). Astfel, împăratul a socotit că alegerea aceasta este de la Dumnezeu și a apreciat-o după acordul celor ce mai înainte cugetau cele contrare (deosebite)”³¹.

Prin viața sa curată și ascetică, prin învățătura și operele sale și prin organizarea și conducerea Bisericii, Sfântul Ambrozie a ajuns unul dintre cei mai importanți episcopi

²⁹ TEODORET, *Istoria Bisericească*, p. 160.

³⁰ Pr. Teodor BODOGAE, „Studiu introductiv”, în SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, p. 11.

³¹ TEODORET, *Istoria Bisericească*, p. 160.

ai Apusului, fiind cunoscut peste veacuri ca patronul spiritual al orașului Mediolanum și devenind unul dintre cei patru doctori ai Bisericii Romano-Catolice, alături de Fericitul Augustin (354-430), Fericitul Ieronim (347-420) și Sf. Grigorie cel Mare, Papă al Romei (540-604).

Sfântul Ambrozie ne îndeamnă să nu devenim robi ai trupului și ai simțurilor:

„De aceea și noi, dacă vrem să fim după moartea acestui trup întru cele bune, se cade să avem grijă ca sufletul nostru să nu se alipească de trupul acesta, să nu se amestece cu el, să nu se facă robul lui, să nu fie târât de trup și să nu se clatine ori să șovăie, ca și cum ar fi beat, la tulburările acestuia; să nu se încreadă în el, nici în desfătărilor lui, încât să se supună simțurilor lui”³².

Sfântul Părinte constată că simțurile ne pot amăgi foarte ușor, dacă nu le conducem cu destoinicie, și pot deveni adevărate „curse” pentru sufletul nostru. De aceea, continuă:

„Să nu dăm, prin urmare, crezare acestor curse, acestor mreje, care amăgesc și înșală, fiindcă inimile ne sunt încătușate, iar judecata ne este întunecată de ele. Ne sunt întunecate inimile și judecata de văz; ne sunt împiedicate de auz, de miros, de pipăit, de gust”³³.

³² SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, p. 489.

³³ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, p. 489.

De aceea, îndeamnă cu multă hotărâre lucrarea virtuților și căutarea neîncetată a binelui:

„Să nu urmăm cele fermecătoare și amăgitoare, ci să urmăm ceea ce e bun; de acest bun să ne alipim; pe el să-l imităm; prezența lui și comunicarea cu el să ne facă mai buni, să ne coloreze caracterele; conviețuirea – aș zice – alături de el să ne formeze pe oi. Căci cine se alipește de ce e bun ia de acolo numai binele”³⁴.

³⁴ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, p. 490.

Trupul și sufletul în lumina Învierii

La sărbătoarea Învierii Mântuitorului Hristos, nu preamărim doar Învierea Sa, impresionați fiind de supra-naturalul acesteia, ci întreg sufletul și trupul nostru, toate simțirile și simțurile noastre, toate puterile și aptitudinile noastre sunt chemate la o curățire morală pentru a putea trăi deplin și participa la ridicarea din morți a Fiului Omului. Toate capacitățile noastre laudă Învierea, dar și lucrează pentru înviere. Pornind de la Canonul Învierii, suntem învățați să facem același lucru în fiecare duminică și, *in extenso*, în fiecare zi, adică să trăim și să mărturisim Învierea lui Hristos cu gura, cu ochii, cu mâinile, cu picioarele și cu întreg trupul nostru. Dar de ce vorbesc doar despre trup? Și cu tot sufletul nostru suntem îndemnați să trăim învierea. În capitolul de față, ne vom opri asupra „mesajelor” directe și indirecte în sensul acesta.

Demn de luat în considerare este faptul că Sf. Ioan Damaschinul folosește foarte des *conjunctivul prezent* (să laudăm, să alergăm, să cântăm, să ne bucurăm etc.) cu o altă nuanță, diferită de legea morală naturală a Vechiului Testament. Acum, cuvântul se transformă și, o dată cu el, și porunca se transfigurează și capătă aspectul sfatului și al

îndemnului pornit din adâncul sufletului. Asistăm, de fapt, la o transfigurare a legii morale a Vechiului Testament.

În primul rând, așa cum ne îndeamnă Sf. Ioan Damaschinul, prin cuvintele canonului, suntem chemați să trăim și să vestim Învierea lui Hristos cu *gura* noastră, lăudându-L, cântându-I, strigând către Dumnezeu, zicându-I, slăvindu-L, vestind Învierea Sa, binecuvântându-L și întrebându-ne despre rostul și semnificația acțiunilor Sale în lume.

Când Îl *lăudăm* pe Hristos-Domnul în Canonul Învierii? În însăși cântarea *Învierea lui Hristos*, spunem „Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și sfântă Învierea Ta o lăudăm și o slăvim”. În cântarea a șaptea, mărturisim: „Prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului și începutul altei vieți veșnice; și săltând, lăudăm pe Pricinuitoarul, Cel unul binecuvântat, Dumnezeul părinților noștri, și preaslăvit” (VII, 3). Iar în cântarea a opta, concluzionăm „lăudându-L pe El ca pe un Dumnezeu, în veci” (VIII, 2).

Începând cu noaptea Sfintelor Paști, în fiecare duminică, în fiecare sărbătoare și chiar în fiecare zi, cântarea liturgică „Laudele” are același conținut: „Toată suflarea să laude pe Domnul. Lăudați pe Domnul din ceruri, lăudați-L pe El întru cei de sus! Ție se cuvine cântare, Dumnezeule! Lăudați pe El toți îngerii Lui! Lăudați-L pe El toate puterile Lui! Ție se cuvine cântare, Dumnezeule”. Stihirile Laudelor încep mereu cu cuvintele „lăudați-L pe El”, iar prima stihiră este: „Lăudăm, Hristoase, Patima Ta cea mântuitoare și slăvim Învierea Ta”.

Nu doar Îl lăudăm pe Dumnezeu, ci Îi și *cântăm* Lui. Canonul ne aduce în față mai multe mărturii: „cei ce cântăm cântare de biruință” (I, 1), „cântându-I cântare de biruință, luminat să-L auzim zicând: Bucurați-vă!” (I, 2), „să ne sculăm dis-de-diminează și, în loc de mir, cântare să aducem Stăpânului” (V, 1). Iată cum ne îndeamnă eremitul sirian să-I cântăm lui Dumnezeu.

În același timp, prin Canonului Învierii, *strigăm* lui Dumnezeu: „să plângem și să strigăm: O, Stăpâne, scoală-Te, Cel ce dai celor căzuți ridicare” (Icos), „îngerul a strigat celei pline de har” (IX Stihuri). În cântarea *Ziua Învierii*, auzim următorul îndemn: „Și așa să strigăm: Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le”.

Ca oameni luminați, *zicem* celorlalți cuvinte de laudă. Îndemnul Stihirilor Paștilor este: „Veniți de la mormânt, femei bine-vestitoare, și ziceți Sionului: primește de la noi bunele vestiri de bucurie ale Învierii lui Hristos”. În cântarea *Ziua Învierii*, suntem chemați „să zicem: fraților și celor ce ne urăsc pe noi”.

Pe Dumnezeu Îl *slăvim*, ca pe Creatorul și Făcătorul nostru. „Sfântă Învierea Ta o lăudăm și o slăvim” (*Învierea lui Hristos*). Stihirile Laudelor sunt grăitoare în acest sens: „Lăudăm, Hristoase, patima Ta cea mântuitoare și slăvim învierea Ta”; „învrednicește-ne pe noi cu inimă curată să Te lăudăm și să Te slăvim” și „pogorârea Ta cea cu dumnezeiască cuviință slăvind-o, Te lăudăm pe Tine, Hristoase”.

Canonul ne vorbește, în același timp, și despre *vestirea* Învierii lui Hristos, pe care o auzim, dar pe care suntem îndemnați totodată să o și transmitem mai departe celorlalți, deoarece femeile mironosițe au fost vestitoare ale Învierii. Stihirile Paștilor vorbesc despre aceasta: „De ce plângeți pe cel nesticăcios, ca și cum ar fi întru stricăciune? Mergând, vestiți ucenicilor Lui” (III); „Că astăzi din mormânt, ca dintr-o cămară strălucind Hristos, pe femei de bucurie le-a umplut, zicând: Vestiți apostolilor!” (IV).

Spuneam că nu doar Dumnezeu ne binecuvântează pe noi, ci și noi Îl *binecuvântăm* pe El. În *Învierea lui Hristos*, la final, ne rugăm: „Totdeauna binecuvântând pe Domnul, lăudăm Învierea Lui, că răstignirea răbdând pentru noi, cu moartea pe moarte a stricat”. Și alte stihiri ne îndeamnă la binecuvântarea lui Dumnezeu: „Ridică împrejur ochii tăi, Sioane, și vezi, că iată, au venit la tine fiii tăi, ca niște făclii de Dumnezeu luminate, de la apus și de la miazănoapte, și de la mare și de la răsărit, întru tine binecuvântând pe Hristos în veci” (VIII, 3); „întru Tine ne-am botezat și pe Tine te binecuvântăm întru toți vecii” (VIII, 4).

Sf. Ioan Damaschinul ne arată că, nu doar gura se cuvine să cinstească Învierea, ci și *ochii* sunt chemați să ne călăuzească spre asemănarea cu Dumnezeu. Femeile mironosițe se îndemnau una pe cealaltă „să *plângem* și să strigăm: O, Stăpâne, scoală-Te, Cel ce dai celor căzuți ridicare” (Icos). Prin plânset, de multe ori, Îl căutam pe Dumnezeu, în modul cel mai curat, prin

„arderea inimii pentru toată zidirea, pentru oameni, pentru păsări [...] și pentru toată făptura [...] pentru aceasta aduce rugăciune cu lacrimi în tot ceasul și pentru cele necuvântătoare, și pentru dușmanii adevărului, și pentru cei ce-l vatămă pe el, ca să fie păziți și iertați”³⁵, spunea Sf. Isaac Sirul.

Cântarea a șaptea adaugă: „pe Care, ca pe un mort, cu lacrimi Te căutau” (VII, 2). Îngerul ne arată că plânsul pentru Cel răstignit nu este necesar, ci plânsul pentru păcatele noastre este cel care ne curățește: „De ce plângeți pe cel nesticăcios, ca și cum ar fi întru stricăciune?” (Stihirile Paștilor III).

Cetatea Sionului este îndemnată să-și înalțe *ochii* pentru a-și vedea fiii luminați veniți la sărbătoare: „Ridică împrejur ochii tăi, Sioane, și vezi, că iată, au venit la tine fiii tăi, ca niște făclii de Dumnezeu luminate, de la apus și de la miazănoapte, și de la mare și de la răsărit, întru tine binecuvântând pe Hristos în veci” (VIII, 3).

Și cu *mâinile* suntem chemați să lăudăm Învierea lui Hristos și să ne închinăm Lui. Când spunem „Învierea lui Hristos văzând, să ne închinăm Sfântului Domnului Iisus”, mâinile noastre pecetluiesc trupul și sufletul nostru cu semnul Sfintei Cruci. Mai târziu, auzim cuvintele: „și, bucurându-se, s-au închinat Ție, Dumnezeului celui viu”

³⁵ SF. ISAAC SIRUL, *Cuvinte despre nevoință*, în *Filocalia*, vol. X, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2015, pp. 459-460.

(VII, 2). În Icos, chemarea femeilor mironosițe este „să ungem cu miresme Trupul cel de viață purtător și îngropat” și „să aducem miruri în loc de daruri, Celui ce nu în scutece, ci în giulgiu a fost înfășurat”. Finalul Canonului ne aduce îndemnul la îmbrățișarea celorlalți: „Paștile, cu bucurie unul pe altul să ne îmbrățișăm!” (Stihirile Paștilor IV) și „Ziua Învierii! Și să ne luminăm cu prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm”. Iată, așadar, lucrarea credinței, iată slujirea noastră, iată lucrul mâinilor noastre.

Picioarele noastre sunt chemate să participe la Învierea lui Hristos. Mai întâi, *alergăm*: „Alergați și vestiți lumii că S-a sculat Domnul, omorând moartea” (Ipacoi); „femeile cele de Dumnezeu înțeleptite cu miruri către Tine au alergat” (VII, 2) și „Magdalena Maria a alergat la mormânt” (IX Stihuri). Cu multă evlavie și sfințenie, ne *apropiem* de Hristos cel Înviat: „Să ne apropiem, purtătorilor de lumină, de Hristos, Cel ce a ieșit din mormânt ca un Miel” (V, 3). Toți cei credincioși, *mergem* împreună cu femeile mironosițe, cu Sfinții Apostoli și ceilalți ucenici: „Să mergem, să ne sânguim ca și magii și să ne închinăm și să aducem miruri în loc de daruri” (Icos); „mergând, vestiți ucenicilor Lui” (Stihirile Paștilor III).

Să nu uităm că slujba din noaptea de Paști începe cu chemarea „*Veniți de primiți lumină!*”, prin care toată făptura este chemată să vină spre lumina lui Hristos. În Canonul Învierii, există două stihiri care încep cu același îndemn: „Veniți să bem băutura nouă, nu din piatră stearpă făcută cu minuni, ci din izvorul nesticăciunii” (III, 1) și

„veniți, din rodul cel nou al viței, al dumnezeieștii veselii, în ziua cea vestită a Învierii, Împărăției lui Hristos să ne împărtășim” (VIII, 2). În Icos, le auzim pe femeile mironosițe invitându-se una pe cealaltă la mormânt: „O, prietenelor, veniți să ungem cu miresme Trupul cel de viață purtător și îngropat”. Stihira a doua a Paștilor constituie o „viziune” dumnezeiască a Sf. Ioan Damaschinul, prin care acesta „cheamă” femeile mironosițe înapoi de la mormânt pentru a vesti lumii întregi Învierea: „Veniți de la mormânt, femei bine-vestitoare, și ziceți Sionului: primește de la noi bunele vestiri de bucurie ale Învierii lui Hristos”.

În mod impresionant, venirea către lumina lui Hristos a celor care erau robiți de puterea iadului se face „în grabă”: „Milostivirea Ta cea nemăsurată văzând-o cei ținuți în legăturile iadului, spre lumină se grăbeau, Hristoase, cu picioare vesele, laudând Paștile cele veșnice” (V, 2).

Învierea lui Hristos o trăim cu întreg trupul nostru, așa cum făcea regele David în Vechiul Testament, prevestind aceste momente dumnezeiești: „Dumnezeiescul Părinte David înaintea chivotului umbrei a săltat jucând” (IV, 4). Așa și noi astăzi, „săltând, laudăm pe Pricinuitorul, Cel unul binecuvântat, Dumnezeuul părinților noștri, și preaslăvit” (VII, 3), conform îndemnului rostit de teologul din Damasc către lumea întreagă: „Saltă acum și te bucură, Sioane!” (IX,1) și „veselește-te, saltă și te bucură, Ierusalime, pe Împăratul Hristos văzându-L ca pe un mire ieșind din mormânt!” (Stihirile Paștilor II).

În Icos, suntem îndemnați de femeile mironosițe să-L căutăm și să-L întâmpinăm pe Fiul lui Dumnezeu: „Pe Soarele cel mai înainte de soare, Care a apus oarecând în mormânt, întâmpinatu-L-au către dimineață, căutând-L ca pe o zi, mironosițele femei”.

Canonul Învierii și toate slujbele pascale, prin pedagogia lor dumnezeiască, constituie un îndemn statornic la trezitul *dis-de-diminează* și la somnul cumpătat, îndemn regăsit și în unele lucrări importante ale Părinților și Scriitorilor Bisericești, cum este *Pedagogul* lui Clement Alexandrinul:

„Noi toți trebuie să luptăm din răputeri împotriva somnului, ca să ne obișnuim ca încetul cu încetul și ușor să câștigăm cât mai mult timp la viață, datorită stării de veghe, căci somnul, ca un receptor de impozite, ne ia jumătate din viață”³⁶.

Cântarea a cincea a canonului glăsuiește de la sine: „Să ne sculăm dis-de-diminează și, în loc de mir, cântare să aducem Stăpânului; și să vedem pe Hristos, Soarele Dreptății, tuturor viață răsărind” (V, 1). În vechime, această stihiră avea un text cu un parfum aparte: „să mâneacă cu mânecare adâncă”. Ca o prelungire a acestui imn, în mănăstirile și schiturile din Sfântul Munte Athos, s-a păstrat cu sfințenie obiceiul ca Sfânta Liturghie să înceapă înainte de revărsatul zorilor.

³⁶ CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, p. 208.

Nu putem spune că există o zi în care Biserica să renunțe la aceste chemări. Nu există nicio zi în care Biserica să ne îndemne: sculați-vă mai târziu! Niciodată! Dimpotrivă, ea îi cheamă mereu pe fii și fiicele sale la priveghere și la trezvie. În aceeași idee vor fi și cuvintele Sf. Ioan Gură de Aur în „Cuvântul de învățătură” al său, pe care îl vom studia mai târziu.

Alături de deșteptarea devreme, *statul în picioare* reprezintă o altă formă de jertfă în fața Creatorului. „Mironosițele femei, foarte de dimineată, stând înaintea mormântului Dătătorului de viață, aflat-au înger pe piatră șezând” (Stihirile Paștilor III).

Nu în ultimul rând, ci chiar în mod principal, melodia din Mănăstirea Mar Saba ne impulsionează să lăudăm și să trăim Învierea lui Hristos cu *tot sufletul* și trupul *nostru*, în întregime. *Luminarea* noastră este văzută ca un act general, activ, sufletesc și fizic: „Ziua Învierii, popoare, să ne luminăm!” (I, 1) și „Ziua Învierii! Și să ne luminăm cu prăznuirea”. *Purificarea* simțurilor și a simțirilor este, la fel, un deziderat total: „Să ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos strălucind cu neapropiată lumină a Învierii” (I, 2). *Prăznuirea* este chemarea persoanei umane către bucuria „ospățului Stăpânului”: „să prăznuim, împreună cu cetele iubitoare de praznice, Paștile lui Dumnezeu, cele mântuitoare” (V, 3); „prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului și începutul altei vieți, veșnice” (VII, 3); „să ne luminăm cu prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm” (*Ziua Învierii*). În Icos, suntem îndemnați, prin graiul mironosițelor, să ne

străduim: „Să mergem, să ne sârguim ca și magii și să ne închinăm și să aducem miruri în loc de daruri”. Filosoful german Hegel spunea despre creștinism că acesta pune persoana umană la lucru.

Porunca finală a canonului este iertarea tuturor pentru bucuria Învierii. „Să zicem: fraților și celor ce ne urăsc pe noi; să iertăm toate pentru Învierie” (*Ziua Învierii*).

Iată, așadar, care sunt îndemnurile morale ale înțelegerii și trăirii Învierii lui Hristos prin intermediul acestor prea frumoase cuvinte ale Sf. Ioan Damaschinul. Cuvinte care, după cum intuim, nu sunt valabile doar pentru noaptea Învierii și perioada Penticostarului (adică de la Învierie și până în prima duminică după Cincizecime), ci au „termen de valabilitate” pentru tot anul și toată viața; în fiecare duminică, în fiecare zi, în fiecare noapte și în fiecare ceas. Aceasta este viața noastră în interiorul vieții Bisericii: învierea și „comuniunea sfinților”.

PARTEA A II-A

SPIRITUALITATEA CANONULUI SFINTELOR PAȘTI

Cântarea 1

În partea a doua a lucrării, ne vom ocupa cu studierea semnificației duhovnicești a Canonului Sfințelor Paști, alcătuit de Sf. Ioan Damaschinul, în secolul al VIII-lea, și vom porni de la Cântarea întâi.

Aceasta este alcătuită din trei stihiri care vorbesc, pe de o parte, despre Învierea Mântuitorului Hristos, iar pe de altă parte, despre învierea noastră, despre învierea sufletelor și a trupurilor noastre. Sf. Ioan Gură de Aur, într-una din cuvântările sale despre înviere, spune că, dacă Iisus Hristos a murit cu o moarte și a înviat cu o înviere, noi suntem datori să murim cu două morți și să înviem de două ori. Prima dată trebuie să murim păcatului și, la sfârșitul vieții noastre pământești, vom muri în sensul despărțirii temporare a sufletului de trup. Tot așa, trebuie să înviem de două ori: prima dată, să înviem sufletește încă din această viață și abia la învierea morților vom învia și cu trupul nostru înduhovnicit. Sfântul concluzionează:

„Această înviere dintâi este izbăvirea de păcate, a doua înviere este învierea trupului. Ți-a dat pe cea mai mare, așteaptă și pe cea mai mică. Cea dintâi înviere e cu mult mai mare decât cea de-a doua. Căci e cu mult mai mare să izbăvești de păcate, decât să vezi un trup înviat”³⁷.

Dacă nu putem realiza prima înviere, a sufletului, în viața aceasta, ne va rămâne nădejdea doar la bunul Dumnezeu în privința învierii noastre la sfârșitul veacurilor, spre viața și bucuria cea veșnică. De aceea, Învierea Mântuitorului Hristos este surprinsă de către Sf. Ioan Damaschinul, în această primă cântare, într-o formă cu totul deosebită.

Prima stihiră este aceasta: „Ziua Învierii, popoare, să ne luminăm! Paștile Domnului, Paștile! Că din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi, cei ce cântăm cântare de biruință”.

Observăm, în primul rând, că Sfântul Părinte vorbește despre ziua Învierii, cu toate că slujba Învierii, acum, ca și atunci, se sărbătorește noaptea, mai exact la mijlocul nopții. De ce cântăm „Ziua Învierii” și nu cântăm „noaptea Învierii”? (Poate unii consideră că așa ar fi normal, pentru că Iisus Hristos a înviat până în revărsatul zorilor). Cântăm „Ziua Învierii” pentru că Mântuitorul Hristos, „Soarele dreptății”, „Răsăritul cel de sus”, „Soarele cel mai înainte de soare”, este Cel care aduce lumina în întuneric, în lumea

³⁷ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 144.

aceasta întunecată, chiar în plină noapte, și la propriu, și la figurat. De aceea, cântăm întotdeauna „Ziua Învierii” și în noaptea de Paști, și în celelalte zile.

Noi, creștinii, nu rămânem doar la starea de a preamări Învierea lui Hristos, ci facem un pas mai departe și spunem „popoare, să ne luminăm!”. Această zi a Învierii, această lumină a ridicării lui Hristos din morți trebuie să ne lumineze și pe noi. Trebuie să primim lumină din lumina lui Hristos. Dacă nu ne vom lumina, ziua și lumina Învierii rămân fără să-și atingă scopul, de a-i ridica pe toți cei căzuți, de a ridica neamul omenesc din întunericul păcatului.

Așa cum vedem din prima stihiră, Învierea lui Hristos este universală, se adresează tuturor popoarelor. Sf. Ioan Gură de Aur spune că „învierea va fi obștească, a tuturor oamenilor, și a celor credincioși, și a celor necredincioși”³⁸.

După aceea, rostim „Paștile Domnului, Paștile”. În limba ebraică, *pesah* înseamnă *trecere*. Trecerea Domnului din moarte la viață trebuie să aibă loc și în interiorul nostru, în sufletul nostru, căci continuăm „că din moarte la viață și de pe pământ la cer, Hristos-Dumnezeu ne-a trecut pe noi”. Ați auzit? Mai repetăm încă o dată? „Din moarte la viață... ne-a trecut pe noi”. Iată, care este scopul Învierii lui Hristos, anume, trecerea noastră din moarte la viață, învierea noastră. „Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață” (Ioan 5, 24).

³⁸ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 133.

Îl numim „Hristos-Dumnezeu” și nu-I mai spunem doar Iisus Hristos sau Mesia, pentru că, odată înviat din morți și înălțat la ceruri, El este preamărit ca Dumnezeu adevărat și om adevărat, în același timp.

Cântăm „ne-a trecut pe noi” pentru că învierea este pentru noi, învierea trebuie să aibă loc și în sufletele noastre. Pe parcursului canonului, vom vedea, deseori, că noi nu săvârșim doar pomenirea morții și amintirea Învierii lui Hristos, ci actualizăm aceste acte mântuitoare. De aceea, referirea la Învierea lui Hristos nu este la timpul trecut, ci este la timpul prezent. Primul stih al Paștilor spune: „Înviază Dumnezeu și să se risipească vrăjmașii Lui”.

În acest sens, Sf. Grigorie Teologul, bun prieten al Sf. Vasile cel Mare, cu care a studiat mulți ani la Academia din Atena, afirmă, în „Cuvântarea despre Sfintele Paști”:

„Să ne facem asemenea lui Hristos, de vreme ce Hristos S-a făcut asemenea nouă, să devenim dumnezei pentru El, de vreme ce El pentru noi S-a făcut om. A luat ce era mai rău ca să ne dea ce este mai bun, S-a făcut sărac pentru ca noi, prin sărăcia Lui, să ne îmbogățim, a luat chipul robului pentru ca noi să ne redobândim libertatea, S-a pogorât ca noi să ne înălțăm, a fost ispitit pentru ca noi să biruim”³⁹.

³⁹ SF. GRIGORIE TEOLOGUL, „Cuvântarea I. Despre Paști și zăbovirea sa”, p. 9.

Iată, cum ne îndeamnă Sfântul Grigorie, să devenim dumnezei pentru El, pentru că și Iisus Hristos a devenit om pentru noi. Acesta este scopul nostru, să realizăm asemănarea noastră cu Dumnezeu.

Este bine de observat că Sfântul Grigorie nu folosește timpul pasiv în privința noastră; nu spune „a luat chip de rob ca nouă să ne dea libertatea sau să ne facă liberi”. Nu! Ci spune „a luat chip de rob pentru ca noi să câștigăm libertatea”. Folosește activul, conjunctivul cu funcția activă. Nu spune „a coborât pentru ca noi să fim înălțați de către El”, ci spune „a coborât ca noi să ne înălțăm, a răbdat ispita pentru ca noi să învingem”. De ce folosește activul în ceea ce ne privește? Răspunsul este clar. Pentru că învierea sufletelor noastre depinde și *de noi*, de voința noastră, de conștiința noastră și de virtuțile noastre, nu doar de bunătatea Preasfintei Treimi și de lucrarea „din exterior” a harului lui Dumnezeu. Este adevărat că nimic nu putem face fără ajutorul lui Hristos, după cum Însuși a spus, dar ne-am obișnuit *prea mult* ca Hristos-Domnul să facă *totul*, iar noi să nu facem nimic sau aproape nimic. Dacă noi nu ne apropiem de Înviere și dacă nu ne străduim și noi să înviem, atunci Fiul lui Dumnezeu nu ne poate forța și nici nu ne poate învia trecând peste libertatea noastră.

În stihira a doua, ne rugăm așa: „Să ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos strălucind cu neapropiată lumină a Învierii. Și, cântându-I cântare de biruință, luminat să-L auzim zicând: Bucurați-vă!”.

Observăm că nu putem trăi Învierea lui Hristos deplin, nu ne putem bucura de biruința Fiului lui Dumnezeu și nu o putem actualiza în noi, dacă nu ne curățim simțirile noastre, dacă nu ne curățim simțurile, dacă nu ne purificăm, prin curățirea de păcate și prin renunțarea la nedreptățile noastre. Pentru aceasta, spune Sf. Grigorie Teologul, a fost lăsată moartea în lume, „ca răutatea să nu fie fără de moarte”⁴⁰, așa cum rostim în prima rugăciune de la înmormântare sau de la parastas. Prin moarte, curățirea se face până la capăt. Moartea devine un filtru extrem de fin al răutății. Tot răul rămâne în lumea aceasta. Răutatea este curățită cu totul. Nimic din ceea ce este rău nu mai trece dincolo de moarte. De aceea, Sf. Ioan Damaschinul ne îndeamnă să ne curățim simțirile și doar așa putem să-l vedem pe Hristos, strălucind în lumina Învierii.

Și Sfântul Ambrozie, episcopul Mediolanumului, spune, în lucrarea *Despre binefacerile morții*, că

„cine nu va primi aici iertarea păcatelor, acolo nu o va avea. Și n-o va avea cine nu va putea ajunge la viața veșnică, fiindcă viața veșnică presupune iertarea păcatelor”⁴¹.

Aceasta este curățirea cu adevărat, iertarea păcatelor, prin pocăința noastră față de lucrurile rele. Doar în acest fel

⁴⁰ *Panihida*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2016, p. 43.

⁴¹ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, p. 468.

Îl putem vedea pe Iisus Hristos cu ochii credinței noastre, cu ochii duhovnicești și doar așa putem să privim neapropiata lumină a Învierii, care este una imaterială, din altă realitate.

Stihira a doua continuă: „Și, cântându-I cântare de biruință, luminat să-L auzim zicând: Bucurați-vă!”. Îndemnul „bucurați-vă” este primul cuvânt pe care Iisus Hristos l-a spus, după ce a înviat din morți femeilor mironosițe. Este vestea cea bună a Învierii, chemarea tuturor la bucurie, cum spunea Sf. Ioan Gură de Aur, învierea este obștească, și nu acordată doar anumitor persoane. Toată lumea este chemată să se bucure. Din păcate, expresia Mântuitorului nu are în permanență o actualizare prezentă, pentru că, în cea mai mare parte, lumea este tristă, găsindu-se într-o stare de ne-bucurie. Putem să-L auzim pe Hristos doar dacă ne curățim simțirile noastre, dacă ne curățim de păcate. Îl vedem și Îl și auzim, în același timp.

Tot Sf. Ioan Gură de Aur spune că este important, nu doar să înviem la sfârșitul veacurilor, ci *cum* vom învia, dacă „totuși vom fi găsiți îmbrăcați, iar nu goi” (2 Corinteni 5, 4). „Important nu este numai să înviem și să ne îmbrăcăm cu nemurirea, ci să nu fim găsiți goi de slavă și de îndrăznirea cea către Dumnezeu, ca să nu fim dați focului”⁴². El face referire la cuvintele Sf. Apostol Pavel: „Căci știm că, dacă acest cort, locuința noastră pământească, se va strica, avem zidire de la Dumnezeu, casă nefăcută de mână, veșnică, în

⁴² SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 135.

ceruri. Căci de aceea și suspinăm, în acest trup, dorind să ne îmbrăcăm cu locuința noastră cea din cer” (2 Corinteni 5, 1-2). Cortul este trupul nostru, iar zidirea este învierea trupului nostru. Iată, ce comparație face Sf. Apostol Pavel: trupul acesta pământesc este un cort, iar trupul înviat din morți este o locuință de zid, nefăcută de mână omenească, ci creat de Dumnezeu. Fericitul Pavel continuă: „Dacă totuși vom fi găsiți îmbrăcați, iar nu goi. Că noi, cei ce suntem în cortul acesta, suspinăm îngreuiți, de vreme ce dorim să nu scoatem haina noastră, ci să ne îmbrăcăm cu cealaltă pe deasupra, ca ceea ce este muritor să fie înghițit de viață” (2 Corinteni 5, 3-4). Ce înseamnă aceasta că „noi nu dorim să scoatem haina noastră”? „Haina noastră” este sufletul nostru, care nu moare, ci trece dincolo de moarte și care va fi îmbrăcat cu cealaltă haină pe deasupra, adică cu trupul nostru înviat. Doar învelișul va fi reînnoit, după cum spune apostolul.

Ultima stihiră are următorul conținut: „Cerurile după cuviință să se veselească și pământul să se bucure. Și să prăznuiască toată lumea cea văzută și nevăzută; că S-a sculat Hristos, Bucuria cea veșnică”.

Nu doar apostolii, nu doar Biserica, nu lumea întreagă se bucură, ci chiar cerurile se veselesc, cu toate cetele îngerești, și pământul se bucură, pentru că Hristos este bucuria cea veșnică. Observați apelativul canonului: cerurile să prăznuiască Învierea lui Hristos, după cuviință! Nu este o bucurie fără rost, nu este o bucurie ieșită din comun, ci este o bucurie făcută „cu cuviință”.

Apoi continuă: „să prăznuiască toată lumea cea văzută și nevăzută; că S-a sculat Hristos, Bucuria cea veșnică”. Toți suntem chemați la Învierea lui Hristos. Și cei pe care-i vedem, și cei pe care nu-i vedem. Și cele văzute, și cele nevăzute. Și cei vii, și cei morți, și lumea îngerilor împreună.

Ne putem pune întrebarea: „ce trebuie să facem ca să înviem cu adevărat cu Mântuitorul Hristos și acum, nu doar la învierea cea veșnică?”. La această întrebare, răspunde Sfântul Ambrozie, îndemnându-ne să facem șapte lucruri:

„De aceea și noi, dacă vrem să fim după moartea acestui trup întru cele bune, se cade să avem grijă ca sufletul nostru să nu se alipească de trupul acesta, să nu se amestece cu el, să nu se facă robul lui, să nu fie târât de trup și să nu se clatine ori să șovăie, ca și cum ar fi beat, la tulburările acestuia; să nu se încreadă în el, nici în desfătărilor lui, încât să se supună simțurilor lui”⁴³.

⁴³ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, p. 489.

Cântarea a 3-a

Cântarea a treia a canonului are tot trei stihiri, care preamăresc Învierea lui Hristos și actualizează învierea noastră împreună cu El. Prima stihiră are următorul conținut: „Veniți să bem băutură nouă, nu din piatră stearpă făcută cu minuni, ci din izvorul nesticăciunii, cel izvorât din mormântul lui Hristos, întru Care ne întărim”.

De ce ne cheamă Sf. Ioan Damaschinul „să bem băutură nouă, nu din piatră stearpă”? De ce spune că băutura inițială fusese făcută cu minuni? Este, de fapt, o aducere-aminte a unui eveniment important din Vechiul Testament, când prorocul Moise a scos apă din stâncă cu ajutorul toiagului său, îndemnat de Dumnezeu, în momentul în care erau în călătoria din Egipt către Țara Canaanului, iar poporul însetase. Sfânta Scriptură spune că „după aceea a plecat la drum toată obștea fiilor lui Israel din pustiul Sin, după porunca Domnului, și a tăbărât la Rafidim, unde poporul nu avea apă de băut [...]. Atunci poporul, apăsător de sete, cârtea împotriva lui Moise și zicea: «Ce este aceasta? Ne-ai scos din Egipt ca să ne omori cu sete pe noi, pe copiii noștri și pe turmele noastre?». Iar Moise a strigat către Domnul și a zis: «Ce să fac cu poporul acesta? Căci puțin lipsește ca

să măucidă cu pietre». Zis-a Domnul către Moise: «Treci pe dinaintea poporului acestuia, dar ia cu tine câțiva din bătrânii lui Israel; ia în mână toiagul cu care ai lovit Nilul și du-te. Iată Eu voi sta înaintea ta acolo la stânca din Horeb, iar tu vei lovi în stâncă și va curge din ea apă și va avea poporul». Și a făcut Moise așa înaintea bătrânilor lui Israel” (*Ieșirea* 17, 1-6). Aceasta este minunea din Vechiul Testament, însă, Învieria lui Hristos este chemarea noastră la o *altfel* de apă, la o altfel de băutură.

Să ne aducem aminte că Mântuitorul Hristos spune femeii samarince, în Evanghelia după Ioan: „Cel ce va bea din apa pe care i-o voi da Eu nu va mai înseta în veac, căci apa pe care i-o voi da Eu se va face în el izvor de apă curgătoare spre viață veșnică” (*Ioan* 4, 14). Așa cum mormântul lui Hristos a izvorât viață spre viața veșnică, tot așa și noi, la rândul nostru, în momentul în care ne adăpăm din izvorul vieții celei fără de moarte, putem să devenim „izvoare de viață”.

Ce este „băutura nouă”? Ce este această băutură spre care ne cheamă Biserica, dacă nu Sângele cel sfânt și Trupul îndumnezeit al Mântuitorului Hristos, pe care îl primim în Sfânta și Dumnezeiasca Împărtășanie. De aceea, spune Sf. Ioan Damaschinul că în ea „ne întărim”, adică în băutura cea nouă și în mormântul lui Hristos, în cel care a purtat viața cea adevărată, „viața și lumina oamenilor” (*Ioan* 1, 4).

În privința aceasta, găsim o afirmație deosebit de frumoasă la Sf. Ciprian al Cartaginei, care ne vorbește despre întărirea în credință:

„Se întâmplă însă acest lucru, preaiubiți frați, fiindcă lipsește credința, fiindcă nimeni nu crede că sunt adevărate cele pe care le făgăduiește Dumnezeu, Care este adevărat, al Cărui cuvânt, pentru cei care cred, este veșnic și statornic”⁴⁴.

Iată de unde ne vin întărirea și puterea, din credința cea adevărată, primită și trăită în Biserică, „laboratorul credinței”.

Stihira a doua este aceasta: „Acum toate s-au umplut de lumină: și cerul și pământul și cele de dedesubt, deci să prăznuiască toată făptura Învierea lui Hristos, întru care s-a întărit”.

Ni se spune „acum”. De ce nu se spune „atunci”? De ce melodul sirian scrie „acum toate s-au umplut de lumină”? Pentru că este vorba despre prezentul continuu, cum spuneam și într-un capitol anterior, acela care ne poartă și pe noi, în momentul de față, în viața lui Dumnezeu. Noi nu ne aducem doar aminte de Învierea Domnului, ci o retrăim de fiecare dată, la fiecare sărbătoare a Învierii, ca și cum Mântuitorul Hristos ar fi înviat acum, pentru că toate sunt luminate: cerul, pământul și celelalte. Așa vom cânta puțin mai târziu: „Jeri m-am îngropat împreună cu Tine, Hristoase; *astăzi* mă ridic împreună cu Tine”.

⁴⁴ SF. CIPRIAN AL CARTAGINEI, *Despre condiția muritoare a omului*, trad. Pr. Prof. Alexandru Stan, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013, p. 98.

De fiecare dată când venim să ne împărtășim cu Sfântul Trup și Sânge al Mântuitorului, ne rugăm: „Cinei Tale celei de taină, *astăzi*, Fiul lui Dumnezeu, părtaș mă primește”. Îl simțim pe Dumnezeu prezent, de fiecare dată, în viața noastră, în trupurile noastre.

Sf. Ioan Gură de Aur spune că bucuria aceasta „a cerului și a pământului”, este o bucurie comună, izvorâtă din Învieria lui Hristos, și pentru cele de sus, și pentru cele de jos.

„Sărbătoarea de azi nu-i numai sărbătoarea pământului, ci și sărbătoarea cerului. Astăzi pe pământ bucurie, astăzi în cer bucurie. Dacă pentru un păcătos care se pocăiește se face bucurie pe pământ și în cer, apoi cu mult mai mult va fi bucurie în cer când toată lumea a fost răpită din mâinile diavolului. Acum saltă îngerii, acum se bucură arhanghelii, acum heruvimii și serafimii împreună cu noi prăznuiesc praznicul de azi. Nu se rușinează de noi, cei împreună robi, ci se bucură împreună cu noi de bunătățile noastre. Da, harul ce ni l-a dat Stăpânul este al nostru, dar bucuria este de obște, și a noastră, și a lor. Dar pentru ce vorbesc eu de îngeri și de arhangheli? Însuși Stăpânul lor și al nostru nu Se rușinează să sărbătorească împreună cu noi. Dar pentru ce trebuie să spun că nu Se rușinează? El a spus: «cu dor am dorit să mănânc cu voi Paștile acestea». Iar dacă a dorit să sărbătorească împreună cu noi Paștile, atunci negreșit că și Învieria. Când îngerii și arhanghelii se bucură, Stăpânul tuturor puterilor cerești prăznuiește

împreună cu noi, mai avem vreo pricină de întristare?⁴⁵”.
Tot el remarca, în alt loc: „A înviat Hristos și cu El a înviat întreaga lume”⁴⁶.

De aceea, canonul mărturisește că „acum toate s-au umplut de lumină: și cerul, și pământul și cele de dedesubt”. În fiecare noapte a Învierii, întreaga creație revine la viață, întregul univers laudă ridicarea Fiului lui Dumnezeu. Totul este verde (crud) în jurul nostru. Nu în mod întâmplător, Învierea Mântuitorului este prăznuită primăvara, în prima duminică de după luna plină de după echinocțiul de primăvară, când ziua începe să crească, când soarele trece din emisfera australă în emisfera boreală, adică din emisfera sudică în cea nordică, când lumina începe să fie din ce în ce mai multă, când totul renaște, când totul reînvie. Datorită lunii pline, chiar și noaptea întreagă strălucește, în chip tainic și discret.

Finalul stihirii mărturisește că toate s-au întărit în Învierea lui Hristos. Despre această întărire, Sfântul Ciprian, în lucrarea *Despre condiția muritoare a omului*, ne încuviințează:

„Nu trebuie să murmurăm în încercări, preaiubiților frați, ci trebuie să îndurăm cu răbdare și curaj orice se întâmplă, deoarece este scris: «Jertfa plăcută lui

⁴⁵ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, pp. 140-141.

⁴⁶ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 143.

Dumnezeu este duhul înfrânt; Dumnezeu nu disprețuiește inima înfrântă și umilită» (*Psalmul* 50, 17). Chiar și în *Deuteronom*, Duhul Sfânt sfătuiește prin Moise și spune «Domnul Dumnezeul tău te va înțelepți și te va face să guști foamea și ți Se va arăta în inima ta, dacă vei păzi bine poruncile Lui sau nu» (*Deuteronomul* 8, 2). Și din nou: «Domnul Dumnezeul vostru vă încearcă pentru a ști dacă Îl iubiți pe Domnul Dumnezeul vostru cu toată inima voastră și cu tot sufletul vostru» (*Deuteronomul* 13, 4)⁴⁷.

Acesta este sensul ultimelor cuvinte din stihira a doua. În această umplere de lumină și slavă adusă de ceruri și de pământ, noi ne întărim.

Cea de-a treia și ultima stihiră găsește: „Ieri m-am îngropat împreună cu Tine, Hristoase; astăzi mă ridic împreună cu Tine, Cel ce ai înviat. Răstignitu-m-am ieri împreună cu Tine; Însuși împreună mă preamărește, Mântuitorule, întru împărăția Ta”.

Observăm poziționarea fiecăruia dintre noi față de Persoana Fiului lui Dumnezeu. Îndemnați de Apostolul Pavel, „ne-am îngropat cu El, în moarte, prin botez, pentru ca, precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții” (*Romani* 6, 4). La fel, în Vinerea Sfintelor Pătimiri fiecare dintre noi, prin trăirea morții lui Hristos pe cruce, ne-am răstignit împreună cu

⁴⁷ SF. CIPRIAN AL CARTAGINEI, *Despre condiția muritoare a omului*, p. 104.

El ca să înviem împreună cu El. Căci „dacă am fost altoiți pe El prin asemănarea morții Lui, atunci vom fi și părtași și ai învierii Lui” (*Romani* 6, 5).

Așa cum vedem, nu ne-am răstignit singuri, ci împreună cu Domnul. Cuvântul „împreună” se repetă în această stihiră de patru (!) ori: „m-am îngropat împreună cu Tine”, „mă ridic împreună cu Tine”, „răstignitu-m-am ieri împreună cu Tine”, „Înșuți împreună mă preamărește”. Aceasta înseamnă că *numai cu* Mântuitorul Hristos putem să facem ceva cu viața noastră; de unii singuri nu putem să realizăm nimic, căci „fără Mine nu puteți face nimic” (*Ioan* 15, 5). Și rugămintea tâlharului de pe cruce este aceea de a-l pomeni, de a fi împreună cu El, „pomenește-mă, Doamne, când vei veni în împărăția Ta” (*Luca* 23, 42). Răspunsul este foarte prompt și clar: „Adevărat grăiesc ție, *astăzi* vei fi cu Mine în rai” (*Luca* 23, 43).

Ridicarea împreună cu Hristos nu are loc o singură dată, definitiv (și irevocabil), ci de fiecare dată când greșim, trebuie să ne ridicăm. Ridicarea și îndreptarea noastră se realizează în timp, cum afirma și filosoful german Martin Heidegger: „Der Sinn von Sein ist die Zeit” (Semnificația ființei este timpul)⁴⁸.

⁴⁸ Martin HEIDEGGER, „Die Frage nach Sein und Zeit”, în ARD Mediathek, Radio Wissen, Bayern 2, 28.06.2017, <https://www.ardmediathek.de/radio/radioWissen/Martin-Heidegger-Die-Frage-nach-Sein>; cf. Martin HEIDEGGER, *Ființă și timp*, trad. Gabriel Liiceanu, Ed. Humanitas, București, 2012.

Observăm că primele cuvinte sunt „ieri m-am îngropat împreună cu Tine”, iar mai departe spunem „răstignitu-m-am ieri împreună cu Tine”. Se vorbește, așadar, despre o *imitare* a morții lui Hristos de către noi. Dar, ce înseamnă imitarea morții lui Hristos în viața noastră? Sfinții Părinți ne învață că aceasta este omorârea păcatelor și a patimilor noastre și lucrarea virtuților, pentru a trăi întru „înnoirea vieții”. Referitor la acestea, Sfântul Ambrozie, Episcopul Mediolanumului, adaugă:

„Imită moartea cel care se dezbară de plăcere, care se ridică și se înalță deasupra desfătărilor pământene și se așază în acel locaș ceresc în care se găsea Pavel cât timp încă trăia; altfel nu ar fi zis «căci cetățenia noastră este în ceruri», lucru care se poate referi în egală măsură atât la definirea anticipată a răsplății, cât și la meditarea asupra ei. Căci gândul lui era numai acolo; acolo era toată viața sufletului său, de acolo îi venea înțelepciunea, care nu-l mai lăsa să se mărginească doar la îngustimea acestei vieți trupești”⁴⁹.

Referitor la învierea noastră prin îngroparea împreună cu Hristos și la ridicarea împreună cu El, Sf. Ioan Gură de Aur are un frumos cuvânt, care pornește de la scaldătoarea Vitezda, de la minunea care se întâmpla acolo de fiecare dată când se pogora îngerul.

⁴⁹ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, p. 471.

„Era odată, pe vremea iudeilor, o scăldătoare de apă. Dar află ce putere avea scăldătoarea aceea, ca să cunoști bine sărăcia iudaică și să poți ști bogăția noastră. «Se cobora acolo un înger, zice Scriptura, și tulbura apa, și cel ce se cobora întâi, după tulburarea apei, se făcea sănătos». S-a pogorât Stăpânul îngerilor în râul Iordanului și, sfințind firea apelor, a făcut sănătoasă toată lumea. De aceea acolo, la scăldătoarea iudaică, nu se mai făcea sănătos cel care se cobora în scăldătoare după cel dintâi. Aici însă, în scăldătoarea aceasta, după cel dintâi se coboară al doilea, după al doilea, al treilea, al patrulea. De-ai arunca mii de mii, de-ai arunca lumea toată în apele acestea duhovnicești, harul nu se termină, darul nu se cheltuiește, apele nu se murdăresc, iar dărnicia nu se micșorează”⁵⁰.

Așadar, toți suntem chemați la vindecare și la înviere, la coborârea în „scăldătoarea mormântului Logosului divin” și la ridicare prin învierea din morți, întâi cu sufletul și după aceea și cu trupul, spre Împărăția lui Dumnezeu.

⁵⁰ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 155.

Ipacoii

Între Cântarea a treia și a patra se găsește un scurt tropar numit *Ipacoii*, după termenul grecesc *υπακοή*, care înseamnă „subascultător”, cineva care ascultă. Acesta are următorul conținut: „Venind mai înainte de zori cele ce au fost cu Maria și găsind piatra, răsturnată de pe mormânt, auzit-au de la înger: Pentru ce căutați printre morți, ca pe un om, pe Cel ce este întru lumina cea pururea fiitoare? Vedeți giulgiurile cele de îngropare. Alergați și vestiți lumii că S-a sculat Domnul, omorând moartea; că este Fiul lui Dumnezeu, Cel ce mântuiește neamul omenesc”.

Prin acest tropar, Sf. Ioan Damaschinul ne atenționează, încă o dată, asupra momentului istoric întâmplat duminică dimineața, când femeile mironosițe vin la mormântul lui Hristos, marcate de durerea morții Învățătorului lor. Vă dați seama ce însemna lucrul acesta? Ele Îl percepeau, cel puțin periodic, pe Iisus Hristos, nu doar ca pe Mesia, cum Îl vedeau ceilalți, nu doar ca pe un mare proroc, ci și ca Fiul lui Dumnezeu, îndemnate, probabil în taină, de mărturisirea Sf. Apostol Petru: „Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu” (*Matei* 16, 16).

Însă acum, erau întristate și aveau cunoștința și conștiința morții Fiului lui Dumnezeu. Dar, totuși, au mers către mormânt și aici au fost întâmpinate de un înger prin cuvintele „auziți” și „vedeți”.

Iată cum simțurile lor, auzul și privirea, au fost cele care le-au dat cunoștința învierii lui Iisus Hristos și, după aceasta, îngerul le spune „alergați și vestiți lumii că S-a sculat Domnul”. „Alergați” și „vestiți” constituie mărturisirea creștină. Să nu uităm că ele sunt primele mărturisitoare, primele vestitoare ale învierii lui Hristos. Ele sunt cele care, prin curajul lor, s-au dus, au văzut mormântul gol și au primit bucuria Învierii. Iar îngerul le spune „alergați și vestiți lumii că S-a sculat Domnul, omorând moartea”.

Femeile mironosițe s-au întors repede de la mormânt și i-au găsit pe apostoli. Maria Magdalena a venit la Ioan și la Petru. Aceștia au alergat în grabă spre mormânt, dar nu L-au mai găsit acolo pe Hristos.

Așadar, „purtătoarele de miruri” află primele de la înger că, prin moarte, moartea a fost omorâtă. Acest mesaj extraordinar trebuia să-l răspândească tuturor, bineînțeles, întâi apostolilor. În cântarea a șaptea, iarăși vom glăsu: „prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului și începutul altei vieți, veșnice”. Deci, sărbătorim și eradicarea morții și nimicirea iadului, nu doar faptul că Iisus Hristos a înviat. El nu a revenit la viața pământească, ci a trecut cu trupul Său îndumnezeit, înduhovnicit, spre o altă viață, spre viața cea veșnică, și „pe omul care era întors de la Dumnezeu și-L supărase din pricina neascultării și a

mulțimii păcatelor, l-a așezat Hristos iarăși în Sine ca în cel dintâi, în fața Tatălui”⁵¹.

Femeile sunt îndemnate de înger să mărturisească învierea Învățătorului lor, faptul că El S-a sculat. În limba greacă, pentru înviere se folosește termenul *ανάσταση*, care înseamnă „sculare”, „ridicare”. Mântuitorul S-a ridicat din morți, vestim noi, dar nu doar că S-a ridicat, ci a omorât moartea. Iar de la moartea și de la învierea Lui, nimeni nu va mai muri, ci „în Hristos toți vor învia” (1 *Corinteni* 15, 22), spune Sf. Apostol Pavel.

⁵¹ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinarea și Slujirea in Duh și Adevăr*, p. 305.

Cântarea a 4-a

Cântarea a patra are patru stihiri, nu trei, cum au avut cele de până acum. Tot patru stihiri vor mai avea și cântările a șaptea și a opta. Prima stihiră a cântării a patra are următorul text: „La dumnezeiasca strajă, de Dumnezeu-grăitorul Avacum să stea împreună cu noi și să arate pe îngerul cel purtător de lumină, grăind cu mare glas: Astăzi este mântuirea lumii, că a înviat Hristos, Cel atotputernic”.

Sf. Ioan Damaschinul amintește aici de prorocul Avacum. Cine este Avacum? Din păcate, noi cunoaștem destul de puțin despre prorocii mici ai Vechiului Testament. Prorocul Avacum (Habacuc, în textul ebraic) este unul dintre cei doisprezece proroci mici, care are o carte alcătuită doar din trei capitole. Contemporan cu prorocul Ieremia, Avacum a trăit la sfârșitul secolului al VII-lea î.Hr. și a scris profeția sa prin anul 609 î.Hr.⁵². A trăit în aceeași perioadă cu Thales din Milet, protopărintele

⁵² Pr. Nicolae CIUDIN, *Studiul Vechiului Testament*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, p. 235.

filosofiei, și cu ucenicul acestuia, Anaximandru din Milet, probabil și cu Pitagora din Samos.

De ce îl menționează imnograful sirian pe prorocul Avacum? Pentru că acesta vorbește despre Iisus Hristos ca fiind lumină și izbucnire de lumină. Pune în evidență slava lui Dumnezeu: „Dumnezeu vine din Teman și Cel sfânt din muntele Paran! Sela (oprire)! Slava Lui acoperă cerurile și tot pământul este plin de slava Lui” (*Avacum* 3, 3). În versetul 4 afirmă: „Izbucnire de lumină ca la răsărit de soare, raze vii din mâna Lui pornesc! Acolo stă tainic ascunsă puterea Lui!” (*Avacum* 3, 4). De aceea amintește Sf. Ioan Damaschinul de el, îl aduce înaintea noastră și îl pune lângă mormântul lui Hristos, cântând „la dumnezeiasca strajă”, de veghe, la priveghi.

Acesta este rostul priveghiului lângă sicriul celui adormit: așteptarea noastră împreună cu el a venirii lui Hristos. Nu trebuie să-l păzim, pentru că cel adormit nu mai fuge, cel care a murit nu mai are cum să mai plece. El este nemișcat, trupul lui nu se mai poate clinti, însă privegherea este starea de așteptare a învierii lui și a învierii noastre.

La această dumnezeiască strajă, dumnezeiască priveghere, prorocul Avacum, de Dumnezeu grăitorul, stă împreună cu noi, pentru că el vorbește despre lumină. Acesta folosește în mod distinct cuvântul *Sela* din limba ebraică, care, tradus în limba română, înseamnă *oprire*. De trei ori pomenește *Sela*, (opriți-vă!) în capitolul al treilea. Dumnezeu este izbucnire de lumină, iar spre finalul

capitolului spune: „Soarele și luna s-au oprit în locuința lor; ca să facă lumină, săgețile Tale pornesc și fulgerele lăncilor Tale fără încetare scapără” (*Avacum* 3, 11).

De ce s-au oprit soarele și luna? Ca să facă lumină. „Săgețile Tale pornesc și fulgerele lăncilor Tale fără încetare scapără”. Pentru că lumina cea adevărată, așa cum ne învață Biserica, nu vine de la soare; din soare se revarsă lumina fizică și căldura, care susțin viața pământească. Lumina cea adevărată însă, Soarele dreptății, este altcineva și anume Mântuitorul Iisus Hristos. Îngerul împreună cu prorocul Avacum grăiesc: „astăzi este mântuirea lumii”. La fel, observați, se folosește prezentul veșnic. Nu spun „atunci”, ci „astăzi” este mântuirea lumii.

Sf. Ioan Damaschinul a scris Canonul Învierii în secolul al VIII-lea. Noi, acum, suntem la 1200 de ani după acesta, dar nici el și nici noi, nu cântăm *atunci* a fost mântuirea lumii, ci *astăzi* este mântuirea lumii, adică în noaptea Învierii, când se cântă prima dată acest canon, și în fiecare duminică, ca de altfel, și în fiecare zi, când vedem lumina soarelui ne aducem aminte de „Soarele Dreptății”.

Stihira a doua glăsuiește: „Parte bărbătească fost-a Hristos, Cel ce a deschis pânțelele cel fecioresc; iar ca om, Mielușel s-a chemat. Și fără prihană a fost, Paștile noastre, ca Unul Care n-a gustat întinăciune; și ca un Dumnezeu adevărat, desăvârșit s-a numit”. Aceasta vorbește despre Hristos ca fiind Cel care a deschis pânțelele fecioresc al Maicii Domnului. De ce? Sf. Vasile cel Mare, explicând pururea-fecioria Maicii Domnului, argumenta că

Mântuitorul Hristos S-a întrupat de la Duhul Sfânt, și nu din legea firii, adică din rodul familiei. Mântuitorul Hristos, Fiul lui Dumnezeu, S-a întrupat de la Duhul Sfânt și „nu a stricat cheile Fecioarei”, se spune tot într-o altă cântare din Canonul Învierii.

Sf. Vasile cel Mare spune că Maica Domnului a fost fecioară înainte de naștere, în timpul nașterii și după naștere și, de aceea, Biserica propovăduiește și mărturisește pururea-fecioria Maicii Domnului și, în același timp, o numește Născătoare de Dumnezeu, nu născătoare de om (în limba greacă, Θεοτόκος, nu ανθρωποτόκος), pentru că ea s-a învrednicit să nască pe Iisus Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu. Iar ca om, spune Sfântul Ioan, „Mielușel s-a chemat și fără prihană a fost”.

Sf. Iustin Martirul și Filosoful, în *Dialogul cu iudeul Trifon*, afirmă că „paștele era Hristos, Cel care a fost jertfit mai în urmă, după cum și Isaia a zis: «Ca o oaie spre junghiere S-a adus» (*Isaia 53, 7*)”⁵³.

De multe ori se vorbește despre Hristos ca fiind Mielul lui Dumnezeu. Sf. Ioan Botezătorul își începe predica sa vorbind despre Hristos: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii” (*Ioan 1, 29*).

De ce Iisus Hristos este Mielul lui Dumnezeu? Pentru că, sub forma mielului, Mântuitorul a fost prevestit în

⁵³ SF. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, *Dialogul cu iudeul Trifon*, trad. Pr. Prof. Olimp Căciulă, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești 2, Apologeți de limbă greacă*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 222.

Vechiul Testament. Dumnezeu Însuși îi indică lui Moise ca, prin jertfa mielului, să stropească cu sângele acestuia ușorii casei unde locuiau evreii în Egipt. În felul acesta, evreii sunt cruțați de moartea întâilor-născuți, ce fusese trimisă de Dumnezeu poporului egiptean ca pedeapsă pentru că nu îi lăsa să meargă în țara lor, să se întoarcă în Pământul Făgăduinței. În amintirea acestui fapt și a trecerii poporului prin Marea Roșie, la fiecare Paști iudaic se serbează această trecere, cuvântul „paște” însemnând „trecere”, în limba ebraică. Sacrificarea mielului era făcută la templu și în fiecare casă. De aici, avem mielul pascal. Și în ziua de astăzi, se obișnuiește să se mănânce la masa de Paști carne de miel.

Mielul pascal constituia un ritual foarte strict la evrei, în Vechiul Testament. În ziua de Paști, 14 Nissan, conform calendarului iudaic, mielul era jertfit la templu, apoi trebuia să fie adus acasă și să fie servit, într-un mod cu totul special, cu ingrediente speciale, în amintirea eliberării lor din robia egipteană, până a doua zi, în 15 Nissan.

Erau folosite patru elemente: *mielul pascal*, care se consuma prăjit, *pâine nedospită*, *ierburi* și *vin*. Mielul pascal trebuia să fie de un an sau mai mic. Se puneau patru pahare de vin. Se servea totul deodată; evreii erau îmbrăcați și încălțați, pregătiți de a porni la drum, pentru a-și aduce aminte de peregrinarea timp de 40 de ani prin pustie, din Egipt către Canaan. Totul se consuma după o regulă strictă: după primul pahar de vin, masa se strângea și atunci cel mai mare, conducătorul familiei, povestea încă o dată tuturor membrilor familiei ce s-a întâmplat în vechime, când

Moise a scos poporul din Egipt prin voia și prin puterea lui Dumnezeu și l-a dus înapoi în Canaan.

După aceea, intonau cântări din „Hallel” și iarăși se punea masa. După ce beau al doilea pahar de vin, avea loc frângerea pâinii, urmată de al treilea pahar. În timp ce cântau ultima parte din „Hallel” beau și al patrulea pahar și apoi se termina cina⁵⁴.

Să ne aducem aminte de *Cina cea de Taină* oferită de Iisus Hristos apostolilor Săi. Când a instituit Mântuitorul Iisus Hristos Sfânta Împărtășanie? La Cina cea de Taină. De ce a fost numită „de taină”? Din două motive: în primul rând, pentru că era cina pascală, iudaică, ce trebuia consumată în taina familiei, însă Mântuitorul, neavând familie, a serbat-o cu ucenicii Săi. Iar în al doilea rând, pentru că acum a instituit Logosul divin Taina cea mare a Bisericii, Trupul Său, adică Sfânta și Dumnezeiasca Împărtășanie. Familia Sa erau cei doisprezece apostoli. Fiul lui Dumnezeu a dorit să nu lipsească niciunul; chiar cel care L-a vândut trebuia să fie de față. De ce? Pentru că învățătura, dreptatea și darul lui Dumnezeu se dă tuturor, fie buni, fie răi.

Această cină pascală a evreilor a sărbătorit-o, a cinstit-o și a prăznuit-o Mântuitorul Hristos pentru că El Însuși a spus: „Să nu socotiți că am venit să stric Legea sau prorocii; n-am venit să stric, ci să împlinesc” (*Matei 5, 17*). Dar, în

⁵⁴ † DANIEL, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, *Comori ale Ortodoxiei. Explorări teologice în spiritualitatea liturgică și filocalică*, Iași, Ed. Trinitas, 2007, pp. 160-161.

același timp, El a instituit un Paște nou, o sărbătoare nouă și o lume nouă. A dorit ca legea să fie ridicată la un nivel superior, după cum spune Sf. Apostol Pavel.

Însăși cina euharistică a păstrat elemente din cina pascală iudaică. Din ce este formată cina euharistică? Din două elemente care se regăseau între cele patru de pe masa iudeilor: pâinea și vinul. Mântuitorul Hristos, fiind de neam iudaic, continuă și desăvârșește Legea lui Dumnezeu.

Nu este o rupere sau o întoarcere, nu este o anulare, nu este o distrugere a tuturor regulilor și profețiilor care au fost înainte. Sfânta Euharistie nu s-a continuat prin mielul pascal deoarece, spun apologeții de limba greacă din primele secole, creștinii puteau fi numiți „consumatori de carne” sau „mâncători de carne”, în momentul în care s-ar fi împărtășit cu mielul pascal. Hristos Domnul a ales doar două; le-a ales pe cele care sunt fundamentale pentru viața oricărui om. A ales pâinea și vinul. Pâinea simbolizează Trupul lui Hristos, iar vinul, Sângele Său.

Nu a ales mielul pascal și dintr-un alt motiv, pentru că jertfele sângeroase au încetat. El singur a fost Singura și Ultima jertfă sângeroasă cultică și liturgică din Legea cea Nouă. Sf. Chiril al Alexandriei vorbește despre jertfa adevărată a persoanei umane cu sufletul și trupul său, pe care trebuie să o aducă creștinii, care nu mai este sângeroasă, ci „fiecare dintre noi cei îndreptați prin credință și sfințiți în Duh, a devenit un dar sfințit lui Dumnezeu”⁵⁵.

⁵⁵ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinarea și Slujirea în Duh și Adevăr*, p. 558.

Nicăieri în întreaga Biserică Creștină, de la începuturi și până astăzi, nu se mai aduc jertfe sângeroase, nu se mai sacrifică animale sau păsări. Învățătura și pedagogia dumnezeiască sunt diferite de pedagogia omenească, ne învață Clement Alexandrinul. În Legea cea Nouă, nu se mai sacrifică niciun animal.

Pâinea se găsește în casa oricărui creștin, iar vinul este mult mai apropiat decât apa de sângele uman. De altfel, la Sfânta Împărtășanie nu se folosește numai vin, ci și apă. Aceasta se pune de două ori în Sfântul Potir la Sfânta Liturghie pentru împărtășirea credincioșilor. O dată la Proskomidie, când se toarnă vin împreună cu apă și se spune: „Și unul din ostași cu sulița coasta Lui a împuns. Și îndată a ieșit sânge și apă”. Iar a doua oară, se toarnă apă încălzită în Sfântul Potir, chiar înainte de împărtășirea preoților, la chinonic, cu formula „căldura Duhului Sfânt”⁵⁶. Așadar, în Euharistie găsim și elementul fundamental al vieții, apa, așa cum îl numea Thales din Milet în secolul al VII-lea î.Hr.

Stihira a treia are următorul text: „Ca un mieluleț de un an, Cununa cea binecuvântată de noi, Hristos, de voie pentru toți S-a jertfit, Paștile cele curățitoare; și iarăși din mormânt a strălucit nouă, frumos, Soarele dreptății”.

Deseori, Sf. Ioan Damaschinul Îl numește pe Iisus Hristos, Mielul lui Dumnezeu. Așa Îl numește și aici, „un mieluleț de un an”. Apoi, continuă: „Cununa cea

⁵⁶ *Liturghier*, pp. 119, 186.

binecuvântată de noi Hristos de voie pentru toți S-a jertfit”. Jertfa Lui este jertfă de bunăvoie. Nu a fost nici forțat, nu a fost nici obligat, ci El Însuși de bună voie S-a adus jertfă pentru noi.

După aceea, innograful din Mar Saba Îl numește pe Domnul „Paștile cele curățitoare”, pentru că Hristos, prin jertfa Sa, ne-a curățit pe toți. „Și iarăși din mormânt a strălucit nouă frumos”. Mult mai bine înțelegem aceste cuvinte, dacă auzim mai înainte vorbele Sf. Ciprian al Cartaginei cum că „moartea nu este un sfârșit, ci o trecere și un pas spre veșnicie, după ce drumul vremelnic s-a încheiat”⁵⁷.

Cine ne-a strălucit? Ne întoarcem iarăși la Avacum. Ce ne spune acesta în capitolul al III-lea? „Izbucnire de lumină ca la răsărit de soare, raze vii din mâna Lui pornesc!” (*Avacum* 3, 4). Iar Sfântul Ioan Îl numește „Soarele dreptății” și în Icos, „Soarele cel mai înainte de soare”.

Ultima stihiră este: „Dumnezeiescul Părinte David înaintea chivotului umbrei a săltat jucând; iar noi, poporul cel sfânt al lui Dumnezeu, plinirea închipuirilor văzând, să ne veselim dumnezeiește, că a înviat Hristos, Cel atotputernic”.

Acum, asistăm la amintirea prorocului David, care, dintr-o bucurie foarte mare, a început să dănțuiască înaintea Chivotului Sfânt. Folosind o metaforă, melodul

⁵⁷ SF. CIPRIAN AL CARTAGINEI, *Despre condiția muritoare a omului*, p. 116.

sirian numește Vechiul Tratatament „chivotul umbrei”. Textul evidențiază împlinirea profețiilor vetero-testamentare referitoare la Ipostasul Cuvântului. Nu este vorba despre o închipuire imaginativă, ci despre o împlinire reală a prorociei Regelui David. Văzând și noi această adevărire a profeției, „să ne veselim dumnezeiește, că a înviat Hristos, Cel atotputernic”.

Vederea învierii și veselia dumnezeiască îl fac pe om un adevărat „lucrător al învierii”, prin harul Duhului Sfânt, așa cum remarcă Sf. Ioan Gură de Aur:

„Când lucrează puterea lui Dumnezeu, întrebarea «cum?» să nu se pună. Dar pentru ce vorbesc eu de Dumnezeu? Să vorbesc de tine. Chiar pe tine te-a făcut Dumnezeu făcător al învierii. Faci și tu să învie cele din jurul tău cu ajutorul semințelor, al artelor și meseriilor, al materiilor ce au metale”⁵⁸.

⁵⁸ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 131.

Cântarea a 5-a

Cântarea a 5-a are trei stihiri care vorbesc despre Hristos cel înviat și despre apropierea noastră de Fiul lui Dumnezeu.

Prima stihiră este aceasta: „Să ne sculăm dis-de-dimineată și, în loc de mir, cântare să aducem Stăpânului; și să vedem pe Hristos, Soarele Dreptății, tuturor viață răsărind”.

Îndemnul Sf. Ioan Damaschinul de a ne trezi dis-de-dimineată nu este singurul. Și în alte slujbe și rugăciuni ale Bisericii regăsim această chemare. În Rugăciunile Dimineții, tema sculării dis-de-dimineată este una recurentă, chiar în prima rugăciune ne adresăm astfel: „Din somn sculându-mă, mulțumesc Ție, Preasfântă Treime, că, pentru multa Ta bunătate și pentru îndelunga Ta răbdare, nu Te-ai mâniat pe mine, leneșul și păcătosul, nici nu m-ai pierdut pentru fărădelegile mele, ci ai arătat iubire de oameni, după obicei; și, întru deznădăjduire zăcând eu, m-ai ridicat ca să slăvesc puterea Ta dis-de-dimineată”⁵⁹.

⁵⁹ *Ceaslov*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2014, p. 11.

Așa înțelegem care este atitudinea Bisericii cu privire la începutul zilei. Ea ne îndeamnă să ne trezim devreme și să renunțăm la somn, chiar dacă este foarte plăcut, pentru a putea începe din timp lucrarea noastră și pentru a putea vedea, așa cum se spune în canon, „Soarele Dreptății, tuturor viață răsărind”, deoarece „viața noastră de aici este o luptă, o bătălie, iar cei o dată intrați în stadionul virtuții trebuie să se înfrâneze de la toate”⁶⁰. În acest sens, Sfântul Ambrozie spune că „noaptea ne este inima mai deschisă și mai limpede, atunci cumpănind mai bine cele ce preocupă mintea noastră”⁶¹.

Textele liturgice mai vechi ale Canonului Învierii aveau o exprimare mai frumoasă: „să mâneacă cu mânecare adâncă”, în loc de „să ne sculăm dis-de-diminează”. Este limba veche „a vechilor cazanii” cu cuvinte arhaice, dar cu o nuanță deosebită. „A mâneca” însemna a te trezi dis-de-diminează cu un scop precis, fie pentru a începe devreme lucrul, fie pentru a pleca la drum (ca să ajungi la destinație atât timp cât este încă lumină, până la căderea întunericului).

Cuvântul „mânecare” vine de la etimonul latinesc *manicare* (*mane* = diminează), care înseamnă a se trezi dis-de-diminează, chiar înainte de revărsatul zorilor și de răsăritul soarelui. Sf. Ioan Evanghelistul surprinde în mod deosebit faptul că Maria Magdalena s-a dus la mormântul lui Hristos dis-de-diminează, cu miruri, „pe când încă nu

⁶⁰ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 156.

⁶¹ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, p. 472.

răsărise soarele”. De aceea, celălalt Sfânt Ioan ne îndeamnă să ne sculăm dis-de-diminează. Pentru ce anume? Ca „în loc de mir, cântare să aducem Stăpânului”. Cântarea noastră este mirul femeilor mironosițe. Parcă auzim în urechile noastre cântarea îngerilor, corurile arhanghelilor și ale cetelor îngerești. Iar mai departe, ne îndeamnă „să-L vedem pe Hristos, Soarele Dreptății, tuturor viață răsărind”. Biserica ne cheamă, prin cuvintele apărătorului sfințel icoane, să-L vedem pe Fiul lui Dumnezeu, pe Care L-au văzut întâi femeile mironosițe.

Acestea L-au văzut, dar nu știau că este El. Prima dată Maria Magdalena se uita la Hristos și nu-L recunoștea. A întrebat-o Iisus „femeie, de ce plângi?”, dar ea a răspuns: „Domnule, L-au luat pe Stăpânul meu și nu știu unde L-au pus”. Credea că trupul lui Hristos fusese pus de altcineva în altă parte. Magdalena folosește pasivul: „L-au luat și L-au pus în altă parte”. Nu a spus „nu știu sigur dacă a înviat sau nu, așa cum spusese El”. Hristos-Domnul nu a voit să fie recunoscut de la început. Doar când El a dorit și a chemat-o pe nume, spunându-i „Maria”, ea L-a recunoscut și atunci I-a zis „Rabuni”, adică Învățătorule.

Iată cine este Hristos, „Soarele Dreptății”, așa cum Îl numim la Nașterea Domnului, la Întâmpinarea Domnului, la Schimbarea la Față și la alte praznice împărătești.

Stihira a 2-a are următorul conținut: „Milostivirea Ta cea nemăsurată văzând-o cei ținuți în legăturile iadului, spre lumină se grăbeau, Hristoase, cu picioare vesele, lăudând Paștile cele veșnice”.

Învierea lui Hristos aduce milostivire în lume, o milostivire care nu poate fi măsurată, deoarece El nu doar a înviat, biruind legile firii, ci a omorât moartea – așa cum cântăm în cântarea a 7-a: „prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului și începutul altei vieți, veșnice”. El a sfărâmat și a nimicit moartea și, mai mult decât atât, a dăruit viață tuturor, și celor de dinainte și celor de după El. De aceea spune innograful că milostivirea lui Hristos este nemăsurată.

Această milostivire nemăsurată au văzut-o, în special, cei care erau ținuți în iad, legați de puterea morții. Aceștia L-au văzut pe Hristos ca o lumină mare și se grăbeau spre El. În același fel, și noi Îl vedem în noaptea de Paști, când preotul spune în fața sfântului altar: „Veniți de primiți Lumină” și „trebuie să ne grăbim spre o altă viață cu mult mai fericită, dar, mai bine spus, spre una care nu are sfârșit”⁶².

Îl vedem pe Hristos ca Lumină și Îl vedem pur și simplu, nu doar auzim despre El, sau luăm la cunoștință. Îl trăim văzându-L, auzindu-L, simțindu-L. Cei din iad, când L-au văzut pe Hristos și când au înțeles milostivirea Lui, nu doar mergeau spre lumină, ci „se grăbeau cu picioare vesele”. Și Sfântul Ambrozie ne îndeamnă „să ne grăbim așadar spre viață. Cel ce a atins viața trăiește”⁶³. Să nu-L căutăm pe Hristos printre cei morți, ci între cei vii știind că „viața voastră este ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu” (*Coloseni* 3, 3).

⁶² SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 117.

⁶³ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, p. 499.

Cum se grăbeau? „Cu picioare vesele”. Alergau, însă alergau bucurându-se. La fel cum Hristos le-a spus femeilor mironosițe la prima întâlnire după înviere: „bucurați-vă”. Și, în același timp, laudau Paștile lui Hristos care, de data aceasta, sunt numite „Paștile cele veșnice”.

Au fost și alte Paști înainte, de mai multe feluri și în mai multe înțelesuri, au fost și alte treceri, dar aceste Paști sunt ultimele și sunt „Paștile cele veșnice”, spune Biserica prin melodul sirian. Canonul Învierii alternează în privința „Paștilor”: într-un timp, sunt „Paștile lui Dumnezeu”, în alt timp, sunt „Paștile noastre”, pentru că nici noi nu suntem ai noștri, după cum spune Sf. Apostol Pavel: „Sau nu știți că trupul vostru este templu al Duhului Sfânt care este în voi, pe care-L aveți de la Dumnezeu și că voi nu sunteți ai voștri? (1 Corinteni 6, 19).

În stihira a 3-a auzim: „Să ne apropiem, purtătorilor de lumină, de Hristos, Cel ce a ieșit din mormânt ca un Miel; și să prăznuim, împreună cu cetele iubitoare de praznice, Paștile lui Dumnezeu, cele mântuitoare”.

Iată că nu doar Îl vedem pe Hristos înviat din morți, nu doar Îl auzim spunându-ne „bucurați-vă” și „pace vouă”, ci suntem chemați de Biserică să ne *apropiem* de El și să fim din ce în ce mai aproape. De multe ori, există în noi semne de întrebare, când ne găsim undeva „prea jos”, iar pe Dumnezeu Îl vedem mult „prea sus”. Această polaritate a extremelor ne descurajează în ceea ce privește întâlnirea și comuniunea cu Persoana dumnezeiască. Multora le este teamă să meargă spre Dumnezeu, gândindu-se că

se găsește „prea sus”. Ei bine, tocmai această polaritate este „spartă” prin apropierea de Domnul, apropiere care, din intervalul dintre extreme (pământ și cer), se transformă în intervalul dintre persoane: dumnezeiască și umană. Apropierea înseamnă deja primul pas, ruperea acestei distanțe. Apropierea de Hristos se face în mai multe feluri. Modul cel mai înalt este primirea Sa în interiorul nostru, sub forma Sfântului Său Trup și Sânge. Apropierea se transformă în *apropiere*. Trupul dumnezeiesc și înviat este primit și purtat în corpul omenesc al celor credincioși.

Suntem numiți de data aceasta noi înșine „purtători de lumină”. Observați! Dacă Hristos înviat din morți a fost numit mai sus „Lumină”, noi acum suntem numiți „purtători de lumină”. De ce? Pentru că din Lumină și noi suntem chemați să primim Lumina și să devenim, la rândul nostru, lumină și lumini, după îndemnul prorocului Isaia: „Veniți [...] să umblăm în lumina Domnului” (*Isaia 2, 5*). Sf. Apostol Pavel striga: „Umblați deci ca niște copii ai luminii” (*Efeseni 5, 8*), iar Mântuitorul Hristos ne îndeamnă: „Cât aveți Lumina, credeți în Lumină, ca să fiți fii ai Luminii” (*Ioan 12, 36*).

Noi suntem purtători de lumină în noaptea Sfintelor Paști și prin faptul că purtăm lumini în mâinile noastre, lumânări și candelă, iar taina unității Bisericii și a unității lui Hristos este aceea că mai multe lumini la un loc nu formează o multitudine de lumini, ci *o singură lumină*. Este o singură lumină a Bisericii și fiecare din noi suntem chemați să luăm o parte din lumină și să o ducem acasă,

sub forma lumânării, dar prelungind-o, în același timp, și în sufletul nostru, sub forma virtuților și a faptelor bune. De multe ori se produce o ruptură între simbolul luminii (lumânarea) și sufletul care trebuie să lumineze în jurul său. Noi luăm lumină din Lumina lui Hristos, însă taina luminii este că dacă o parte se ia din întreg, ea este la fel ca și întregul, adică are aceleași proprietăți și rămâne ea însăși întreagă. O lumină luată dintr-o lumină mai mare nu înseamnă că este mai mică sau că nu are același conținut, ci este aceeași lumină.

„Să ne apropiem, purtătorilor de lumină, de Hristos, Cel ce a ieșit din mormânt ca un Mire”. De ce se spune despre Mântuitorul că a ieșit din mormânt ca un miel? Pentru că învierea Sa a avut loc în taină, în liniște, fără zgomot, fără răzvrătire sau răzbunare și fără dorința de a pedepsi pe cineva. El S-a ridicat asemenea unui miel, liniștit, tăcut și răbdător, fără a fi observat. Poetul Ioan Alexandru (1941-2000) spunea că „Mântuitorul a înviat din morți și S-a ascuns”. A înviat, dar nu a fost văzut sau auzit de nimeni, nici măcar de cei mai apropiați „prieteni” ai Lui. Femeilor mironosițe li S-a arătat abia dimineață, iar apostolii L-au văzut doar spre seară.

Acum suntem chemați să prăznuim cu cetele iubitoare de praznice, cu sfinții îngeri, auzind parcă muzica cerească a heruvimilor și a serafimilor.

„Paștile lui Dumnezeu, cele mântuitoare” sunt ultimele cuvinte ale cântării a 5-a, arătând că, de fapt, aceste Paști sunt ale lui Dumnezeu și sunt salvatoare pentru umanitate.

În alte cântări și în stihirile Paștilor, ele sunt numite „Paștile noastre, Paștile cele de taină, Paștile care ne sfințesc, Paștile date nouă”. Paștile sunt ale lui Dumnezeu și sunt mântuitoare pentru că se dau omului, pentru viața și bucuria veșnică a acestuia.

Cântarea a 6-a

Prima stihiră a cântării a 6-a ne învață următoarele: „Pogorâtu-Te-ai întru cele mai de jos ale pământului și ai sfârâmat încuietorile cele veșnice, care țineau pe cei legați, Hristoase; iar a treia zi, ca și Iona din chit, ai înviat din mormânt”.

Prin această cântare, Biserica ne aduce aminte de faptul că Mântuitorul Iisus Hristos, odată răstignit pe cruce și mort, nu a fost într-o stare pasivă, ci viu fiind cu sufletul Său, a coborât în cele mai de jos ale pământului, pentru că aceasta era una dintre menirile Sale, nu doar să Se facă asemenea nouă, să Se facă om pentru a ne putea ajuta să ne sfințim din interiorul nostru, ci chiar și de a Se coborî în întunericul iadului, pentru a-i ridica pe cei care, morți înaintea Lui, erau prinși acolo, fie drepți, fie păcătoși. Din cauza păcatului original, toți urmașii lui Adam erau ținuți în legăturile iadului.

De aceea, în cântarea precedentă am auzit „Milostivirea Ta cea nemăsurată văzând-o cei ținuți în legăturile iadului, spre Lumină se grăbeau, Hristoase, cu picioare vesele”. Aceștia așteptau venirea unui izbăvitor, și acum văzându-L că vine spre ei, văzându-L că Se coboară dincolo de pământ,

dincolo de dedesubtul pământului, în adâncul adâncurilor, s-au bucurat mult și au început să meargă către Hristos, Lumina cea adevărată, „cu picioare vesele”, grăbindu-se.

Sf. Ioan Damaschinul spune că Hristos S-a pogorât întru cele mai de jos ale pământului. Nu doar S-a coborât în pământ, ci mai jos decât pământul, decât ne imaginăm noi. Adică S-a dus acolo unde era satana într-un mod neadormit, unde era viermele cel care nu avea odihnă în a-i chinui pe cei de dinainte de întruparea Sa. Acolo a coborât Hristos-Domnul cu un scop precis, și anume, de a sfărâma încuietorile cele veșnice.

„Sufletul îndumnezeit se pogoră în iad, ca după cum celor de pe pământ a răsărit soarele dreptății, tot astfel să strălucească lumină și celor de sub pământ și care stau în întuneric și în umbra morții”⁶⁴.

Biserica Ortodoxă învață că Învierea Mântuitorului începe o dată cu pogorârea la iad. Învierea nu are loc doar duminică dimineață, duminică în zori, ci ea începe cândva în timpul sâmbetei, pentru că Fiul lui Dumnezeu cu sufletul Său viu a coborât acolo unde moartea avea stăpânire.

De aceea cântăm în cântarea a 7-a: „prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului și începutul altei vieți, veșnice”. În pictura bisericească răsăriteană, adevărata icoană a Învierii lui Hristos nu este o înviere triumfală din mormânt,

⁶⁴ SF. IOAN DAMASCHINUL, *Dogmatica*, p. 273.

în care lespeda grea de piatră este aruncată la o parte, în care câțiva soldați sunt căzuți la pământ, iar Hristos iese singur, biruitor, din mormânt. Aceste tipuri de icoane sunt mai mult specifice Apusului.

Icoana Învierii reprezentată în mod autentic în Răsărit este, de fapt, Pogorârea la iad. În aceasta, Îl vedem pe Mântuitorul Hristos în haine albe, strălucitoare, în haine de lumină, undeva în adâncurile iadului, sfărâmând toate legăturile și ferecăturile acestuia (sunt zugrăvite lacăte sparte, cuie rupte etc). Arhiereul Suprem pășește biruitor pe mai multe lespezi și ridică, în primul rând, pe Adam și pe Eva, pe cei prin care a avut loc căderea inițială, și împreună cu ei, pe toți dreptii și prorocii Vechiului Testament. Uneori, putem recunoaște ușor pe regele David, regele Solomon, Moise, patriarhii și prorocii Vechiului Testament, care sunt ridicați de către Hristos, iar Mântuitorul este reprezentat în centrul pământului, într-o scorbura întunecată în centru și din ce în ce mai luminoasă spre margini, până la lumina cea strălucitoare, aurie a Soarelui dumnezeirii. Această icoană este mult mai autentică pentru că ea nu reprezintă doar Învierea lui Hristos din morți, ci are și un aspect social și soteriologic, de comuniune și de mântuire a celor de dinaintea Sa. Toți dreptii Vechiului Testament, ridicați acum din iad, sunt în comuniune cu Fiul lui Dumnezeu.

Stihira continuă: „a treia zi, ca și Iona din chit, ai înviat din mormânt”. Iona este unul din prorocii Vechiului Testament, care a trăit după Ilie Tesviteanul și Elisei, și care

are o carte relativ scurtă, de 4 capitole, în Sfânta Scriptură, în care povestește cum a primit poruncă de la Dumnezeu să meargă în cetatea Ninive, o cetate mare a lumii antice, dezvoltată, impresionantă, care avea aproximativ 120.000 de locuitori. Pe aceștia trebuia să-i convingă să se pocăiască, deoarece trăiau în păcate cumplite, iar mânia lui Dumnezeu se pornise asupra lor.

Prima dată, Iona nu a dorit să meargă; s-a spăimântat, a fost cuprins de frică și a dorit să fugă de la fața lui Dumnezeu. Atunci a pornit cu o corabie din localitatea Iope, dorind să meargă la Tars. Pe mare însă, i-a cuprins o furtună așa de puternică, încât nu mai era chip să scape cu viață toți câți se aflau în corabie. Atunci au început să arunce din mărfurile pe care le aveau și să cheme fiecare pe dumnezeul său, până când corăbierii au ajuns la concluzia că este cineva printre ei, un om păcătos, pentru care s-a abătut această năpastă asupra lor. Au tras la sorți și sorții au căzut pe Iona. El singur a mărturisit, știind că a fugit de la fața lui Dumnezeu și că nu și-a îndeplinit misiunea și apoi a zis: „Luați-mă și mă aruncați în mare și ea se va potoli, căci știu bine că din pricina mea s-a pornit peste voi această vijelie” (*Iona* 1, 12).

Atunci l-au aruncat în mare, dar Dumnezeu nu l-a lăsat să moară, ci a trimis un „chit”, spune textul scripturistic, adică un pește uriaș, o balenă, care l-a înghițit de viu. În pântecul chitului a început să strige lui Dumnezeu și să se roage. Ascultând rugăciunea sa, Dumnezeu a avut milă de el și, după trei zile și trei nopți, peștele uriaș l-a

aruncat afară pe țarm. Atunci și-a venit în fire și s-a întors la cetatea Ninive, pentru a vesti pocăința. Toți locuitorii cetății s-au pocăit înaintea lui Dumnezeu, inclusiv regele, reprezentând un exemplu grăitor pentru cei care sunt împresurați de patimi. La final, are loc un dialog fermecător între Dumnezeu și Iona, în care Dumnezeu spune că pentru pocăința păcătoșilor își va trimite milostivirea Sa către locuitorii Ninivei.

În felul acesta, Iona a jucat un rol important în istoria Ninivei și a Vechiului Testament, iar Dumnezeu nu a distrus cetatea, ci a cruțat-o. Prin viața sa, Iona a prefigurat moartea Mântuitorului Hristos, sălășluirea Acestuia în mormânt și învierea Sa.

În același timp, ridicarea Logosului divin din adâncurile pământului este un îndemn și pentru noi ca să ne ridicăm, după cum spune Sfântul Ambrozie. El ne îndeamnă ca, așa cum Hristos S-a pogorât la iad și S-a ridicat de acolo, așa și noi să ne ridicăm din trupul care ne trage în jos.

„De aceea și noi, cât suntem încă în trup, imitând acest fel de moarte, să ne înălțăm sufletul din încăperea sa de carne și să-l ridicăm ca dintr-un mormânt. Să ne desfacem de legătura cu cele ale trupului; să părăsim toate cele pământești, pentru ca atunci când va veni dușmanul, să nu găsească în noi nimic ce-i aparține. Să tindem spre ceea ce e veșnic; să ne luăm zborul spre ceea ce e sfânt, cu aripile iubirii de aproapele și cu vâsla dragostei față de Dumnezeu. Să ne ridicăm de aici, adică din cele

pământești și lumești, căci Domnul a zis: «Sculați-vă, să mergem de aici» (*Ioan* 14, 31), îndemnând pe fiecare să se ridice din țărână, să-și înalțe sufletul care zace la pământ, să-l îndrepte spre înălțimi, să-și îndemne vulturul, acel vultur despre care s-a zis: «Înnoi-se-vor tinerețile tale ca ale vulturului» (*Psalmul* 102, 5), fiind vorba de suflet. Sufletul nostru să caute, așadar, aidoma vulturului, culmile; să zboare deasupra norilor, să strălucească în veșminte reînnoite, să-și îndrepte spre cer zborurile, unde nu poate întâlni capcane. Căci pasărea care coboară din înalt sau care nu se poate ridica în înalt e prinsă deseori în laț, ori e amăgită cu clei, ori cade în alte curse înșelătoare. Tot așa și sufletul nostru să se ferească de a coborî spre cele lumești. Laț este aurul, clei este argintul, înlănțuire, averea, piroane sunt plăcerile trupului. Cât timp dorim aurul, suntem ca sugrumați; cât timp căutăm argintul, rămânem prinși în cleiul acestuia; cât timp alergăm după avere, suntem ca încătușați [...]. Ca un piron e pofta. Un alt piron e tristețea, un altul, mânia. Piroane sunt toate patimile care străpung ca și cu un țăruș sufletul nostru; îl pironesc de trupul nostru și-l leagă de mădularele acestuia. Să fugim, așadar, de relele acestea și să ne înălțăm sufletul spre chipul și spre asemănarea cu Dumnezeu. În fuga de rele constă asemănarea cu Dumnezeu, iar chipul lui Dumnezeu se câștigă prin virtuți⁶⁵.

⁶⁵ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, pp. 475-476.

Mergând mai departe, stihira a 2-a spune: „Păzind pecețile întregi, Hristoase, ai înviat din mormânt, Cel ce n-ai stricat cheile Fecioarei prin nașterea Ta, și ne-ai deschis nouă ușile raiului”. Aici avem descrisă taina Învierii Mântuitorului, pentru că pecețile au rămas întregi, mormântul a rămas intact, dar Hristos a înviat. Piatra nu a fost dată la o parte de la ușa mormântului ca să învieze Hristos, ci ca să fie o mărturie a învierii Sale, atunci când femeile mironosițe – Maria Magdalena, Maria mama lui Iacov, Salomeea și celelalte – vor veni dis-de-diminează, cum spune Scriptura, la mormânt. Nu pentru a învia Hristos a fost dată piatra la o parte, căci „păzind pecețile întregi, Hristoase, ai înviat din morți”. Sf. Ioan Damaschinul face o paralelă între sălășluirea în pământ, în pânțelele pământului, și sălășluirea în pânțelele Maicii Domnului ca Fiu al lui Dumnezeu, spunând: „Cel ce n-ai stricat cheile Fecioarei prin nașterea Ta”.

Sf. Vasile cel Mare a vorbit despre pururea fecioria Maicii Domnului, arătând prin aceasta faptul că Mântuitorul Iisus Hristos S-a făcut asemenea nouă întru toate, afară de păcat, și că El nu a fost zămislit după legea firii, conform păcatului strămoșesc, ci zămislirea Lui a fost de la Duhul Sfânt.

Referitor la acestea, Sf. Ioan Gură de Aur vorbește despre semnele prin care omul a fost cuprins în iad: fecioara, lemnul și moartea. Sunt semnele diavolului, sunt semnele satanei, dar prin aceleași semne, prin propriile arme, Hristos Domnul le-a întors și le-a făcut semnele biruinței. Pentru că dacă Eva, fecioara, a fost cea care a ascultat oarecum

de ispititor, de șarpe, și a gustat din pomul cunoștinței binelui și răului, dacă lemnul reprezintă pomul cunoștinței binelui și răului, iar moartea a fost pedeapsa pe care aceștia au primit-o pentru neascultarea lor, exact prin aceste trei semne Hristos Domnul a întors biruința Sa. Pentru că Se naște din Fecioara Maria, spune Sf. Ioan Gură de Aur, este răstignit pe lemnul sfintei cruci, iar moartea omului este răsplătită cu moartea Stăpânului, este biruită prin moartea trupească a Fiului lui Dumnezeu⁶⁶. De aceea spunem că „Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând” și că Acesta a zdrobit moartea.

Aceste lucruri și semnele biruinței și păzirea pecetilor au ca rezultat deschiderea ușilor raiului pentru noi: „și ne-ai deschis nouă ușile raiului”.

În ultima stihiră cântăm: „Mântuitorul meu, jertfa cea vie și nejertfită, ca un Dumnezeu, pe Tine însuși de voie aducându-Te Tatălui, ai sculat pe Adam cu tot neamul înviind din mormânt”.

Mântuitorul Hristos este numit aici „jertfa lui Dumnezeu”, cu toate că este o jertfă „vie și nejertfită”. Este o jertfă asemănătoare jertfelor din Vechiul Testament, dar este Dumnezeu cel Viu, El nu poate fi omorât. A îngăduit doar ca trupul Său să fie răstignit pe cruce, El fiind de fapt o jertfă nejertfită, fără posibilitatea de a muri, fiind Dumnezeu. Prin sufletul Său, a ridicat trupul Său cel mort: „ca un Dumnezeu, pe Tine însuși de voie aducându-Te Tatălui”.

⁶⁶ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 150.

„Starea Lui de jertfă binemirositoare în fața Tatălui e starea de completă predare Tatălui, ca opusă oricărei posibilități de afirmare de Sine a Sa ca om. E o stare destinată să fie izvorul unei stări asemănătoare în ceilalți oameni”⁶⁷.

Observăm dorința Fiului lui Dumnezeu de a-l ridica pe om, de a-l mântui prin Jertfa Sa, dând în același timp omului un model pentru sacrificiu, un model pentru jertfă.

Sf. Ciprian al Cartaginei, în lucrarea *Despre condiția muritoare a omului*, face o paralelă și spune că jertfa noastră este acum lupta împotriva păcatelor, lupta împotriva patimilor: pentru noi, o astfel de jertfă este

„înfruntarea continuă și grea cu lăcomia, cu desfrânarea, cu mânia, cu ambiția, cu plăcerile trupești, cu încercările lumești. Înconjurată din toate părțile de atacul diavolesc, mintea omului cu greu se împotrivesc singură, cu greu rezistă. Dacă este înfrântă lăcomia, apare dorința. Dacă este domolită dorința, urmează ambiția. Dacă este nesocotită ambiția, își face apariția mânia, se mărește trufia, te atrage beția, invidia destramă înțelegerea, gelozia rupe prietenia”⁶⁸.

⁶⁷ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 117.

⁶⁸ SF. CIPRIAN AL CARTAGINEI, *Despre condiția muritoare a omului*, p. 97.

Conform Sfântului Părinte al Africii, aceasta este starea noastră de jertfă, în care trebuie să ne asemănăm Mântuitorului Hristos, renunțarea la păcate și lucrarea virtuților.

Un alt Sfânt Părinte, tot al Africii, dar nu din zona Cartaginei, ci din Alexandria, Patriarhul Chiril, spunea, la vreo 200 de ani după Sfântul Ciprian, în impresionantul (și lungul) *Dialog cu Paladie*, că nimeni nu poate intra înaintea lui Dumnezeu-Tatăl, decât numai în stare de jertfă, iar noi datorăm viața lui Hristos ca o mireasmă cu bun miros⁶⁹. Nu putem intra înaintea Tatălui Ceresc triumfători, spunând „Doamne, noi am făcut tot ce trebuia, am mers la biserică, am dat de pomană, am respectat posturile, unde ne este locul?”. Nu! Ci doar în stare de jertfă putem intra în Împărăția lui Dumnezeu. Tot Sfântul Chiril spune că jertfa noastră este asumarea Jertfei Mântuitorului Hristos.

Trebuie să înțelegem că Hristos S-a jertfit pentru noi și, în același fel, să ne jertfim și noi pentru ceilalți, să fim înțelegători cu ei, să ne purtăm cu îngăduință și să încercăm să fim în comuniune cu ei, așa cum Hristos-Domnul este în comuniune cu noi. Numai în felul acesta putem înțelege finalul cântării: „ai sculat pe Adam, cu tot neamul înviind din mormânt”. Suntem chemați toți la Învierea luminoasă a Mântuitorului, care, după cuvintele Sf. Apostol Pavel, se transformă în învierea noastră.

⁶⁹ SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Închinarea și Slujirea în Dub și Adevăr*, p. 560.

Condacul Învierii

În acest capitol, vom analiza Condacul Învierii, care are următorul text: „Deși Te-ai pogorât în mormânt, Cel ce ești fără de moarte, dar puterea iadului ai zdrobit și ai înviat, ca un biruitor, Hristoase Dumnezeule, zicând femeilor mironosițe: Bucurați-vă! Și apostolilor Tăi pace dăruindu-le, Cel ce dai celor căzuți ridicare”.

La prima vedere, acesta este un text scurt, care vorbește despre pogorârea Mântuitorului în mormânt, despre Învierea Sa și despre cuvintele pe care le-a spus apostolilor. Dar cercetând cu mai multă atenție și meditând la cuvintele alcătuite de Sf. Ioan Damaschinul, vom descoperi că ele cuprind în sine o taină cu mult mai mare decât cea pe care am putea să o receptăm la prima vedere. Cuvintele liturgice, ca și cuvintele Sfintei Scripturi, au o profunzime nesfârșită; nu știi exact unde este limita ideilor cuprinse în aceste gânduri așezate în scris în decursul veacurilor.

Iată ce spunem despre Mântuitorul Hristos „Deși Te-ai pogorât în mormânt, Cel ce ești fără de moarte”. La prima vedere, este o antinomie, un paradox. Hristos-Domnul, Fiul lui Dumnezeu, Se pogoară în mormânt, El fiind fără de moarte. Cum să se așeze un nemuritor în mormânt?

Ascultați ce spune textul liturgic: „Te-ai pogorât”, Tu singur pe Tine Te-ai pogorât, nu altcineva Te-a pogorât, nu Iosif din Arimateea, nu cei care L-au omorât, nu lipsa de fermitate a guvernatorului Pilat care L-a adus la moarte, ci Hristos Domnul singur a dorit și El singur S-a pogorât. Cei care L-au omorât și L-au pogorât fizic au fost doar „mâinile ajutătoare” ale Fiului lui Dumnezeu, ei înșiși fiind fiecare creație a Preasfintei Treimi. Hristos-Domnul a dorit să Se pogoare în mormânt, prin moarte, pentru a ne transmite o învățătură. Putea să facă restaurarea omului din exterior. Putea nici să nu apară. „Cu cuvântul Domnului cerurile s-au întărit și cu duhul gurii Lui toată puterea lor” (*Psalmul* 32, 6), spune psalmistul. Prin cuvântul Său, temeliile acestei lumi au fost zidite, prin cuvântul Său au fost create soarele, luna, marea și toate celelalte.

Dar, iată că acum nu a mai dorit ca omul să fie mântuit de undeva din exterior, doar zicând și făcându-se, sau suflând, așa cum l-a creat pe om inițial, prin suflare dumnezeiască. Putea să facă lucrul acesta, dar nu a dorit. A voit ca El singur să Se pogoare în mormânt, El fiind, spune Sf. Ioan Damaschinul, fără de moarte.

De ce a făcut lucrul acesta? În primul rând, pentru a arăta că smerenia este un lucru care Îl caracterizează pe Dumnezeu și ar trebui să-l caracterizeze și pe om. Noi deseori pierdem taina și arma smereniei, a ajutorului și a înțelegerii celuilalt prin prisma înțelegerii noastre ca persoane umane egale cu toți ceilalți creați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

Hristos-Domnul Se pogoară în mormânt și zdrobește puterea iadului, spune eremitul sirian, și înviază ca un biruitor. S-a pogorât la moarte tocmai ca să omoare moartea. Așa cântăm în troparul Învierii: „Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând”. Fiul lui Dumnezeu a omorât moartea chiar prin intermediul morții. Sf. Ioan Gură de Aur vorbea despre semnele diavolului, prin care omul a fost atras în păcat, semne ce au fost folosite și de Mântuitorul Hristos tocmai pentru ca omul să fie ridicat din păcat, și anume: fecioara, lemnul și moartea. Fecioara: Eva a căzut prima dată și l-a îndemnat și pe Adam să săvârșească greșeala, iar prin Fecioara Maria S-a întrupat Fiul lui Dumnezeu. Lemnul, prima dată, este reprezentat prin pomul cunoștinței binelui și răului, iar, a doua oară, este lemnul Sfintei Cruci, prin care Hristos-Domnul îl mântuiește pe om. Moartea, prima dată, a fost o pedeapsă dată de Dumnezeu omului, iar acum este omorâtă tocmai prin moartea Stăpânului Hristos⁷⁰. Nu se poate spune că nu s-ar fi putut altfel, ci așa a dorit Dumnezeu, pentru a ne da pildă despre cum trebuie să lucrăm și cum trebuie să ne conducem viața.

De ce a ales Mântuitorul Hristos să se închidă în mormânt? Aici mai intervine și o altă explicație: pentru a ne învăța o taină, prin care toate lucrurile bune în viață sunt, de fapt, „închideri” care se deschid, adevăr surprins și de filosoful Constantin Noica⁷¹. De aceea, Hristos-Domnul

⁷⁰ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 150.

⁷¹ CONSTANTIN NOICA, *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru*, p. 11.

a ales să Se închidă în mormânt, Singur, pentru a Se deschide către întreaga umanitate și către întreaga creație, ca viață și înviere. Orice lucru bun este o închidere care se deschide. Viața este o închidere într-un cod genetic, într-un ADN unic, care se deschide către toată comunitatea, către întreaga creație. Numărul este o închidere într-un cod foarte exact care se deschide prin puterile sale la infinit. Unda este o închidere într-un sistem electromagnetic care se deschide prin expansiunea sa în întregime, limba este iarăși o închidere într-un cod gramatical, într-o gramatică și un cod etimologic care se deschide prin bogăția și profunzimea frazelor către universalitate.

Omul este iarăși o închidere (nu observați că ne dăm seama de faptul că suntem limitați?), dar prin această închidere în trup și minte, avem posibilitatea de deschidere către întreaga umanitate și chiar către întregul univers. Noi putem gândi cosmosul întreg, putem reflecta la sensul lumii și putem analiza creația lui Dumnezeu și chiar pe Dumnezeu Însuși, chiar dacă într-o măsură foarte mică. Aici este marea taină a vieții umane, că-L putem cerceta pe Dumnezeu. „Cercetați Scripturile, că socotiți că în ele aveți viață veșnică” (*Ioan 5, 39*). Dumnezeu ne-a dat această posibilitate ca să fim o închidere care se deschide. Familia este iarăși o închidere în intimitatea ei, în căminul ei, în casa ei, care se deschide către societate, către Biserică și către întreaga comunitate, ea însăși, comunitatea, fiind alcătuită din aceste familii, și nu din indivizi separați. În acest fel ne-a învățat Mântuitorul Hristos, că doar închizându-Se în mormânt, El fiind fără de moarte, de acolo va

zdrobi puterile iadului și „va învia ca un biruitor”. Hristos-Domnul nu doar a înviat, ci a înviat *biruitor*.

Îl numim „Hristoase, Dumnezeule”, fiind încredințați că nu a fost doar om adevărat, ci și Dumnezeu adevărat. Vedeți câtă taină a smereniei, câtă cheneză, câtă pogorâre, câtă renunțare de sine, Dumnezeu dorind să Se închidă într-un singur mormânt. Iar după ce a înviat, a spus femeilor mironosițe „bucurați-vă” și „apostolilor pace dăruindu-le, Cel ce dai celor căzuți ridicare”.

Fiul Omului transmite femeilor mironosițe mesajul principal al Învierii, acela al bucuriei, iar prin acestea ne învață și pe noi că prima semnificație a Învierii este bucuria. Tot ceea ce ne dăruiește Dumnezeu (chiar și cercetarea și încercarea) are un scop bun, adică îndreptarea noastră. Inclusiv moartea ne este dată nu ca să ne întristăm sau ca să ne pedepsească, ci ca să ne curățească de păcat, pentru ca să fie omorâtă toată răutatea din noi, să fim purificați deplin. Astfel, înviind cu sufletul, „să umblăm și noi întru înnoirea vieții” (*Romani* 6, 4) și înviind și cu trupul prin puterea lui Dumnezeu, să mergem spre bucuria cea veșnică. De aceea le-a spus Hristos femeilor mironosițe „bucurați-vă”.

Dacă privim cu atenție, bucuria Învierii este transmisă de Hristos-Domnul către întreaga creație, către toți oamenii, indiferent dacă sunt creștini sau nu. Bucuria este valabilă pentru noi, cei care sărbătorim Învierea, dar este valabilă și pentru copiii aflați în grea suferință sau uciși din țările care au conflict armat, din Siria, Afganistan și alte state din Orientul Mijlociu. Bucuria Învierii este valabilă

pentru popoarele dezvoltate economic, stabile, creștine, dar și pentru popoarele aflate în încercarea grea a războiului, a foametei, a secetei sau a cataclismelor naturale. Această bucurie este adusă nu numai creștinilor, ci și necreștinilor, fără dorința neapărată de a-i converti, ci dacă doriți, bucuria Învierii este o taină a existenței și o finalitate a vieții.

Apostolilor le dăruiește pace. De ce femeilor mironosițe le spune „bucurați-vă”, iar apostolilor nu le mai spune „bucurați-vă”, ci le spune „pace vouă”? Sunt lucruri distincte, care se întrepătrund și se completează. Femeilor, și prin ele tuturor persoanelor umane (căci toți suntem născuți din femeie), le dăruiește bucuria Învierii. Însă femeile mironosițe sunt primele simboluri ale vieții de după moarte. Ca dovadă a dragostei și a atașamentului pentru acestea, Hristos-Domnul li S-a descoperit lor prima dată și cu ele a vorbit întâia oară. Apostolilor le transmite misiunea sacramentală a slujirii și a sfințirii. De aceea, Sf. Evanghelist Ioan continuă cuvintele lui Hristos: „Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi. Și zicând acestea, a suflat asupra lor și le-a zis: Luați Duh Sfânt; căroră veți ierta păcatele le vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute (*Ioan 20, 21-23*).

Biserica are menirea lăsată de Dumnezeu de a aduce pace în lume. Nu neapărat și totdeauna o pace politică, nu o pace de care au nevoie Orientul Mijlociu sau alte state aflate în conflict armat, ci o pace interioară, o pace a sufletului. Biserica ne dăruiește o *așezare* a noastră în raport cu noi, să fim împăcați cu noi, în primul rând, și după aceea să

fim împăcați cu ceilalți, să fim împăcați cu cei din familiile noastre, să fim împăcați cu cei din comunitatea noastră, cu cei din poporul nostru și cu celelalte popoare.

Nu observați că nu suntem împăcați nici cu noi? Simțim de multe ori că facem ceea ce nu trebuie pentru noi și acționăm așa cum nu dorim, că lucrăm chiar împotriva noastră. Suntem nemulțumiți de noi înșine. Deseori avem o nemulțumire și nu suntem împăcați nici cu cei din familia noastră. Sunt nenumărate cazurile în care părinții se ceartă cu copiii, copiii se răzvrătesc împotriva părinților, iar o dată ajunși la maturitate se supără unul cu celălalt pe tema averilor, a terenurilor, a caselor etc. Nu suntem împăcați cu vecinii noștri (abia dacă îi cunoaștem, darămite să fim împăcați cu ei și să fim în comuniune cu ei). Nu suntem împăcați cu poporul nostru și nici cu țara noastră, de multe ori blamând-o, poate, pe nedrept. Uităm de faptul că Socrate, într-o cuvântare a sa, în dialogul cu filosoful Criton, afirma:

„Oare așa de înțelept ești, încât nu înțelegi că în fața zeilor și-a oamenilor cu judecată, patria este mai prețuită, mai însemnată, mai sfântă și mai respectată decât mama, decât tata, decât strămoșii? Că pentru patrie, chiar când ne supără, trebuie să avem venerație, supunere și îngrijire mai mult decât pentru tată? Că pe dânsa sau o îndupleci prin convingere, sau, dacă nu, trebuie să faci ce-ți poruncește și să înduri în tăcere ceea ce a poruncit ea: fie bătaie, fie lanțuri, fie chiar de te-ar duce în război, să cazi rănit sau

mort? Că datoria noastră cere supunere, că dreptatea cere să nu ne dăm în lături, nici să ne codim, nici să părăsim rândul? Că și în război și la judecătorie și peste tot trebuie sau să săvârșim ce va porunci patria și statul nostru, sau să-l convingem pe calea pe care ne-o dă dreptatea? Că, în sfârșit, dacă samavolnicia nu este cuviincioasă nici față de mamă, nici față de tată, cu mult mai puțin este îngăduită față de patrie?”⁷².

De aceea, este foarte important să tindem spre bucuria femeilor mironosițe și să primim pacea transmisă Sfinților Apostoli de Mântuitorul Hristos, pentru a urca și noi spre învierea noastră.

⁷² PLATON, *Criton sau Datoria cetățeanului. Dialog etic*, în *Dialoguri*, trad. Cezar Papacostea, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2010, pp. 73-74.

Icosul Învierii

Icosul este un text liturgic special, pe care îl regăsim în orice canon, text ce redă, de regulă, pe scurt, câteva dintre învățăturile fundamentale ale praznicului sau ale sfântului respectiv.

Aș dori să vă mărturisesc că textul icosului Învierii este, cel puțin pentru mine (împreună cu stihira a treia a cântării a șaptea), unul dintre cele mai frumoase și mai profunde texte liturgice scrise vreodată despre Învierea Mântuitorului Hristos. Acest text al Icosului este un fel de sclipire, de rază luminoasă a Împărăției cerurilor. Cu dor aș dori să-l cercetăm împreună și, ori de câte ori îl recitesc, fără niciun fel de exagerare, mă pune pe gânduri. Celălalt text despre care vă vorbeam este acesta: „Prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului și începutul altei vieți, veșnice; și săltând, laudăm pe Pricinuitorul, Cel unul binecuvântat, Dumnezeuul părinților noștri, și preaslăvit” (VII, 3).

Revenind la Icos, acesta are următorul text: „Pe Soarele cel mai înainte de soare, Care a apus oarecând în mormânt, întâmpinatu-L-au către dimineață, căutând-L ca pe o zi, mironosițele femei și una către alta strigau: O, prietenelor,

veniți să ungem cu miresme Trupul cel de viață purtător și îngropat, Trupul care a înviat pe Adam cel căzut, care zace în mormânt. Să mergem, să ne sârguim ca și magii și să ne închinăm și să aducem miruri în loc de daruri, Celui ce nu în scutece, ci în giulgiu a fost înfășurat; și să plângem și să strigăm: O, Stăpâne, scoală-Te, Cel ce dai celor căzuți ridicare”.

Sintaxa este una arhaică, specifică limbajului bisericesc vechi, care „ascunde” puțin sensurile prime, sensurile, să spunem, istorice sau gramaticale, pe care textul le transmite. Neînțelegând aceste prime sensuri, nu vom avea șansa să străbatem așa de ușor dincolo de ele și să ajungem la profunzimea și bogăția sensurilor duhovnicești adânci, care nu se termină, ci se deschid unul după celălalt, în „cascadă”, într-un orizont nesfârșit.

Îmi aduc aminte că acest text al icosului Învierii îl ascultam cu multă sfială (amestecată cu teamă) și cu o puternică interogație, când eram mic (crescând lângă strana bisericii în satul natal). De fiecare dată, acest text era citit de cineva clar și răspicat, reușind să transmită, în scurte cuvinte, un mesaj condensat al Bisericii.

Ce dorește Sf. Ioan Damaschinul să ne transmită sau să ne readucă aminte prin acest text despre Învierea Mântuitorului și despre învierea noastră?

Să ne apropiem, dar, de preafrumosul text, care începe cu cuvintele „pe Soarele cel mai înainte de soare”. De ce vorbește Sfântul Ioan de doi sori? De ce vorbește despre un Soare care era mai înainte de un alt soare? Care sunt acești

doi sori? Oare nu avem un singur soare? Oare nu luminează acesta în toate zilele vieții noastre, și nu numai ale noastre, ci și ale părinților, strămoșilor, înaintașilor noștri și ale întregii creații, de când sunt lumea și pământul, așa cum spun proverbele și basmele populare și cum a demonstrat-o în ultimul timp știința astronomiei?

Aici este destul de greu să dăm un răspuns. Celor mai mari oameni de știință dacă ar fi întrebați, le-ar fi, cu siguranță, greu să dea un răspuns. Spre exemplu, un cercetător de la *Royal Astronomical College* ar avea o mică ezitare înainte de a formula un răspuns. Știința nu poate lămuri în totalitate acest text.

Însă, textul liturgic are, în primul rând, prin scrierea cuvintelor, o primă explicație. Primul Soare este scris cu majusculă, iar al doilea, cu litere mici. De ce scrie Biserica primul Soare cu majusculă? Cine este acest Soare Care a fost înainte de soare? Răspunsul Bisericii este următorul: Primul Soare este Fiul lui Dumnezeu, Logosul dumnezeiesc, a doua Persoană a Preasfintei Treimi. Așa Îl numim în Troparul Nașterii: „Nașterea Ta, Hristoase, Dumnezeuul nostru, răsărit-a lumii lumina cunoștinței; că întru ea cei ce slujeau stelelor de la stea s-au învățat să se închine Ție, *Soarelui dreptății*, și să Te cunoască pe Tine, *Răsăritul cel de sus*, Doamne, slavă Ție”. La fel este numit și la Întâmpinarea Domnului, în tropar: „Bucură-te, cea plină de har, Născătoare de Dumnezeu Fecioară, că din tine a răsărit *Soarele dreptății*, Hristos Dumnezeuul nostru, luminând pe cei din întuneric!”.

Biserica ne învață că Hristos-Domnul, împreună cu Tatăl Creatorul și cu Duhul Sfânt Sfințitorul, Unul Dumnezeu în Treime a creat soarele, de la care primim lumina și căldura. „Toate prin El s-au făcut și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut” (*Ioan* 1, 3). Despre al doilea soare, lucrurile sunt clare; el este astrul ceresc din centrul sistemului nostru solar, de la care primim lumina și căldura fizică.

Mai departe citim: „pe Soarele cel mai înainte de soare, Care a apus oarecând în mormânt”. Știm că soarele nostru, cel care ne luminează zilele, răsare și apune în fiecare zi. De ce răsare și de ce apune, cum se întâmplă aceste fenomene, care sunt explicațiile preciziei astronomice, pentru aceasta, da, putem să-l chemăm pe cercetătorul de la *Royal Astronomical College* pentru a ne vorbi despre Sistemul Solar, azimut, magnitudine, paralaxă etc.

În primul rând, observăm că lumina aceasta, în plinătatea ei, o are doar omul, o avem doar noi aici pe pământ. Pe altă planetă, chiar în timpul zilei planetare, când soarele este poziționat direct spre planetă, nu este ziuă ca pe pământ. De ce? Din cauza lipsei atmosferei care reflectă căldura și lumina înapoi către spațiul cosmic. Se vede puțină lumină de la soare, dar nu la intensitatea celei de pe Pământ, iar întreg universul (cerul, cum îl numim noi) rămâne în întuneric. Se poate ușor vedea cum arată o „zi” cosmică de pe alte planete, prin intermediul numeroaselor fotografii aflate acum la îndemâna oricui, în special, datorită internetului.

În spațiu, nu există lumină totală în timpul zilei, pentru că, de fapt, nu există zi. Caracteristic spațiului cosmic și intergalactic este întunericul, noaptea. Și aici avem de a face cu o taină a existenței, a creației. Hristos-Dumnezeu, Lumina cea adevărată, i-a dat *doar* omului posibilitatea ca în timpul zilei nu doar să vadă soarele și să se încălzească de la el, ci să vadă întregul spațiu cosmic scăldat în lumină, datorită reflexiei atmosferei Pământului, care reține energia de la soare, lumina și căldura, și le reflectă către spațiul cosmic. Ziua, nu există niciun colțișor pe cer care să nu fie luminat.

Acum intrăm iarăși într-o taină a Bisericii. Despre Soarele Hristos se spune că „a apus oarecând în mormânt”. Noi știm, de la omul de știință și din cărțile de specialitate, că soarele, de fapt, nu apune, ci doar Pământul se mișcă în jurul axei sale proprii. Dar, iată, ce se spune despre Hristos: că „a apus în mormânt”. Există oare în mormânt un loc prin care să pătrundă lumina sau din care să iasă lumina? Nu există. Acolo a apus Soarele, Cel care a fost mai înainte de soare, Care a creat soarele și planetele, pe noi și întreaga creație și îngerii, după cum se spune în Cartea lui Iov: „Atunci când stelele dimineții cântau laolaltă și toți îngerii lui Dumnezeu Mă sărbătoreau” (*Iov* 38, 7). Iată cât de mult S-a pogorât Hristos, cât de aproape a venit de noi. A trecut dincolo de existența noastră și S-a dus în iadul cel mai de jos. De ce a apus Soarele Hristos în mormânt? Ca noi să ne ridicăm, cei care suntem căzuți în iadul păcatului și al patimilor.

Mai departe, icosul vorbește despre femeile mironosițe, care au întâmpinat acest Soare către dimineață,

„căutându-L ca pe o zi”. Trebuie spus de la bun început că și Fecioara Maria se afla printre femeile mironosițe (lucru absolut firesc, de altfel), după cum argumentează și Sf. Ioan Damaschinul. „Învierea a cunoscut-o întâi Maica lui Dumnezeu, care, după cum grăiește Evanghelia de la Matei, ședea la mormânt împreună cu Maria Magdalena”. Sf. Evanghelist Matei spune că „au venit Maria Magdalena și *cealaltă Marie (?!)* ca să vadă mormântul” (*Matei 28, 1*).

Din momentul acesta, *intrăm* în „taina femeilor mironosițe”, care este una cu totul specială, despre care se poate spune că întrece chiar taina apostolilor. Nu ni se spune că pe Hristos L-au întâmpinat Sfinții Apostoli, nici măcar cei mai apropiați, Petru, Ioan sau Iacov. Nu. La mormânt, doar femeile mironosițe au avut curajul și puterea să vină să-L caute pe Hristos duminică dimineață, cu toate că Mântuitorul le-a spus tuturor că a treia zi va învia. Nimeni nu mai credea, afară de femeile mironosițe. Parcă presimțeau ceva și, vom vedea, au presimțit în adevăr.

Femeile mironosițe L-au întâmpinat „căutându-L ca pe o zi”. Și-au dat seama că Hristos nu este doar Mesia, Iisus din Nazaret, un profet care face minuni, un trimis al lui Dumnezeu, un rabin neînțeles de către ceilalți rabini, care L-au omorât. Ci este Altceva și Altcineva; este asemănător unei zile. Are în El lumina vieții. De aceea, ne spune Sf. Ioan Damaschinul „că L-au căutat ca pe o zi”.

Cum vorbeau femeile mironosițe una cu cealaltă, pe drum spre mormânt? „Una către alta strigau: O, prietenelor, veniți să ungem cu miresme Trupul cel de viață

purtător și îngropat”. De ce spuneau „o, prietenelor”? N-ar fi fost justificat, n-ar fi fost firesc să spună așa. Ne aducem aminte că eram după trei zile de despărțire de Hristos Domnul (Învățătorul, Rabuni, cum Îl numeau ele). Vineri fusese așezat în mormânt, trecuse ziua de sâmbătă, noaptea de sâmbătă spre duminică, iar acum, duminică dimineța în zori, au venit la mormânt. N-ar fi fost logic să spună „o, prietenelor”, ci trebuiau să spună „o, întristatelor”, „o, nefericitelor”, „o, mâhnitelor”. Dar nu s-au numit așa. De ce? Probabil, mai răsună în inimile lor ceea ce Hristos le spusese mai înainte: „Voi sunteți prietenii Mei, dacă faceți ceea ce vă poruncesc. De acum nu vă mai zic slugi, că sluga nu știe ce face stăpânul său, ci v-am numit pe voi prieteni, pentru că toate câte am auzit de la Tatăl Meu vi le-am făcut cunoscute” (*Ioan 15, 14-15*).

Prin aceste cuvinte, pătrundem în taina legăturii dintre om și Dumnezeu, a prieteniei, despre care vorbește foarte frumos și filosofia greacă, în special, Aristotel, în *Etica Nicomahică*, în cartea a VIII-a și a IX-a. El spune că într-o prietenie virtuoasă niciodată nu se știe cine dăruiește și cine primește, pentru că prietenia este dincolo de dreptate. Niciodată, într-o prietenie adevărată, nu trebuie să-și găsească loc reproșurile sau întoarcerea serviciilor, ci cererile sincere și rugămintele⁷³. Este adevărat, aici este un punct în care, din păcate, multe familii eșuează, și multe prietenii

⁷³ ARISTOTEL, *Etica Nicomahică*, trad. Stela Petecel, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988, pp. 212-214.

între oameni, de asemenea; pentru că nu înțeleg cum trebuie nu doar Taina Căsătoriei, ci și *taina prieteniei*. Într-o legătură de prietenie sfântă, nu poți să reproșezi cuiva ceva, ci în cel mai bun caz, poți să rogi pe cineva să facă ceva.

Mai departe, femeile mironosițe vorbesc în felul următor: „O, prietenelor, veniți să ungem cu miresme – și acum spun un paradox – Trupul cel de viață purtător și îngropat”. Dacă un trup este de viață purtător, dacă are viață în el, nu poate fi îngropat. Doar un trup mort poate fi îngropat. Iar un trup viu, dacă este îngropat, nu mai rămâne în continuare de „viață purtător”, ci moare și el după un timp. Antinomia aceasta este de fapt *taina Fiului lui Dumnezeu*, pentru că, cu toate că este Dumnezeu adevărat, cu toate că sufletul Său dumnezeiesc n-a murit, ci s-a pogorât la iad, Hristos Domnul a acceptat să fie îngropat. Vă spuneam că adevărata icoană a Învierii lui Hristos este, de fapt, Pogorârea la iad și ridicarea celor căzuți de acolo.

Trupul cel de viață purtător este îngropat. Iar mai departe, se lămurește și taina aceasta: „Trupul care a înviat pe Adam cel căzut”. Femeile mironosițe nu Îl văzuseră încă pe Hristos înviat. Nu este vorba în icos despre vederea lui Hristos cel Înviat și întâlnirea cu El, ci totul se întâmplă înainte de Învieria Sa. Însă, Sf. Ioan Damaschinul a pătruns în mintea femeilor mironosițe, care presimțeau că Hristos, acolo în mormânt, „Soarele cel mai înainte de soare”, L-a înviat pe Adam cel căzut.

În momentul următor, femeile mironosițe adresează patru îndemnuri una către cealaltă: „Să mergem, să ne

sârguim ca și magii, și să ne închinăm, și să aducem miruri în loc de daruri”. „Să mergem” este normal, pentru că una pe cealaltă s-au încurajat și au plecat către mormânt. „Să ne închinăm”. Este reverența lor în fața Fiului lui Dumnezeu, cum le învățase Sf. Apostol Petru. Dar „să ne sârguim”?! Aici este o mare taină a Bisericii, a vieții bisericești, care exprimă rolul femeii în Biserică.

Acest verb, „a se sârgui”, conține în sine o bogăție de nuanțe și înțelesuri care ne apropie mai bine de Hristos-Domnul. Limba română, prin bogăția ei semantică, are foarte multe sinonime pentru cuvântul „sârguință”. Îl putem exprima prin „strădanie”, „străduință”, „siliță”, „hărnicie”, „râvnă” (femeile mironosițe au avut multă râvnă să meargă la mormânt dis-de-diminează înainte chiar să răsară soarele), „zel”, „diligență” etc. Un alt sinonim este „vrednicie”; un cuvânt care îi plăcea în mod deosebit filosofului Constantin Noica. El spunea că „un destin cultural nu se împlinește numai cu școli alese, cu profesori buni și cu biblioteci puse la punct. Se împlinește mai ales cu vrednicia proprie”. Iar în altă parte, afirma că

„cine nu pornește din anii tineri, *cu vrednicia proprie* în fața miracolului lumii – *oricât de mici i-ar fi pașii* – nu va ajunge nicăieri decât în pulberea pe care o aruncă peste noi treierul Timpului”⁷⁴.

⁷⁴ Constantin NOICA, *Simple Introduceri la Bunătatea Timpului Nostru*, pp. 186, 188.

Fără vrednicie personală, nimeni nu poate face nimic. Nu ne este dat de la sine nimic. Totul trebuie să facem prin vrednicia noastră, chiar și lucrul elementar de învățarea limbii materne.

Alte sinonime sunt: „ardoare”, „nepregetare”, „osârdie”, „osârduință”, „protimie”, „asiduitate”, „perseverență”. Iată câte sensuri exprimă cuvintele femeilor mironosițe.

Toate acestea sunt caracteristici ale vieții. Tot ceea ce este viu ar trebui să conțină în sine aceste verbe. Dacă nu, nu este viu cu adevărat, ci este mort sufletește. De multe ori, Hristos-Domnul ne spune că suntem morți, prin felul în care ne ducem viața.

Femeile mironosițe spun mai departe: „să aducem miruri în loc de daruri, Celui ce nu în scutece, ci în giulgiu a fost înfășurat”. Se face o paralelă cu sărbătoarea Nașterii Domnului, când Hristos-Domnul a fost înfășat în scutece și așezat în peștera Bethleemului.

„Să plângem și să strigăm”. Mai departe, femeile mironosițe spun câteva cuvinte fundamentale pentru învățătura Bisericii. Cum strigă femeile mironosițe? „O, Stăpâne, scoală-Te”. Ce curaj au avut acestea! Puteau să strige dacă Îl vedeau pe Hristos înviat, dar în textul acesta El nu este încă înviat. Sau, cel puțin, femeile nu L-au văzut înviat. Suntem tot în agonia zilelor de vineri și sâmbătă. Mironosițele strigă înainte de a-L vedea pe Hristos înviat. Dacă L-ar fi văzut pe Hristos înviat, ar fi trebuit să spună: „Slavă Ție, Doamne”, sau, cum a făcut Maria Magdalena după ce L-a văzut, căzând la picioarele Lui. Dar acum, încă

nu Îl văzuseră înviat, nu știau sigur că El a înviat. Oricum, ele au știut primele și chiar au intuit că vor ști⁷⁵.

Atât de mult doreau femeile mironosițe ca Hristos să învieze din morți, încât au strigat către El: „O, Stăpâne, scoală-Te!”. Iată taina femeii în Biserica Creștină, care intuiește (mai înainte de orice demers rațional) învierea și viața veșnică.

Dacă ne uităm cu atenție și sincer în istorie, vedem că, de fapt, femeile au păstrat cu demnitate și au transmis cu verticalitate taina învierii și a vieții în Biserică în decursul veacurilor. Tot ele aduc viața pe lume, ele nasc și cresc copiii în credința creștină.

În icos, observăm până unde poate merge curajul femeilor mironosițe: acestea spun, Îl roagă, mai mult, Îl imploră pe Domnul Hristos: „O, Stăpâne, scoală-Te!”. Credința lor puternică interioară a grăit. Aceasta era singura soluție ca drumul lor la sfântul mormânt să aibă o rezolvare.

Mai departe adaugă: „Cel ce dai celor căzuți ridicare”. „Ridicare” în limba greacă se traduce prin ανάσταση, care înseamnă „înviere”. De fapt, învierea este ridicarea lui Hristos din morți și ridicarea noastră din moartea păcatelor, iar, la sfârșitul veacurilor, ridicarea trupurilor noastre din morminte, din țărână, din pământ. Au intuit că Hristos Dumnezeu, Cel care va învia, mai înainte, va dăruia celor căzuți ridicare.

⁷⁵ Constantin Noica spunea că „nu e destul să știi, trebuie să știi că știi” – Constantin NOICA, *Eseuri de Duminică*, Ed. Humanitas, București, 2013, p. 140.

Spiritualitatea Sinaxarului Învierii

Sinaxarul Învierii este următorul:

„În Sfânta și Marea Duminică a Paștilor prăznuim Învierea cea dătătoare de viață a Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Stihuri: Hristos pogorând la luptă cu iadul, singur,
După ce a luat pradă multă de biruință, S-a ridicat.

Numim sărbătoarea de azi Paști, după cuvântul care în vechiul grai evreiesc înseamnă trecere; fiindcă aceasta este ziua în care Dumnezeu a adus, la început, lumea dintru neființă întru ființă. În această zi, smulgând Dumnezeu pe poporul israelitean din mâna Faraonului, l-a trecut prin Marea Roșie și tot în această zi, S-a pogorât din ceruri și S-a sălășluit în pânțele Fecioarei. Iar acum, smulgând tot neamul omenesc din legăturile iadului, l-a suit la cer și l-a adus iarăși la vechea vrednicie a nemuririi. Dar pogorându-Se la iad Domnul, nu a înviat pe toți câți erau acolo, ci numai pe cei care au voit să creadă în El; și sufletele sfinților din veac, ținute cu sila de iad, le-a slobozit și a dăruit tuturor puțința să se urce la ceruri. Drept

aceasta, bucurându-ne peste fire, prăznuim, cu strălucire, Învierea, închipuind bucuria cu care s-a îmbogățit firea noastră prin îndurarea milostivirilor lui Dumnezeu. De asemenea, dându-ne unul altuia obișnuita sărutare de Înviere, prăznuim și risipirea vrajbei, arătând prin aceasta unirea noastră cu Dumnezeu și cu îngerii Săi. Iar Învierea Domnului așa s-a petrecut: La miezul nopții, pe când străjerii păzeau mormântul, pământul s-a cutremurat și un înger s-a pogorât și a răsturnat piatra de pe mormânt. Ostașii văzând aceasta, s-au înspăimântat și au fugit; numai după aceea s-a petrecut venirea femeilor la mormânt, sâmbătă după miezul nopții, aproape de revărsatul zorilor. Învierea a cunoscut-o întâi Maica lui Dumnezeu, care, după cum grăiește Evanghelia de la Matei, ședea la mormânt împreună cu Maria Magdalena. Dar spre a nu se arunca îndoială asupra Învierii, din pricina dragostei de mamă pentru Fiul său, de aceea zic Evangheliștii că Domnul S-a arătat mai întâi Mariei Magdalena. Ea a văzut și pe îngerul ce sta pe piatră și, plecându-se, a văzut și pe cei dinăuntru mormântului, care au vestit Învierea Domnului și au grăit: «A înviat, nu este aici, iată locul unde L-au pus pe El». Deci, auzind ea acestea, a alergat degrabă la ucenicii cei mai înflăcărați, la Petru și la Ioan, și le-a vestit lor Învierea. Iar întorcându-se ea cu cealaltă Marie la mormânt, le-a întâmpinat pe ele Hristos, zicându-le: «Bucurați-vă!» Drept era ca seminția femeiască să audă ea, mai întâi, bucuria, ca una ce a auzit mai întâi «întru dureri să nască fii». Ele fiind biruite de

dragoste, s-au apropiat și s-au atins de preacuratele Lui picioare, voind să-L cunoască mai cu dinadinsul. Apostolii au venit la groapă și Petru numai plecându-se în mormânt, s-a întors înapoi, iar Ioan a intrat înăuntru, a privit mai cu de-amănuntul și a pipăit giulgiul și mahrama capului (cf. *Luca* 24, 12; *Ioan* 20, 3-8). Magdalena, spre a se încredința mai cu dinadinsul despre cele ce văzuse, a venit iarăși împreună cu celelalte femei la mormânt, cam pe la revărsatul zorilor și au stat afară și plângeau. Dar uitându-se ea în mormânt văzu doi îngeri strălucind de lumină, care, certând-o oarecum, i-au grăit: «Femeie de ce plângi? Pe cine cauți? Pe Iisus Nazarineanul cauți? Pe Cel răstignit? S-a sculat, nu este aici». Și îndată s-au ridicat cuprinși de teamă, văzând pe Domnul. Iar aceea întorcându-se a văzut pe Hristos stând și părându-i-se că El este grădinarul (că mormântul era în grădină) I-a zis: «Doamne, dacă tu l-ai luat pe El, spune unde L-ai pus; și eu Îl voi lua pe El», și căutând ea din nou către îngeri, Mântuitorul a grăit Magdalenei: «Marie!»; iar ea înțelegând dulcele și cunoscutul glas al lui Hristos, voia să se atingă de El. Dar El a zis: «Nu te atinge de Mine, că încă nu M-am suit la Tatăl Meu; precum socotești, ție ți se pare că Eu sunt încă om; ci mergi la frații Mei și spune-le, cele ce ai văzut și auzit»; și Magdalena a făcut așa. Luminându-se de ziuă, ea a venit iarăși la mormânt cu celelalte; iar cele ce erau cu Ioana și cu Salomeea au venit la răsăritul soarelui și, pe scurt grăind, femeile au venit la mormânt adesea și între ele era și Născătoarea

de Dumnezeu. Că ea este aceea pe care Evanghelia o numește Maria lui Iosie; Iosie era fiul lui Iosif. Nu se știe însă ceasul când a înviat Hristos. Unii zic că la cântarea cea dintâi a cocoșilor; alții, când s-a întâmplat cutremurul, iar alții, într-altă dată. Deci așa petrecându-se faptele, iată că unii din cei ce păzeau mormântul au venit și au spus arhierilor cele întâmplate; iar aceștia mituindu-i cu bani, i-au înduplecat să spună că ucenicii lui Hristos au venit în timpul nopții și L-au furat. În seara acelei zile însă, ucenicii fiind adunați laolaltă de frica iudeilor, și ușile fiind încuiate, a intrat Iisus la dânșii, că era cu trup nestrucăcios, și ca de obicei le-a vestit lor: «Pace vouă!» Ei, văzându-L, s-au bucurat peste măsură de mult și au primit prin suflare, mai desăvârșită lucrarea Preasfântului Duh. În ce privește însă Învierea Domnului în a treia zi de la înmormântare, așa să știi: Joi seara și Vineri ziua, fac o zi (așa socoteau evreii întinderea unei zile); apoi Vineri noaptea și Sâmbăta întreagă, fac altă zi; – iată deci a doua zi. Altă zi o face noaptea de Sâmbătă și o parte din ziua de Duminică (fiindcă după o parte a începutului se înțelege întregul), deci altă întindere de zi. Iată dar și ziua a treia. Sau alt fel: Hristos S-a răstignit Vineri la ceasul al treilea; de la ceasul al șaselea și până la ceasul al nouălea s-a făcut întuneric, aceea înțelegeți-o o noapte; deci iată o întindere de o zi de la ceasul al treilea până la al nouălea. Apoi, după întuneric, iată ziua și noaptea de Vineri; deci a doua întindere de zi. În sfârșit, ziua Sâmbetei și noaptea ei fac, iată, a treia întindere de zi. Că deși Mântuitorul a

făgăduit să ne facă bine în trei zile, totuși binefacerea a plinit-o El într-un răstimp mai scurt. A Cărui slavă și putere este în vecii vecilor. Amin”.

Sf. Apostol Pavel spune că „m-am răstignit împreună cu Hristos; și nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (*Galateni 2, 20*), și de aceea, „pentru mine viață este Hristos și moartea un câștig” (*Filipeni 1, 21*).

În acest capitol ne vom opri asupra Sinaxarului din Noaptea Sfințelor Paști. Sinaxarul este o scurtă prezentare, în proză, a sărbătorii sau a sfântului prăznuit, conform istorisirilor păstrate în Sfânta Tradiție. Sinaxarele sfinților, pe care le găsim scrise pentru fiecare zi a anului în *Minei*, în *Viețile Sfinților* sau în alte cărți de cult pentru praznicile împărătești, nu sunt neapărat încărcate de date istorice și de prezentarea contextelor istorice, sociale sau politice, în care au activat sfinții sau a avut loc evenimentul praznicului, ci – să fiți atenți – ele totdeauna *transmit un mesaj*. Istorisesc viața sfântului, pe scurt, însă, în același timp, comunică o idee importantă.

A vorbi despre Sinaxarul Învierii, trebuie să mărturisesc de la început, este o grea încercare, deoarece acesta este plin de învățătură teologică. Este ca un mic compendiu de Dogmatică condensat la maxim. Nu trebuie să uităm că Sf. Ioan Damaschinul este unul dintre Sfinții Părinți care au sistematizat învățătura Bisericii existentă în veacurile de dinaintea sa. Grăitoare, în acest sens, este *Dogmatica* sa, prima dogmatică din istoria creștină, care structurează

teologia răsăriteană a primelor veacuri în 4 părți, respectiv în 100 de capitole. El a condensat învățătura ortodoxă de până la el și a organizat-o pe capitole, pe teme logice, schematic, având cunoștințe temeinice de filosofie greacă și romană (îi cunoștea bine pe Socrate, Platon, Aristotel, Epicur, precum și pe latinii Cicero, Seneca etc), care l-au ajutat în acest demers sistemic.

Sf. Ioan Damaschinul, în sinaxar, a surprins o bogăție și o frumusețe deosebite de învățătură a Bisericii noastre creștine. Practic, acesta se constituie într-o teologie curată și clară, pentru cei învățați, dar și pentru cei mai puțin învățați, deoarece „teologia are mai întâi o dimensiune bisericască. Ea se face în Biserică, pentru Biserică și potrivit cu vocația fundamentală a Bisericii: mântuirea lumii prin iubirea divino-umană”⁷⁶.

Sinaxarul Învierii ne introduce în „oceanul” de învățătură și de lumină al Învierii Fiului lui Dumnezeu. După părerea mea (și sper să nu greșesc), Sinaxarul Învierii transmite cele mai multe mesaje dintre sinaxarele existente.

Primul mesaj îl găsim chiar în cuvintele de introducere ale acestuia: „În Sfânta și Marea Duminică a Paștilor prăznuim Învierea cea dătătoare de viață a Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos”. Iată, cum numește Sf. Ioan Damaschinul Învierea lui Hristos. Nu spune că „în Sfânta și Duminica Paștilor prăznuim

⁷⁶ † DANIEL, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, *Teologie și spiritualitate*, Ed. Basilica, București, 2010, p. 14.

Învieerea lui Hristos cea triumfătoare, miraculoasă și supranaturală”. Nu. Ci o numește „dătătoare de viață”.

Din prima caracteristică, vedem legătura directă dintre Persoana Logosului divin și persoanele umane, aceea că Învieerea Sa este aducătoare de viață. Pentru aceasta S-a întrupat Fiul lui Dumnezeu, a murit și a înviat, ca să ne dăruiască viață. Nu ca să-Și redea Lui viața, ca om, pierdută prin moarte, El Însuși fiind viața lumii, după cum spune: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața” (*Ioan* 14, 6). Ea este dătătoare de viață pentru noi, cei care suntem în moartea păcatelor, a patimilor, în moartea indiferenței, a necunoștinței și a ignoranței.

De la bun început, imnograful sirian recunoaște dumnezeirea Logosului divin, numindu-L „Domnul și Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos”. Prin trei apelative Îl consideră Împărat, Dumnezeu de o ființă cu Tatăl și cu Duhul Sfânt și Mântuitorul oamenilor.

Urmează două scurte stihuri: „Hristos pogorând la luptă cu iadul, singur. După ce a luat pradă multă de biruință, S-a ridicat”. Aceste versuri nu se mai întâlnesc în celelalte cântări și rugăciuni ale slujbei Învierii. Să le ascultăm cu atenție! Hristos coboară la luptă cu iadul.

În primul rând, S-a pogorât, ne spune sinaxarul, singur. Toți cei din jurul Său s-au împrăștiat. Unii au rămas neputincioși (Maica Domnului și femeile mironosițe nu mai puteau face nimic), iar alții de frică au fugit, s-au ascuns și s-au încuiat (apostolii și ucenicii). Dumnezeu Cuvântul Se pogoară în „cele mai de jos ale pământului”

singur, așa cum este reprezentat în icoana Pogorârea la Iad. Dar, de fapt, Ipostasul Cuvântului nu este niciodată singur, ci totdeauna împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt. Căci El a spus: „Credeți Mie că Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine” (*Ioan 14, 11*).

De ce S-a coborât Hristos în iad? Textul ne lămurește: „după ce a luat pradă multă de biruință, S-a ridicat”. După ce i-a înviat pe cei ținuți în legăturile morții, S-a ridicat. Așadar, S-a pogorât ca să-i ridice pe cei legați. Scopul lui Iisus Hristos nu era să învieze triumfător din morți, să ne arate că El poate învia, dacă va fi omorât. Adevăratul țel al învierii este învierea noastră din moartea patimilor și *ridicarea trupurilor noastre din morminte*, la sfârșitul veacurilor pentru viața veșnică.

După ce a luat pradă multă de biruință, S-a ridicat. Întâi i-a eliberat pe cei care erau în iad, pe Adam și Eva și pe toți ceilalți și, după aceea, S-a ridicat smerit pentru întâlnirile cu Maica Sa, cu femeile mironosițe și cu sfinții apostoli.

Putem lesne observa, de la bun început, câtă teologie conțin textele liturgice ale Bisericii.

Această introducere v-am spus-o doar ca să înțelegeți importanța sinaxarului din noaptea de Paști, pe care ar trebui să îl citiți fiecare în parte. A comenta un text, în primul rând, presupune cunoașterea lui. Este deosebit de important să înțelegem bogăția de idei transmise prin acest text liturgic. Însă, pentru a înțelege sensurile sale, trebuie să reflectăm foarte atenți la fiecare cuvânt și frază a sa, chiar dacă trebuie să-l recitim de mai multe ori.

Celor care spun: ne este suficient să citim Sinaxarul Învierii, pur și simplu, le răspund: nu ne este suficient! Dacă nu înțelegem deplin și dacă nu pătrundem în profunzimea ideilor teologice ale monahului din Mănăstirea Sfântului Sava, dacă nu ne oprim în loc acolo unde nu mai putem merge datorită profunzimii gândirii și datorită profunzimii cuvintelor acestui Sfânt Părinte, nu vom putea cunoaște deplin prezența, taina și efectul Învierii lui Hristos în sufletele noastre.

a) Patru semnificații ale cuvântului „Paște” (*trecere*)

Acum, vom trece la textul propriu-zis al sinaxarului. El începe așa: „Numim sărbătoarea de azi Paști, după cuvântul care în vechiul grai evreiesc însemnează trecere”.

Sf. Ioan Damaschinul ne explică, de la bun început, de ce se numește sărbătoarea Învierii lui Hristos „Paști” sau „Sfintele Paști”. Cuvântul „Paște” înseamnă „trecere”, așa cum știți. Mulți cunoașteți lucrul acesta. Iarăși, mulți știți care este semnificația acestei treceri. Care este? Veți răspunde, „a trecerii Mântuitorului Hristos de la moarte la viață”. Este adevărat, dar nu este singura semnificație a trecerii. Veți spune, mai departe, „a trecerii poporului israelitan prin Marea Roșie, din Egipt către Canaan”. Iarăși este adevărat, dar nici aceasta nu este singura.

Mai cunoașteți vreo altă semnificație a acestei treceri? Probabil, unii cunosc, iar alții nu cunosc. Este greu de răspuns aici. De aceea, și pentru cei care cunoașteți și pentru

cei care nu cunoașteți, îl vom lăsa pe teologul sirian să ne vorbească mai departe.

Înainte de aceasta, aș dori să facem o clarificare. Cuvântul „Paște” vine din limba ebraică de la termenul „Pesah” care înseamnă „trecere”. Dar acest termen, la rândul său, are o etimologie și mai veche, provenind de la etimonul egiptean „Paseh”, care însemna tot „trecere”. Egiptenii sărbătoreau „ziua echinocțiului de primăvară, adică a trecerii soarelui din emisfera australă în cea boreală, ca zi a biruinței luminii asupra întunericului”⁷⁷.

Revenim la textul Sf. Ioan Damaschinul. Acesta găsește patru semnificații ale cuvântului „Paște”. Pentru a ne fi mai ușor, ne vom permite să le numerotăm: „fiindcă (1.) aceasta este ziua în care Dumnezeu a adus, la început, lumea dintru neființă întru ființă. În această zi, (2.) smulgând Dumnezeu pe poporul israelitean din mâna Faraonului, l-a trecut prin Marea Roșie și tot în această zi (3.) S-a pogorât din ceruri și S-a sălășluit în pânțelece Fecioarei. Iar acum, (4.) smulgând tot neamul omenesc din legăturile iadului, l-a suit la cer și l-a adus iarăși la vechea vrednicie a nemuririi”.

Așadar, sunt patru semnificații, conform gândirii apărătorului sfintelor icoane. În primul rând, aducerea lumii de la neființă la ființă, adică crearea lumii. În al doilea rând, trecerea poporului evreu prin Marea Roșie. În al treilea rând, întruparea Fiului lui Dumnezeu și în al patrulea rând,

⁷⁷ Pr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica generală*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985, p. 213.

înviearea lui Iisus Hristos și înviearea oamenilor. Pe a doua și a patra le cunoașteam, dar pe prima și pe a treia nu le știam.

Observăm că, în a patra semnificație, nu vorbește doar despre Înviearea lui Hristos-Domnul, ci și despre înviearea noastră. În fapt, înviearea noastră este amintită și nu înviearea Învățătorului. Scularea Sa din morți este doar subînțeleasă. Atât de mult preț pune Sfântul Ioan pe înviearea sufletelor noastre.

Probabil că unii și-au pus, vreodată, întrebarea, „în ce zi a început Dumnezeu să creeze lumea?”. Putem găsi un răspuns la această întrebare? Foarte greu de dat unul. Poate nu știm exact în ce zi a creat Dumnezeu lumea sau a început să o creeze, pentru că lumea nu a fost creată dintr-o dată. Este greu să spunem și în ce lună a început Dumnezeu să creeze lumea. Pot apărea întrebări de genul, „oare, a început Dumnezeu creația la 1 ianuarie, când începe anul nostru calendaristic?” sau „a început la 1 septembrie, când începe anul bisericesc?”. Nu avem niciun răspuns clar la astfel de întrebări. „Oare a început Dumnezeu creația la 1 martie, când romanii începeau anul calendaristic?” Este greu să răspundem.

Poate ne este mai ușor să ne întrebăm „în ce anotimp a început Dumnezeu să creeze cerul și pământul cu toate cele ce se văd din nimic?”. A început creația Sa în plină vară, sau iarna, în anotimpul primăverii, când totul reînvie la viață, sau a început toamna? Când oare a început Dumnezeu să creeze lumea? Este greu de răspuns. Din păcate, noi nu știm nici anotimpul, nici luna, nici ziua.

Să-l mai ascultăm încă o dată pe Părintele Mănăstirii Sfântul Sava: „aceasta este ziua în care Dumnezeu a adus, la început, lumea dintru neființă întru ființă”. Ați auzit? El nu ne spune doar anotimpul, ci ne spune chiar și ziua. Aceasta este ziua în care a adus Dumnezeu lumea dintru neființă întru ființă. Aceasta este ziua în care a început creația. Care este ziua? Este *Ziua Învierii*.

Dumnezeu cel în Treime, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, Și-a început creația Sa, aducerea lucrurilor dintru neființă întru ființă, în noaptea de Paști. Și a trecut toate din întuneric în lumină, din noaptea morții în lumina vieții, căci „pământul era netocmit și gol. Întuneric era deasupra adâncului și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor” (*Facerea 1, 2*). Iată cât de multă înțelepciune dumnezeiască adună Creatorul în mintea și în cugetul Sfinților Părinți!

Acestea le putem înțelege, în special, prin „ochii” credinței, așa cum spune și Sf. Apostol Pavel că „prin credință înțelegem că s-au întemeiat veacurile prin cuvântul lui Dumnezeu, de s-au făcut din nimic cele ce se văd” (*Evrei 11, 3*).

În al doilea rând, spune Sf. Ioan Damaschinul, „în această zi, smulgând Dumnezeu pe poporul israelitean din mâna Faraonului, l-a trecut prin Marea Roșie”. Aici, lucrurile sunt clare. Este vorba despre trecerea poporului evreu prin Marea Roșie, despărțită prin minunea făcută de Moise. Această trecere, Paștile evreilor, era sărbătorită la 14 Nissan, ziua aceasta fiind apropiată de echinocțiul de primăvară, momentul vechii sărbători a luminii la egipteni.

În al treilea rând, aflăm un lucru interesant. Tot în această zi, Fiul lui Dumnezeu „S-a pogorât din ceruri și S-a sălășluit în pânțelele Fecioarei”. Când S-a pogorât din ceruri și S-a sălășluit în pânțelele Fecioarei? În momentul Bunei Vestiri. Când este sărbătoarea Bunei Vestiri? Pe data de 25 martie. Care este perioada în care pot fi sărbătorite Sfintele Paști? Între 22 martie și 25 aprilie, conform *pascaliei vechi* după calendarul iulian, respectiv între 4 aprilie și 8 mai, în *calendarul gregorian*, sau îndreptat. Mai multe detalii despre data Sfintelor Paști puteți găsi în „Addenda” de la finalul acestei cărți.

Iată că sărbătoarea Bunei Vestiri este exact în perioada în care puteau fi sărbătorite Sfintele Paști (înainte de 1924). Au fost ani în care, în Apus, unde se folosește în mod uniform calendarul îndreptat, Sfintele Paști au căzut pe 25 martie. Astfel, crearea lumii și întruparea Logosului dumnezeiesc devin o prevestire a Sfintelor Paști.

În al patrulea rând, nu ne spune că astăzi a înviat Hristos, ci spune că Fiul lui Dumnezeu a redat neamului omenesc vrednicia nemuririi și l-a urcat la cer. Iată pe ce pune accentul Sf. Ioan Damaschinul. Este foarte importantă Învierea lui Hristos, dar dacă rămânem la nivelul de eveniment senzațional în istorie, n-am făcut nimic. Serbăm Învierea lui Hristos în noaptea de Paști și iarăși intrăm în bezna morții, în toate zilele și nopțile care se succed până la următorul an, când vom serba iarăși Învierea.

b) Învierea morților, bucuria și încetarea dezbinării

Sinaxarul continuă: „Dar pogorându-Se la iad Domnul, nu a înviat pe toți câți erau acolo, ci numai pe cei care au voit să creadă în El”. Cât de frumos surprinde Părintele Mănăstirii Sfântul Sava efectul Învierii Fiului Omului. Acesta nu i-a înviat pe toți cei din iad, ci doar pe cei care au crezut în El. Accentul cade iarăși pe om și pe credința sa. De ce nu i-a înviat pe toți? Pentru că a dorit să respecte libertatea omului, libertatea credinței sale proprii și a voinței sale. Dar la învierea generală a morților, la sfârșitul veacurilor, toți oamenii vor învia, adică „vor ieși cei ce au făcut cele bune, spre învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele, spre învierea osândirii” (*Ioan 5, 29*). Iată, câtă teologie găsim în aceste cuvinte ale sinaxarului, cu condiția să citim rar și cu multă atenție.

Textul spune mai departe: „și sufletele sfinților din veac, ținute cu sila de iad, le-a slobozit”. Aici vedem eficacitatea Învierii lui Iisus Hristos, că a dăruit dezlegare celor legați. Următoarele cuvinte anunță deznodământul final pentru toate persoanele umane: „și a dăruit tuturor puțința să se urce la ceruri”. Nu spune că i-a înviat pe toți și că a anulat iadul pentru totdeauna. Nu se spune că a sfârșit iadul definitiv, ci doar porțile iadului au fost zdrobite. Cei care erau în iad au putut ieși, dar iadul a rămas. Asta pentru a nu anula libertatea oamenilor, ca fiecare să poată alege, până la „zilele din urmă”, ceea ce dorește, viața sau moartea, raiul sau iadul.

Dar ce a făcut? A dăruit tuturor posibilitatea să se urce la ceruri. Cei care vor să se urce la ceruri au libertatea și, mai mult decât atât, au harul și puterea Duhului Sfânt să se înalțe către cele înalte, să învieze cu sufletele, să Îl descopere pe Hristos, „să nu mai trăiască ei, ci Hristos să trăiască în viețile lor”, să vadă în aproapele lor chipul lui Dumnezeu, să înțeleagă fiecare om în esența lui, să se apropie de Dumnezeu, să înainteze neîncetat spre unirea și comuniunea cu Preasfânta Treime.

Textul liturgic continuă: „Drept aceasta, bucurându-ne peste fire, prăznuim, cu strălucire, Învierea, închipuind bucuria cu care s-a îmbogățit firea noastră prin îndurarea milostiviilor lui Dumnezeu”.

După ce ne-a arătat cele patru semnificații ale cuvântului „Paște” și după ce a accentuat adevăratul sens al Învierii lui Hristos, precum și eficacitatea acesteia pentru noi, acum ne îndeamnă cum se cuvine să prăznuim această noapte sfântă. Omul nu trebuie doar să se bucure acum, ci este îndemnat să se bucure peste fire; atât de mare este darul pe care ni-l face Ziditorul.

Bucuria îndeamnă la prăznuirea sărbătorii, așa cum citim și în alt loc: „să prăznuim, împreună cu cetele iubitoare de praznice, Paștile lui Dumnezeu, cele mântuitoare” (V, 3). Se cuvine ca la acest praznic, cel mai mare, la sărbătoarea sărbătorilor și în noaptea cea aleasă, să prăznuim toți „cu strălucire”, spune inmograful sirian. Lumina Învierii trebuie să ne umple sufletele. Lumina din interiorul nostru, îndemnată de lumina pe care o primim în chip

simbolic din lumânarea preotului, trebuie să răspândească raze luminoase în jur. Răspândim mai bine lumină în jur dacă ne omorâm patimile, luptându-ne cu păcatele noastre și lucrând virtuțile. Să îndemnăm pe fiecare la lumină, chiar prin simpla noastră prezență neprefăcută, prin mersul nostru, prin cuvintele noastre, prin felul nostru de a privi, prin modul îngrijit de a ne îmbrăca și de a vorbi, prin cuviința pe care o avem în biserică și acasă, la piață și pe stradă, și chiar în jurul stadionului, dacă dorim să ajungem și acolo. Toate acestea sunt o mărturisire a luminii pe care o avem sau trebuie să o avem în interiorul nostru.

Acestea toate le facem „închipuind bucuria cu care s-a îmbogățit firea noastră prin îndurarea milostiviilor lui Dumnezeu”. Bucuria nu este rezultatul preocupărilor noastre, ci trece dincolo de firea noastră, primind-o de la Creator în dar. De aceea ne vorbește Sf. Ioan Damaschinul într-o singură frază de mai multe ori despre bucurie. Dar de ce spun „de mai multe ori”? Pentru că, starea bucuriei devine un „bas continuu” al întregii slujbe a Învierii. Moartea și învierea cu Hristos înveșmântează sufletul în bucurie, căci „ieri m-am îngropat împreună cu Tine, Hristoase, astăzi mă ridic împreună cu Tine, Cel ce ai înviat. Răstignitu-m-am ieri împreună cu Tine, Înșuți împreună mă preamărește, Mântuitorule, întru Împărăția Ta” (III, 3). Aceasta este bucuria care vine de dincolo de noi, din firea noastră umană.

Mai departe citim: „De asemenea, dându-ne unul altuia obișnuita sărutare de Înviere, prăznuim și risipirea vrajbei,

arătând prin aceasta unirea noastră cu Dumnezeu și cu îngerii Săi”.

Cuvintele acestea ne aduc aminte de „sărutarea păcii” din timpul Sfintei Liturghii, care se practica în Biserica primelor secole creștine (se mai întâlnește în unele biserici și în ziua de astăzi), la care participa întreaga comunitate euharistică, și care urma după ecfonismul „Să ne iubim unii pe alții, ca într-un gând să mărturisim”, înaintea mărturisirii Crezului. Sărutarea păcii, pentru creștinii din primele secole, „nu era numai un simbol al iubirii sau o amintire legată de ea, ci era o lucrare sfântă a iubirii, era semnul și ritualul văzut, în care și prin care – în chip nevăzut, dar real – se săvârșea revărsarea iubirii lui Dumnezeu în inimile credincioșilor, era îmbrăcarea fiecăruia și a tuturor laolaltă în iubirea lui Hristos”⁷⁸.

Din nefericire, în ziua de astăzi, lucrurile s-au schimbat în ceea ce privește perceperea și înțelegerea comunității credincioșilor din Biserică, asemenea unei familii care se fundamentează pe legăturile dragostei și care radiază iubire în jur. Dimpotrivă, deseori, regăsim o altă stare a lucrurilor, căci

„este atât de dureros că trăirea Bisericii din timpurile noastre este contrară trăirii din Biserica primară, căci Biserica de astăzi are o evlavie limitată la individ – prin

⁷⁸ Alexandre SCHMEMANN, *Euharistia. Taina Împărăției*, trad. Pr. Boris Răduleanu, Ed. Anastasia, București, s.a., p. 142.

care noi ne separăm în mod egoist de adunare și chiar stând în biserică, continuăm să-i simțim pe unii «aproape» și pe alții «departe» de noi, adunarea continuă să fie o masă impersonală «care nu are contingentă» cu noi și cu rugăciunile noastre și ne împiedică la «concentrarea spirituală»⁷⁹.

Și Sf. Apostol Pavel îi îndemna pe locuitorii Corintului: „Îmbrățișați-vă unii pe alții cu sărutare sfântă” (*2 Corinteni* 13, 12).

Pornind de la Învierea lui Iisus Hristos, Sf. Ioan Damaschinul ne îndeamnă să ne dăm „unul altuia obișnuita sărutare de Înviere”, urmărind, într-un fel, unitatea tuturor în credință, în cuget și în suflet, înaintea lui Dumnezeu și cu Dumnezeu, după cum ne rugăm în Liturgia Sfântului Vasile cel Mare: „Iar pe noi toți, care ne împărtășim dintr-o pâine și dintr-un potir, să ne unești unul cu altul prin împărtășirea (părtășia) Aceluiași Sfânt Duh”⁸⁰. Doar în felul acesta înțelegem adevărata semnificație a sărutării păcii din noaptea Sfintelor Paști și din celelalte Sfinte Liturghii. Astfel, percepem că

„în sărutarea sfântă, noi nu exprimăm iubirea noastră, ci ne îmbrăcăm cu iubirea nouă a lui Hristos. Și bucuria este tocmai această comuniune, că eu primesc iubirea lui Hristos de la un «străin» ce stă alături de mine, iar el o

⁷⁹ Alexandre SCHMEMANN, *Eucharistia*, p. 142.

⁸⁰ *Liturghier*, p. 255.

primește de la mine. În această sărutare sfântă, amândoi ne descoperim unul față de altul ca părtași ai iubirii lui Hristos, ca frați întru Hristos”⁸¹.

Eremitul sirian afirmă că trebuie să „prăznuim și risipirea vrajbei”. Și atunci, ca și acum, uneori, există pericolul ca ritualurile să fie făcute superficial sau formal, să existe sărutarea păcii, dar vrajba, ura față de celălalt, viclenia, să rămână în suflet. Pe acestea dorește sfântul să le extirpe.

Apoi, ne explică de ce trebuie să facem aceasta, și anume, ca să tindem către unirea noastră cu Dumnezeu și cu îngerii. Sfinții și creștinii din primele veacuri creștine aveau o credință mult mai puternică decât a noastră. Ei cu adevărat trăiau unirea cu Dumnezeu, „cu îngerii” Săi, și *in extenso*, unul cu celălalt. Puțin câte puțin, participarea la Sfânta Liturghie într-un fel s-a schimbat, s-a diminuat și s-a alterat. Atunci, scopul principal era acela de a te uni cu Dumnezeu, de a te uni cu mica ta comunitate, de a forma un Trup al Mântuitorului Hristos și de a fi „mădulare (fiecare) în parte” (2 *Corinteni* 12, 27) ale acestui Trup.

Acesta era motivul principal pentru care creștinii, în primele veacuri, veneau la biserică, ca să se simtă fiecare părtaș al Trupului lui Hristos. De aceea, se împărtășeau toți dintr-un singur potir și dintr-o singură pâine. Și în ziua de astăzi, bineînțeles, a rămas această practică și chiar este foarte importantă, însă a slăbit înțelegerea unității

⁸¹ Alexandre SCHMEMANN, *Eucharistia*, p. 143.

Bisericii, văzută ca un singur trup viu, ca un singur organism, ci fiecare se roagă mai mult individual, *pentru sine și pentru familia sa*. Nu ne mai uităm cu aceeași ochi unii la alții, pentru că nici nu ne mai cunoaștem, și dacă ne cunoaștem, avem, uneori, o atitudine de reținere față de ceilalți.

Din păcate, sentimentul și scopul venirii creștinului la biserică, într-un fel sau altul, s-au schimbat. Omul este mult mai individual, se roagă pentru sine, caută mântuirea lui, nu îl interesează mântuirea celorlalți sau, cel puțin, pune mântuirea celorlalți *numai* în grija lui Dumnezeu. Nu se mai percepe pe sine ca „frate” (sau „soră”) al celui alt.

c) **Învierea Domnului**

De aici înainte, după ce ne-a pregătit, Sf. Ioan Damaschinul descrie efectiv cum a avut loc Învierea lui Hristos. El începe așa: „Iar Învierea Domnului așa s-a petrecut: La miezul nopții, pe când străjerii păzeau mormântul, pământul s-a cutremurat și un înger s-a pogrât și a răsturnat piatra de pe mormânt”.

Ne putem întreba: de ce mai scrie Părintele Bisericii acest sinaxar, când avem oricum expuse, în cele patru Sfinte Evanghelii după Matei, Marcu, Luca și Ioan, Învierea Mântuitorului?

Înainte de a răspunde la această întrebare, este bine să ne readucem aminte faptul că *imnograful* din Mănăstirea Sfântul Sava nu a scris „propriu-zis” sinaxarul, după gândirea

sa, ci practic, el a sistematizat ceea ce până atunci se știa, din Sfintele Evanghelii și din celelalte scrieri ale Sfinților Apostoli, Părinților Apostolici și Sfinților Părinți. Însă lecturile erau diferite: într-o formă se citea la Alexandria, în alta la Antiohia, altfel la Ierusalim și altfel la Damasc.

Răspunsul la întrebarea anterioară este acela că Sfântul Ioan a dorit să expună sau să sistematizeze, cronologic și unitar, toate întâmplările care s-au petrecut la Învierea Domnului și la scurt timp după aceea.

El spune că „la miezul nopții” pământul s-a cutremurat și un înger s-a pogorât din cer și a răsturnat piatra de pe mormânt. De ce a fost nevoie de un înger ca să vină din cer și să răstoarne piatra de pe mormânt? Oare Hristos nu putea să dea piatra la o parte? Oare a fost necesar să fie dată piatra la o parte ca să poată învia Hristos? „Nu”, este răspunsul Bisericii. Hristos înviat din morți nu avea nevoie ca cineva să-i dea piatra la o parte. Îngerul nu a prăvălit piatra ca să poată Hristos învia din morți.

Atunci, de ce a venit îngerul din cer ca să dea piatra la o parte? Cunoaștem că Hristos Domnul, după Înviere, avea puteri supranaturale și trecea prin ușile încuiate (cf. *Ioan* 20, 19). Mântuitorului Hristos i-ar fi fost ușor să iasă din mormânt fără ca piatra să fie dată la o parte. I-ar fi fost ușor să învieze din morți fără ca cineva să Îi deschidă drumul, să Îl ajute, să Îi deschidă calea.

Să nu uităm că piatra de la intrarea mormântului era foarte mare (și grea), însă era și pecetluită cu sigiliul guvernatorului roman, Ponțiu Pillat. „Iar ei, ducându-se, au întărit

mormântul cu strajă, pecetluind piatra” (*Matei 27, 66*). Dacă ar fi înviat Hristos, fără ca „cineva” să dea piatra la o parte, ar mai fi văzut femeile mironosițe mormântul gol? Ar mai fi văzut giulgiurile? Ar mai fi putut intra Petru și Ioan să vadă locul în care Hristos a fost așezat în mormânt (cf. *Ioan 20, 6-8*)? Ar mai fi vorbit Părinții veacurilor primare despre mormântul gol? Cu siguranță, nu. Deci, îngerul a dat piatra la o parte pentru mărturia veridicității Învierii, și nu pentru Învierea propriu-zisă a lui Iisus Hristos.

Sinaxarul continuă: „Ostașii văzând aceasta, s-au înspăimântat și au fugit”. Arhierii și fariseii au cerut lui Pilat ca mormântul să fie păzit de ostași, iar acesta fiind de acord, ei „au întărit mormântul cu strajă” (*Matei 27, 66*). Mormântul nu a fost păzit de oricine, de neprofesioniști, de oameni nepregătiți, ci de ostași, de militari, de oameni care erau învățați nu doar să păzească, ci fuseseră învățați toată viața să se lupte în războaie și să nu se înfricoșeze de nimic. Ei pentru aceasta se pregătiseră (erau ostași romani), ca să facă față oricărui fel de atac asupra mormântului.

Străjerii au fost la mormânt în permanență, înarmați și gata de luptă. Dar, se întâmplă un lucru cu totul ieșit din comun. Ei erau învățați să nu cedeze în fața inamicului; să nu cedeze în fața părților, în fața barbarilor sau în fața altor soldați, dar *nu erau învățați să nu cedeze în fața îngerilor*. Nu se așteptau ca un înger să vină din cer și să răstoarne piatra. Faptul acesta i-a îngrozit cumplit.

Îngerul nu a venit „în forță” la mormânt, nu a venit să se lupte cu soldații și să-i alunge (nu a venit Arhanghelul

Mihail cu sabie de foc), ci doar „a dat piatra la o parte”, iar sfântul ne spune că „ostașii s-au înpăimântat și au fugit”.

Din momentul acesta, de la miezul nopții, mormântul lui Hristos nu doar că a fost deschis, ci a rămas și nepăzit. O dată ce îngerul s-a pogorât și a dat piatra la o parte, străjerii au fugit și *nu s-au mai întors*. De la miezul nopții, aveau timp până la revărsatul zorilor să vină înapoi chiar într-un număr mai mare. Așa de mult s-au înfricoșat și așa de mult i-a marcat apariția cerească, încât nu s-au mai întors și nici alți ostași „mai curajoși” n-au trimis. Probabil, „s-au convertit”, după aceea, treptat, unul câte unul...

Sf. Ioan Damaschinul spune mai departe: „numai după aceea s-a petrecut venirea femeilor la mormânt, sâmbătă după miezul nopții, aproape de revărsatul zorilor”. De ce spune iconograful sirian că „numai după aceea s-a petrecut venirea femeilor la mormânt”? În primul rând, pentru că piatra fusese înlăturată de la ușa mormântului, ca să poată vedea și intra femeile mironosițe, să poată vedea că Hristos nu mai este acolo, și în al doilea rând, pentru că soldații fugiseră și nu mai era cine să le oprească și să le țină la distanță. Acum, aveau calea deschisă.

Îngerul nu a venit la mormânt să Îl „ajute” pe Hristos să învieze, ci ca să ne „ajute” pe noi, să ne „deschidă” nouă toate drumurile pentru a ajunge la mormântul gol al Ipostasului dumnezeiesc.

Atenție! Sfântul Ioan spune „sâmbătă după miezul nopții, aproape de revărsatul zorilor”, nu spune duminică dimineața, cum spun Sfinții Evangheliști Luca și Ioan.

De ce? Pentru a arăta cât de devreme au venit femeile mironosițe. Probabil că acestea, din dorința de a vedea dacă Hristos mai este sau nu acolo, dacă a înviat, sau ce s-a întâmplat cu El, nici nu au dormit în noaptea aceea. S-au rugat, cu siguranță, au plâns și au vorbit una cu cealaltă, așa cum au făcut „pe cale” (*Marcu* 16, 3), încurajându-se una pe cealaltă.

d) Maica Domnului și femeile mironosițe

În continuarea relatării sinaxarului, apărătorul sfințelilor icoane spune un lucru *cu totul* aparte, pe care, mărturisesc, nu l-am cunoscut mult timp: „Învierea a cunoscut-o întâi Maica lui Dumnezeu, care, după cum grăiește Evanghelia de la Matei, ședea la mormânt împreună cu Maria Magdalena. Dar spre a nu se arunca îndoială asupra Învierii, din pricina dragostei de mamă pentru Fiul său, de aceea zic Evangheliștii că Domnul S-a arătat mai întâi Mariei Magdalena”. Iată, taina Bisericii! Iată, taina Maicii Domnului! Pe cât de măreață, pe atât de smerită. Pe cât de înaltă, pe atât de ascunsă.

De ce spune Sf. Ioan Damaschinul că învierea lui Hristos a cunoscut-o întâi Maica lui Dumnezeu, înaintea tuturor? Până nu de mult timp, nici nu știam că Maica Domnului *a fost* cu femeile mironosițe la mormânt, pentru că niciunul dintre evangheliști nu relatează lucru acesta. Observați taina? Cât de înțelept motivează: „spre a nu se arunca îndoială asupra Învierii, din pricina dragostei de mamă pentru

Fiul său, de aceea zic Evangheliștii că Domnul S-a arătat mai întâi Mariei Magdalena”.

Auzindu-l pe Sfântul Părinte în cuvintele de mai sus, să alergăm degrabă la Sf. Evanghelist Matei și să vedem dacă într-adevăr așa este cum ne spune Sf. Ioan Damaschinul. Sf. Evanghelist Matei glăsuiește: „După ce a trecut sâmbăta, când se lumina de ziua întâi a săptămânii (*duminică*), au venit Maria Magdalena și cealaltă Marie, ca să vadă mormântul” (*Matei* 28, 1). În acest text, nu ne spune exact că a fost Maica lui Dumnezeu, Fecioara Maria. Ne gândim că, probabil, s-a strecurat o mică greșeală de-a lungul timpului, prin copierea textului sinaxarului și nu este vorba de Sf. Evanghelist Matei, ci poate de un alt evanghelist. Vom alerga, dar, la ceilalți trei evangheliști să vedem dacă acolo o găsim pe Fecioara Maria prezentă la mormânt.

Sf. Evanghelist Marcu scrie: „Și după ce a trecut ziua sâmbetei, Maria Magdalena, Maria mama lui Iacov și Salomeea, au cumpărat miresme ca să vină și să-L ungă. Și dis-de-diminează, în prima zi a săptămânii (*Duminică*), pe când răsărea soarele, au venit la mormânt” (*Marcu* 16, 1-2). Nici Marcu nu ne vorbește despre Maica Domnului.

Mergem mai departe. Sf. Evanghelist Luca afirmă: „Iar în prima zi de după sâmbătă (*duminică*), foarte de dimineață, au venit ele la mormânt, aducând miresmele pe care le pregătiseră. Și au găsit piatra răsturnată de pe mormânt; Și intrând, nu au găsit trupul Domnului Iisus” (*Luca* 24, 1-3). Luca nu mai dă numele femeilor mironosițe. De ce? Pentru că le numește abia în versetul 10: „Iar ele erau: Maria Magdalena

și Ioana și Maria lui Iacov și celelalte împreună cu ele” (*Luca* 24, 10). Nici Luca nu ne lămurește foarte bine. Nu știm exact cine este „Maria lui Iacov”, cu toate că Sf. Teofilact al Bulgariei scrie: „Iar Maria a lui Iacov pe Născătoarea de Dumnezeu să o înțelegi, că așa pe dânsa o numea, ca pe ceea ce se părea maică a lui Iacov, fiul lui Iosif, pe care și «mic» îl numea”⁸². Ultimul este Sf. Evanghelist Ioan. El vorbește doar despre o sigură femeie, Maria Magdalena.

În paranteză fiind spus, vom vedea că Maria Magdalena este atât de prezentă, are o prezență de spirit atât de pregnantă, încât pe fiecare în parte i-a surprins. Pentru fiecare evanghelist, Maria Magdalena a însemnat ceva special. Dacă o urmărim cu atenție, vom observa demnitate, credință, dârzenie, vom vedea cum începe să se afirme mărturisirea creștină, în sufletul acestei femei, chir înainte de întemeierea Bisericii la Pogorârea Duhului Sfânt. Toți ceilalți se învârt în jurul său fără o „verticalitate” bine ancorată. Apostolii vin, se minunează, se sperie, aleargă, se miră, se întrebă și pleacă, dar ea rămâne „acolo” până la deznodământul final, până când este trimisă de Dumnezeu Cuvântul: „Mergi la frații Mei și le spune: Mă sui la Tatăl Meu și Tatăl vostru și la Dumnezeu Meu și Dumnezeu vostru” (*Ioan* 20, 17). Până atunci, ea rămâne ca un stâlp central, în jurul căruia se învâрте totul. Atât de mult l-a surprins Maria Magdalena

⁸² SF. TEOFILACT, ARHIEPISCOPUL BULGARIEI, *Tâlcuire la Evangelia de la Luca*, trad. Diac. Gheorghe Băbuș, Ed. Pelerinul Român, Oradea, 1999, p. 222.

pe Sf. Evanghelist Ioan, încât vorbește *doar* despre ea în capitolul 20, cel care relatează Învierea Domnului.

Nu am găsit o lămurire clară la ceea ce a spus Sf. Ioan Damaschinul despre Fecioara Maria. Ne reîntoarcem la Sf. Evanghelist Matei și citim cu mai multă atenție. El spune ceva, dar nu spune *totul*. Lasă puțină taină asupra textului. „După ce a trecut sâmbăta, când se lumina de ziua întâi a săptămânii (*duminică*), au venit Maria Magdalena și cealaltă Marie, ca să vadă mormântul” (*Matei* 28, 1). Cine este „cealaltă Marie”? Matei nu spune care Marie era „cealaltă Marie”, probabil, pentru că acest lucru era cunoscut de toată lumea.

În anii de după înălțarea Mântuitorului la cer, probabil că toată Biserica știa faptul că Fecioara Maria a aflat prima vestea Învierii, lucru absolut normal, deoarece era Maica Sa, cea care suferise cel mai mult alături de Hristos-Domnul, Fiul său.

Dacă Sfântul Matei, care a scris prima Sfântă Evanghelie, prin anii 43-44 d.Hr., la Ierusalim⁸³, ar fi scris că „Maica Domnului a venit la mormânt și a văzut”, evreii și necredincioșii ar fi spus: „Nu se poate! Sentimentalism, emoții puternice... Nu e adevărat. Mama Lui a avut vedenii. A văzut Maica Domnului că a înviat Hristos? Nu este adevărat!”. De aceea, argumentează Sf. Ioan Damaschinul:

⁸³ Pr. Ioan CONSTANTINESCU, *Studiul Noului Testament*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, p. 50.

„spre a nu se arunca îndoială asupra Învierii lui Hristos... de aceea zic Evangheliștii că Domnul S-a arătat mai întâi Mariei Magdalena”.

Am văzut că Maria Magdalena este prezentă la toți cei patru evangheliști, dar doi sunt foarte clari și spun că Mântuitorul S-a arătat prima dată Mariei Magdalena, anume Ioan și Marcu. Atenție! Sfântul Marcu nu amintește lucrul acesta în momentul în care vorbește despre mergerea femeilor mironosițe la mormânt, ci abia în versetul 9 ne spune: „Și Învieind dimineața, în ziua cea dintâi a săptămânii (*duminică*), El S-a arătat întâi Mariei Magdalena, din care scosese șapte demoni” (*Marcu 16, 9*). Ceea ce a spus teologul din Damasc în sinaxar despre Maica Domnului nu contrazice cuvintele de mai sus.

Tot despre Maria Magdalena vorbește Sf. Ioan Damaschinul în continuarea sinaxarului, după ce spune că a fost împreună cu Maica Domnului la mormânt.

„Dar spre a nu se arunca îndoială asupra Învierii, din pricina dragostei de mamă pentru Fiul său, de aceea zic Evangheliștii că Domnul S-a arătat mai întâi Mariei Magdalena. Ea a văzut și pe îngerul ce sta pe piatră și plecându-se, a văzut și pe cei dinăuntrul mormântului, care au vestit Învierea Domnului și au grăit: «A înviat, nu este aici, iată locul unde L-au pus pe El»”.

Melodul sirian, punând în oglindă pe cei patru evangheliști, merge pe un singur fir cronologic al

evenimentelor, scoțând în relief ceea ce este mai important pentru comunitatea din vremea sa și pentru cei care vor veni după el. Se observă că zelul, străduința și sârguința, amintite în icos, au determinat-o pe Maria Magdalena să meargă dis-de-diminează, cu certitudinea că Iisus Hristos Își va respecta promisiunea și va învia, însă purtând, totodată, în sufletul său chinul și durerea întrebării dacă într-a-devăr va învia.

Sârguința ei a fost răsplătită și a văzut un înger care stătea pe piatra răsturnată de pe ușa de la intrarea mormântului, iar după ce s-a aplecat înăuntru, spre mormânt, a văzut mai mulți îngeri, care stăteau înăuntru și care i-au zis: „A înviat, nu este aici, iată locul unde L-au pus”.

Sinaxarul continuă: „Deci, auzind ea acestea, a alergat degrabă la ucenicii cei mai înflăcărați, la Petru și la Ioan, și le-a vestit lor Învierea”. Mântuitorul Hristos a avut doisprezece apostoli. Unul, Iuda Iscarioteanul, din păcate, a căzut în cel mai grav păcat, al deznădejdiei, și au rămas doar unsprezece. Dar, dintre aceștia, ea a mers la doi: la cel mai în vârstă și la cel mai tânăr. La Petru, care era considerat conducătorul tainic al celorlalți, în absența Învățătorului, și la Ioan, care, de altfel, avea și cea mai mare influență în societatea Ierusalimului, datorită demnității tatălui său și recunoașterii sale de către comunitatea iudeilor. Ajungând la aceștia doi, Maria Magdalena le-a vestit Învierea.

„Iar întorcându-se ea cu cealaltă Marie la mormânt, le-a întâmpinat pe ele Hristos, zicându-le: «Bucurați-vă!»”. Dumnezeu Cuvântul le-a vorbit și nu le-a spus că s-a

rezolvat, că s-a înfăptuit minunea cea mare sau că s-a făcut, în sfârșit, dreptate (acolo unde a fost mare nedreptate). Nu! Dimpotrivă, le-a transmis pacea sufletească interioară și le-a spus „bucurați-vă”. Aceste cuvinte au mers atât de mult în adâncul sufletului femeilor mironosițe, încât prezența lor, din momentul acesta, în mijlocul apostolilor și a micii comunități creștine din Ierusalim era practic un „substitut” al prezenței lui Hristos cel înviat. Atât de mult au crezut și atât de mult s-au bucurat de aceste cuvinte, încât au simțit bucuria ca fiind practic viața lor, de atunci înainte, din restul vieții lor, pe care l-au închinat fără niciun fel de concesie Persoanei Cuvântului și credinței celei adevărate.

Este un lucru aparte faptul că, *prima dată*, la mormântul lui Iisus Hristos, în duminica Învierii, merg femeile mironosițe. Tot femeile mironosițe sunt *primele* și, dacă citim cu atenție, *singurele*, cărora li se arată îngerul (îngerii). Cu apostolii, îngerul n-a vorbit; doar cu femeile mironosițe. În același timp, Domnul Hristos Se arată prima dată tot femeilor mironosițe, chiar în dimineața Învierii, și separat și tuturor împreună.

În schimb, când vorbește Mântuitorul cu apostolii? Seara, tocmai în seara Învierii. De dimineață până seara i-a ținut într-un suspans continuu. Ioan și Petru merg dimineața la mormânt, văd mormântul gol și giulgiurile, dar nu văd nici îngerul și nici pe Domnul. Au văzut că nu mai este acolo, dar nu aveau altă certitudine, lor nu li S-a arătat Hristos, așa cum li S-a arătat femeilor mironosițe.

Lucrul acesta îl lămurește, într-un fel deosebit, Sf. Ioan Damaschinul când spune în sinaxar: „Drept era ca seminția femeiască să audă ea, mai întâi, bucuria, ca una ce a auzit mai întâi «întru dureri să nască fi»”. Este o paralelă făcută de teologul din Mar Saba între căderea Evei și ridicarea femeilor mironosițe. *Cartea Facerii* relatează că păcatul a intrat în lume prin intermediul femeii (cf. *Facerea* 3, 1-6), dar demnitatea femeii nu rămâne știrbită sau neîndreptățită, pentru că Învieria lui Hristos este vestită tot prin intermediul femeii.

Mai mult decât atât, Sf. Ioan Gură de Aur spune că nașterea lui Hristos vine tot prin intermediul fecioarei, la fel cum prima cădere a venit prin intermediul altei fecioare. De aceea, spune sinaxarul că era drept ca seminția femeiască să audă cea dintâi bucuria Învierii lui Hristos.

Textul continuă, în același sens, descriind mai departe cele întâmplate: „Ele fiind biruite de dragoste, s-au apropiat și s-au atins de preacuratele Lui picioare, voind să-L cunoască mai cu dinadinsul. Apostolii au venit la groapă și Petru numai plecându-se în mormânt, s-a întors înapoi, iar Ioan a intrat înăuntru, a privit mai cu de-amănuntul și a pipăit giulgiul și mahrama capului (*Luca* 24, 12; *Ioan* 20, 3-8)”.

Este impresionant faptul că Maria Magdalena vine prima dată la mormânt, vede mormântul gol, este întâmpinată de înger și intră în mormânt. Vede că giulgiurile erau puse separat și după aceea merge și îi anunță pe apostoli, pe Petru și pe Ioan. Lucrul acesta ne este descris mai exact

în Evanghelia Sfântului Ioan. Petru și Ioan pleacă amândoi spre mormânt, Ioan fiind mai tânăr aleargă și ajunge primul, dar *nu intră în mormânt*. De ce? Pentru că îi era încă teamă. Citiți cu atenție și veți vedea că primul ajunge Ioan, iar după el vine și Petru. Petru, fiind mai curajos, a intrat, însă doar puțin, după cum ne spune Sf. Ioan Damaschinul. „Petru numai plecându-se în mormânt, s-a întors înapoi”. Într-adevăr, a plecat imediat. Iar Ioan, o dată ce a intrat Petru, a intrat și el și a mers mai departe: s-a dus la lespeda de piatră pe care a fost așezat trupul lui Hristos și a cercetat giulgiurile și mahrama. Abia după aceea, a plecat și el de la mormânt împreună cu Petru. Iar Maria Magdalena rămâne, în continuare, la mormânt.

„Ele fiind biruite de dragoste, s-au apropiat și s-au atins de precuratele Lui picioare, voind să-L cunoască mai cu dinadinsul”.

Observați cât de frumos vorbește Sântul Părinte despre femeile mironosițe. Aveau o râvnă deosebită să-L întâlnească pe Hristos, să-L vadă pe Fiul Omului înviat, pe Care Îl prețuiau ca fiind Învățătorul lor, „Rabuni”, cum Îl numește, pe bună dreptate, Maria Magdalena. Câteva veacuri mai târziu, Clement Alexandrinul Îl va recunoaște pe Fiului lui Dumnezeu ca fiind Învățătorul nostru Suprem și Pedagogul omenirii. „Pedagogul nostru însă este Sfântul Dumnezeu Iisus, Cuvântul, Care conduce întreaga omenire. Dumnezeu Însuși, Iubitorul de oameni, ne este Pedagogul”⁸⁴.

⁸⁴ CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, p. 114.

Ele Îl iubeau mai presus de orice, pentru că au descoperit în El viața cea veșnică și, totodată, virtuțile și împlinirile umanului la cea mai înaltă treaptă. Atât de mult Îl iubeau, încât Sf. Ioan Damaschinul spune că au fost „biruite de dragoste”. Practic, nu mai gândeau ca înainte, nu mai aveau rațiunea ca for superior care conducea voința lor, ci dragostea pentru Domnul, inima arzândă pentru Hristos era mai mare decât gândirea lucidă, rațională, care să le spună ce anume ar trebui să facă sau ce ar trebui să vorbească.

Hristos-Domnul o oprește pe Maria Magdalena, spunându-i: „Nu te atinge de Mine, căci încă nu M-am suit la Tatăl Meu. Mergi la frații Mei și le spune: Mă sui la Tatăl Meu și Tatăl vostru și la Dumnezeuul Meu și Dumnezeuul vostru” (*Ioan* 20, 17). De ce o oprește pe Maria Magdalena să se atingă de El și să-I sărute picioarele în semn de cinste deosebită și de dragoste profundă? Pentru că, într-un fel, Mântuitorul Hristos le pregătea pe femeile mironosițe pentru o taină mare a Bisericii, pentru primirea Trupului și Sângelui Său în Sfânta Împărtășanie.

Pentru aceasta îi pregătește și pe apostoli și pe ucenici până la Înălțarea Sa, până în a patruzeci și două zi de după Înviere, pentru ca, treptat, să mute accentul de pe spectaculozitatea învierii, de pe senzaționalul evenimentului istoric, pe ceea ce îl apropie pe om cel mai mult de Dumnezeu, pe ceea ce îl înalță la demnitatea pentru care a fost creat, să îl apropie de Sfânta și Dumnezeiasca Împărtășanie. De aceea, prezența lui Hristos și relația dintre Înviătorul și

Sfinții Apostoli se va schimba după Înviere. Pentru că dacă până la Înviere și Înălțare, ucenicii L-au văzut pe Hristos față către față, L-au ascultat și L-au privit, după Înălțare, aceștia au putut să-L primească în interiorul lor și Hristos a putut să Se sălășluiască în adâncul sufletului lor, tocmai pentru a exista o renaștere a lor, a oamenilor, și a noastră implicit, a celor care dorim această renaștere și înălțare din interior. Nu este ceva magic, din afară, nu este ceva pe care nu-l cunoaștem și nu-l înțelegem, ci ridicarea noastră este o taină mare pentru că se face prin ridicarea proprie, împreună cu Hristos cel înviat, pe care Îl primim în interiorul nostru în Sfânta Euharistie, în timpul Sfintei Liturghii.

„Apostolii au venit la groapă și Petru numai plecându-se în mormânt, s-a întors înapoi, iar Ioan a intrat înăuntru, a privit mai cu de-amănuntul și a pipăit giulgiul și mahrama capului”.

e) Întâlnirea cu Hristos cel Înviat

După aceea, textul sinaxarului revine încă o dată la „minunea de femeie”, la Maria Magdalena, cea care i-a impresionat pe toți, și spune: „Magdalena, spre a se încredința mai cu dinadinsul despre cele ce văzuse, a venit iarăși împreună cu celelalte femei la mormânt, cam pe la revărsatul zorilor și au stat afară și plângeau. Dar uitându-se ea în mormânt, văzu doi îngeri strălucind de lumină, care, certând-o oarecum, i-au grăit: «Femeie de ce plângi? Pe cine cauți? Pe Iisus Nazarineanul cauți? Pe Cel răstignit?»

S-a sculat, nu este aici»”. Plânsul Mariei Magdalena se transformă în bucurie. Tristețea ei se transformă în veselie cerească, în veselie duhovnicească, inexprimabilă.

„Și îndată s-au ridicat cuprinși de teamă, văzând pe Domnul”. Iisus S-a apropiat, în același timp, în grădina mormântului, de ea și de îngerii. „Iar aceea întorcându-se a văzut pe Hristos stând și părându-i-se că El este grădinarul (că mormântul era în grădină) I-a zis: «Doamne, dacă tu l-ai luat pe El, spune unde L-ai pus; și eu Îl voi lua pe El»”. Aceste cuvinte sunt luate din Evanghelia după Ioan, pentru că el este singurul care descrie întâlnirea dintre Maria Magdalena și Mântuitorul Hristos.

Mântuitorul, în pedagogia Sa dumnezeiască, îndepărtează teama din sufletul Mariei Magdalena, *puțin câte puțin*. Întâi vine la mormânt și vede că piatra nu mai era la mormânt. A fost prăvălită de cineva. Se uită în mormânt și vede mormântul gol; un alt indiciu, un alt semn, că Hristos nu mai era acolo, că înviase. Vine un înger și vorbește cu ea. Se duce la apostoli, la Petru și Ioan, se întoarce și iarăși întâlnește alți doi îngeri, care, într-un fel, o mustră, pentru că începuse să plângă. Știa că nu mai era acolo, că dispăruse, dar nu știa încă dacă a înviat sau nu. Felul în care vorbește cu „acest bărbat” (de fapt, Iisus Hristos, pe Care nu-L recunoaște) este edificator pentru faptul că încă mai purta în suflet îndoiala. Pentru că, nu-i spune „Domnule, văd că mormântul este gol. Nu știu unde este Hristos, Cel care era așezat aici, mort. A înviat, dar nu știu unde este”, ci spune „Doamne, dacă tu l-ai luat pe El, spune unde L-ai

pus; și eu Îl voi lua pe El”, deci încă Îl considera mort, considera încă trupul ca fiind fără de viață; „dacă tu l-ai luat pe El”. A lăsat la o parte faptul că piatra a fost prăvălită, că a vorbit cu îngerii, că s-a dus la apostoli, care au venit la mormânt, că aceștia au plecat înapoi să vestească celorlalți apostoli și ucenici. Toate acestea s-au șters rapid, din cauza miciei îndoielii pe care o mai avea în suflet.

„Și căutând ea din nou către îngeri, Mântuitorul a grăit Magdalenei: «Marie!»”.

Până în momentul acesta, cu toate că era Hristos în persoană, ea nu L-a recunoscut. De ce? Pentru că, după înviere, Mântuitorul are această *capacitate* de a nu fi recunoscut de oricine, datorită trupului înviat, înduhovnicit și îndumnezeit. El Se face cunoscut *doar* acelor persoane pe care le lasă să Îl cunoască. Această calitate a trupului înviat o vor avea toți oamenii după învierea trupurilor, la sfârșitul veacurilor. În momentul acesta, Fiul lui Dumnezeu vorbește cu ea, îi spune pe nume, „Maria”, și dorește să fie recunoscut de ea.

„Iar ea, înțelegând dulcele și cunoscutul glas al lui Hristos, voia să se atingă de El. Dar El a zis: «Nu te atinge de Mine, că încă nu M-am suit la Tatăl Meu; precum socotești, ție ți se pare că Eu sunt încă om; ci mergi la frații Mei și spune-le, cele ce ai văzut și auzit»; și Magdalena a făcut așa”.

Cercetând cele patru Evanghelii, sinaxarul și alte scrieri, ne întrebăm „de câte ori au fost femeile mironosițe la mormânt?” Dacă dorim să calculăm, mărturiile nu sunt

foarte clare, pentru că unii spun o dată, alții de două ori, iar în *Viețile Sfinților* se spune că mironosițele au venit de patru ori la mormânt⁸⁵. Citind cu atenție sinaxarul Sf. Ioan Damaschinul, suntem oarecum lămuriți: „Luminându-se de ziuă, ea a venit iarăși la mormânt cu celelalte; iar cele ce erau cu Ioana și cu Salomeea au venit la răsăritul soarelui și, pe scurt grăind, femeile au venit la mormânt *adesea*”. Adică, de mai multe ori. Melodul sirian a înțeles că nu este important de câte ori au venit la mormânt, ci faptul că acestea au venit cu evlavie, cu credință și cu dorința de a-L întâlni pe Hristos-Domnul.

„Între ele era și Născătoarea de Dumnezeu”. Sfântul Părinte ne spune încă o dată ceea ce ne-a zis atunci când a început să vorbească despre Învierea Domnului, când a afirmat că învierea a cunoscut-o întâi Maica lui Dumnezeu. Apoi continuă: „Că ea este aceea pe care Evanghelia o numește Maria lui Iosie; Iosie era fiul lui Iosif”. Iosie este, de fapt, Iacov, „Maria lui Iacov”, așa cum am întâlnit-o la ceilalți doi evangheliști, Marcu și Luca (cf. *Marcu* 16, 1; *Luca* 24, 10).

Avem, așadar, descrisă, încă o dată, și în sinaxar, dragostea femeilor mironosițe față de Dumnezeu Cuvântul, înțelegând astfel de ce Hristos li S-a arătat acestora prima dată, și nu apostolilor.

Este interesant faptul că Hristos Se arată și unor bărbați, însă nu apostolilor. Niciunuia dintre cei unsprezece apostoli

⁸⁵ *Viețile Sfinților pe luna Iulie*, Ed. Episcopiei Romanului, 1997, p. 448.

nu i S-a arătat individual, nici măcar lui Petru sau lui Ioan, care au venit singuri la mormânt, după ce au fost anunțați de Maria Magdalena. De ce? Pentru a evidenția că dragostea femeilor mironosițe era mai mare decât dragostea și curajul lor și că ei încă nu erau pregătiți pentru misiunea lor.

Învățătorul Se arată altor doi bărbați, care nu erau apostoli, ci făceau parte din cei 70 de ucenici, adică din grupul mai extins al discipolilor lui Hristos. Episodul îl regăsim în *Evanghelia după Luca* (24, 13-33), unde se spune că, în aceeași zi, după amiază, S-a arătat Hristos la doi dintre ei care mergeau pe cale, Cleopa și „celălalt”. „Celălalt” este însuși Evanghelistul Luca, cel care relatează întâmplarea, care a scris a treia Evanghelie și cartea *Faptele Sfinților Apostoli*. Evanghelistul Luca va deveni ucenicul Sf. Apostol Pavel, și, după ce stă mai mult timp la picioarele acestuia, este îndemnat de către el să scrie pentru a treia oară *Evanghelia Mântuitorului Hristos*, în anul 63, la Roma⁸⁶.

Seara târziu, în noapte, L-au descoperit pe Hristos la frângerea pâinii: „Când a stat împreună cu ei la masă, luând El pâinea, a binecuvântat și, frângând, le-a dat lor. Și s-au deschis ochii lor și L-au cunoscut; și El S-a făcut nevăzut de ei” (*Luca* 24, 30-31). Atunci, Luca și Cleopa s-au întors imediat la Ierusalim, de la Emaus (cca. 11 kilometri), și *abia* în momentul acesta, după ce îi întâlnesc pe cei unsprezece apostoli încuiați și le povestesc minunea întâlnirii cu Hristos în drum spre Emaus și a frângerii pâinii în casa lor,

⁸⁶ Pr. Ioan CONSTANTINESCU, *Studiul Noului Testament*, p. 101.

abia acum Hristos Însuși li S-a arătat tuturor. Evenimentul îl relatează tot Sfântul Evanghelist Luca, imediat după descoperirea de la Emaus. „Și pe când vorbeau ei acestea, El a stat în mijlocul lor și le-a zis: Pace vouă. Iar ei, înspăimântându-se și înfricoșându-se, credeau că văd duh. Și Iisus le-a zis: De ce sunteți tulburați și pentru ce se ridică astfel de gânduri în inima voastră? Vedeți mâinile Mele și picioarele Mele, că Eu Însumi sunt; pipăiți-Mă și vedeți, că duhul nu are carne și oase, precum Mă vedeți pe Mine că am. Și zicând acestea, le-a arătat mâinile și picioarele Sale” (*Luca* 24, 36-40).

f) Maria Magdalena. Spiritualitatea femeii

În momentul de față, în biserica în care slujesc (Biserica Olari), la slujbă, sunt mai multe doamne și domnișoare, decât domni. La fel în anii anteriori, au fost mai multe femei decât bărbați. În duminicile și sărbătorile următoare, cu siguranță, vor fi, în biserică, mai multe doamne decât domni. În anii ce vor urma, situația va fi la fel.

Dar, biserica noastră nu este un caz izolat. Și în celelalte biserici, situația este similară. În toate bisericile din București, sunt mai multe femei decât bărbați. Nu doar Bucureștiul se găsește în situația aceasta, ci întreaga țară este la fel. Cu siguranță, ceea ce vă spun acum, poate fiecare să certifice sau să verifice. În bisericile și mănăstirile din țara noastră și din diaspora, la sfintele slujbe, în duminici și sărbători, sunt mai multe femei decât bărbați.

România însă nu este un caz individual. În toate țările ortodoxe, Grecia, Serbia, Rusia etc., în biserici, sunt mai multe femei decât bărbați. Fără îndoială, așa stau lucrurile și în celelalte Biserici Creștine, în Biserica Romano-Catolică, în Bisericile Protestante și Neoprotestante. Vă mărturisesc că, de fiecare dată, atât în Europa, cât și în America, am întâlnit aceeași situație, când am fost prezent în aceste biserici, cu prilejul unor conferințe și congrese ecumenice internaționale sau ca simplu pelerin. Întrebarea fundamentală este: de ce se întâmplă așa? De ce avem această situație?

În rândurile următoare, voi încerca, atât cât voi putea, să răspund la această întrebare, fără pretenția de a o epuiza, care nu trebuie să supere pe nimeni, nu trebuie să mândrească pe nimeni și nici să pună în inferioritate pe cineva.

Este într-un fel un paradox, pentru că, totuși, Biserica noastră este puternic structurată pe *patriarhat*. Mântuitorul Hristos a fost bărbat, toți Sfinții Apostolii și cei 70 de ucenici au fost bărbați, ca să nu mai vorbesc de Sfinții Părinți, de marii dascăli ai Bisericii, ierarhii, mucenicii, cuvioșii, schimnicii și așa mai departe. Biserica Ortodoxă este condusă doar de bărbați: patriarhi, mitropoliți, arhiepiscopi, episcopi și preoți. Paradoxul continuă, pentru că această structură patriarhală nu este doar de la Mântuitorul Hristos, ci așa a fost și înainte, în Vechiul Testament, în cazul religiei iudaice a poporului ales, care a pornit de la patriarhii Avraam, Iacob și Isaac, trecând pe la Moise și Aaron și urmând cu toți prorocii mari și mici. Nu doar conducerea Bisericii, ci și învățătura sa este, de asemenea, structurată pe

propovăduirea, cuvintele de învățătură, teologia, canoanele, scrierile, epistolele și hotărârile stabilite de bărbați.

În schimb, prezența cea mai numeroasă în Biserică, și aceeași a fost situația și în veacurile trecute, este cea feminină. Bisericile au avut continuitate și dăinuire prin numărul mare al femeilor prezente în ele. Mihai Eminescu numea Biserica Ortodoxă „maica neamului românesc”. De ce se întâmplă așa?

Nu ne vom opri în argumentația noastră asupra *importanței Maicii Domnului*, cu toate că răspunsul la întrebarea noastră *aici* trebuie să-și aibă începutul și fundamentul. Ea este Maica lui Dumnezeu făcut Om pentru mântuirea noastră, ea este Maica tuturor popoarelor și semințiilor lumii și pe ea o cinstește întreaga creștinătate. Cu ea începe și se sfârșește anul bisericesc și liturgic, pentru că datorită ei a fost posibilă întruparea lui Hristos pe pământ și după Înălțare a rămas cu Apostolii și umanitatea să-i încurajeze pentru *noul drum al învierii*.

Pentru a căuta un răspuns la întrebarea noastră, vom cerceta mai atent chipul și atitudinea unei alte „minuni de femeie”, Maria Magdalena, care era de loc din Magdala, în Galileea de Sus, la granița cu Siria, fiind femeia din care Mântuitorul scosese șapte demoni (cf. *Luca* 8, 2)⁸⁷.

Sfinții Evangheliști vorbesc, cu precădere, despre Maria Magdalena, pentru că sânguința, stăruința și evlavia

⁸⁷ *Mineiul pe Iulie*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, p. 442.

ei au întrecut evlaviile tuturor celorlalte femei mironosițe. Nu doar evangheliștii vorbesc despre Maria Magdalena, ci și Sf. Ioan Damaschinul în sinaxar. După ce începe redarea Învierii Domnului, eremitul sirian vorbește despre Maica Domnului și apoi își îndreaptă atenția către Maria Magdalena. Ne povestește ce s-a întâmplat cu ea, cum s-a întors la mormânt, toată discuția cu îngerul, apoi explică de ce Iisus Hristos S-a arătat întâi femeilor mironosițe și nu apostolilor și se întoarce iarăși la Maria Magdalena.

De ce face Sf. Ioan Damaschinul lucrul acesta? Pentru că un alt Ioan, Sf. Ioan Evanghelistul, acordă o foarte mare atenție Mariei Magdalena în capitolul 20 al *Evangheliei* sale, capitolul Învierii. Mântuitorul Hristos nu apare deloc în prima parte a capitolului, ci doar la final, când i Se arată Mariei Magdalena și când vorbește cu ea. Și apoi iarăși Se face nevăzut. Nu Se arată lui Petru, cel mai în vârstă, nu Se arată lui Ioan, nu Se arată lui Iacov, fratele lui Ioan și fiul lui Zevedeu, pe care îi lua în cele mai importante momente ale activității Sale, nu Se arată nimănui altcuiva (aici, în capitolul 20), ci doar Mariei Magdalena.

Pentru a înțelege de ce Învieria este primită întâia dată, trăită și răspândită de către femeile mironosițe (în cazul de față, Maria Magdalena), vom cerceta „pas cu pas” capitolul 20 al *Evangheliei* după Ioan.

Sf. Evanghelist Ioan citise, cu siguranță, toate celelalte *Evanghelii* după Matei, Marcu și Luca, scrise cu mult timp înaintea lui, respectiv în anii 43, 62 și 63. El scrie *Evanghelia* sa foarte târziu, în anul 96, la Efes, din poruncă

dumnezeiască, după ce scrisese *Apocalipsa*, în insula Patmos, în anul 95, la finalul exilului suferit din porunca împăratului Domițian⁸⁸.

În Evanghelia sa, în capitolul 20, unde relatează Învierea Domnului, Sfântul Ioan nu mai vorbește despre celelalte femei mironosițe, despre venirea îngerului și prăvălirea pietrei, ci se concentrează doar pe persoana Mariei Magdalena, pe care o urmează „pas cu pas” în primele 18 versete.

Capitolul 20 începe astfel: „Iar în ziua întâia a săptămânii (duminica), Maria Magdalena a venit la mormânt dis-de-dimineățã, fiind încă întuneric, și a văzut piatra ridicată de pe mormânt (v. 1)”. Așa cum vă spuneam, nu este singurul evanghelist care vorbește despre ea. Marcu spune că „înviind diminețã, în ziua cea dintâi a săptămânii (duminică), El S-a arătat întâi Mariei Magdalena, din care scosese șapte demoni” (*Marcu* 16, 9). Dar nici aceștia doi nu sunt singurii. Să ne uităm cu atenție și la Matei și la Luca. Cu cine încep ei șirul femeilor mironosițe? Cu Maria Magdalena.

Așadar, Sfântul Ioan nu este singurul care vorbește despre ea, dar este singurul care vorbește despre Maria Magdalena în acest fel. El nu mai povestește momentul primei întâlniri dintre Maria Magdalena și înger, ci spune doar că ea „a alergat și a venit la Simon Petru și la celălalt ucenic pe care-l iubea Iisus” (v. 2). De ce nu ne mai

⁸⁸ Pr. Ioan CONSTANTINESCU, *Studiul Noului Testament*, pp. 138, 352.

istorisește și celelalte întâmplări? Pentru că acestea erau povestite pe larg de Matei, Marcu și Luca.

Sfântul Ioan ne spune că Maria Magdalena a plecat imediat să vestească apostolilor. Pe cine a anunțat prima dată? Pe cei care erau mai inimoși: cel mai în vârstă și cel mai iubitor. Ea le spune: „Au luat pe Domnul din mormânt și noi nu știm unde L-au pus” (v. 2). Observați, nu spune „eu”, ci „noi”, ceea ce arată că au fost mai multe femei mironosițe la mormânt.

Petru și Ioan („celălalt ucenic”) au venit la mormânt, alergând, dar, pentru că Ioan era mai tânăr, a alergat mai repede și a sosit primul. Bineînțeles că și Maria Magdalena a venit după ei. După ce a sosit Ioan la mormânt, „a văzut giulgiurile puse jos, dar n-a intrat” (v. 5). De ce? De teamă. În schimb, despre femeile mironosițe, Luca ne spune că „intrând, nu au găsit trupul Domnului Iisus” (*Luca* 24, 3). Vedeți? Maria Magdalena a intrat, dar Ioan nu a intrat, cu toate că Ioan a stat trei ani lângă Mântuitorul, a fost prezent în momentele cele mai importante în grupul restrâns al celor trei (Petru, Ioan și Iacov), a fost la judecată, fiind un om foarte cunoscut în Ierusalim și Iudeea. A intrat la Ana, la Caiafa și chiar la Pilat. El e singurul care descrie pe larg dialogul particular dintre Ponțiu Pilat și Mântuitorul Hristos. De ce? Pentru că este singurul dintre apostoli care a fost acolo, l-a auzit cu urechile sale și i-a văzut cu ochii săi. Ceilalți apostoli nu au auzit nimic, pentru că nu erau de față.

A sosit apoi și Simon Petru la mormânt, iar el a intrat. Acesta a fost mai curajos. „A intrat în mormânt și a văzut

giulgiurile puse jos, iar mahrama, care fusese pe capul Lui, nu era pusă împreună cu giulgiurile, ci înfășurată, la o parte, într-un loc” (v. 6-7). „Atunci a intrat celălalt ucenic care sosise întâi la mormânt, și a văzut și a crezut. Căci încă nu știau Scriptura, că Iisus trebuia să învieze din morți” (v. 8-9).

Iar în versetul 10 se spune un lucru absolut interesant, întrebător chiar: „Și s-au dus ucenicii iarăși la ai lor”. Lumea se împarte acum în două: apostolii pleacă, Maria Magdalena rămâne! Apostolii pleacă în treburile lor. Au venit, au văzut că nu mai era Hristos, au văzut giulgiurile, semnele, piatra dată la o parte, dar s-au dus iarăși la treburile lor.

Însă, Maria Magdalena nu a plecat; ea a rămas. Iată de ce sunt mai multe femei decât bărbați, în Biserică. Ce spune Evanghelistul Ioan despre Maria Magdalena, care a rămas acolo? „Iar Maria stătea afară lângă mormânt plângând” (v. 11). De ce? Pentru că nu Îl văzuse încă pe Hristos. Plângea pentru că simțea că a înviat, inima îi spunea că a înviat, se ruga să-L afle, dar rațiunea nu Îl găsea pe Mântuitorul Hristos.

Și, iată, cum vine răsplata inimii evlavioase, a credinței și a rugăciunii, a plânsului curat: „Și pe când plângea, s-a aplecat spre mormânt” (v. 11). A observat că nu mai era singură! „Și a văzut doi îngeri în veșminte albe șezând, unul către cap și altul către picioare, unde zăcuse trupul lui Iisus” (v. 12). Acum i se arată îngerii a doua oară. „Și aceia i-au zis: Femeie, de ce plângi? Pe cine cauți?” (v. 13). Ascultați ce replică dă Maria Magdalena îngerilor: „Că au luat pe

Domnul meu și nu știu unde L-au pus”. De fapt, plângea pentru că nu Îl găsea pe Hristos. Știa că a înviat, dar voia să-L vadă și să-L întâlnească.

Iar în următorul verset, răsplata merge până la capăt, căci apare Lumina lumii, Domnul domnilor, Dumnezeuul dumnezeilor, înviat din morți: „Zicând acestea, ea s-a întors cu fața și a văzut pe Iisus stând, dar nu știa că este Iisus” (v. 14). Fiind aplecată deasupra mormântului, s-a întors și a văzut că este cineva lângă ea și, probabil, a tresărit. Un bărbat. Nu știa că este Iisus, pentru că Învățătorul nu a voit să fie recunoscut de prima dată.

Iisus i-a zis: „Femeie, de ce plângi? Pe cine cauți” (v. 15). Aceași întrebare pe care i-au pus-o îngerii mai înainte. Ea, crezând că este grădinarul, I-a zis: „Doamne (în sensul de „Domnule”, nu de „Dumnezeule”), dacă tu l-ai luat, spune-mi unde L-ai pus și eu Îl voi ridica”. Problema Mariei Magdalena era că nu găsea trupul lui Iisus, că nu-L găsea pe El. Credea că a înviat, însă, cu toate acestea, vorbește despre trup ca fiind pasiv, ca fiind „mutat de aici acolo” de altcineva. Nu spune: „Unde S-a dus? L-ai văzut cumva pe Hristos dacă a înviat?”. Nu! Spune „dacă Tu L-ai luat”; că „doar, probabil, ai fost aici („crezând că este grădinarul”), ești grădinar, ai grijă de grădină și de acest mormânt, care este în grădină; spune-mi unde L-ai pus”.

Dacă citim textul cu atenție, vom vedea că îngerii rămân acolo în mormânt, nu pleacă. Așa ne spune Sf. Ioan Damaschinul în sinaxar: „Și îndată s-au ridicat cuprinși de teamă, văzând pe Domnul”. Îngerii sunt în mormânt, iar

Hristos-Domnul afară, sus, în grădină, unde era și Maria Magdalena, care vorbea cu ea.

Sf. Ioan Evanghelistul nu ne mai spune ce „a făcut” Maria Magdalena, dar vom intui, citind textul cu atenție; vom deduce, de fapt. Neprimind un răspuns imediat din partea „grădinarului” (Iisus Hristos), L-a lăsat în pace, și și-a întors privirea din nou către îngeri (care erau încă în mormânt), așteptând un răspuns *de la aceștia*, care, îngeri fiind, ar fi trebuit să știe cel mai bine. Probabil, va fi zis în mintea ei „Nu știți nimic? Nici voi nu cunoașteți?”. De aceea ne spune Ioan, de fiecare dată, că „s-a întors”.

Abia în momentul următor, „Iisus i-a zis: Maria!”. Și acum *dorește* să fie recunoscut de ea. Iar evanghelistul spune mai departe: „Întorcându-se, aceea I-a zis evreiește: Rabuni! (adică, Învățătorule)” (v. 16). Când L-a recunoscut pe Hristos cel Înviat, n-a mai avut putere să spună nimic altceva decât „Rabuni”, „Învățătorule”!

Însă, „Iisus i-a zis: Nu te atinge de Mine, căci încă nu M-am suit la Tatăl Meu” (v. 17). Atât de mult L-a căutat Maria Magdalena pe Hristos, încât dorea să se arunce la picioarele Lui, să-I sărute picioarele și să-L îmbrățișeze de bucurie că L-a văzut înviat. Hristos însă o oprește! În momentele acestea, de aici înainte, până la sfârșitul veacurilor, *ceva* devine important, anume răspândirea veștii Învierii Sale, misiunea creștină și transmiterea Cuvântului la toate neamurile pământului. De aceea, Domnul continuă: „Mergi la frații Mei și le spune: Mă sui la Tatăl Meu și Tatăl vostru și la Dumnezeu Meu și Dumnezeu vostru” (v. 17).

Abia acum se încheie misiunea Mariei Magdalena la mormânt. De ce? Pentru că, din momentul acesta, nu mai avea ce să mai caute acolo. Versetul următor este concludent: „Și a venit Maria Magdalena vestind ucenicilor că a văzut pe Domnul și acestea i-a spus ei” (v. 18). Acum, nu mai vestește ca prima dată când a spus că piatra era dată la o parte, că îngerii au venit și așa mai departe. Ci, de data aceasta, mironosița din Magdala, avea o altă putere și o altă convingere spunând „că a văzut pe Domnul și acestea i-a spus ei” (v. 18).

Despre viața Mariei Magdalena după Înălțarea lui Hristos, nu mai cunoaștem foarte multe lucruri. Știm doar că a ajuns la Roma, unde l-a întâlnit pe împăratul Tiberius Caesar Augustus (14-37), pe care l-a vindecat de o boală de ochi și căruia i-a explicat adevăratul sens al morții și învierii lui Hristos. După aceea, merge la Efes, unde era Sf. Ioan Evanghelistul. Acolo a murit Maria Magdalena, fiind îngropată de acesta la intrarea unei peșteri, unde au fost înmormântați mai târziu cei șapte sfinți tineri. Moaștele sale vor fi aduse la Constantinopol de către împăratul Leon I al Bizanțului (457-474) și așezate în Mănăstirea Sfântul Lazăr, ctitoria sa⁸⁹. În calendarul ortodox, Sf. Maria Magdalena este sărbătorită pe 22 iulie, cu titulatura „Sfânta Mironosiță și întocmai cu Apostolii”.

Sfârșindu-se dialogul dintre Mântuitorul Hristos și Maria Magdalena, Evanghelistul Ioan vorbește direct despre seara acelei zile: „Și fiind seară, în ziua aceea, întâia

⁸⁹ *Viețile Sfinților pe luna Iulie*, p. 450.

a săptămânii (duminica), și ușile fiind încuiate, unde erau adunați ucenicii de frica iudeilor, a venit Iisus și a stat în mijloc și le-a zis: Pace vouă!” (v. 19).

Discuția cu Maria Magdalena are loc dimineață, la răsăritul soarelui, sau puțin după aceea; așadar, toată ziua Hristos nu S-a mai arătat nimănui. Abia după amiază, târziu, spre seară, Se mai arată lui Luca și lui Cleopa, așa cum am spus mai devreme. După aceea, seara, S-a arătat tuturor apostolilor și le-a spus „Pace vouă!”. Apoi a început să-i mustre pentru necredința lor, și să-i întărească pe viitor în marea misiune pe care o aveau de îndeplinit.

Înțelegem, așadar, de ce în Biserica Creștină sunt mai multe femei decât bărbați și, probabil, și în Împărăția cerurilor vor fi mai multe femei decât bărbați.

g) La ce oră a înviat Hristos?

Sf. Ioan Damaschinul vorbește astfel despre timpul învierii lui Hristos: „Nu se știe însă ceasul când a înviat Hristos. Unii zic că la cântarea cea dintâi a cocoșilor; alții când s-a întâmpnat cutremurul, iar alții într-altă dată”.

Nici cele patru Sfinte Evanghelii după Matei, Marcu, Luca și Ioan nu ne spun exact când a înviat Mântuitorul. Părinții Bisericii consideră că nu este foarte important să știm exact ora când a înviat Domnul, ci ne este de mai mare folos să avem credință în Învierea Sa. Este suficient să știm că în noaptea de sâmbătă spre duminică, mai exact duminică, până în răsăritul soarelui, Fiul Omului

a înviat. Este creată, într-un fel, o paralelă între ridicarea lui Hristos din mormânt și răsăritul soarelui, Dumnezeu Cuvântul fiind numit „Sorele cel ceresc”. Din acest motiv, nici Sf. Ioan Damaschinul nu se străduiește să aducă o clarificare foarte exactă a timpului învierii. Deci, nu este important dacă Hristos ar fi înviat la cântatul cel dintâi al cocoșilor, care după cum știți, este undeva până în revărsatul zorilor, cu mult înainte de răsăritul soarelui. Nici nu este important dacă Hristos a înviat în momentul în care a fost cutremurul, undeva între miezul nopții și cântatul cocoșilor.

„Deci așa petrecându-se faptele, iată că unii din cei ce păzeau mormântul au venit și au spus arhierilor cele întâmplate; iar aceștia mituindu-i cu bani, i-au înduplecat să spună că ucenicii lui Hristos au venit în timpul nopții și L-au furat”.

Mergem mai departe vorbind despre arătarea Mântuitorului Iisus Hristos, de data aceasta apostolilor Săi. Textul sinaxarului este acesta: „În seara acelei zile însă, ucenicii fiind adunați laolaltă de frica iudeilor, și ușile fiind încuiate, a intrat Iisus la ei, că era cu trup nesticăcios, și ca de obicei le-a vestit lor: «Pace vouă!» Ei, văzându-L, s-au bucurat peste măsură de mult și au primit prin suflare, mai desăvârșită lucrarea Preasfântului Duh”.

Am văzut că, până acum, imnograful sirian a dedicat multe cuvinte arătării Mântuitorului Hristos femeilor mironosițe, și mai ales, Mariei Magdalena. De data aceasta, în ceea ce îi privește pe apostoli, este foarte succint. Am

văzut și motivele pentru care a făcut așa. Acum, doar amintește episodul primei întâlniri de după Înviere dintre Hristos și Sfinții Apostoli care are loc peste foarte multe ore, duminică seara, pe când aceștia erau încuiați de frica iudeilor într-o casă din Ierusalim.

Sf. Ioan Evanghelistul vorbește detaliat despre această arătare a lui Hristos ucenicilor Săi. Nu este singurul moment în care Hristos le adresează ucenicilor cuvintele „Pace vouă!”. De aceea, Sf. Ioan Damaschinul accentuează că Hristos, „ca de obicei”, le-a vestit acestora „Pace vouă!”. În Grădina Ghetsimani, înainte de prinderea Sa, Hristos le vorbește ucenicilor despre pacea pe care le-o dă lor, spunând: „Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă, nu precum dă lumea vă dau Eu. Să nu se tulbure inima voastră, nici să se înfricoșeze” (*Ioan 14, 27*).

Mai departe, în sinaxar, citim: „Ei, văzându-L, s-au bucurat peste măsură de mult și au primit prin suflare, mai desăvârșită, lucrarea Preasfântului Duh”. La fel ca și în cântările canonului și în celelalte rugăciuni, se accentuează bucuria deosebită pe care a trăit-o fiecare persoană atunci când se întâlnea cu Mântuitorul Hristos. De data aceasta, apostolii au fost cei care s-au bucurat, așa cum s-au bucurat femeile mironosițe, când L-au văzut și L-au auzit. De aceea, spune Sfântul Ioan că s-au bucurat „peste măsură de mult”. Pentru că au primit Duhul Sfânt prin suflare dumnezeiască de la Mântuitorul, Duh Sfânt pe care aveau să-L primească deplin în Duminica Pogorârii Duhului Sfânt, după Înălțarea lui Hristos la ceruri.

h) Trei zile și trei nopți

În ultima parte a sinaxarului, teologul din Mănăstirea Sfântul Sava lămurește vorbele Mântuitorului Iisus Hristos privitoare la ridicarea din morți după trei zile și trei nopți, în două feluri: într-unul literar și concret (istoric), așa cum s-a întâmplat, și într-altul figurativ, alegoric, amintind de întunericul ce s-a petrecut în ziua răstignirii Sale. El spune așa: „În ce privește însă Învierea Domnului în a treia zi de la înmormântare, așa să știi: Joi seara și Vineri ziua, fac o zi (așa socoteau evreii întinderea unei zile); apoi Vineri noaptea și Sâmbăta întreagă, fac altă zi; – iată deci a doua zi. Altă zi o face noaptea de Sâmbătă și o parte din ziua de Duminică (fiindcă după o parte a începutului se înțelege întregul), deci altă întindere de zi. Iată dar și ziua a treia”.

Cunoaștem din Sfintele Evanghelii că Hristos-Domnul este răstignit vineri la ceasul al treilea, adică ora nouă de dimineață, și stă pe cruce până la ceasul al nouălea, adică ora trei după amiază, când Își dă duhul, moare trupește. De la ceasul al șaselea (orele 12), se face întuneric mare peste tot pământul până la moartea lui Hristos, la ceasul al nouălea (orele 15), adică timp de trei ore.

Calculul Părintelui din Damasc este unul foarte simplu, urmând calendarul liturgic al evreilor. Ei începeau ziua de cu seară. În Cartea Facerii, zilele sunt numerotate întotdeauna de seară spre dimineață. După fiecare zi a creației, Moise spune: „Și a fost seară, și a fost dimineață,

ziua întâi” (*Facerea* 1, 5). De aceea, și în ziua de astăzi, în Biserica Răsăritului, toate sărbătorile și duminicile, din punct de vedere liturgic, încep seara, cu slujba vecerniei pentru ziua următoare, nu pentru ziua în care suntem și care este pe sfârșit. De aceea, joi seara și vineri ziua fac o singură zi, vineri seara și sâmbătă ziua fac o altă zi, iar sâmbătă seara și prima parte a zile de duminică fac cea de-a treia zi.

Mai departe, ne prezintă cea de-a doua variantă: „Sau alt fel: Hristos S-a răstignit Vineri la ceasul al treilea; de la ceasul al șaselea și până la ceasul al nouălea s-a făcut întuneric, aceea înțelegeți-o o noapte; deci iată o întindere de o zi de la ceasul al treilea până la al nouălea. Apoi, după întuneric, iată ziua și noaptea de Vineri; deci a doua întindere de zi. În sfârșit, ziua Sâmbetei și noaptea ei fac, iată, a treia întindere de zi”.

La final, Sf. Ioan Damaschinul trage o concluzie extrem de interesantă, care poate da tuturor „clevetitorilor” de gândit: „Că deși Mântuitorul a făgăduit să ne facă bine în trei zile, totuși binefacerea a plinit-o El într-un răstimp mai scurt”. Și în prima variantă și în a doua zilele și nopțile nu sunt toate întregi. Dar iată că nerespectarea, să spunem, literară și exactă a acestora nu ne aduce niciun dezavantaj, ci este considerată ca un bine mai mare făcut pentru noi. „Binefacerea a plinit-o El într-un răstimp mai scurt”, spune monahul sirian. Nici eu, mărturisesc, nu am fost ocolit de „tentația” numărătorii zilelor și nopților Jertfei lui Hristos, însă când am citit această frază, m-am

luminat și mi-am zis că altele ar trebui să-mi fie preocupările viitoare pentru mărturisirea Cuvântului și descoperirea Luminei celei veșnice și întrupate, și nu cum să obținem numărul exact al celor trei zile și trei nopți. Cu nimic nu ne încurcă (ba, mai mult, ne ajută) faptul că Fiul Omului a înviat „puțin” mai devreme față de când a promis.

Sinaxarul se încheie cu cuvintele: „A Căruia slavă și putere este în vecii vecilor. Amin”.

Învierea lui Hristos

De data aceasta, ne oprim asupra unei cântări din Canonul Învierii, pe care o rostim în fiecare duminică, și care, într-un fel, este un rezumat sau o concluzie a canonului sau a întregii slujbe de înviere, respectiv cântarea *Învierea lui Hristos*. Duminica, ea este cântată în timpul utreniei, după citirea pericopei evanghelice și înaintea Psalmului 50, în momentul în care Sfânta Evanghelie este scoasă în mijlocul bisericii pentru a fi sărutată de credincioși.

Textul acesteia este următorul: „Învierea lui Hristos văzând, să ne închinăm Sfântului Domnului Iisus, Unuia celui fără de păcat. Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și Sfântă Învierea Ta o laudăm și o slăvim; că Tu ești Dumnezeu nostru, afară de Tine pe altul nu știm, numele Tău numim. Veniți, toți credincioșii, să ne închinăm Sfintei Învierii lui Hristos. Că iată a venit, prin Cruce, bucurie la toată lumea. Totdeauna binecuvântând pe Domnul, laudăm Învierea Lui, că răstignire răbdând pentru noi, cu moartea pe moarte a stricat”.

Datorită frumuseții și importanței sale, cântarea *Învierea lui Hristos* a fost luată din Canonul Învierii și introdusă în

fiecare slujbă a utreniei de duminică. Totodată, ea mai este rostită de preot în taină în sfântul altar, în timpul Sfintei Liturghii, după împărțirea preoților, când sunt introduse toate părțile din Sfântul Agneț și celelalte miride în Sfântul Potir.

Pe scurt, *Învierea lui Hristos* este rezumatul întregului canon. În ea, mărturisim că am văzut, vedem și vom vedea învierea Fiului Omului. Cântăm „Învierea lui Hristos văzând”. Este o formă de gerunziu care, de fapt, se transpune într-un prezent continuu, pentru că Învierea Domnului o vedem în permanență. Dacă nu o vedem, înseamnă că participarea noastră la taina Bisericii nu este deplină. Trebuie să *căutăm* să vedem mereu Învierea lui Iisus, atunci când intrăm în biserică. Să nu uităm că biserica este „casa Domnului”, „trupul Lui, plinirea Celui ce plinește toate întru toți” (*Efesenii* 1, 23), după cum spune Sf. Apostol Pavel. În același timp, Clement Alexandrinul afirmă că „școală este Biserica aceasta, iar Mirele ei, unicul Învățător, voință bună a Bunului Părinte, înțelepciune curată, sfințenie a cunoașterii”⁹⁰.

Ce facem dacă vedem Învierea lui Hristos? Rugăciunea continuă, „ne închinăm Sfântului Domnului Iisus; Unuia Celui fără de păcat”. Este o legătură interioară între vederea Învierii lui Hristos, trăirea acesteia și închinarea adusă de noi Logosului dumnezeiesc, Cel care este singurul fără de păcat, adică Dumnezeu făcut om, înviat din morți.

⁹⁰ CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogul*, p. 306.

Urmează o întoarcere în vinerea Răstignirii deoa-rece spunem „Cruții Tale ne închinăm, Hristoase”. Aici, Biserica ne așază în fața ochilor una dintre ideile fundamentale, adică legătura interioară dintre Cruce și Înviere. Dintre acestea două, cea mai importantă este Învierea. Să nu cădem în greșeala Apusului, care își centreează greutatea pe Cruce, iar Învierea o consideră ca pe „un fel de dovadă că Dumnezeu a acceptat suportarea ispășirii de către Hristos în locul nostru, iar cei care merg mai departe consideră Învierea ca o punere în aplicare a iertării obținute de Hristos pe cruce, în sensul că Dumnezeu le dă oamenilor credința și, prin ea, siguranța că sunt iertați”⁹¹. Cu toate acestea, Învierea nu este niciodată posibilă fără Cruce. De aceea, ne aducem aminte mereu de Sfânta Cruce, de fapt, o asumăm, o îmbrățișăm și o încorporăm în Înviere.

Monahul sirian continuă: „Cruții Tale ne închinăm, Hristoase, și Sfântă Învierea Ta o laudăm și o slăvim”. Aici avem de-a face cu un paradox, ca și în cazul omului, materia și spiritul stau la un loc; sufletul, care ne este de la Dumnezeu, și trupul, pe care îl primim de la părinții noștri (tot prin lucrarea lui Dumnezeu), stau la un loc și nu se despart decât în momentul în care sufletul se întoarce (pentru un timp) înapoi la Creatorul său. La fel se întâmplă cu Crucea și Învierea Mântuitorului; ele sunt împreună pentru că numai așa ajungem la Înviere, numai dacă ne

⁹¹ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 110,

închinăm Crucii, dacă înțelegem cu adevărat Crucea lui Hristos și, în planul secund, crucea noastră, dacă ne-o asumăm prin Hristos, putem să ajungem la Învierea Sa.

Dacă ne gândim mai bine, chiar în versul de mai sus Crucea a fost tainic subînțeleasă: „Învierea lui Hristos văzând, să ne închinăm”; închinarea se face prin semnul Sfintei Cruci. Noi, ortodocșii, și dacă laudăm ceva în mod deosebit tot o cruce facem, tot o jertfă aducem sau tot la jertfă ne gândim.

După învățătura Sfinților Părinți, la înviere putem să ajungem numai prin cruce și jertfă. Cel mai elocvent, în acest sens, este Sf. Chiril al Alexandriei, prin lucrarea sa, *Închinarea și Slujirea în Duh și Adevăr*.

Ne înșelăm dacă venim la biserică doar ca să luăm lumina Învierii, pe care o păstrăm superficial în viața noastră. Ne înșelăm pentru că încercăm să luăm Învierea fără a trece prin Cruce. Simbolul Sfintei Cruci devine o idee recurentă în imnul *Învierea lui Hristos*.

Crucea este jertfa fiecăruia dintre noi, este sacrificiul nostru în ceea ce avem de făcut, nu doar atunci când mergem la biserică⁹², ci în tot ceea ce facem, acolo unde lucrăm, acolo unde locuim sau acolo unde ne petrecem timpul. Trebuie să ne gândim totdeauna și la jertfa și crucea noastră pentru că nimic nu este posibil în afara acesteia.

⁹² O mică jertfă este și faptul că în Bisericile Ortodoxe cei mai mulți credincioși stau în picioare, jertfindu-se în fața lui Dumnezeu, chiar dacă slujbele durează mai mult față de cele ale altor confesiuni.

Sf. Ioan Damaschinul continuă: „că Tu ești Dumnezeu nostru, afară de Tine pe altul nu știm”. Îl numim pe Hristos, încă o dată, Dumnezeu și spunem că nu cunoaștem alt dumnezeu afară de Fiul lui Dumnezeu, Cel lăudat împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfânt. „Numele Tău numim”, după îndemnul prorocului Ioil din Vechiul Testament, care striga că „oricine va chema numele Domnului se va izbăvi” (*Ioil* 3, 5). Fiecare Persoană a Preasfintei Treimi are un nume, Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Tot așa, fiecare persoană umană are un nume și primește Taina Sfântului Botez doar dacă are un nume.

Continuăm: „Veniți, toți credincioșii, să ne închinăm Sfintei Învierii lui Hristos”. Prin această idee, se face o chemare către toți creștinii, chiar și pentru cei din afara Bisericii, *extra muros*, „din afara zidurilor”, cum spuneau latinii. Iarăși ne închinăm și ne aducem aminte de Sfânta Cruce. „Că iată a venit prin Cruce bucurie la toată lumea”. Învierea a fost posibilă prin Cruce. Încă o dată, monahul sirian accentuează jertfa și sacrificiul.

De fiecare dată când tămâiem, noi, preoții, rostim înainte o scurtă rugăciune de binecuvântare a tămâiei: „Tămâie Îți aducem Ție, Hristoase Dumnezeu nostru, întru miros de bună mireasmă duhovnicească, pe care primind-o întru jertfelnicul Tău cel mai presus de ceruri, trimite-ne nouă harul Preasfântului Tău Duh”⁹³. Aceasta pentru că, de fapt, tămâia reprezintă jertfa noastră adusă

⁹³ *Liturghier*, p. 127.

lui Dumnezeu și primită de El, după cum afirmă Sf. Chiril al Alexandriei. Când tămâiem, ne gândim că viața noastră ar trebui să fie ca o jertfă care se consumă pe sine înaintea lui Dumnezeu, pentru a fi „bineplăcută”, pentru a răspândi mireasmă în jur.

Rugăciunea ne îndreaptă cu gândul către sfinții lui Dumnezeu, care nu au fost comozi, ci s-au jertfit, și-au îndeplinit menirea pe care le-a dat-o Dumnezeu și s-au sacrificat. Nu s-au aruncat în „gura” morții, ca eroii vechilor tragedii antice, ci prin jertfa lor au devenit „oamenii iubirii”, „mieii” lui Dumnezeu, vestitori ai Mielului Ceresc. „Cei ce pe Mielul lui Dumnezeu ați mărturisit și ați fost junghiați ca niște miei, fiind mutați la viața cea neîmbătrânitoare și pururea veșnică, Sfinților”⁹⁴, cântăm în Binecuvântările Morților. Pereții bisericilor sunt pictați cu acești sfinți care au chipuri transfigurate de jertfă, de sacrificiu. De aceea, de fiecare dată când binecuvântăm tămâia, ne gândim că aceasta este „a sfinților”, așa cum ei au fost bineplăcuți lui Dumnezeu. La fel și noi încercăm să devenim bineplăcuți lui Dumnezeu prin jertfa și sacrificiul nostru.

Un exemplu cu totul elocvent este îndemnul moral al Sf. Grigorie de Nyssa, din lucrarea *De Instituto Christiano*, la jertfirea noastră înaintea lui Dumnezeu, curată și nesângeroasă, care ne transfigurează ființa interioară prin intermediul virtuților sufletului:

⁹⁴ *Panihida*, p. 27.

„Așadar, cel care voiește să-I predea lui Dumnezeu sufletul și trupul său, potrivit cu legea dreptei credințe, și să-I aducă jertfă curată și nesângeroasă, făcând călăuzitor al vieții sale credința cea dreaptă pe care ne-o propovăduiesc glasurile sfinților în întreaga Scriptură, trebuie să pornească pe calea virtuții cu sufletul supus și ascultător, dezlegându-se cu totul de legăturile vieții acesteia, devenind cu totul doar al lui Dumnezeu, prin credință și prin viața sa, știind bine că acolo unde este credință drept cinstitoare și viață neprihănită, acolo este de față și puterea lui Hristos. Iar acolo unde este puterea lui Hristos, acolo este stârpirea a toată răutatea”⁹⁵.

Rugăciunea se încheie cu cuvintele: „Totdeauna binecuvântând pe Domnul, laudăm Învierea Lui, că răstignirea răbdând pentru noi, cu moartea pe moarte a stricat”. Hristos-Domnul a călcat moartea, prin răstignire și prin moarte, tocmai ca să ne dăruiască nouă ridicarea din moarte, ieșirea din „legăturile iadului”.

Rugăciunea este rostită sau cântată împreună cu o altă scurtă rugăciune „Înviind Iisus din mormânt, precum a zis mai înainte, a dăruit nouă viață veșnică și mare milă”. Aceasta ne arată scopul exact al Învierii lui Hristos și se

⁹⁵ SF. GRIGORIE DE NYSSA, *De Instituto Christiano, Despre scopul cel după Dumnezeu și viețuirea cea după adevăr*, trad. Florin Filimon, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 12, Ed. Basilica, București, 2014, pp. 327-328.

constituie ca un îndemn moral indirect, prin încurajarea de a căuta în permanență viața veșnică și mila Atotțitorului. În acest scurt stih, greutatea pleacă de la înviere (prin forma gerunziului, „înviind”) și se mută în viața duhovnicească a oamenilor. Totodată, ea ne descoperă și scopul primei rugăciuni (*Învierea lui Hristos*), anume faptul că Iisus Hristos ne-a oferit viața veșnică în dar, pe care o putem însuși doar prin cruce și prin jertfa noastră.

Cântarea a 7-a

Cântarea a șaptea are patru stihiri, așa cum au cântările a patra și a opta, și spre deosebire de celelalte, care au doar trei stihiri.

Prima stihiră are următorul conținut: „Cel ce a izbăvit pe tineri din cuptor, făcându-Se om, pătimește ca un muritor; și prin patimă pe cel muritor îl îmbracă în podoaba nestricăciunii, Cel unul binecuvântat, Dumnezeuul părinților noștri, și preaslăvit”.

După ce a fost făcută o scurtă „pauză”, la finalul cântării a șasea, prin Condac, Icos și preafrumosul și plinul de învățătură Sinaxar, urmat de cântarea *Învierea lui Hristos*, cântarea a șaptea reia cântările Canonului Învierii. Pentru început, ne aducem din nou aminte de legătura dintre prorocia Învierii și Persoana Cuvântului lui Dumnezeu. Comemorăm perioada veche a așteptării venirii lui Mesia și trăim din nou tainic Pățimirea și Învierea lui Iisus Hristos.

Întruparea lui Hristos a fost cu adevărat o minune și o veste bună pentru poporul ales, pentru dreptii Vechiului Testament, care Îl așteptau, pentru cei care își dedicaseră întreaga viață acestei „zăboviri” în istorie, adică prorociei, dreptii și sfinții vechii lumi ebraice.

Așteptarea poporului iudaic a fost răsplătită cu mult peste ceea ce dorea el să afle, adică venirea unui Izbăvitor, pe care îl vedea, în primul rând, ca pe un Salvator al neamului din robia fizică și din toate asupririle sub care fusese supus, începând cu robia egipteană, continuând cu robia babilonică și până la stăpânirea romană. Însă Mântuitorul Hristos a venit cu un *alt* scop. El nu i-a eliberat din robia politică și militară în care se aflau, în speță cea romană (Ponțiu Pilat era guvernatorul Iudeii, adică reprezentantul împăratului Tiberius Caesar Augustus, cel care a condus Imperiul Roman între anii 14 și 37 d.Hr.), ci i-a eliberat din robia păcatului și a morții în care se găseau poporul ebraic și toate neamurile pământului.

Mântuitorul Hristos a adus o altă eliberare, o eliberare sufletească, duhovnicească și spirituală, și mai mult decât atât, a adus o înnoire a omului. Pentru că, prin Învierea Sa, l-a înviat și l-a ridicat și *pe om*. De fapt, acesta este scopul Învierii lui Hristos, anume învierea omului, deci învierea celor care au crezut și L-au așteptat în perioada Vechiului Testament, dar și învierea noastră, pentru că El este „lumină spre descoperirea neamurilor” (*Luca 2, 32*).

De aceea, la începutul acestei cântări, se face o legătură și o paralelă, cu Vechiul Testament, aducându-ne aminte de cei trei tineri, prieteni ai prorocului Daniel, care au fost aruncați în cuptorul de foc, Anania, Azaria și Misael (cunoscuți și sub numele de Șadrac, Meșac și Abed-Nego, așa cum i-au numit babilonienii în robie), pentru că nu au dorit să se închine altor zeități, dar care, păziți fiind

de Dumnezeu, nu doar că nu au ars în cuptorul încins, ci, când au ieșit afară, nici măcar nu miroseau a fum (*Daniel* 3, 1-33)⁹⁶. La propunerea prorocului Daniel, cei trei tineri au fost numiți de către regele Nabucodonosor al Babilonului „cu cârmuirea ținutului Babilonului, iar Daniel a rămas la curtea regelui” (*Daniel* 2, 49).

Aceasta este o prevestire tainică a trecerii Cuvântului lui Dumnezeu prin moarte și a lipsei de putere a acesteia asupra trupului Său îndumnezeit și pnevmatizat. Cel care i-a păzit pe tineri în cuptorul de foc a fost Dumnezeu Întreit în Persoane, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, în această stihiră amintindu-se că Logosul divin a fost păzitor și izbăvitor al lor, după cuvintele Sf. Ioan Damaschinul: „Cel ce a izbăvit pe tineri din cuptor, făcându-Se om (Iisus Hristos – n.n.), pătimește ca un muritor”, suferă, îndură neputințele fizice și suferințele extrem de dureroase ale bățăilor și ale răstignirii.

În mod pedagogic-dumnezeiesc, Sfântul Părinte afirmă că „prin patimă pe cel muritor îl îmbracă în podoaba nesticăciunii”. Pe toți muritorii, inclusiv pe tinerii izbăviți din cuptor, și pe tot omul muritor, prin condiția lui căzută, pe aceștia Hristos îi îmbracă în podoaba nesticăciunii. Podoaba nesticăciunii este „cămașa lui Hristos”, adică haina învierii.

Sf. Ioan Gură de Aur adaugă în acest sens: „Aici însă, în aceste camere sfinte, după bătrânețe vine tinerețea. Iar

⁹⁶ *Mica Biblie*, Ed. Basilica, București, 2016, pp. 242-243.

dacă vrem, tinerețea aceasta nu are niciodată sfârșit. Mare e harul, dar va fi mai mare dacă vrem”⁹⁷.

Însuși Sf. Ioan Damaschinul, în *Dogmatica* sa, înțelege „podoaba nesticăciunii” ca transfigurarea afectelor și a coruptibilității umane:

„După învierea din morți a lepădat toate afectele, adică coruptibilitatea, foamea și setea, somnul și oboseala și cele asemenea. Căci chiar dacă a gustat din mâncare după Înviere, totuși nu în virtutea unei legi a firii – căci n-a flămânzit –, ci în virtutea întrupării Sale, ca să învedereze adevărul Învierii, anume că este însuși trupul Lui, care a suferit și a înviat”⁹⁸.

Despre aceasta vorbește deosebit de frumos Sf. Apostol Pavel în *Epistola a doua către Corinteni*, în capitolul 5, în primele versete, unde amintește că „dacă acest cort, locuința noastră pământească, se va strica, avem zidire de la Dumnezeu, casă nefăcută de mână, veșnică, în ceruri” (2 *Corinteni* 5, 1). Însă, noi dorim să nu ne dezbrăcăm de haina aceasta carnală a trupului, ci să ne îmbrăcăm cu cea cerească, cea duhovnicească a veșniciei, pentru că „noi, cei ce suntem în cortul acesta, suspinăm îngreuiți, de vreme ce dorim să nu scoatem haina noastră, ci să ne îmbrăcăm cu cealaltă pe deasupra, ca ceea ce este muritor să fie

⁹⁷ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărățești*, p. 147.

⁹⁸ SF. IOAN DAMASCHINUL, *Dogmatica*, p. 277.

înghițit de viață” (2 *Corinteni* 5, 4). Aceasta este podoaba nesticăciunii.

Comentând acest important citat paulin, Sf. Ioan Gură de Aur afirmă:

„După cum atunci când a vorbit de osteneli și de răsplată a făcut comparație între ele întemeiat pe calitatea lor, pe cantitatea lor și pe durata lor în timp, tot astfel face și acum. Numește trupul care cade „cort”, iar pe cel ce va învia „locuință”; și nu numai locuință, ci locuință „veșnică”; și nu numai veșnică, ci și „cerească”. Arată deci superioritatea acestei locuințe întemeiat și pe durata de timp, și pe locul unde se află locuința. Una este pământescă, cealaltă cerească; una este vremelnică, cealaltă veșnică. Acum avem nevoie și de trup, și de locuințe, din pricina slăbiciunii trupului, dar atunci, la înviere, același trup ne va fi și trup, și locuință; nu va avea nevoie de acoperiș, nici de vreo îmbrăcăminte, în locul tuturor acestora îi e de ajuns trupului nesticăciunea”⁹⁹.

Stihira a doua le aduce în centru pe femeile mironosițe: „Femeile cele de Dumnezeu înțeleptite cu miruri către Tine au alergat; și, bucurându-se, s-au închinat Ție, Dumnezeului celui viu, pe Care, ca pe un mort, cu lacrimi Te căutau; și Paștile cele de taină ucenicilor Tăi, Hristoase, le-au binevestit”. Încă o dată, se accentuează bucuria pe care

⁹⁹ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 129.

aceste „minuni umane” au trăit-o, nu într-un mod egoist, ci împărtășind-o cu ceilalți ucenici și apostoli și cu întreaga comunitate, invitându-i pe toți să se închine Dumnezeuului cel Viu.

Observăm un lucru impresionant în descrierea imnografică a melodului sirian. Paștile sunt numite „Paștile cele de taină”. Ce înseamnă „Paștile cele de taină”? De ce Mântuitorul Hristos a preferat ca Paștile Sale, ca Învierea Sa să fie făcută în taină? De ce Paștile acestea de taină au fost binevestite de către femeile mironosițe ucenicilor și apostolilor? Pentru că Învierea Fiului Omului nu a fost un lucru spectaculos, nu a fost „ceva” zgomotos sau un spectacol. Nicidecum. Așa de smerită a fost, încât nimeni nu a văzut-o. Învierea a fost o taină cu adevărat, a fost un lucru atât de discret, încât nimeni nu și-a dat seama de ea. Nimeni nu a realizat că s-a întâmplat. Soldații au văzut îngerul pogorându-se și prăvălind piatra de la intrarea mormântului, dar nu l-au văzut pe Hristos înviat din morți. Ei s-au înfricoșat și au fugit, au părăsit mormântul pentru a lăsa drumul deschis femeilor mironosițe și apostolilor, ca să vină la mormânt și să vadă că Hristos nu mai este acolo.

Așa au devenit Paștile lui Hristos „Paștile cele de taină”, arătând că „Iisus Hristos este adevărata *Taină a lui Dumnezeu* (*Coloseni* 1, 27), taina cea ascunsă din veci neamurilor, care s-a arătat acum sfinților”¹⁰⁰.

¹⁰⁰ † DANIEL, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, *Teologie și spiritualitate*, p. 64.

În aceeași măsură, marile realizări și marile frumuseți ale noastre sunt săvârșite „în taină”, asemenea răsăritului de soare, apusului de soare, nașterii unei capodopere sau unei opere de artă etc. Nu se întâmplă nimic „zgomotos”, nu este gălăgie, nu este „zarvă” atunci când, în fiecare dimineață, răsare soarele. Însă, frumusețea acestui moment, „pregătirea” astrală de dinainte de răsărit, punctul culminant al răsăritului și diminuarea treptată a fenomenului sunt lucruri care au marcat de la viața fiecărui om până la gândirea și imaginația marilor artiști sau oameni de cultură, care au lăsat în istoria omenirii „frumuseți” vii, netăgăduite și netrecătoare. Ludwig Wittgenstein observa că despre ceea ce nu se poate vorbi, trebuie să se tacă, iar „religia este, ca să spunem așa, adâncul liniștit al mării, care rămâne liniștit oricât de înalte ar fi valurile”¹⁰¹.

A treia stihiră a cântării a șaptea o consider, probabil în mod subiectiv, cea mai frumoasă și cea mai plină de semnificație din toate stihirile Canonului Învierii. „Prăznuim omorârea morții, sfărâmarea iadului și începutul altei vieți, veșnice; și săltând, laudăm pe Pricinuitorul, Cel unul binecuvântat, Dumnezeuul părinților noștri, și preaslăvit”.

Cele trei lucruri fundamentale pe care le-a surprins aici Sf. Ioan Damaschinul sunt omorârea morții, sfărâmarea iadului și începutul vieții veșnice. Acesta este praznicul

¹⁰¹ Ludwig WITTGENSTEIN, *Leții și convorbiri despre estetică, psihologie și credința religioasă*, trad. Mircea Flonta, Ed. Humanitas, București, 1993, p. 153.

sărbătorii Învierii și al fiecărei Duminici, ca o continuare și o retrăire a Învierii: consacrarea faptului că moartea a fost omorâtă, că a fost biruită pentru totdeauna. Căci „moartea nu-i altceva decât pierirea stricăciunii, moartea nu mistuie trupul, ci stricăciunea trupului”¹⁰².

Al doilea lucru prăznuit este „sfărâmarea iadului”. Iadul a fost surpat. Dacă înainte de Hristos, iadul îi ținea în sine pe toți, fie dreپți, fie oameni păcătoși, fie oameni buni, fie oameni răi, acum porțile iadului au fost zdrobite și niciun drept nu mai este acolo. Pornind de la profetia lui Isaia, Sf. Ioan Gură de Aur afirmă, în *Cuvântul* din noaptea Sfintelor Paști, că „iadul s-a amărât, întâmpinându-Te pe Tine jos; amărātu-s-a că s-a stricat. S-a amărât că a fost batjocorit; s-a amărât, că a fost omorât; s-a amărât că s-a surpat; s-a amărât, că a fost legat”. Iar învățătura morală este una firească: „Nimeni să nu se mai teamă de moarte”, conchide Sfântul Ioan.

Într-un mod cu totul nou, sărbătorim începutul unei vieți veșnice. Aici este puterea morală a Învierii lui Hristos: să observăm că această Înviere nu rămâne ascunsă undeva în istorie, ci ea are o *eficiență* directă și clară pentru fiecare persoana umană, pentru că îi deschide calea către o altă viață.

„Singură învierea ne deschide perspectiva scăpării de fatalitatea naturii care duce la moarte, deschide un plan demn de noi și de năzuințele noastre; iar odată cu aceasta, perspectiva unei tot mai adânci sensibilități și delicateți.

¹⁰² SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 132.

Numai învierea ne va scăpa de lupta greșită pentru a ne asigura o existență efemeră, cu prețul profitării de alții, cu prețul unor imaginare experiențe de împlinire prin plăceri, prin orgolioase și găunoase realizări¹⁰³.

Învierea este „începutul” prin excelență. Textul vechi, liturgic spune „începătura unei alte vieți veșnice”. „Să prăznuim, așadar – ne îndeamnă Sf. Grigorie de Nyssa – Învierea cea de a treia zi, pricina vieții celei veșnice!”¹⁰⁴.

„Și săltând, lăudăm pe Pricinuitoarul, Cel unul binecuvântat, Dumnezeuul părinților noștri, și preaslăvit”. Iată bucuria Învierii! Hristos-Domnul este Cel care a pus în practică toate aceste trei lucruri, Cel care le-a pricinuit, Cel care le-a realizat, Cel Unul binecuvântat, Dumnezeuul părinților noștri și preaslăvit, accentuându-se, încă o dată, că a fost și Dumnezeu adevărat, nu doar om adevărat. Credinciosul adevărat se bucură de aceste biruințe deoarece,

„cel care urmează să ajungă la tronul lui Hristos, la slava Împărăției cerești, nu trebuie nici să plângă, nici să jelească, ci mai degrabă, potrivit făgăduinței Domnului și credinței adevărate, să se bucure prin aceasta de plecarea și de trecerea lui”¹⁰⁵.

¹⁰³ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, pp. 120-121.

¹⁰⁴ SF. GRIGORIE DE NYSSA, *Omilii la Prăznicile Împărătești*, p. 97.

¹⁰⁵ SF. CIPRIAN AL CARTAGINEI, *Despre condiția muritoare a omului*, p. 117.

Pornind de la textul scripturistic, Sf. Ioan Gură de Aur spune că, în Ierusalim, era o scăldătoare în care se cobora un înger, o dată pe an, și cine intra prima dată după coborârea îngerului se tămăduia de bolile sale, dar aici, la Învierea Domnului, este o nouă Scăldătoare, care tămăduiește pe toți cei bolnavi.

„Aici, de s-ar pogorî în scăldătoare după întâiul al doilea, după al doilea al treilea, după al treilea al patrulea, de s-ar pogorî zece, douăzeci, o sută, mii, de s-ar pogorî lumea toată, harul nu se termină, darul nu se cheltuiește, iar apele nu se murdăresc”¹⁰⁶.

Ultima stihiră, a patra, este aceasta: „Cât este de sfântă, cu adevărat, și întru totul prăznuită această noapte de mântuire și strălucită, mai înainte vestitoare fiind a zilei celei purtătoare de lumină a Învierii, în care Lumina cea fără de ani din mormânt cu trupul tuturor a strălucit”.

Cât de frumos numește Sf. Ioan Damaschinul noaptea Învierii, ca „noapte de mântuire și strălucită”. Noaptele, de regulă, sunt întunecate sau foarte puțin luminate datorită razelor lunii, unele dintre ele permițându-ne să distingem vag câteva obiecte în întuneric. Dar această noapte a Învierii nu mai este o noapte întunecată sau semi-întunecată, ci este o noapte strălucită. Este o noapte sfântă, o noapte a adevărului și o noapte de mântuire.

¹⁰⁶ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărățești*, p. 145.

„Această noapte luminoasă a amestecat razele lămpilor cu razele de dimineață ale soarelui și a luat naștere o singură zi. Privegherea din noaptea Învierii, săvârșită la lumina lămpașelor, a făcut din ziua Sâmbetei și a Duminicii o singură zi, unindu-le prin continuitatea luminii. Această zi, pe care nu a mai împărțit-o venirea întunericului, să o înțelegem, fraților, ca fiind prorocia care spune că «aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul» (*Psalmul* 117, 24), în care nu este niciun lucru greu sau neplăcut de împlinit, ci bucurie, veselie și desfătare, după spusa cuvântului «Să ne bucurăm și să ne veselim întru ea»¹⁰⁷.

Observați ce spune mai departe innograful Mănăstirii Sfântul Sava că această noapte este „mai înainte vestitoare a zilei celei purtătoare de lumină a Învierii”. Din noaptea morții și a păcatului răsare lumina învierii. Fiecare dintre noi umblăm în această viață ca într-un fel de „noapte” sau „somm” al păcatului, după cum mărturisim în rugăciunea către Mântuitorul Hristos alcătuită de monahul Antioh Pandectul, din cadrul Pavcerniței Mari: „Și ne dă nouă, Stăpâne, celor ce mergem spre somn, odihnă trupului și sufletului; și ne păzește pe noi de întunecatul somn al păcatului și de toată întunecata și cea de noapte patimă a dulceții”¹⁰⁸.

¹⁰⁷ SF. GRIGORIE DE NYSSA, *Omilii la Praznice Împărătești*, pp. 99-100.

¹⁰⁸ *Ceaslov*, p. 189.

Dintr-o dată, această noapte se schimbă în noaptea Învierii și astfel se transfigurează și noaptea vieții noastre. Pentru că avem puterea și datoria de a transforma noaptea vieții într-o noapte sfântă, o noapte a adevărului, o noapte de mântuire și strălucită. Pentru că ea este vestitoarea zilei învierii, „în care Lumina cea fără de ani din mormânt cu trupul tuturor a strălucit”. Lumina primește un trup. Lumina cea fără de ani, Hristos-Domnul, lumina cea adevărată, strălucește cu trupul din mormânt, tuturor, Învierea.

Cântarea a 8-a

Cântarea a opta, precum și a șaptea și a patra, au fiecare patru stihiri. Prima stihiră are următorul conținut: „Această aleasă și sfântă zi, cea dintâi a săptămânii, împărăteasă și doamnă, praznic al praznicelor este și sărbătoarea a sărbătorilor, în care binecuvântăm pe Hristos în veci”.

Mântuitorul Hristos a stabilit, prin Învierea Sa, sărbătoarea cea mare a trecerii de la cele muritoare la cele nemuritoare, de la cele pământești la cele cerești, pentru că este o zi a împărăției, o zi a praznicului, o zi a sărbătorii. Este Ziua Domnului, și chiar numele de „duminică”, vine de la doi termeni latini, *Dies Dominus* sau *Dies Dominica*, care înseamnă „Ziua Domnului”¹⁰⁹. Duminica este Ziua Domnului Hristos, a Învierii Sale, este Ziua Domnului Tatăl, Cel care L-a binevestit în Vechiul Testament și L-a mărturisit la Botezul Său, iar la Naștere a vestit lumii prin păstori. Și este și Ziua Domnului Duhul Sfânt, Cel care S-a pogorât peste apostoli la Cincizecime, Cel care S-a pogorât și peste Hristos când Se boteza în Iordan și Cel care le-a chemat pe femeile mironosițe la mormânt dis de dimineață.

¹⁰⁹ Pr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica Generală*, p. 183.

Este ziua Dumnezeului închinat în Treime, așa cum vom vedea în stihira a patra a acestei cântări, în care sunt laudate cele trei Persoane sau Ipostasuri ale Preasfintei Treimi.

„Aceasta este ziua pe a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim întru ea” (*Psalmul* 117, 24). Așa s-a stabilit duminica, drept ziua întâlnirii cu Hristos în Sfânta Liturghie, ziua întâi a noii creații. Ne împărtășim de Hristos real, cu toate că nu-L vedem. Nici ucenicii nu-L vedeau permanent, după Înviere. Hristos ni Se împărtășește real, dar nevăzut. Nevăzutul nu e lipsa văzutului, ci acoperirea văzutului de lumină.

Pentru aceasta ne aducem aminte în fiecare duminică de Ziua Domnului, de marea zi a Învierii, de Praznicul praznicelor și de Sărbătoarea sărbătorilor. Ne aducem aminte nu doar rațional, gândindu-ne că a fost o zi în istorie într-adevăr mare, ci ne aducem aminte trăind și retrăind, de fiecare dată, aceeași bucurie și emoție a Învierii, primind aceeași lumină a Învierii. Pentru că așa spunem, după ce ne împărtășim de Sfântul Trup și Sânge al Mântuitorului Hristos cel Înviat, la finalul Sfintei Liturghii: „Am văzut Lumina cea adevărată, am primit Duhul cel ceresc, am aflat credința cea adevărată, nedespărțitei Sfintei Treimi închinând-ne, că Aceasta ne-a mântuit pe noi”¹¹⁰. Spunem că „am văzut lumina cea adevărată”, acum, în această zi, nu atunci sau altcândva. De aceea nu doar ne amintim de

¹¹⁰ *Catavasier sau Octoih Mic*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2017, p. 121.

ceva, nu este o comemorare a ceva, ci este, de fiecare dată, o retrăire.

Dacă suntem atenți, Sf. Ioan Damaschinul, în mod intenționat, nu a particularizat aici Ziua Învierii, ca unica zi, ci a lăsat calea deschisă tuturor celorlalte „zile dintâi ale săptămânii”, celorlalte duminici, să aibă aceeași încărcătură duhovnicească și sacramentală pentru toți creștinii, ca și marea zi a Învierii.

În a doua stihiră, melodul sirian ne ridică la un plan superior al apropierii noastre de Dumnezeu: „Veniți, din rodul cel nou al viței, al dumnezeieștii veselii, în ziua cea vestită a Învierii, Împărăției lui Hristos să ne împărtășim, lăudându-l pe El ca pe un Dumnezeu, în veci”. Este chemarea tuturor la împărtășire, fără niciun fel de restricție sau de discriminare, pentru că această chemare se adresează tuturor, să vină și să guste din „rodul cel nou al viței”, adică din Sfânta și Dumnezeiasca Împărtășanie. Căci Însuși Mântuitorul Hristos a spus despre Sine: „Eu sunt vița, voi sunteți mlădițele. Cel ce rămâne în Mine și Eu în el acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic” (*Ioan 15, 5*). Așa Îl primim pe Hristos cel nevăzut în noi, așa ne împărtășim de El, de trupul Său cel înviat. Așa urcăm spre Creatorul nostru, prin Sfântul Trup și Sânge al Mântuitorului Hristos. De ce acestea două? Așa cum am mai spus, pentru că ele sunt elementele vitale pentru viața noastră. Fără acestea nu putem trăi. Și dacă, fizic, trăim prin acestea, atunci spiritual sau duhovnicește, tot prin ele trăim. Fără Sfânta și Dumnezeiasca Împărtășanie,

chiar dacă suntem vii trupește, suntem morți sufletește. De aceea, spune Hristos-Domnul (în Evanghelia a patra de la Taina Sfântului Maslu) „Vino după Mine și lasă morții să-și îngroape morții lor” (*Matei* 8, 22). În Sfânta Împărtășanie

„Biserica se împlinește și se manifestă, iar orice Taină este legată de Euharistie și lucrează prin puterea ei proprie, care este cea a Bisericii însăși. Biserica este acolo unde se săvârșește Euharistia, iar membru al Bisericii este cel ce ia parte la această săvârșire, pentru că Hristos «este cu noi până la sfârșitul lumii» în Euharistie, după propria Sa făgăduință”¹¹¹.

Iată la ce suntem chemați. Și nu este prima dată când suntem invitați, ci de mai multe ori suntem chemați, în Canonul Învierii, la împărtășirea cu Sfintele Taine, la împărtășirea cât mai deasă cu „Hristos, Care este viața voastră” (*Coloseni* 3, 4), după cum și Sf. Vasile cel Mare scrie într-o epistolă patricienei Chesaria:

„Desigur că împărtășirea zilnică și hotărârea de a primi zilnic sfântul Trup și Sânge al lui Hristos e un lucru bun și folositor, căci El Însuși o spune limpede:

¹¹¹ Paul EVDOKIMOV, *Ortodoxia*, trad. Dr. Irineu Ioan Popa, Arhiereu vicar, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996, p. 288.

«cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică» (*Ioan* 6, 54). Cine se îndoiește că participarea continuă la viață n-ar fi același lucru cu a trăi pe mai multe planuri?»¹¹².

Acesta este „rodul cel nou al viței, al dumnezeieștii veselii”, Sfânta și Dumnezeiasca Împărtășanie, pe care o primim spre bucuria cea veșnică. Suntem pregătiți de la început, când deschidem „ușile” canonului prin „Ziua Învierii”, când suntem învățați „să ne curățim simțirile” și apoi să urcăm treaptă cu treaptă, „din slavă în slavă, ca de la Duhul Domnului” (*2 Corinteni* 3, 18)”, pentru că „ieri m-am îngropat împreună cu Tine, Hristoase; astăzi mă ridic împreună cu Tine, Cel ce ai înviat” (III, 3).

De aceea, când ne împărtășim spunem fiecare „Cinei Tale celei de Taină *astăzi* Fiul lui Dumnezeu părtaș mă primește”. După ce ne-am pregătit, suntem chemați la Dumnezeiasca Euharistie, care este o pregustare din Împărăția lui Dumnezeu.

Prin Euharistie, „gustăm” din Împărăția lui Dumnezeu, căci așa spune: „în ziua cea vestită a Învierii, Împărăției lui Hristos să ne împărtășim”, pe care Sf. Ciprian al Cartaginei o numește „patria noastră” și spre care îi chema pe creștinii primelor veacuri în lucrarea *Despre condiția muritoare a omului*:

¹¹² SF. VASILE CEL MARE, *Epistole*, trad. Pr. Teodor Bodogae, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 3, Ed. Basilica, București, 2010, p. 176.

„Socotim Raiul patria noastră – am început deja să-i vedem pe patriarhi ca pe părinții noștri. De ce nu ne grăbim și nu alergăm să ne putem vedea patria, să-i putem saluta pe părinți? Ne așteaptă acolo mulți dintre cei dragi, un număr mare de părinți, frați, copii, și o mulțime numeroasă ne dorește, sigură deja de propria mântuire și încă îngrijorată de a noastră. La vederea și îmbrățișarea lor, câtă bucurie va fi, atât pentru ei, cât și pentru noi! Ce desfătare va fi acolo, în Împărăția Cerurilor, fără teama de moarte, și câtă nemărginită și mereu dăinuitoare fericire va fi în a ne duce o viață veșnică!”¹¹³.

În aceeași idee, a întâlnirii cu ceilalți în Împărăția lui Dumnezeu, vorbește și Socrate în *Apărarea* sa dinaintea propriei condamnări la moarte:

„Dacă însă moartea este ca și o călătorie de aici în alt loc, dacă sunt adevărate cele ce se spun, că acela este locul de întâlnire al tuturor care au murit, atunci ce bine s-ar putea închipui mai mare decât moartea, o, judecătorii mei? [...]. Pentru cine dintre voi este lucru de mic preț a se întâlni cu Orfeu, Museu, Hesiod și Homer? Dar eu de mai multe ori aș vrea să mor, dacă acestea sunt adevărate; căci mi-aș petrece și pe acolo vremea minunat, când mă voi întâlni cu Palamede și cu Aias al lui Telamon și cu oricare dintre cei

¹¹³ SF. CIPRIAN AL CARTAGINEI, *Despre condiția muritoare a omului*, pp. 120-121.

vechi, care au murit și ei în urma unei judecăți nedrepte. Cred că nu mi-ar fi deloc neplăcut să pun alături propriile mele suferințe cu ale lor. Dar cea mai mare plăcere a mea va fi, desigur, de a mă îndeletnici să cercetez și să ispitesc și pe cei de acolo ca și pe cei de aici. Să văd care dintre ei este înțelept și care crede numai că este, însă nu este?”¹¹⁴.

Sf. Ambrozie al Mediolanumului citează foarte exact cuvintele lui Socrate din *Apărarea lui Socrate*, în lucrarea *Despre binefacerile morții*¹¹⁵.

În a treia stihiră, Sf. Ioan Damaschinul vede urmările chemării anterioare: „Ridică împrejur ochii tăi, Sioane, și vezi, că iată, au venit la tine fiii tăi, ca niște făclii de Dumnezeu luminate, de la apus și de la miazănoapte, și de la mare și de la răsărit, întru tine binecuvântând pe Hristos în veci”.

Este chemarea tuturor fiilor către Împărăția lui Dumnezeu, fără nicio deosebire, din toate punctele cardinale. Interesant este că nu erau luminați prin ei înșiși, ci erau de Dumnezeu luminați. Aceștia vin din cele patru colțuri, „de la apus și de la miazănoapte, și de la mare și de la răsărit”. Din toate cele patru puncte cardinale: vest (apus), nord (miazănoapte), sud (de la mare; Marea cea Mare este la sud) și est (răsărit).

¹¹⁴ PLATON, *Apărarea lui Socrate*, în *Dialoguri*, trad. Cezar Papacostea, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2010, pp. 39-40.

¹¹⁵ Sf. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, p. 495.

Sunt chemați toți, indiferent de poziția lor socială sau de statutul lor; și bogații și săracii, și împărații și slugile, și preoții și profanii. Toți sunt invitați, după cum spune Sf. Ioan Gură de Aur:

„Niciun sărac să nu se plângă de sărăcie. Căci este praznic duhovnicesc acesta. Niciun bogat să nu se îngâmfe cu bogăția lui. Că nu poate aduce ceva din bogăția lui la bucuria sărbătorii acesteia [...]. O singură masă și pentru bogat și pentru sărac. Ești bogat? Nu poți adăuga mesei nimic. Ești sărac? Sărăcia nu te împiedică să iei parte la masă [...]. Este aceeași masă și pentru împăratul cu coroană pe cap, cu haină de porfiră, pentru împăratul căruia i s-a încredințat stăpânirea pământului, dar și pentru săracul care șade și cere de pomană. Așa sunt darurile Stăpânului. Nu împarte împărțășirea după rang, ci după voință și gând”¹¹⁶.

Chemarea propriilor fii către cetatea Sionului a prefirurat-o Părintele din Damasc în cântarea a V-a, stihira întâi, unde spunea: „Milostivirea Ta cea nemăsurată văzând-o cei ținuți în legăturile iadului, spre lumină se grăbeau, Hristoase, cu picioare vesele, lăudând Paștile cele veșnice”. Iată bucuria chemării la Împărăție, fără deosebire, fără opreliști, fără vreo reținere a cuiva, ci dimpotrivă acordând fiecăruia libertate, dând fiecăruia demnitatea de

¹¹⁶ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 141.

a alege dacă vine sau nu, lăsându-l pe fiecare să judece dacă este vrednic să participe la „cina Domnului”.

Vrednicia o lucrează fiecare în parte, dar chemarea și primirea cu iubire sunt ale lui Dumnezeu. Așa ne rugăm în timpul Sfintei Liturghii: „Și ne învrednicește să aflăm har înaintea Ta, ca să fie bine primită jertfa noastră și să se sălășluiască Duhul cel bun al harului Tău peste noi, peste aceste Daruri ce sunt puse înainte și peste tot poporul Tău”. Fă-ne pe noi vrednici! Iar, în altă parte spunem: „Învrednicește-ne să ne împărtășim, având cuget curat, cu cereștile și înfricoșătoarele Tale Taine ale acestei sfinte și duhovnicești mese, spre lăsarea păcatelor, spre iertarea greșelilor, spre împărtășirea cu Sfântul Duh, spre moștenirea împărăției cerurilor, spre îndrăznirea cea către Tine, iar nu spre judecată sau spre osândă”¹¹⁷.

Iată care este rezultatul chemării la Sfânta și Dumnezeiasca Împărtășanie, că Sionul își vede toți fii venind către el din toate colțurile lumii, nu doar din Iudeea, venind să se împărtășească din bucuria Împărăției, aceștia fiind luminați de lumina credinței și a Învierii. Sionul este înțeles în vechime nu doar ca Ierusalimul cel ceresc (numele de *Ierusalim* a fost luat de la Muntele Sionului), ci și ca „muntele cel sfânt”, „cetatea lui Dumnezeu” și „Împărăția cea cerească a lui Hristos”.

Cântarea a opta se încheie printr-o stihiră dedicată Preasfintei Treimi: „Părinte Atotțiitorule și Cuvinte și

¹¹⁷ *Liturghier*, pp. 168, 182.

Duhule, Fire, Ceea ce ești una în trei Ipostasuri, mai presus de ființă și de Dumnezeire, întru Tine ne-am botezat și pe Tine te binecuvântăm întru toți vecii”.

Îl laudăm pe Tatăl ca Părinte Atotțiitor, Cel care ține toate. Laudăm și pe Fiul, numit aici „Cuvântul lui Dumnezeu”, și pe Duhul Sfânt. Laudăm împreună firea cea mai presus de fire, adică esența cea una a Dumnezeirii, care este una în trei Ipostasuri, adică în trei Persoane, deoarece

„pentru noi, creștinii ortodocși, fundamentul și cheia descifrării sensului creației, al persoanei umane și al umanității, al Bisericii, al istoriei și al vieții veșnice este Sfânta Treime”¹¹⁸.

Sf. Atanasie cel Mare conchide că

„credința noastră este în Tatăl, în Fiul și în Sfântul Duh. Căci Însuși Fiul a spus apostolilor: «Mergând învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh» (*Matei* 28, 19)”¹¹⁹.

¹¹⁸ † DANIEL, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, *Teologie și spiritualitate*, p. 87.

¹¹⁹ SF. ATANASIE CEL MARE, *Epistola a doua către același Episcop Serapion. Împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 16, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988, p. 73.

Cele trei Persoane, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, nu sunt trei înfățișări ale aceleiași firi dumnezeiești, ci trei Persoane distincte Care au o singură fire comună și de aceea este un singur Dumnezeu, nu trei dumnezei. Sfânta Treime nu Se exprimă în lume sub trei forme: o dată Tatăl, o dată Fiul și altă dată Duhul Sfânt, ci totdeauna cele trei Persoane lucrează împreună, conlucrează, fiind „interioare” una alteia. Sunt trei persoane, constituite ca subiecte distincte aflate în comuniune permanentă una cu alta.

Comuniunea interioară a Persoanelor Sfintei Treimi reprezintă un model viu al comuniunii noastre, unul cu celălalt și cu Dumnezeu.

Cântarea a 9-a

Am ajuns la cântarea a noua a Canonului Învierii, ultima cântare a celui mai frumos canon liturgic, alcătuit de Sf. Ioan Damaschinul.

Ce este, de fapt, cântarea a noua a oricărui canon? Canonul cel mai cunoscut, al Bunei Vestiri, care în forma sa restrânsă se numește *Catavasiile Bunei Vestiri*, la irmosul al nouălea are bine-cunoscuta cântare *Ceea ce ești mai cinstită decât heruvimii*, dedicată Maicii Domnului. Așadar, cântarea a noua a oricărui canon este dedicată în întregime Preasfintei Născătoare de Dumnezeu. Însă acum, cântarea a noua a prezentului canon este totuși aparte, deoarece este dedicată Maicii Domnului doar în parte. Așa cum vom vedea, doar prima stihiră va fi dedicată Maicii Domnului, celelalte două fiind consacrate evenimentului principal „prin excelență” al umanității, Învierea lui Hristos.

Mai este un alt lucru, pe care e bine și de mare folos să-l cunoaștem. Vă spuneam, în capitolele anterioare, că imnul *Învierea lui Hristos* din Canonul Învierii se cântă în fiecare duminică la utrenie, dimineața, în momentul scoaterii Sfintei Evanghelii în centrul bisericii, imediat după citirea

acesteia. Totodată, același imn se mai rostește încă o dată, în timpul Sfintei Liturghii, de data aceasta în Sfântul Altar, de către preot, în momentul când acesta pune părțile NI și KA din Sfântul Agneț¹²⁰ în Sfântul Potir.

Tot acum însă se mai rostesc alte două scurte rugăciuni, care sunt, de fapt, stihira întâi și a treia a cântării a noua a Canonului Învierii, pe care o explicăm acum, respectiv „Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime”, atunci când preotul pune în Sfântul Potir păticea Născătoarei de Dumnezeu, și „O, Paștile cele mari și preasfințite, Hristoase”, când așază în Sfântul Potir miridele pentru cele nouă cete de sfinți¹²¹. La începuturile Bisericii, aceste rugăciuni se rosteau de către preot, cu voce tare, însă, din păcate, practica aceasta s-a pierdut, iar astăzi se rostesc doar în taină în Sfântul Altar și credincioșii nu mai cunosc conținutul bogat și plin de teologie al acestor rugăciuni.

În același timp, stihira „Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime” constituie și Axionul Născătoarei de Dumnezeu, care se cântă în timpul Sfintei Liturghii, după prefacerea Sfintelor Daruri, la strană sau de către comunitatea întreagă, în perioada pascală.

¹²⁰ Sfântul Agneț este o parte în formă de pătrat, care se scoate din prescură, și care are pecetea lui Iisus Hristos (IS, HS, NI, KA), el simbolizând trupul omenesc al Mântuitorului. Se numește „agneț” de la etimonul grecesc ἀμνός și latinesc *agnus*, care înseamnă *miel* – Pr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica specială*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980, p. 308.

¹²¹ *Liturghierul*, pp. 192-193.

Observăm cât de multă importanță a acordat Canonului Învierii practica Bisericii din primele secole, păstrând pentru fiecare duminică (și sărbătoare) câteva dintre cântările și rugăciunile sale.

Stihira întâi a ultimei cântări are următorul conținut: „Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime, că slava Domnului peste tine a răsărit. Saltă acum și te bucură, Sioane! Iar tu, curată Născătoare de Dumnezeu, veselește-te întru Învierea Celui născut al tău”.

Chemarea către luminare este adresată „noului Ierusalim”. Plasarea îndemnului față de momentul istoric al Învierii lui Hristos este undeva în viitor. Este, în același timp, o chemare și o așteptare a Împărăției lui Dumnezeu. „Noul Ierusalim” reprezintă Biserica, pentru că „Biserica locală din Ierusalim este *cel dintâi* loc pământesc instituțional care închide timpul întrupării și deschide *timpul Bisericii*”¹²². „Noul Ierusalim” este încă o dată chemat la luminare, la adăparea din lumina Învierii Logosului divin. Importanța luminării este accentuată prin repetarea invitației, „luminează-te, luminează-te”.

Canonul se termină cu același îndemn cu care a început, „Ziua Învierii, popoare, să ne luminăm!”. De ce este chemat „Noul Ierusalim” la lumină și la luminare? Pentru că „slava Domnului peste tine a răsărit”, continuă cântarea a noua. Slava Ipostasului dumnezeiesc din mormântul sfințit a răsărit peste el.

¹²² Paul EVDOKIMOV, *Orthodoxia*, p. 146.

Hristos, „Soarele Dreptății” – cum Îl numim la Nașterea Sa – a răsărit nu doar peste Ierusalimul istoric, în afara căruia a fost răstignit, pe Dealul Golgotei, ci și peste Ierusalimul cel ceresc, peste Sfânta Sa Biserică, care este „«locul» în care se înaintează spre înviere, este «laboratorul» învierii”¹²³.

Nu vi se pare că în timpul în care suntem în biserică, mai ales, în timpul Sfintei Liturghii, parcă uneori avem senzația că suntem într-o „altă lume”, că suntem în „altă parte”, că nu mai suntem „aici”? Avem sentimentul că „am fost duși” undeva, unde, parcă, aieveja, ar trebui să fim sau spre ceea ce tindem să fim. Acest „undeva” este, de fapt, „prefigurarea” Noului Ierusalim. „Aici” este Sfânta Biserică, iar „acolo” este Împărăția lui Dumnezeu, o altă realitate. Așa, ne apropiem de starea spre care ne înalță chemarea fundamentală a Sfintei Liturghii prin cuvintele „Să luăm aminte! Sfintele, sfinților!”¹²⁴. Acum, credincioșii sunt deja numiți „sfinți”. Sunt ridicăți la o altă treaptă a demnității și a sfințeniei, după ce, la începutul Sfintei Liturghii, erau împreună „cei chemați” și „cei credincioși”, fiind despărțiți simbolic înainte de Heruvic, după modelul istoric al primelor veacuri, când „cei chemați” erau poftiți să iasă afară, iar „cei credincioși” rămâneau înăuntru

¹²³ Pr. Dumitru STĂNILAOE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 149.

¹²⁴ *Liturghier*, p. 185.

pentru a continua jertfa euharistică și a se împărtăși de ea. Însă, acum, înainte de a se împărtăși, creștinii nu mai sunt numiți „cei credincioși”, ci „sfinți”.

Bucuria Învierii și a slavei dumnezeiești a Ierusalimului ceresc coboară și peste Născătoarea de Dumnezeu, după cuvintele Sfântului Părinte, „iar tu, curată Născătoare de Dumnezeu, veselește-te întru Învierea Celui născut al tău”.

Între stihurile cântării a noua sunt intercalate stihurile speciale ale Învierii care preamăresc Învierea lui Hristos, ne aduc aminte de Jertfa Acestuia pe cruce și îndeamnă credincioșii la înviere. Ele încep și se termină cu stihuri dedicate Maicii Domnului. Stihurile sunt următoarele:

„Îngerul a strigat celei pline de dar: Curată Fecioară, bucură-te! Și iarăși zic: bucură-te! Că Fiul tău a înviat a treia zi din mormânt.

Mărește, sufletul meu, pe cel ce a înviat a treia zi din mormânt, pe Hristos, Dătătorul de viață.

Mărește, sufletul meu, pe Cel ce a pățimit de bună-voie, și S-a îngropat și a înviat a trei zi din mormânt.

Hristos, Paștile cele noi, Jertfa cea vie jertfită, Mielușelul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii.

Deșteptat-ai, după ce ai adormit, pe cei morți din veac, răcnind împărătește ca un leu din Iuda.

Magdalena Maria a alergat la mormânt și pe Hristos văzându-L, ca pe un grădinar L-a întrebat.

Înger strălucitor către femei a strigat: Nu mai plângeți, că Hristos a înviat.

Hristos a înviat, Cel ce a călcat moartea și pe morți i-a ridicat. Popoare, veseliți-vă!

Astăzi toată făptura se veselește și se bucură, că Hristos a înviat și iadul a prădat.

Astăzi a prădat iadul, Stăpânul, Cel ce a ridicat pe cei legați, pe care-i avea din veac, cumplit ținuți întru sine.

În loc de: Slavă...

Mărește, sufletul meu, Stăpânirea cea în trei Ipostasuri și nedespărțită Dumnezeire.

În loc de: Și acum...

Bucură-te, Fecioară, bucură-te! Bucură-te, binecuvântată! Bucură-te, preamărită! Că Fiul tău a înviat a treia zi din mormânt!”.

Urmează a doua stihiră care, la fel ca și cea de-a treia, nu mai are legătură directă cu Născătoarea de Dumnezeu, ci doar indirectă: „O, dumnezeiescul! O, iubitul! O, preadulcele Tău glas! Căci cu noi ai făgăduit să fii cu adevărat, până la sfârșitul veacului, Hristoase! Pe care întărire de nădejde, credincioșii avându-Te, ne bucurăm”.

Așa Îl numește acum, la final, Sf. Ioan Damaschinul pe Mântuitorul Hristos: „O, dumnezeiescul! O, iubitul! O, preadulcele Tău glas!”. Este exclamația care mărturisește trăirea intensă a bucuriei Învierii. Este manifestarea unei stări afective puternice a întregii Biserici la vederea Domnului ei înviat din morți. Este „același” glas pe care primii oameni l-au auzit în Grădina Edenului, „glasul Domnului Dumnezeu, Care umbla prin rai, în răcoarea serii” (*Facerea 3, 8*).

Nimic nu ne poate despărți de Hristos, când cântăm această stihiră. Mai ales, având în conștiința noastră promisiunea Lui, „căci cu noi ai făgăduit să fi cu adevărat, până la sfârșitul veacului, Hristoase”. Cei care participați la slujba Botezului auziți în pericopa evanghelică ultimele cuvinte ale Mântuitorului Hristos scrise în Evanghelia după Matei: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă, și iată Eu sunt cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului. Amin” (*Matei* 28, 19-20).

Încheierea celei de-a doua stihiri este fundamentată pe Persoana și pe cuvântul Mântuitorului Hristos: „Pe care întărire de nădejde, credincioșii avându-Te, ne bucurăm”. Nu ne referim doar la făgăduința lui Hristos, ci și la Persoana lui Hristos, pentru că noi ne împărtășim din Persoana lui Hristos, Cuvântul Tatălui, prin Trupul Său înviat din morți. De aceea, avem convingerea și credința că

„trupul înviat al lui Hristos nu e numai un gaj dat nouă de Tatăl, că și noi vom învia, ci este și un izvor de viață dumnezeiască pentru noi în viața pământească, un izvor de putere și de curăție. E un izvor de putere, de pnevmatizare pentru a ne menține și a spori și noi în curăție și în pnevmatizarea care duce la înviere. De această pnevmatizare ține progresul într-o transparență care, fiind o continuă personalizare și întărire a persoanei noastre, e în

același timp o întărire a comuniunii între noi și Dumnezeu și între noi înșine”¹²⁵.

Ultima stihiră a cântării a noua și a Canonului Învierii are acest conținut: „O, Paștile cele mari și preasfințite, Hristoase! O, înțelepciunea și Cuvântul și Puterea lui Dumnezeu. Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine, mai adevărat, în ziua cea neînserată a Împărăției Tale”.

După cum tot Sf. Ioan Damaschinul o spune, „ziua cea neînserată” este veșnicia, care va urma după învierea morților, căci

„după înviere, timpul nu se va mai număra cu zile și nopți. Va fi mai degrabă o singură zi neînserată, când Soarele dreptății va străluci luminos peste cei dreپți, iar pentru cei păcătoși va fi o noapte adâncă, fără de sfârșit”¹²⁶.

În stihira a treia, observăm foarte clar îndemnul la Sfânta și Dumnezeiasca Împărtășanie, pe care dorim să o primim „mai adevărat” în „ziua cea neînserată” a Împărăției lui Hristos. Hristos este Cuvântul lui Dumnezeu, este Logosul Divin, cum spune Sfântul Ioan la începutul Evangheliei sale.

¹²⁵ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 112.

¹²⁶ SF. IOAN DAMASCHINUL, *Dogmatica*, pp. 78-79.

Și încheiem: „Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine, mai adevărat, în ziua cea neînserată a Împărăției Tale”. Noi ne împărtășim, în Sfânta Euharistie, cu Trupul înviat din morți și îndumnezeit al Fiului lui Dumnezeu, Care devine pentru noi *izvor* și *mijloc* de mântuire.

„Trupul lui Hristos cel înviat este un trup ridicat la deplina transparență duhovnicească și în această calitate s-a umplut de sfințenie, de îndumnezeire, aflându-se așa în fața Tatălui. Dar această sfințenie, transparență și îndumnezeire ni se comunică și nouă prin împărtășire de trupul Său și deci Învierea lui Hristos înseamnă nu numai o comuniune a lui cu Tatăl, ci și intrarea Lui în deplină comuniune cu noi, comuniune la început pentru noi virtuală, dar având să devină comuniune actualizată, prin sălășluirea lui Hristos prin Duhul Său în ființa noastră”¹²⁷.

Cu aceste cuvinte Canonul Învierii se încheie. Ele sunt, de fapt, o rechemare la împărtășirea cu Sfântul Trup și Sânge al Mântuitorului Hristos în Sfânta Liturghie.

Noi nu trebuie să uităm niciodată că scopul principal al Sfintei Liturghii este împărtășirea credincioșilor. Prefacerea Sfintelor Daruri în Sfântul Trup și Sânge al Mântuitorului Hristos este doar obiectul Sfintei Liturghii, așa cum spune Sf. Nicolae Cabasila:

¹²⁷ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 116.

„Săvârșirea Sfintei Liturghii are ca obiect *preface-rea darurilor* în dumnezeiescul Trup și Sânge, iar ca scop, *sfințirea credincioșilor*, care, prin acestea, dobândesc iertarea păcatelor și moștenirea Împărăției Cerurilor; iar mijloacele care pregătesc și înlesnesc împlinirea aceluși efect și aceluși scop sunt rugăciunile, cântările, citirile din Sfânta Scriptură și, în general, toate cele ce se săvârșesc și se rostesc, cu sfântă rânduială, înainte și după sfințirea darurilor”¹²⁸.

De aceea, săvârșim Sfânta Liturghie în fiecare duminică și sărbătoare, ca să oferim poporului lui Dumnezeu posibilitatea de a-L primi pe Hristos-Domnul cel înviat din morți, de a se împărtăși de El și de a intra în comuniune cu El.

¹²⁸ SF. NICOLAE CABASILĂ, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, trad. Pr. Prof. Ene Braniște, Ed. Arhiepiscopiei Bucureștilor, București, 1989, p. 27.

PARTEA A III-A

SPIRITUALITATEA ÎNVIERII

ÎN STIH ȘI ÎN CUVÂNT

Luminânda Învierii. Biruința vieții asupra morții.

Partea a III-a a acestei cărți tratează semnificația duhovnicească a cântărilor speciale din slujba Utreniei, în afara Canonului Sfințelor Paști, adică Luminânda, Laudele, Stihirile Paștilor, *Ziua Învierii*, precum și a *Cuvântului de învățătură* al Sf. Ioan Gură de Aur din Noaptea de Paști.

Vom începe cercetarea noastră cu Luminânda Învierii. Aceasta este o cântare specifică din cadrul utreniei, ce urmează după Canonul Sfințelor Paști și premerge Laudelor. Luminânda Învierii este transpusă, în fiecare duminică și la fiecare mare sărbătoare, în alte cântări asemănătoare, care se numesc tot *luminândă*.

După cum i-o spune numele, luminânda este un text care luminează oamenii, prin intermediul unui mesaj sau al unei persoane, prin ceva sau prin „cineva”. În perioada pascală, lumina este făcută de Persoana dumnezeiască a Fiului lui Dumnezeu. În cazul sărbătorilor, prin persoana unui sfânt sau prin mesajul unui eveniment

creștin mântuitor. Luminânda Învierii reușește miracolul ca, într-un text foarte scurt, să transmită mesajul principal al Învierii și eficiența sau rezultatul acesteia în viața noastră, învierea noastră către viața cea nesticăcioasă și veșnică.

Textul luminândeii este următorul: „Cu trupul adormind, ca un muritor, Împărate și Doamne, a treia zi ai înviat, pe Adam din stricăciune ridicând și moartea pierzând; Paștile nesticăciunii, lumii de mântuire”. În această noapte sfântă a ridicării din morți a Fiului Omului, luminânda se repetă de trei ori. Mesajul principal al umplerii de lumină a tuturor oamenilor și a întregului univers, a întregii naturi, este prezent în fiecare structură principală a slujbei Învierii.

Începutul rugăciunii accentuează faptul că moartea fiecărui om, ca și moartea lui Iisus Hristos, nu este moarte, ci „adormire”, pentru că doar trupul este muritor, pe când sufletul este nemuritor. De aceea, se spune „cu trupul adormind, ca un muritor”. Învățătorul Suprem a „adormit”, a murit asemenea oricărui muritor, cu toate că nu merita lucrul acesta, El singur fiind fără de păcat. Doar ca om, a murit; ca Dumnezeu nu putea să moară, căci Dumnezeu este fără de moarte.

O strofă din starea întâi a Prohodului Domnului, cântat în Vinerea Sfințelor Pătimiri și care „exprimă întristarea universului sau doliul cosmic”¹²⁹, spune: „Ca un leu, Tu,

¹²⁹ † DANIEL, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, *Făclii de Înviere*, p. 146.

Doamne,/ Adormind cu trupul,/ Ca un pui de leu Te scoli,
Cela ce-ai fost mort,/ Lepădând și bătrânețea trupului”
(I, 38)¹³⁰. În alt loc cântăm: „Ai dormit puțin/ Și-ai dat
viață celor morți, Hristoase,/ Și înviind, i-ai înviat pe cei
adormiți,/ Ce-adormiseră din veacuri, Bunule” (II, 39). Tot
în starea a doua, găsim următoarele versuri: „Somn învietor,
În mormânt dormind, Hristoase Doamne,/ Din cel greu
somm al păcatului ai sculat,/ Întreg neamul omenesc cel
păcătos” (II, 4)¹³¹.

Pornind de la acest text al luminândeii, „cu trupul adormind ca un muritor”, și bazându-se pe învățătura sa, Sfânta Biserică nu îi numește „morți” pe cei morți, ci „adormiți”, „răposați”, „mutați de la noi”, „cei pe care i-ai ales”¹³² etc., în slujba înmormântării sau în slujbele parastasului. Termenul de „răposat” vine de etimonul latin *repausare*, care înseamnă „a fi în repaus”, „a lua o pauză”, „a se odihni”, „a se reface”.

Răposatii, adormiții, de fapt, iau o „scurtă pauză”, din punctul de vedere al vieții trupului (pentru că sufletul își continuă activitatea chiar și după moarte, după judecata particulară), iar, după învierea morților, își vor continua lucrarea deplin, cu trupul și cu sufletul. Așa a binevoit Dumnezeu să-l creeze pe om, „împodobit cu înfățișare și frumusețe, ca pe o cinstită făptură cerească, spre măreția

¹³⁰ *Prohodul Domnului, Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2011, p. 18.

¹³¹ *Prohodul Domnului*, pp. 41, 32.

¹³² *Panibida*, pp. 30-39.

și strălucirea slavei și a Împărăției Sale”¹³³. Omul este creat pentru a trăi veșnic, această viață fiind doar o pregătire, de care depinde, în cea mai mare măsură, viața sa de după moarte.

Mulți se lovesc de o întrebare descurajantă și, în aparență, fără răspuns: cum vor învia trupurile noastre, dacă ele sunt distruse complet sau chiar dispărute? Răspunsul Bisericii este simplu: de învierea trupurilor se va ocupa Dumnezeu. Nu este treaba noastră. Oricât ne-am strădui, nu putem găsi o soluție „fiabilă” acestei probleme. În schimb, noi trebuie să ne preocupăm de învierea sufletelor noastre, de ridicarea noastră din păcate și din patimi și de lucrarea virtuților.

Mergând mai departe, Sf. Ioan Damaschinul Îl numește pe Dumnezeu Cuvântul „Împărate și Doamne”. Este evident, pentru că Hristos Domnul este Cel care instaurază, în chip real și duhovnicesc, Împărăția lui Dumnezeu pe pământ.

Iudeii au căutat instaurarea „împărăției” în chip fizic, aflându-se în momentul acela sub stăpânire romană, de care căutau să se desprindă. Însă Mântuitorul nu a avut în plan eliberarea fizică, fapt pe care, din păcate, poporul evreu nu l-a înțeles și așa s-a ajuns la omorârea lui Mesia. Hristos Domnul este Împăratul Împărăției lui Dumnezeu, „Împăratul împăraților și Domnul Domnilor” (1 *Timotei* 6, 15), cum striga Isaia: „Domnul este Împăratul nostru, El ne va izbăvi!” (*Isaia* 33, 22). Din noaptea Învierii, începe să fie

¹³³ *Panibida*, p. 43.

întrezărită, să fie prefigurată, în cea mai bogată și frumoasă formă, Împărăția lui Dumnezeu.

Textul spune mai departe că „a treia zi ai înviat, pe Adam din stricăciune ridicând”. Aflăm de ce a înviat Hristos. A înviat ca să îl ridice pe Adam din stricăciune, să-l înalțe, să-l libereze din tirania și din puterea morții. Moralitatea acestui fapt dumnezeiesc trebuie să se prelungească și în viața noastră. Așa trebuie să ne ridicăm și noi din tirania și din robia păcatului și a morții și să ne îmbogățim sufletul cu virtuți. De aceea, icoana adevărată a Învierii Mântuitorului Hristos, în Ortodoxie, este nu Învierea Sa triumfală, ci Pogorârea la iad și eliberarea lui Adam și a celorlalți cuprinși acolo.

Textul se încheie „și moartea pierzând; Paștile nestricăciunii, lumii de mântuire”. Lovitura nu a fost dată morții doar temporar, pe un segment de timp, al celor care au murit până la venirea lui Hristos, ci moartea a fost distrusă în esența ei, ea nemaiavând putere asupra „muritorilor” până la sfârșitul veacurilor.

Sfintele Paști ale Mântuitorului Hristos nu sunt aduceri aminte, din când în când, din an în an, sau din duminică în duminică, de Învierea Domnului, ci ele sunt „Paștile nestricăciunii”, care niciodată și sub nicio formă nu se învechesc și nu se degradează, ci în permanență „se înnoiesc”, după cum spune rugăciunea „înnoiește-te, noule Ierusalime!”.

Paștile nestricăcioase au un scop precis; nu sunt doar ca să fie, ci ele sunt destinate nouă „muritorilor”, care suntem chemați la comuniune vie și neîncetată cu „rudele noastre

mai mari”, cu Părintele nostru cel ceresc, cu Fiul Său și cu Duhul Său cel Sfânt, după cuvântul al Sf. Grigorie de Nyssa, care spune că omul

„a fost înzestrat cu viață, cu rațiune, cu înțelepciune și cu toate bunătățile pe care numai firea dumnezeiască le are, pentru ca fiecare din acestea să trezească în el dorul după Dumnezeu, cu Care se știe înrudit”¹³⁴.

Prin Paștile nestricăcioase, lumea primește mântuire. Aceasta este Învierea lui Hristos.

Sf. Ioan Gură de Aur expune zece motive care susțin importanța stricăciunii trupurilor după moarte, tocmai pentru a nu disprețui sufletul și a vedea adevărata sa valoare:

„Să disprețuim, așadar, moartea, chiar dacă nu ne-a sosit timpul morții, că ne vom muta la o viață cu mult mai bună. – Dar trupul se strică! – Tocmai pentru aceasta, mai cu seamă, trebuie să ne bucurăm că trupul mort se strică, pentru că ceea ce e muritor piere, dar nu piere ființa trupului. Dacă ai vedea că o statuie este dată la topit, n-ai spune că statuia piere, ci că se face din ea o statuie mai bună. Gândește tot așa și despre trup și nu boci! Atunci ar trebui să bocești, când trupul ar rămâne să fie supus chinurilor și pedepsei. – Dar ar trebui, mi s-ar putea spune, să se facă aceasta fără să se strice trupurile; să rămână întregi

¹³⁴ SF. GRIGORIE DE NYSSA, *Marele Cuvânt Catehetic*, p. 294.

așa cum sunt. – Și ce ar câștiga viii sau morții? Până când sunteți iubitori de trupuri? Până când sunteți lipiți de pământ și rămâneți uimiți în fața umbrelor? La ce ne-ar folosi aceasta? Dar mai bine spus, cât nu ne-ar vătăma! Dacă nu s-ar strica trupurile, în primul rând, majoritatea oamenilor ar fi stăpâniți de cel mai mare păcat, mândria. Dacă acum, când trupurile noastre ni se strică, când viermi izvorăsc din trupurile noastre moarte, mulți oameni au avut ambiția să se facă dumnezei, ce nu s-ar întâmpla dacă trupurile noastre ar rămâne așa cum sunt? În al doilea rând, n-ar mai crede nimeni că trupul este făcut din pământ. Dacă acum, când sfârșitul trupului dă mărturie de originea sa, mulți încă se mai îndoiesc de asta, ce nu s-ar presupune dacă oamenii n-ar vedea descompunerea trupurilor? În al treilea rând, ar fi nespuse de mult iubite trupurile și cea mai mare parte din oameni nu s-ar mai ocupa cu altceva decât de trupuri. Dacă chiar acum unii oameni îmbrățișează mormintele și sicriile, cu toate că trupurile au pierit, ce n-ar face dacă ar avea păstrat nevătămat trupul? În al patrulea rând, n-ar mai fi dorite tare bunătățile cele viitoare. În al cincilea rând, ar căpăta mai multă crezare cei care susțin că lumea este veșnică și ar susține că Dumnezeu nu este creatorul lumii. În al șaselea rând, nu s-ar mai cunoaște valoarea sufletului, nici însemnătatea existenței lui în trup. În al șaptelea rând, mulți din cei care pierd pe cei scumpi ai lor ar părăsi orașele, ar voi să locuiască lângă morminte și, ca și cum ar fi ieșiți din minți, ar vorbi neconținut cu morții lor. Dacă și acum oamenii

pictează chipurile celor morți, că nu pot avea trupurile lor – că nici nu e cu putință, pentru că trupurile morților, împotriva voinței lor se descompun și pier – și stau lipiți de tablourile celor morți, ce nerozii n-ar mai născoci oamenii, dacă trupurile nu s-ar descompune? După părerea mea, mulți oameni ar înălța temple unor astfel de trupuri, iar cei care pot să facă vrăji cu trupurile morților, ar îndupleca pe demoni să vorbească prin trupurile celor morți, de vreme ce și acum, cei care practică necromanția îndrăznesc să facă multe lucruri mai ciudate decât acestea. Câte slujiri idolești nu s-ar fi născut de aici, dacă și acum unii oameni încă se străduiesc să facă aceasta cu praful și cenușa trupurilor moarte? Dar Dumnezeu, vrând să stărpească aceste nerozii și să ne învețe să ne depărtăm de toate cele pământești, a făcut să dispară dinaintea ochilor noștri trupurile celor morți. Omul îndrăgostit de trup, scos din minți de chipul frumos al unei fete, dacă nu va vrea cu rațiunea să cunoască urâtenia la care ajunge trupul, o va cunoaște cu privirea. Că multe fete, de aceeași vârstă cu iubita lui, de multe ori mai frumoase decât ea, după ce au murit, la o zi sau două, încep să miroasă, să se topească, să putrezească și să facă viermi. Gândește-te, dar, ce fel de frumusețe iubești și pentru ce frumusețe ți-ai ieșit din minți! Dacă trupurile nu s-ar strica, n-ai cunoaște bine acestea; ci, după cum demonii se învârtesc pe lângă morminte, tot așa și mulți îndrăgostiți ar sta neconținut lângă mormintele iubitelor lor, ar primi pe draci în sufletele lor și ar muri iute de această cumplită nebunie. Așa însă,

descompunerea trupului, în afară de toate celelalte mângâieri, aduce sufletului și această mângâiere, că nu lasă să se mai vadă chipul celui mort și cu asta dă uitării durerea. Dacă trupurile nu s-ar descompune, n-ar mai fi nici morminte, ci ai vedea orașele pline de morți în loc de statui, că fiecare ar dori să-și vadă morții lui. Mare amestec s-ar naște de aici. Nimeni nu s-ar mai îngriji de suflet, nimeni n-ar mai îngădui să i se vorbească de nemurirea sufletului și s-ar mai ivi și alte multe nerozii, mai mari decât acestea, de care nici nu-i bine să vorbim. Trupul putrezește îndată, tocmai ca să vezi, în toată splendoarea, frumusețea sufletului. Dacă sufletul dă trupului atâta frumusețe și atâta viață, atunci sufletul e cu mult mai bun decât trupul; dacă sufletul menține trupul, care-i atât de urât și de hidos, atunci cu mult mai mult pe el însuși. Nu trupul e frumos, ci alcătuirea și înflorirea cu care sufletul colorează trupul. Iubește, dar, sufletul, care face ca și trupul să fie frumos!”¹³⁵.

¹³⁵ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, pp. 427-428.

Laudele și trăirea bucuriei vieții sfinte

Laudele, o cântare de sine stătătoare în slujba Utreniei, adică a slujbei de dimineață, aduc un prinos de cinstire Învierii lui Hristos și, în același timp, și suferințelor și morții Fiului Omului. Ele sunt cântate duminica și în toate sărbătorile, iar în mănăstiri, în toate zilele anului. Primele patru stihiri ale Laudelor din Duminica Învierii, pe glasului întâi, se repetă în fiecare duminică de peste an când este de rând glasul întâi, la fel ca și cele ale celorlalte șapte glasuri liturgice din restul zilelor din Săptămâna Luminată. În total, sunt opt glasuri în cântarea bisericească, ce se schimbă în fiecare săptămână în decursul anului, iar în Săptămâna Luminată acestea se schimbă în fiecare zi. Cele opt glasuri au texte liturgice separate, nu doar melodia specifică glasului.

Cântarea Laudelor este întâlnită în cultul creștin încă din secolul al IV-lea¹³⁶. Trebuie să reținem că ele întotdeauna vorbesc, cel puțin în primele stihiri, în mod obligatoriu, despre Învierea Mântuitorului Iisus Hristos din morți.

¹³⁶ Pr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica specială*, p. 134.

Totdeauna, Laudele încep cu aceste stihiri: „Toată suflarea să laude pe Domnul. Lăudați pe Domnul din ceruri, lăudați-L pe El întru cei de sus! Ție se cuvine cântare, Dumnezeule! Lăudați pe El toți îngerii Lui! Lăudați-L pe El toate puterile Lui! Ție se cuvine cântare, Dumnezeule”. Textul este luat *ad litteram* din Psalmii lui David. De ce? Pentru că reprezintă o culme a expresiei poetice și de rugăciune a Vechiului Testament în privința slăvirii și a laudei adusă lui Dumnezeu. Așa cum citim, este o laudă generală adusă lui Dumnezeu de oameni și de îngeri, în ceruri și pe pământ, laudă manifestată prin cântare înaintea Creatorului ceresc.

Stihirile propriu-zise sunt precedate totdeauna de scurte stihuri, luate tot din Psalmii lui David. Primul stih este: „Lăudați pe El întru puterile Lui; lăudați pe El după mulțimea slavei Lui!”, urmat de stihira: „Lăudăm, Hristoase, Patima Ta cea mântuitoare și slăvim Învierea Ta”. Dacă ascultăm cu atenție, acțiunea și ideea principală se mută din Vechiul Testament în Noul Testament, de la regele David la Împăratul Hristos. Aceasta, pentru că însuși prorocul David a prevestit pătimirea, suferința, moartea și învierea Cuvântului lui Dumnezeu. Ne este adusă din nou în fața ochilor Învierea lui Hristos, precedată de Pătimirea Sa cea mântuitoare.

A doua stihiră este precedată de stihul: „Lăudați-L pe El în glas de trâmbiță, lăudați-L pe El în psaltire și în alăută” și are conținutul: „Cel ce răstignire ai răbdat și moartea ai

stricat și ai înviat din morți, împacă viața noastră, Doamne, ca un singur atotputernic”.

Prin aceasta, Îl rugăm pe Dumnezeu-Cuvântul, Cel înviat din morți, să ne împace pe noi cu noi înșine și cu ceilalți. Îl implorăm să aducă pace în viețile noastre, așa cum a dăruit pace ucenicilor, când a zis „Pace vouă”. Știm că pacea adusă de Mântuitorul este cea adevărată, nu precum este pacea lumii, după cuvintele Sale, „pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă, nu precum dă lumea vă dau Eu” (*Ioan* 14, 27). Stihira abordează problema învierii din punctul de vedere al eficienței acesteia în viața noastră.

A treia stihiră, precedată de stihul „Lăudați-L pe El în timpane și în horă, lăudați-L pe El în strune și în organe”, are următorul text: „Cel ce iadul ai prădat și pe om l-ai înviat cu Învierea Ta, Hristoase, învrednicește-ne pe noi cu inimă curată să Te lăudăm și să Te slăvim”. Timpanele și organele sunt instrumente muzicale iudaice specifice din perioada vechi-testamentară. Chimvalul sau cimbalul era un vechi instrument muzical compus din două talere de aramă care erau lovite unul de altul, în ceremonii religioase. Mai era numit și „talger”. De fapt, aceste instrumente sunt întâlnite și la celelalte popoare vecine cu evreii, la asirieni, babilonieni, fenicieni, egipteni etc.

Textul pornește de la prădarea iadului și ajunge la învierea omului, la scopul principal al Învierii Domnului. Observați că acum greutatea se mută de la Învierea lui Hristos la învierea omului, adică la învierea noastră.

Ultima stihiră, cea de-a patra, precedată de stihul „Lăudați-L pe El în chimvale bine răsunătoare, lăudați-L pe El în chimvale de strigare. Toată suflarea să laude pe Domnul!”, este următoarea: „Pogorârea Ta cea cu dumnezeiască cuviință slăvind-o, Te laudăm pe Tine, Hristoase. Născutu-Te-ai din Fecioară și nedespărțit ai fost de Tatăl. Pătimit-ai ca un om și de voie ai răbdat răstignire; Înviat-ai din mormânt, ca dintr-o cămară ieșind, ca să mântuiești lumea, Doamne, slavă Ție”.

Strofa liturgică ne descoperă puțin taina Preasfintei Treimi. Cu toate că Hristos S-a născut ca om pe pământ, în același timp, a fost nedespărțit de Tatăl și de Duhul Sfânt.

Ideea ieșirii lui Mesia din mormânt „ca dintr-o cămară” o mai întâlnim și în a doua stihiră din Stihirile Paștilor, când cântăm: „Veselește-te, saltă și te bucură, Ierusalime, pe Împăratul Hristos văzându-L ca pe un mire ieșind din mormânt!”, și în cea de-a patra: „Că astăzi din mormânt, ca dintr-o cămară strălucind Hristos, pe femei de bucurie le-a umplut”.

Stihirile Paștilor. Viața fără sfârșit

În acest capitol, ne vom opri asupra unei părți deosebit de frumoase din slujba Învierii, Stihirile Paștilor, care sunt cu totul speciale. Ele se cântă doar în perioada pascală, din noaptea Sfințelor Paști și până la Înălțarea Domnului, cu precădere însă în Săptămâna Luminată, prima săptămână după Paști. Stihirile sunt așezate tot în cadrul Laudelor, în slujba Utreniei, înlocuind alte patru stihiri ale Laudelor, care se cântă în duminicile de peste an. De regulă, Laudele conțin opt stihiri.

Cele patru stihiri ale Paștilor, alcătuite de Sf. Ioan Damaschinul, sunt, oarecum, împărțite în două: prima și a patra vorbesc despre Paștile lui Hristos, într-o formă laudativă, pe când a doua și a treia, despre femeile mironosițe. Totodată, ele reprezintă și chemarea noastră, prin intermediul acelor, la vestirea Învierii către toate neamurile. Fiecare stihiră este precedată de un scurt stih (ca și în cazul stihirilor Laudelor), luat tot din *Psalmii* lui David, stihuri care se referă direct la Învierea Domnului.

Stihira întâi este precedată de stihul, „Înviază Dumnezeu, risipindu-se vrăjmașii Lui, și fugind de la fața Lui cei ce-L urăsc pe El”, care este o adaptare a primului vers al *Psalmului*

67: „Să se scoale Dumnezeu și să se risipească vrăjmașii Lui și să fugă de la fața Lui cei ce-L urăsc pe El” (*Psalmul* 67, 1). Acesta ne transmite „parfumul” arhaic al Vechiului Testament, al unui imperativ al ridicării, al învierii. De ce să învieze Dumnezeu? „Ca să se risipească vrăjmașii Lui”, spune textul. Noul Testament nu mai abordează problema în felul acesta; Hristos învie ca să-i mântuiască pe vrăjmașii Săi, să-i elibereze, să-i înalțe.

Din alt punct de vedere, Mântuitorul învie din morți și Se ascunde. Dușmanii rămân liniștiți, nu îi mai deranjează nimeni. Înviază Dumnezeu și dispare. Nu Se arată nimănui, nici măcar celor mai apropiați apostoli, ci fiecare i Se descoperă după „vrednicia” lui și atunci când consideră El că este momentul oportun. Pe Toma l-a făcut să aștepte o săptămână întreagă. Între Înviere și Înălțare, Domnul Se arată ucenicilor *doar* de unsprezece ori. El nu S-a plimbat prin cetate, pe ulițele Ierusalimului, să fie revăzut de mulțime, de cei ce l-au „trimis” la moarte. Nu a făcut „baie de mulțime”, ci așteaptă mulțimea la El, așteaptă popoarele și semințiile la El ca să le tămăduiască și să le mântuie, căci „El va mântui poporul Său de păcatele lor” (*Matei* 1, 21).

Stihira are următorul conținut: „Paștile cele sfințite astăzi nouă S-au arătat. Paștile cele noi și sfinte, Paștile cele de taină, Paștile cele preacinstite, Paștile Hristos-Izbăvitorul; Paștile cele fără prihană, Paștile cele mari, Paștile credincioșilor, Paștile care au deschis nouă ușile raiului, Paștile cele ce sfințesc pe toți credincioșii”.

În primul rând, se pune accentul pe sfințirea adusă omului de Paștile lui Hristos, care ridică persoana umană la o formă superioară de existență, deoarece „înduhovnicirea sau spiritualizarea ca sfințire este, de fapt, o împlinire a umanului și nicidecum o înstrăinare a lui”¹³⁷. Paștile reprezintă Jertfa Mielului lui Dumnezeu, „trecerea” Acestuia din moarte la viață. Așa cum am mai spus, cuvântul „Paște”, după termenul ebraic „Pesah”, cu rădăcină în etimonul egiptean „Paseh”, înseamnă „trecere”. Paștile Domnului sunt cele care sfințesc totul în jur, de la om până la creația întreagă. Ele sunt sfințite, dar și sfințesc, în același timp.

În mod recurent, totul este adus „în prezent”. De fiecare dată când cântăm, în fiecare zi sau în fiecare duminică, spunem „*astăzi* nouă S-au arătat”, nu spunem „atunci S-au arătat”, nici „acum două mii de ani” sau „în timpul împăratului Tiberiu al Romei”. Nu! *Acum* se arată nouă Hristos-Domnul cel înviat din morți.

Paștile sunt, de fiecare dată, „noi și sfinte”. De ce sunt noi? Oare, Hristos înviază de mai multe ori sau în fiecare an? Nu! Bineînțeles că nu. Dar actualizarea morții și învierii lui Hristos aduce cu sine înnoirea Sfințelor Paști, pentru că noi toți trebuie „să umblăm întru înnoirea vieții” (*Romani* 6, 4). Înainte, au mai fost și alte feluri de „Paști”, despre care ne-a vorbit Sf. Ioan Damaschinul în Sinaxar: trecerea prin

¹³⁷ † DANIEL, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, *Teologie și spiritualitate*, p. 57.

Marea Roșie, întruparea Mântuitorului Hristos și chiar aducerea din neființă la ființă a lumii și a omului.

Paștile lui Hristos sunt „de taină”, la fel ca și ultima cină, sunt tainice, nu sunt văzute de toată lumea, nici măcar de cei mai apropiați. Nici Sf. Ap. și Evanghelist Ioan, nu L-a văzut pe Hristos înviind din mormânt. Sf. Apostol Toma nu L-a văzut o săptămână, iar după ce L-a văzut a crezut. Însă Mântuitorul l-a muștrat spunându-i: „Pentru că M-ai văzut, ai crezut. Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut!” (*Ioan 20, 29*). Cei credincioși Îl văd pe Hristos înviat din morți prin ochii credinței, așa cum L-au văzut miile de martiri și mucenici ai creștinătății din primele secole și așa cum L-au văzut și Sfinții noștri martiri Constantin Brâncoveanu împreună cu cei patru fii ai săi, Constantin, Ștefan, Radu și Matei, martirizați pentru credința ortodoxă, la Constantinopol, în 15 august 1714.

Stihira continuă: „Paștile cele preacinstite, Paștile Hristos Izbăvitorul”. Fiul lui Dumnezeu este adevăratul Paști al nostru, Cel care ne izbăvește din robia păcatului și a morții. „Paștile cele fără de prihană, Paștile cele mari, Paștile credincioșilor” sunt adresate nouă celor credincioși. „Paștile care au deschis nouă ușile raiului”. Gândiți-vă doar la icoana Învierii din Răsărit, la Pogorârea la iad a Mântuitorului Hristos, când sunt sfărâmate porțile iadului. „Paștile cele ce sfințesc pe toți credincioșii”. Arcul sfințeniei, ridicat la începutul stihirii, este pogorât la final. De la „Paștile cele *sfințite*” ajungem la „Paștile cele ce *sfințesc*”. Acestea sfințesc nu doar pe iudeii din Iudeea, din Galileea, din Decapole sau

din afara granițelor, nu doar pe credincioșii din Imperiul Roman, ci pe toți creștinii, cuprinzându-i, într-o formă tainică, și pe cei din alte religii.

În paragrafele următoare, vom analiza stihira a doua și a treia împreună, deoarece acestea două sunt legate într-o formă indestructibilă. Ele nu pot fi luate separat. În fapt, stihira a doua nu poate fi înțeleasă fără cea de-a treia. Ambele abordează problema femeilor mironosițe, însă într-un mod cu totul diferit.

După părerea personală, ordinea stihirilor ar fi trebuit să fie inversată, adică, întâi să fie a treia și, după aceea, a doua. De ce? Pentru că stihira a doua nu are legătură concretă cu faptul istoric, mai exact, nu relatează evenimentul real, biblic, așa cum s-a petrecut el, lucru pe care îl face cea de-a treia. A doua nu vorbește despre ce s-a întâmplat atunci, ci este, mai degrabă, o viziune a Sf. Ioan Damaschinul, cu un pronunțat caracter eshatologic și soteriologic, în privința *misiunii* femeilor mironosițe.

În schimb, stihira a treia relatează concret faptele care s-au petrecut la mormântul Mântuitorului Hristos înviat din morți, o dată ce femeile mironosițe au venit acolo, conform referatelor biblice nou-testamentare ale celor patru Evangheliști, Matei, Marcu, Luca și Ioan.

Cele două stihiri sunt precedate fiecare de câte un stih luat tot din *Psalmul* 67, din primele versete: „Precum se împrăștie fumul și nu mai este; precum se topește ceara de la fața focului” și „Așa pier păcătoșii de la fața lui Dumnezeu, iar dreptii se veselesc”. Acestea sunt ușor adaptate după

cuvintele Psalmistului David: „Precum se stinge fumul, să se stingă; cum se topește ceara de la fața focului, așa să piară păcătoșii de la fața lui Dumnezeu, iar dreptii să se bucure și să se veselească înaintea lui Dumnezeu, să se desfăteze în veselie” (*Psalmul* 67, 2-3).

Pentru a ne fi mai clar, vom reda cele două texte. Voi începe cu a treia stihiră, cea istorică: „Mironosițele femei, foarte de dimineață, stând înaintea mormântului Dătătorului de viață, aflat-au înger pe piatră șezând. Și acela, grăind către ele, așa zicea: De ce căutați pe Cel Viu printre morți? De ce plângeți pe Cel nesticăcios, ca și cum ar fi întru stricăciune? Mergând, vestiți ucenicilor Lui”.

Stihira a treia redă întru totul ceea ce s-a întâmplat în Duminica Învierii, adică venirea femeilor mironosițe dis-de-dimineață la mormânt și vederea îngerului, care le-a spus că Hristos nu mai este printre morți, rugându-le să transmită vestea și apostolilor. Așa cum am văzut, de nenumărate ori, cântările Canonului Învierii au amintit aceste întâmplări pascale sfinte.

Stihira a treia a Paștilor se va transforma, treptat, în stihirile doi, trei și patru din *Binecuvântările Învierii*, pe care le cântăm în fiecare duminică, la slujba utreniei.

Cea de-a doua stihiră, cea eshatologică, are următorul conținut: „Veniți de la mormânt, femei bine-vestitoare, și ziceți Sionului: primește de la noi bunele vestiri de bucurie ale Învierii lui Hristos. Veselește-te, saltă și te bucură, Ierusalime, pe Împăratul Hristos văzându-L ca pe un mire ieșind din mormânt!”.

Așa cum putem vedea, ea nu redă textul biblic, istoric, al Noului Testament. Este un „strigăt” al Sf. Ioan Damaschinul către femeile mironosițe, ca să răspândească vestea învierii Mântuitorului Hristos nu doar apostolilor, ceea ce s-a și întâmplat, ci întregului Ierusalim și lumii întregi. De aceea, le numește „femei bine-vestitoare” și nu le mai spune „mironosițele femei”, ca în stihira a treia, pentru că acestea sunt femeii care bine-vestesc, femeii care aduc vestea cea bună. Prin intermediul lor, s-a răspândit vestea Învierii lui Hristos. Ele L-au văzut primele, ele au vorbit prima dată cu El și tot ele i-au anunțat pe apostoli de ridicarea lui Mesia din mormânt.

Mai departe, nu spune „ziceți Ierusalimului”, ci „ziceți Sionului”. Ce reprezintă „Sionul”? Sunt mai multe semnificații ale acestui termen. Prima se referă la Muntele Sion, care făcea parte din Muntele Hermon sau era considerat chiar un sinonim al acestuia¹³⁸, conform cărții *Deuteronomul*: „Care se întinde pa malul râului Arnon de la Aroer până la muntele Sihon sau Hermon” (*Deuteronomul* 4, 48). Mai târziu, Sionul a devenit una dintre cele șapte coline ale Ierusalimului. Sion a fost denumită vechea cetate a Ierusalimului, împreună cu locuitorii ei. De aceea, Iisus Hristos face apel la o profeție a Vechiului Testament despre aceasta, atunci când intră triumfal în Ierusalim: „Spuneți fiicei Sionului: Iată, Împăratul tău vine la tine blând și

¹³⁸ J.D. DOUGLAS (red.), *Dicționar Biblic*, Ed. Cartea Creștină, Oradea, 1995, p. 1213.

șezând pe asină, pe mânz, fiul celei de sub jug” (*Matei* 21, 5; *Zaharia* 9, 9). În mod simbolic, conform Sf. Chiril al Alexandriei și Sf. Efreem Sirul, Sionul reprezintă Biserica Mântuitorului Iisus Hristos¹³⁹. În același timp, Sionul face referire și la „Noul Ierusalim”, „Ierusalimul cel ceresc”, adică Împărăția Cerurilor, după cuvintele Sf. Apostol Pavel, „Ierusalimul cel de sus, care este mama noastră” (*Galateni* 4, 26). Cântarea a noua a Canonului spunea „Luminează-te, luminează-te, noule Ierusalime”. În *Apocalipsă*, Sf. Ioan Evanghelistul spune că „m-am uitat și iată Mielul stătea pe muntele Sion” (*Apocalipsa* 14, 1).

Care este vestea adusă de femeile mironosițe? „Primește de la noi bunele vestiri de bucurie ale Învierii lui Hristos”. Oarecum, melodul sirian pune aceste cuvinte în gura femeilor mironosițe. „Veselește-te... și te bucură”, nu trebuie înțeles ca un pleonasm; nu este o repetiție din greșeală sau la voia întâmplării. De regulă, textele biblice sau liturgice sunt foarte concise, deci, cu atât mai puțin, ar fi permise repetițiile fără rost. Însă, aici este altceva. Este o amplificare impresionantă a bucuriei și fericirii subiective și obiective. O multitudine a dimensiunilor veseliei care izvorăște din mormântul lui Hristos, ca „izvorul nestrăicării, cel izvorât din mormântul lui Hristos, întru Care ne întărim”.

¹³⁹ Pr. Ioan MIRCEA, *Dicționar al Noului Testament*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995, p. 481.

Avem de a face cu o accentuare a bucuriei, cu o bucurie resimțită cu toată ființa, care, după cum spune Sf. Ambrozie al Mediolanumului, are mai multe stadii sau mai multe trepte:

„Bucuria sufletelor drepte trece însă prin anumite trepte. Mai întâi se bucură că au biruit trupul și nu s-au înclinat farmecelor lui. Apoi că, drept preț al sânguinței și al nevinovăției lor, au parte de o deplină liniște și nu sunt încâtușate, ca sufletele celor necredincioși, de rătăcirii și neorânduieii și nu sunt chinuite de amintirea viciilor lor, nici nu sunt sfâșiate de clocotul grijilor. În al treilea rând, pentru că se sprijină pe mărturia dumnezeiască de a fi păstrat legea și de aceea nu se tem, la judecata din urmă, de răspunsul pentru faptele lor. În al patrulea rând, fiindcă încep să înțeleagă sensul odihnei lor și să prevadă viitoarea lor mărire și, fermecate de această idee mângâietoare, se vor odihni în locașurile îngerilor. Al cincilea rând cuprinde însă strălucirea deplinei fericiri, fiindcă au ajuns, din această închisoare a trupului supus stricăciunii, la lumină și libertate și stăpânesc moștenirea făgăduită. Aceasta este treapta odihnei, fiindcă este și cea a reînvierii. Căci, precum a spus Apostolul: «Precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia. Dar fiecare în rândul cetei sale: Hristos începătură; apoi cei ai lui Hristos, care au crezut în venirea Lui; după aceea, sfârșitul» (1 Corinteni 15, 22-24). Va fi, prin urmare, o treaptă diferită de strălucire și mărire, potrivit vredniciei fiecăruia. Chiar

înaintarea în trepte exprimă progresul strălucirii. Apoi, în a șasea treaptă, li se va arăta sufletelor că înfățișarea lor începe să strălucească aidoma soarelui, ca să fie la fel cu sclipirile stelelor, strălucire care însă nu mai are de acum starea de picire a acestora. A șaptea treaptă va fi de așa fel că sufletele tresaltă pline de siguranță și se încred fără nicio șovăială și se bucură fără margini, grăbindu-se să vadă fața Aceluia Căruia I-au dat ascultarea unei credincioase supuneri, fapt pentru care vor primi, drept recunoaștere a conștiinței lor nepătate, marea răsplată pentru puțina lor trudă; căci, începând să primească această răsplată, își dau seama cât de neînsemnate sunt ostenelele din lumea aceasta, în schimbul cărora se primește slava atât de mare a răsplătirii veșnice”¹⁴⁰.

Femeile mironosițe se adresează Sionului și Ierusalimului, adică cetății istorice și Ierusalimului ceresc, Biserica lui Hristos. De ce? „Pe Împăratul Hristos văzându-L ca pe un mire ieșind din mormânt”. Nu Îl mai numește doar Hristos, ci îi spune „Împăratul Hristos”. De aceea, această stihiră are și un caracter eshatologic, care ne conduce către sfârșitul tuturor timpurilor, atunci când Împăratul Hristos va veni întru slavă. Misiunea mironosițelor (și a apostolilor) este de a aduce la Învierea lui Hristos pe fiecare om și pe fiecare neam.

¹⁴⁰ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, pp. 493-494.

Pe Acesta „văzându-L” fiecare dintre noi în noaptea Învierii și în fiecare duminică, prin credință, „ca pe un mire ieșind din mormânt” să ne bucurăm, căci „dacă vei crede, vei vedea slava lui Dumnezeu” (*Ioan 11, 40*).

Ultima stihiră, a patra, este precedată de stihul: „Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim întru ea” (*Psalmul 117, 24*). Ea este iarăși una laudativă, a Paștilor Mântuitorului Hristos, dintr-un alt punct de vedere. Dacă în prima s-a vorbit despre sfințenie, în ultima se vorbește despre *frumusețe*, pentru că are următorul text: „Paștile cele frumoase, Paștile Domnului, Paștile! Paștile cele preacinstite nouă ne-au răsărit. Paștile, cu bucurie unul pe altul să ne îmbrățișăm! O, Paștile, izbăvire de întristare! Că astăzi din mormânt, ca dintr-o cămară strălucind Hristos, pe femei de bucurie le-a umplut, zicând: Vestiți apostolilor!”.

„Paștile cele frumoase, Paștile Domnului, Paștile! Paștile cele preacinstite nouă ne-au răsărit”. Orice *frumusețe* este, dacă se poate spune așa, tainică, având farmecul „unei alte lumi”, dacă o vezi în răsăritul soarelui sau în apus. Primim „frânturi” tainice ale aceluiași mare mister, care este Învierea lui Hristos. Așa a fost Învierea Sa, ca un răsărit de soare. Nu a fost un spectacol, nu s-a adunat mulțimea în piața centrală, ci totul a trecut neobservat. Atât de „neobservat”, încât nici ucenicii Săi nu au văzut. A trecut fără să fie remarcată de locuitorii „amorțiți” din Ierusalim.

Învierea n-a fost un spectacol, pentru că „spectacolul este reconstrucția materială a iluziei religioase”, afirmă Guy

Debord. El argumentează că „tehnica spectacolului n-a risipit haloul reprezentării religioase în care oamenii și-au ipostaziat propriile puteri: ea nu a făcut decât să le lege din nou de cele pământești. Viața cea mai obișnuită devine astfel opacă și irespirabilă. Ea nu mai alungă la ceruri, ci găzduiește recuzarea sa absolută, paradisul său anost. Tehnic vorbind, spectacolul este exilarea puterilor omenești într-o lume de dincolo; sciziunea săvârșită înlăuntrul omului”¹⁴¹. La înviere, este tocmai *invers*: „lumea de dincolo” a coborât în lumea noastră, pentru că „Paștile cele preacinstite nouă ne-au răsărit”, ca să ne ridice, să ne sfințească și să ne înalțe și pe noi „acolo”, fără să ne rupem de lumea aceasta, ci transfigurând-o și găsindu-i un sens.

„Paștile, cu bucurie unul pe altul să ne îmbrățișăm!” Aici regăsim îndemnul moral de a ne bucura și de a ne îmbrățișa unul pe celălalt. „O, Paștile, izbăvirea de întristare!” Încă o dată, melodul sirian ne îndeamnă la bucurie, „antidotul” împotriva celui de-al optulea păcat capital, tristețea, conform învățăturii sale și a Sf. Ioan Casian. Sf. Ioan Damaschinul, în scrierea *Despre cele opt dăburi ale răutății*, vorbește despre opt păcate capitale, ultimul dintre ele fiind tristețea¹⁴². Iar Sf. Ioan Casian, în lucrarea *Despre*

¹⁴¹ Guy DEBORD, *Societatea spectacolului*, trad. Cristina Săvoiu, Ed. Rao, București, 2011, p. 16.

¹⁴² † NICOLAE MLADIN et. al., *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. 1, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 420.

tămăduirile celor opt păcate principale, are un capitol intitulat „Despre duhul tristeții”¹⁴³.

Bucuria Învierii alungă tristețea definitiv, pentru că „astăzi din mormânt, ca dintr-o cămară strălucind Hristos, pe femei de bucurie le-a umplut”. Sf. Ioan Damaschinul iarăși folosește prezentul. „Astăzi”, spune el, cu toate că se referea la ceva petrecut cu 700 de ani în urmă, iar noi citim și cântăm acum, la 1300 de ani după marele teolog răsăritean

Spiritualitatea vieții desprinsă din această ultimă stihiră este *prezența permanentă a bucuriei* în sufletele noastre, bucurie care are un temei fundamental, anume Persoana Fiului lui Dumnezeu, Mântuitorul Hristos cel înviat din morți, Care este prezent pururea cu noi și pe Care Îl primim în interiorul nostru prin intermediul Sfintei Euharistii.

¹⁴³ SF. IOAN CASIAN, *Așezămintele mănăstirești și despre tămăduirile celor opt păcate principale*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 57, trad. Prof. Vasile Cojocaru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990, pp. 222-225. Pe această linie, fiziologul vienez Konrad Lorenz, laureat al premiului Nobel, va scrie cartea *Cele opt păcate capitale ale omenirii civilizate* (tradusă în românește de Vasile Poenaru și apărută la Ed. Humanitas, București, 2012).

Ziua Învierii. Sfințirea timpului

Am ajuns la ultima cântare din cadrul slujbei Utreniei Sfintelor Paști, la frumoasa stihiră *Ziua Învierii*, cântată, de regulă, pe glasul cinci. Ea este, de fapt, stihira de la *Slavă... Și acum...* de la Laudele Utreniei. Este o cântare scurtă, însă foarte cuprinzătoare. Este concisă, dar de o profunzime adâncă, incluzând în ea și troparul Sfintelor Paști.

Textul, alcătuit, probabil, de Sf. Ioan Damaschinul, este următorul: „Ziua Învierii! Și să ne luminăm cu prăznuirea și unul pe altul să ne îmbrățișăm. Să zicem: fraților și celor ce ne urăsc pe noi; să iertăm toate pentru Înviere. Și așa să strigăm: Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le”.

Stihira începe cu aceleași cuvinte cu care începe Canonul Învierii, „Ziua Învierii”, aceasta devenind „alfa și omega” Învierii lui Hristos și a învierii noastre, constituindu-se ca o zi fără de sfârșit, cu toate că, pentru prima dată, aceste cuvinte se cântă în plină noapte. Ne mărturisim credința că există o zi a învierii, chiar dacă noi suntem în plină noapte. Există o zi a învierii și această zi este prezentă, actualizată și trăită de fiecare creștin, nu doar în noaptea Sfintelor Paști, ci în fiecare duminică și chiar în fiecare zi.

După exclamația „Ziua Învierii”, ne umplem de lumina Ipostasului dumnezeiesc: „să ne luminăm cu prăznuirea”. Să ne luminăm cu aducerea aminte de praznicul cel mare al Învierii Mântuitorului. Această memorie a Învierii să fie prezentă în inimile noastre totdeauna, pentru că numai în felul acesta ne putem lumina cu adevărat viața. Numai în felul acesta putem deveni „făclii de Dumnezeu luminate”, prin virtuțile sufletului, prin purificarea conștiinței și nimicirea patimilor.

Numai având în sufletul și în mintea noastră amintirea Învierii putem să năzuim către asemănarea cu Dumnezeu, pe care suntem chemați să o înfăptuim, o dată ce am fost creați după chipul Său, așa cum ne lămurește Sf. Grigorie de Nyssa în lucrarea *Despre facerea omului*:

„După chipul Său l-a făcut Dumnezeu pe om» (*Facerea* 1, 27), ceea ce e la fel ca și cum ar fi spus că firea omenească a fost făcută părtașă la toate bunătățile. Iar dacă Dumnezeu este deplinătatea tuturor acestor bunuri și dacă omul este «după chipul» ei, oare nu în această deplinătate va consta asemănarea sa cu Arhetipul sau modelul său? Așadar, în noi sunt ascunse tot soiul de bunătăți, orice virtute, toată înțelepciunea și tot ce se poate concepe mai bun¹⁴⁴.

Așa putem înțelege cuvintele lui Hristos, transmise într-un mod tainic oamenilor: „Cel ce ascultă cuvântul

¹⁴⁴ SF. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre facerea omului*, p. 49.

Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață” (*Ioan 5, 24*).

„Unul pe altul să ne îmbrățișăm”. O dată ce ne luminăm și ajungem la lumina vieții și a existenței, la „Soarele cel mai înainte de soare”, nu mai putem să rămâne indiferenți și nepăsători, să trăim în individualism, format din diferite cauze, sociale, politice, culturale, etice etc. Ajungem să ne apropiem mai mult unul de celălalt, să ne cunoaștem mai bine, să ne respectăm mai bine și să ne sprijinim unul pe celălalt, căutând comuniunea, nu dezbinarea.

„Să zicem: fraților și celor care ne urăsc pe noi”. Pe care *celălalt* să-l îmbrățișăm? Pe cel al nostru, sau pe cel străin? Pe cel pe care-l cunoaștem, sau pe cel pe care nu-l cunoaștem? Pe cel care ne face binele, sau pe cel care ne face răul? Să nu cădem în greșeala de a considera că răul ne vine din exterior, ne îndeamnă Sf. Vasile cel Mare:

„Nu căuta, dar, răul în afară de tine și nici nu-ți închipui o natură care să fie cauza răului, ci fiecare să se recunoască pe el însuși cauza răului care este în el”¹⁴⁵.

Pe cel pe care-l cunoaștem și care ne face binele – suntem îndemnați să spunem conform spiritului contemporan al lumii noastre decadente, al societății noastre care nu mai are „sărmana” niciun punct de reper. Singurul reper

¹⁴⁵ SF. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, p. 90.

adevărat și viu al nostru (și al lor) este Iisus Hristos, iar El a spus pe muntele Fericirilor: „Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc” (*Matei* 5, 44).

Iată, cine este *celălalt*; adică „să zicem: fraților și celor care ne urăsc pe noi”. Sf. Ioan Damaschinul este foarte clar și deschide orizonturile înțelegerii spre toți oamenii, pentru că toți sunt fiii lui Dumnezeu. Pe toți trebuie să-i numim „frați” (chiar și pe cei care ne urăsc pe noi).

Ca nu cumva să zicem „fraților” numai din gură, iar în sufletul nostru să avem altă atitudine față de ei, să ne dedublăm, să jucăm fals, să fim „farisei”, textul este mult mai explicit și adaugă: „să iertăm toate pentru Înviere”. Să iertăm nu doar greșelile făcute recent, nu numai cele care sunt îndreptate sau au repercusiuni asupra noastră, ci să iertăm „toate”, spune textul, pentru Înviere. Și cele pe care le știm, și cele pe care nu le cunoaștem, prin care, din îngăduința lui Dumnezeu, am fost loviți. Biserica ne îndeamnă să iertăm totul, pentru că Învierea lui Hristos este mai importantă decât „neajunsurile” suferite de noi (care de multe ori se dovedesc a ne fi benefice) și ea are puterea să transfigureze acestea în flori și lumini ale Învierii. Prin iertare ajungem la Înviere.

Textul sfânt continuă „și așa să strigăm”. Doar în felul acesta putem să strigăm cu adevărat. Altfel, grăim fals. Altfel, spunem cu gura și ne gândim la neajunsurile și răutățile pe care le îndurăm, ca persoane și ca popor.

În continuare, este reiterat troparul Învierii: „Hristos a înviat din morți, cu moartea pre moarte călcând, și celor din morminte viață dăruindu-le!”.

Cu stihira *Ziua Învierii* se încheie slujba Utreniei Sfințelor Paști. Ea este un fel de concluzie a întregului canon. Se mai cântă troparul *Hristos a înviat* de trei ori, după care se face „pregătirea” preoților și a credincioșilor pentru începutul Sfintei Liturghii. Toți cei prezenți în biserică se pregătesc pentru *săvârșirea* și *actualizarea* Împărăției lui Dumnezeu pe pământ, apropierea de Împărăția cea cerească a Preasfintei Treimi, Sfânta Liturghie, care culminează în Sfânta Euharistie, ca să putem să-L primim pe Mântuitorul Hristos, prin Sângele și Trupul Său înviat din morți.

**Cuvântul de învățătură
al Sfântului Ioan Gură de Aur la Sfintele Paști.
Spiritualitatea iertării și a comuniunii**

De data aceasta, vom încerca să descoperim semnificațiile duhovnicești ale unui text extrem de cunoscut din slujba Sfintelor Paști, care nu este un text liturgic, ci este o foarte scurtă omilie morală despre Învierea Domnului și efectul acesteia în viața oamenilor, adică învierea noastră. De regulă, acest text se citește în toate bisericile, în cadrul utreniei, înainte de începerea Sfintei Liturghii. Însă bogăția gândirii, frumusețea și complexitatea ideilor, profunzimea conținutului, claritatea și elocința expunerii, fac ca acest text să fie, într-un fel, parte integrantă a slujbei Sfintelor Paști.

De fapt, textele Sfintei Liturghii sunt, în același timp, o trăire și o explicare a credinței creștine, iar rugăciunile tuturor laudelor bisericesti se transformă în teologie vie. Prin intermediul slujbelor, se transmite, puțin câte puțin, învățătura Bisericii, pentru că,

„de fapt, în Biserică nu se actualizează un text, ci
viața unei Persoane, a lui Iisus Hristos, Care prin Sfântul

Duh Se face prezent și Se pune în stare de comuniune cu credincioșii până la sfârșitul veacurilor”¹⁴⁶.

Să ne apropiem, temători, dar curajoși, de acest munte înalt al învățaturii, de acest pisc, de acest vârf înalt al expunerilor duhovnicești, de gândirea, elocința, oratoria, profunzimea și teologia Sf. Ioan Gură de Aur. Dacă suntem atenți, vom descoperi multe „înălțimi” și „adâncimi” ale tainei Învierii și vom primi multe răspunsuri la întrebările noastre, pe care este imperios necesar să ni le punem. Cine nu are întrebări fundamentale despre viața sa înseamnă că nu caută cu adevărat sensul vieții, ci doar trăiește „de pe azi pe mâine”, în virtutea inerției vieții și a vitezei accelerate impuse de societatea contemporană.

Vă mărturisesc că acest text constituie o „încercare” și pentru mine, personal, pentru că, de fiecare dată când mă apropii de el (are o singură pagină), parcă îl citesc pentru întâia oară, și am senzația că, până atunci, nu am înțeles deplin ceea ce voia să ne transmită marele orator al lumii. Aici regăsim „taina” expunerii învățaturii dumnezeiești, a „oceanului de gândire teologică”, prin gura Sfinților Părinți.

„Cuvântul de învățătură” al Sf. Ioan Gură de Aur este următorul:

¹⁴⁶ † DANIEL, PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, *Teologie și spiritualitate*, p. 104.

„De este cineva bine credincios și iubitor de Dumnezeu, să se bucure de acest praznic frumos și luminat. De este cineva slugă înțeleaptă, să intre, bucurându-se, întru bucuria Domnului Său. De s-a ostenit cineva postind, să-și ia acum răsplata. De a lucrat cineva din ceasul cel dintâi, să-și primească astăzi plata cea dreaptă. De a venit cineva după ceasul al treilea, mulțumind să prăznuiască. De a ajuns cineva după ceasul al șaselea, să nu se îndoiască, nicidecum, căci cu nimic nu va fi păgubit. De a întârziat cineva până în ceasul al nouălea, să se apropie, nicidecum îndoindu-se. De a ajuns cineva abia în ceasul al unsprezecelea, să nu se teamă din pricina întârzierii, căci darnic fiind Stăpânul, primește pe cel de pe urmă ca și pe cel dintâi, odihnește pe cel din al unsprezecelea ceas ca și pe cel ce a lucrat din ceasul dintâi; și pe cel de pe urmă miluiește, și pe cel dintâi mângâie; și aceluia plătește, și acestuia dăruiește; și faptele le primește; și gândul îl ține în seamă, și lucrul îl prețuiește, și voința o laudă.

Pentru aceasta, intrați toți întru bucuria Domnului nostru; și cei dintâi, și cei de-al doilea, luați plata. Bogații și săracii împreună bucurați-vă. Cei ce v-ați înfrânat și cei leneși, cinstiți ziua. Cei ce ați postit și cei ce n-ați postit, veseliți-vă astăzi. Masa este plină, ospătați-vă toți. Vițelul este mult, nimeni să nu iasă flămând. Gustați toți din ospățul credinței; împărtașiți-vă toți din bogăția bunătății. Să nu se plângă nimeni de lipsă, că s-a arătat Împărăția cea de obște. Nimeni să nu se tânguiască pentru păcate, că din mormânt iertare a răsărit. Nimeni să nu se teamă de

moarte, că ne-a izbăvit pe noi moartea Mântuitorului; a stins-o pe ea Cel ce a fost ținut de ea. Prădat-a iadul Cel ce S-a pogorât în iad; umplutu-l-a de amărăciune, fiindcă a gustat din trupul Lui. Și aceasta mai înainte înțelegând-o Isaia, a strigat: Iadul, zice, s-a amărât, întâmpinându-Te pe Tine jos; amărātu-s-a că s-a stricat. S-a amărât că a fost batjocorit; s-a amărât, că a fost omorât; s-a amărât că s-a surpat; s-a amărât, că a fost legat. A primit un trup și de Dumnezeu a fost lovit. A primit pământ și s-a întâlnit cu cerul. A primit ceea ce vedea și a căzut prin ceea ce nu vedea. Unde-ți este, moarte, boldul? Unde-ți este, iadule, biruința? Înviat-a Hristos și tu ai fost nimicit. Sculatu-S-a Hristos și au căzut diavoli. Înviat-a Hristos și se bucură îngerii. Înviat-a Hristos și viața stăpânește. Înviat-a Hristos și niciun mort nu este în groapă; că Hristos, sculându-Se din morți, începătură celor adormiți S-a făcut. Lui se cuvine slava și stăpânirea în vecii vecilor. Amin”.

Așa cum puteți observa, textul poate fi împărțit în mai multe părți. În prima parte, autorul adresează o chemare tuturor oamenilor către Învierea lui Hristos, către bucuria și lumina ei, iar în celelalte părți regăsim îndemnuri spre învierea noastră și argumentarea veridicității acesteia.

a) Bucuria Învierii

Sf. Ioan Gură de Aur începe prin cuvintele: „De este cineva bine credincios și iubitor de Dumnezeu, să se bucure

de acest praznic frumos și luminat”. Sfântul pornește de la libertatea deplină a oamenilor.

Pentru început, avem senzația că, de undeva, de departe, textul pare cunoscut (sau cel puțin familiar) urechilor noastre. Iată, în ce fel ne cheamă Sfântul Ioan la sărbătorea Învierii. Dacă are cineva credință în suflet, dacă iubește pe Dumnezeu. Sunt cele două caracteristici pe care, cu siguranță, le au toți cei prezenți în noaptea Învierii și în celelalte sărbători la biserică. Aceștia să se bucure de praznicul mare, frumos și luminat al Învierii. Să nu vină la biserică cineva fără să se bucure.

Dacă dorește cineva, dacă s-a ostenit cineva, atunci să vină spre Învierea lui Hristos. Nu forțează să vină toată lumea, nu este o obligație, ci doar dacă cineva dorește să se apropie de Hristos, de viață, de bucurie, de lumină, atunci acesta este poftit.

Sfântul continuă: „De este cineva slugă înțeleaptă, să intre, bucurându-se, întru bucuria Domnului său”. Lucrurile sunt puțin nuanțate. Puțini dintre noi se pot considera pe ei înșiși „slugă înțeleaptă”. Toți suntem robi ai lui Dumnezeu, dar în ceea ce privește înțelepciunea, prima dintre cele patru virtuți cardinale, „știința științei și a neștiinței”¹⁴⁷, s-ar putea să avem întrebări fiecare în privința sufletului nostru, a voinței noastre. Vom observa, puțin mai târziu, cât de frumos și de ferm vorbește Sf. Ioan Gură de Aur despre voința omului.

¹⁴⁷ † NICOLAE MLADIN et. al., *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. 1, p. 366.

Este bine să ne întrebăm în privința înțelepciunii noastre, așa cum făceau și cei despre care întreaga umanitate spune că o aveau (însă ei, de fapt, o *căutau*), respectiv proto-părintele filosofiei și a gândirii moderne, Thales din Milet (624-546 î.Hr.), împreună cu ucenicii săi Anaximandru (610-547 î.Hr.), Anaximene (585-525 î.Hr.), continuând cu cei trei mari filosofi ai antichității, Socrate (470-399 î.Hr.), Platon (427-347 î.Hr.) și Aristotel (384-322 î.Hr.) și ceilalți gânditori și înțelepți ai umanității. Dacă citiți o singură pagină din oricare dintre lucrările lor, niciunul nu spune nicăieri „eu sunt înțeleptul înțelepților” sau „eu dețin acum înțelepciunea”, ori altceva asemănător. Socrate este renumit pentru sintagma sa, edificatoare în sensul nostru, „știi că nu știi nimic”.

Încă din primele cuvinte, bucuria devine tema recurentă a prezenței creștinilor în biserică. În două fraze, Sf. Ioan Gură de Aur vorbește de trei ori despre bucurie. De ce? Pentru că bucuria este primul pas al învierii, este trăirea acesteia sau trăire din trăirea lui Dumnezeu, după cum spune Sf. Apostol Pavel: „Bucurați-vă pururea întru Domnul. Și iarăși zic: Bucurați-vă” (*Filipeni* 4, 4). Bucuria este elementul fundamental al Învierii Mântuitorului Hristos și, de aceea, pe toți ne cheamă la ea, pe cei bine credincioși, pe cei iubitori de Dumnezeu, pe cei înțelepți, dar și pe ceilalți.

„De s-a ostenit cineva postind, să-și ia acum răsplata”. Aici avem mai multe categorii: unii care au postit întregul post, alții care au postit doar o parte, unii, mai puțin, alții,

mai mult. Cei care am postit ne putem întreba „oare, am postit așa cum trebuia?”, știind că postul nu se rezumă doar la cel alimentar. Oare am postit și în privința ochilor, a urechilor, a voinței, a gândurilor? Poate spune cineva că a postit deplin în privința gândurilor? Puțin probabil. Sf. Ioan Gură de Aur se adresează aici celor virtuoși. Avem postul, de o parte, și răsplata, de cealaltă parte. Străduința și jertfa, de o parte, și recompensa, de cealaltă parte. Tot Sfântul Ioan spune că „postul este seninătatea sufletelor noastre, podoaba bătrânilor, pedagogul tinerilor, învățătorul celor ce trăiesc în curăție trupească și sufletească. Postul împodobește ca o diademă orice vârstă și pe bărbați, și pe femei”¹⁴⁸.

b) Ceasurile „învierii noastre”

Am ajuns la momentul în care Sfântul Părinte vorbește despre cei care au venit la bucuria Învierii, dar în același timp, despre cei care au venit să lucreze în bucuria Învierii, care au început să trăiască după învățăturile și viața lui Iisus Hristos, cei care și-au convertit modul de a fi, odată ce L-au descoperit pe Dumnezeu și și-au înnoit atitudinea. Aceștia, gustând cu adevărat bucuria Învierii, rămân în Biserică să trăiască viața lui Hristos, care devine „viața vieții lor”, cum

¹⁴⁸ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omiliile la Facere*, vol. I, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 21, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 39.

spune Sf. Apostol Pavel. Unii Îl descoperă pe Dumnezeu de la început, alții treptat, iar alții Îl descoperă „mai târziu”.

Așa L-a descoperit Fericitul Augustin pe Dumnezeu, la 32 de ani, după ce a peregrinat prin filosofia și literatura antică și apoi, timp de nouă ani, în erezia maniheilor, după cum el însuși spune:

„Târziu Te-am iubit, Frumusețe atât de veche și atât de nouă, târziu Te-am iubit. Și iată Tu erai înlăuntrul meu și eu eram în afară și acolo Te căutam și dădeam năvală, eu cel urât, în aceste lucruri frumoase pe care Tu le-ai făcut. Tu erai cu mine și eu nu eram cu Tine. Mă țineau departe de Tine acele lucruri care, dacă nu ar fi în Tine, nu ar exista. M-ai chemat și m-ai strigat și ai rupt surzenia mea, ai strălucit și ai alungat orbirea mea, Tu ai răspândit mireasmă și am respirat și suspin după Tine, Te-am gustat și mi-e foame și mi-e sete, m-ai atins și ard de dorință după pacea Ta”¹⁴⁹.

Cel care l-a convertit la credința creștină a fost Sf. Ambrozie al Mediolanumului, prin minunatele și convingătoare sale cuvântări, așa cum el însuși a remarcat:

„Am venit la Milan, la Episcopul Ambrozie, cunoscut pe tot pământul printre cei mai buni, un cucernic cinstitor al Tău, ale cărui strălucite cuvântări puneau atunci la

¹⁴⁹ FER. AUGUSTIN, *Confessiones (Mărturisiri)*, pp. 224-225.

îndemâna poporului Tău, cu sârguință, grăsimea hranei Tale și veselia uleiului și beția cumpătată a vinului”¹⁵⁰.

Ei bine, în ceea ce privește descoperirea lui Dumnezeu și gustarea din bucuria Sa, nu este niciodată târziu, ne învață Sf. Ioan Gură de Aur. Aceste categorii, teologul Bisericii le divide astfel: cei din ceasul întâi, trei, șase, nouă și unsprezece.

„De a lucrat cineva din ceasul cel dintâi, să-și primească astăzi plata cea dreaptă”. Sf. Ioan Gură de Aur vorbește despre cei foarte credincioși, care vin la biserică nu doar în noaptea Sfintelor Paști să ia lumină și să meargă repede acasă la masa de Paști, ci cei care vin regulat la biserică cu răbdare, cu frică de Dumnezeu și cu credință. Pe ceilalți nu-i oprește, ci doar delimitează categoriile.

Sfântul folosește numirile de „ceasuri”, ele reprezentând, de fapt, anumite ore ale zilei: ceasul 1 este ora 6 dimineața, ceasul 3 e ora 9, ceasul 6 este ora 12 etc. Observăm că această chemare este ca un fel de venire a unui lucrător la muncă în timpul zilei.

Celui din ceasul întâi, care a lucrat de la început, îi plătește după răsplata pe care o merită, însă celui din ceasul al unsprezecelea îi dăruiește, pentru că nu mai are pentru ce să-i plătească. Răsplata este pentru faptele celor care au venit la lucru în prima parte a zile, iar darul, pentru cei din partea a doua. Aceștia sunt cei care și-au schimbat mintea și

¹⁵⁰ FER. AUGUSTIN, *Confessiones (Mărturisiri)*, p. 129.

au avut un gând luminat de a se îndrepta către Dumnezeu. Și aceste gânduri le prețuiește, așa cum respectă lucrarea celor dintâi.

Avem un exemplu concret al cuiva care a venit în ultimele clipe ale ceasului al unsprezecelea. Cine este acesta? Tâlharul de pe cruce, care toată viața a fost un om rău și fără frică de Dumnezeu, cu multe vicii, un criminal, care nu făcea nimic altceva decât să-și trăiască viața pe umerii celorlalți. El s-a întors la Dumnezeu în ultima clipă, spunând: „Pomenește-mă, Doamne, când vei veni în Împărăția Ta” (*Luca 23, 42*). Îl refuză, oare, Mântuitorul pe acesta, pe cel mai din urmă om? Nicidecum! Niciodată! Ce-i răspunde tâlharului? „Adevărat grăiesc ție: Astăzi vei fi cu Mine în rai” (*Luca 23, 43*). Nu doar că îl primește și îi iartă păcatele, ci îi spune că *astăzi* va fi cu El în rai, întărind răspunsul prin cuvântul de început „adevărat”.

De ce vorbește Sf. Ioan Gură de Aur despre douăsprezece ceasuri? După cuvintele Învățătorului său, Care spunea: „Nu sunt oare douăsprezece ceasuri într-o zi? Dacă umblă cineva ziua, nu se împiedică, pentru că vede lumina acelei lumi; iar dacă umblă cineva noaptea se împiedică, pentru că lumina nu este cu el” (*Ioan 11, 9-10*). Iar, puțin mai departe, adaugă: „Umblați cât aveți lumina, ca să nu vă prindă întunericul. Căci cel ce umblă în întuneric nu știe unde merge” (*Ioan 12, 35*).

Mulți Îl descoperă pe Hristos și tainele adevărate ale Bisericii, dar, luându-se cu alte probleme și griji, iarăși intră în întuneric, iarăși rătăcesc în afara drumului. Pentru

fiecare dintre aceștia există o chemare specială la bucurie și la lumină. Fiecărui, indiferent de timpul când a venit (din primul ceas până în cel de-al unsprezecelea), îi oferă aceeași bucurie și desfătare duhovnicească, aceeași împărtășire și părtășie cu Duhul Sfânt.

„De a lucrat cineva din ceasul cel dintâi, să-și primească astăzi plata cea dreaptă”. Cei care lucrează de la început primesc răsplata. „De a venit cineva după ceasul al treilea, mulțumind să prăznuiască”. Aceștia, ca și cei dintâi, sunt cei care au lucrat de la începutul vieții lor, care s-au trezit de dimineață, iar la ora 6 sau la ora 9 au început lucrul în „via” Domnului, și au avut în viața lor statornicire și râvnă continuă.

„De a ajuns cineva după ceasul al șaselea, să nu se îndoiască, nicidecum, căci cu nimic nu va fi păgubit”. Sunt unii care vin în Biserica lui Hristos „la ora 12”. Însă, nici aceștia nu trebuie să se îndoiască. Când cineva merge la serviciu la ora 12, se cam îndoiește. Are multe întrebări în sufletul său.

Despre cei care vin la ora 15 spune așa: „De a întârziat cineva până în ceasul al nouălea, să se apropie, nicidecum îndoindu-se”. Aceștia sunt foarte temători de întârzierea lor, pentru că merg „la serviciu” abia la ora 15. Dar și ei trebuie să se apropie, „nicidecum îndoindu-se”.

Iar pe ultimii, cei din ceasul al unsprezecelea, care au ajuns în lucrul Domnului în ultimul timp, la ora 17, îi liniștește să nu se teamă din cauza întârzierii. „De a ajuns cineva abia în ceasul al unsprezecelea, să nu se teamă din pricina întârzierii”. În mod normal, aceștia au foarte mare

teamă și se gândesc doar la pedeapsa care îi așteaptă pentru că au venit foarte târziu. Înaintea lui Dumnezeu, atunci când descoperim și înțelegem adevărul, să mergem cu credință și să nu ne temem de întârziere.

Despre toți vorbește într-un mod deosebit, căci „darnic fiind Stăpânul, primește pe cel de pe urmă ca și pe cel dintâi, odihnește pe cel din al unsprezecelea ceas ca și pe cel ce a lucrat din ceasul dintâi; și pe cel de pe urmă miluiește, și pe cel dintâi mângâie; și aceluia plătește, și acestuia dăruiește”. Stăpânul este milostiv și îi primește pe toți. Pe cel din al unsprezecelea ceas nu-l mustră, nici nu-l pedepsește, ci îl odihnește cu aceeași odihnă ca și pe cel care a lucrat din ceasul întâi.

La final, adaugă: „și faptele le primește; și gândul îl ține în seamă, și lucrul îl prețuiește, și voința o laudă”. La unii, Creatorul apreciază faptele, la alții, gândurile, iar la alții, *numai* voința. Învierea și bucuria Învierii lui Hristos sunt daruri și pentru cei care au venit mai târziu, în noaptea de Paști, pentru că iubește lucrarea omului, însă și voința sa, partea cea mai sensibilă a omului, de care depinde întreaga sa viață. „Căci cuvântul voie îmbrățișează toate virtuțile și cele ce se cugetă una câte una, cuprinzându-se în bine și prin aceasta aflându-se în voia lui Dumnezeu”¹⁵¹, afirmă Sf. Grigorie de Nyssa.

¹⁵¹ SF. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Rugăciunea Domnească*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 29, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 434.

Voința este unul dintre darurile fundamentale ale omului primite de la Creatorul său, prezentă în mod recurent în gândirea Sf. Ioan Gură de Aur și a altor Sfinți Părinți, precum și în scrierile filocalice ale Bisericii.

c) Universalitatea Învierii

Sf. Ioan Gură de Aur ne îndeamnă pe toți să participăm și să trăim sărbătoarea Învierii lui Hristos, indiferent de starea în care ne aflăm, indiferent dacă ne-am pregătit sau nu, să avem curajul să intrăm cu credință și nădejde în „bucuria Domnului” și să ne învăluim în lumina vieții.

Cuvântul său continuă „Pentru aceasta, intrați toți întru bucuria Domnului nostru”. Aceasta este chemarea către fiecare persoană de a se bucura de Învierea lui Hristos și de a lucra cu responsabilitate și conștiință curată învierea sa. Indiferent de felul în care ne-am pregătit, toți suntem chemați către Învierea Mântuitorului. Atunci descoperim Învierea Domnului mai mult, când înțelegem că aceasta are efect în viața noastră personală, transformându-se în învierea noastră și a celor de lângă noi. Atunci ne hotărâm să punem „început bun”, cum spuneau sfinții anahoreți în *Patericul Egiptean*. O povestioară despre Sfântul Arsenie relatează:

„Odată au venit dracii la Avva Arsenie în chilie, necăjindu-l. Și venind cei ce slujeau lui și stând în afară de chilie, l-au auzit strigând către Dumnezeu și zicând:

Dumnezeule, nu mă părăsi! Nimic bun n-am făcut înaintea Ta, dar dă-mi după bunătatea Ta să pun început bun”¹⁵².

Chemarea este generală, către toată lumea: „și cei dintâi, și cei de-al doilea, luați plata. Bogații și săracii împreună bucurați-vă”. De acum, nu se mai face distincție între bogați și săraci, între împărați și robi, între cei mari și cei mici. Într-o altă omilie, Sfântul Ioan spune că

„niciun sărac să nu se plângă de sărăcie [...]. Niciun bogat să nu se îngâmfe cu bogăția lui. Că nu poate aduce ceva din bogăția lui la bucuria sărbătorii acesteia [...]. Ești bogat? Nu poți adăuga mesei nimic. Ești sărac? Sărăcia nu te împiedică să iei parte la masă”¹⁵³.

„Cei ce v-ați înfrânat și cei leneși, cinstiți ziua. Cei ce ați postit și cei ce n-ați postit, veseliți-vă astăzi”. Așa cum Sf. Ioan Damaschinul folosește timpul prezent în Canonul Învierii, tot astfel și Sf. Ioan Gură de Aur folosește același timp prezent, „veseliți-vă *astăzi*”. Aici nu este vorba doar de ziua Învierii, ci despre prezența continuă, veșnică și vie, a lui Hristos cel înviat din morți și a Sfintei Sale Biserici, Trupul Său.

¹⁵² *Patericul*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, Alba Iulia, 1990, p. 14.

¹⁵³ Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 141.

Bucuria Învierii nu depinde de pregătirea sau eficiența celui care vine la această mare sărbătoare, ci de darul și milostivirea Stăpânului. Asta nu înseamnă că nu trebuie să ne pregătim. Nicidecum! Am văzut delimitările clare ale categoriilor: ceasul întâi, ceasul al treilea, al șaselea etc. Bucuria Învierii este atât de mare, încât covârșește orice efort omenesc și oferă *tuturor* posibilitatea de a se întoarce la Hristos. „Masa este plină, ospățați-vă toți. Vițelul este mult, nimeni să nu iasă flămând”. Aceste cuvinte nu se referă la masa fizică, de bunătați și mâncăruri speciale de Paști. Despre aceasta ar trebui să spunem: „Masa este prea plină; ospățați-vă toți cu cumpătate”.

Mult mai potrivite sunt aici cuvintele Rugăciunii la binecuvântarea brânzei și ouălor din noaptea de Paști: „ca *gustând* din ele să ne umplem de darurile Tale cele date nouă cu prisosință și de bunătaatea Ta cea negrăită”. Ne cunoaștem bine patimile. Știm că, de fiecare dată, mâncăm și bem prea mult.

Aici, Sf. Ioan Gură de Aur vorbește despre masa duhovnicească a sărbătorii, despre masa Sfintei Împărtășanii, despre masa euharistică, pentru că în aceeași idee continuă: „Gustați toți din ospățul credinței; împărtășiți-vă toți din bogăția bunătații”. Iată masa duhovnicească! Iată Sfânta Împărtășanie! Împărtășiți-vă toți din bogăția Sfintei Împărtășanii, din bogăția Trupului înviat din morți al Mântuitorului Hristos. „Să nu se plângă nimeni de lipsă, că s-a arătat Împărăția cea de obște”.

Mai frumos este că aceste cuvinte ale Sf. Ioan Gură de Aur nu se referă doar la sărbătoarea propriu-zisă a Învierii Domnului, ci la fiecare zi de re-trăire a Învierii, duminica, și, *in extenso*, la fiecare zi a vieții noastre, care trebuie să aibă mereu ceva din plinătatea Învierii: bucurie, lumină, pace, credință, curaj, virtuți etc.

d) Puterea Învierii și biruința asupra morții

În continuare, textul face trecerea către problematica propriu-zisă a morții și învierii. „Nimeni să nu se tânguiască pentru păcate, că din mormânt iertare a răsărit”. Cu toții ne tânguim pentru păcate, în special, dacă păcatele sunt grele. Nu doar că ne tânguim, dar ne rămân undeva ca un „ghimpe” în sufletul nostru și foarte greu le scoatem. De mare folos ne sunt Sfânta Spovedanie și Sfânta Euharistie, prin care ni se scot acești ghimpi din sufletul și din carnea noastră. Așa spune rugăciunea după prefacerea Sfintelor Daruri:

„pentru ca să fie celor ce se vor împărtăși spre tre-zvia sufletului, spre iertarea păcatelor, spre împărtășirea (părtășia) cu Sfântul Tău Duh, spre plinirea Împărăției Cerurilor, spre îndrăznirea cea către Tine, iar nu spre jude-cată sau spre osândă”¹⁵⁴.

Mulți se tânguie pentru păcate, pentru că știu că din cauza lor apare moartea sufletească, iar, în final, acestea duc

¹⁵⁴ *Liturghier*, p. 177.

la moartea trupească. Pentru unii creștini, rămân un fel de „urme” sau „răni” ale păcatelor mai grele. Însă, îndemnul oratorului antiohian este ferm: să nu se vaite nimeni din cauza păcatelor, căci iertarea lor ne-o aduce Hristos Domnul.

În privința păcatelor mici, problema este pusă în alt fel. Aici, diavolul este mult mai abil și ne face să credem că, ori sunt păcate minore „cotidiene”, pe care toată lumea le face, ori chiar nu mai sunt păcate, ci constituie doar un fel de obiceiuri sau „tabieturi” ale noastre. Foarte mare atenție, vă rog! Aici este lupta „cea mare” și hotărâtoare din ziua de astăzi. Pe aici năvălesc „hoardele migratoare” ale demonilor, acum, la începutul secolului al XXI-lea. Sf. Ignatie Briancianinov spunea că, în vremurile din urmă, diavolul nu mai atacă omul prin păcatele mari, ci prin păcatul mic, dar foarte des, repetat în fiecare zi sau chiar de mai multe ori pe zi.

„Nimeni să nu se teamă de moarte, că ne-a izbăvit pe noi moartea Mântuitorului”. Sf. Ioan Gură de Aur nu doar că ne îndeamnă să nu ne mai tânguim pentru păcate, să nu mai trăim cu conștiința încărcată de „urmele” lor, o dată ce ne-au fost iertate prin tainele Bisericii, ci mai mult decât atât, ne sfătuiește să nu ne mai temem de moarte. Realizați ce ne poruncește Sfântul Ioan? Cum să nu ne mai temem de moarte?! Ar trebuie să vă mărturisesc: primul care se teme de moarte sunt eu, cel care scriu. Însă, îndemnul Sf. Ioan Gură de Aur este mai mare decât propria mea teamă și, de aceea, mă străduiesc din răzputeri să-l urmez. Nu spune „cei

care v-ați spovedit” sau „cei care v-ați împărtășit” sau „cei care sunteți în Biserică”, ci spune „*nimeni* să nu se teamă de moarte”! Atât de mare este milostivirea Creatorului.

Apoi, continuă: „A stins-o pe ea, Cel ce a fost ținut de ea”, Cel care a fost răstignit, Cel care Și-a dat sufletul în mâinile Părintelui Ceresc pentru noi. „Prădat-a iadul Cel ce S-a pogorât în iad”. Mântuitorul Hristos Se pogoară cu sufletul în iad, nu din curiozitate sau ca să vadă cum este acolo (căci știa deja, Dumnezeu fiind), ci ca să nimicească iadul, să-l termine, să-l sfârșame, întâi în chip spiritual, iar apoi, la sfârșitul veacurilor, în chip real. Ne aducem aminte de pilda grâului și neghinei (cf. *Matei* 13, 24-30), când Iisus Hristos spune că vor crește împreună și dreptii, și păcătoșii, până la seceriș, până la final. Dacă vor fi smulși cei păcătoși, se poate întâmpla ca unii drepti, care nu sunt foarte bine înrădăcinați în credința lor, să fie smulși împreună cu aceștia. De aceea, există îngăduința lui Dumnezeu pentru existența răului în lume, cu toate că iadul a fost prădat de la Învierea lui Hristos.

Prin alte cuvinte, Sf. Ioan Gură de Aur vorbește în continuare tot despre iad: „umplutu-l-a de amărăciune, fiindcă a gustat din trupul Lui”. O dată ce Hristos a murit, iadul a început să guste din trupul Lui. Dar când a gustat, s-a umplut de amărăciune pentru că nu era trupul unui muritor, nu era trupul unui păcătos, ci era trupul Celui fără de păcat.

„Și aceasta mai înainte înțelegând-o Isaia, a strigat: Iadul, zice, s-a amărât, întâmpinându-Te pe Tine jos;

amărâtu-s-a că s-a stricat. S-a amărât că a fost batjocorit; s-a amărât, că a fost omorât; s-a amărât că s-a surpat; s-a amărât, că a fost legat”. Sunt cuvintele Prorocului Isaia, văzute într-o altă lumină, pe care acesta le scrisese poporului evreu, cu 750 de ani înainte de venirea lui Hristos.

„A primit un trup și de Dumnezeu a fost lovit”. A primit un trup, așa cum primea celelalte trupuri ale morților de dinainte de Hristos, dar trupul acesta nu mai era un trup al muritorilor, ci era trupul Celui Care „S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și S-a făcut om”, cum spunem în *Simbolul credinței*. Iadul știa că primește trupul pământesc, muritor, al unui om, dar era trupul pământesc, însă nemuritor, al lui Dumnezeu.

„A primit pământ și s-a întâlnit cu cerul”. Sfântul Ioan accentuează cele două firi ale Mântuitorului Hristos, omenească și dumnezeiască. Infernul era pregătit să primească doar firea omenească, nu și pe cea divină. Iadul însuși a fost înșelat, cel care l-a înșelat pe om, cel dintâi, prin gura șarpelui: „Dumnezeu a zis El, oare, să nu mâncați roade din orice pom din rai? [...] Nu, nu veți muri! Dar Dumnezeu știe că în ziua în care veți mânca din el vi se vor deschide ochii și veți fi ca Dumnezeu, cunoscând binele și răul” (*Facerea* 3, 1-5). Așa a păcălit diavolul pe primii oameni. Tot așa suntem și noi, în ziua de astăzi, înșelați. Să nu credeți că s-a schimbat diavolul. Nu. S-au schimbat timpurile, dar diavolul a rămas tot același, metoda este aceeași, probabil, sub o altă formă,

însă tot pe baza înșelăciunii. În același mod a încercat diavolul să-L ispitească și pe Fiul lui Dumnezeu pe Muntele Carantaniei (cf. *Luca* 4, 1-13).

Tot prin înșelăciune, Mântuitorul Iisus Hristos a prădat iadul. Pentru că acesta a crezut că primește pământ, trupul care este din pământ, dar a primit pe „Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului, Care este în cer” (*Ioan* 3, 13).

„A primit ceea ce vedea și a căzut prin ceea ce nu vedea”. Este o expresie deosebit de frumoasă a marelui predicator al umanității. A primit ceea ce vedea, pentru că a văzut trupul lui Hristos, dar a căzut prin ceea ce nu vedea, căci nu a văzut sufletul Său și firea Sa dumnezeiască.

Pe Hristos-Domnul, după Înviere, nici ucenicii nu L-au „văzut”, nici femeile mironosițe. Doar *când* a dorit Mântuitorul Hristos să fie „văzut” de către ei, atunci li „s-au deschis ochii” să-L poată vedea.

Nici iadul nu L-a recunoscut pe Iisus Hristos, care avea sufletul nemuritor și îndumnezeit. Acesta vedea un trup muritor, dar a căzut prin Învierea lui Hristos, prin sufletul Care S-a pogorât în iad și Care nu doar că a înviat El Însuși, ci i-a înviat și pe ceilalți.

Apoi, se întreabă Sf. Ioan Gură de Aur (vă rog să rețineți aceste cuvinte): „Unde-ți este, moarte, boldul? Unde-ți este, iadule, biruința?”. Sunt exact cuvintele Sf. Apostol Pavel din epistola *1 Corinteni* 15, 55. La rândul său, Sfântul Pavel îl parafrazează pe prorocul Osea din Vechiul Testament, care spunea: „Din stăpânirea locuinței morților îi voi izbăvi și de moarte îi voi mântui. Unde este, moarte, biruința ta?”

Unde-ți sunt chinurile tale? Mila stă ascunsă departe de ochii Mei” (*Osea* 13, 14).

La aceste întrebări fundamentale ale omenirii, Sf. Ioan Gură de Aur, povățuit de mentorul său, Sf. Apostol Pavel, „Apostolul Neamurilor” sau „Marele Pavel”, „livadă de virtuți și rai duhovnicesc”¹⁵⁵, din care citează adesea în lucrările sale, formulează un răspuns complet: „Înviat-a Hristos și tu ai fost nimic. Sculatu-S-a Hristos și au căzut diavoli. Înviat-a Hristos și se bucură îngerii. Înviat-a Hristos și viața stăpânește. Înviat-a Hristos și niciun mort nu este în groapă; că Hristos, sculându-Se din morți, începătură celor adormiți S-a făcut”. Iată în ce fel vorbește Sfântul Ioan despre Învierea lui Hristos, spunând că îngerii se bucură, viața stăpânește printre oameni, iar diavoli cad. Încă o dată, îi numește pe cei morți „adormiți”.

e) Spiritualitatea Învierii la Sfântul Apostol Pavel

Pentru a înțelege mai bine aceste cuvinte, să alergăm acolo unde a mers Sf. Ioan Gură de Aur și să descoperim unul dintre „izvoarele” care l-au determinat să argumenteze atât de bine învierea Domnului și a noastră, adică la *Epistola 1 către Corinteni*, capitolul 15, care are exact acest titlu: „Învierea Domnului și învierea noastră”. Vom vedea că, în acest capitol, accentul cade nu neapărat pe Învierea lui Hristos, ci, mai mult, pe învierea noastră, pe învierea oamenilor.

¹⁵⁵ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 225.

După ce în introducere se referă la un alt context, Sf. Apostol Pavel, în versetul 12, face un lucru de o îndrăzneală ieșită din comun ca să demonstreze locuitorilor din Corint¹⁵⁶ învierea. Știind că aceștia nu credeau în învierea morților, dar că aveau o cultură deosebită, folosește argumentația filosofică a marilor filosofi (pre-socratici, socratici, stoici) ca să ajungă la argumentația rațională și logică a Învierii lui Hristos și a învierii oamenilor.

Îndrăzneala sa merge atât de departe, încât pune la îndoială Învierea lui Hristos, doar pentru a ajunge la concluzia veridicității acesteia și a învierii oamenilor. Să îl lăsăm pe Apostolul neamurilor să vorbească: „Iar dacă se propovăduiește că Hristos a înviat din morți, cum zic unii dintre voi că nu este înviere a morților? (v. 12)”. În Corint, nu exista credința învierii morților. El continuă: „Dacă nu este înviere a morților, nici Hristos nu a înviat” (v. 13).

În acest moment, apostolul abordează o altă metodă. Merge din concluzie în concluzie, din raționament în raționament, printr-un silogism logic. „Și dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică și credința voastră. Ne aflăm încă și martori mincinoși ai lui Dumnezeu, pentru că am mărturisit

¹⁵⁶ Epistolele pauline diferă între ele, ca metodă, limbaj și conținut, în primul rând, în funcție de destinatari. Într-un fel vorbea corintenilor, în alt fel romanilor, într-un mod efesenilor, în cu totul altul celor din Tesalonic, în funcție de gradul lor de înțelegere, de cultura, de credința și de zeitățile pe care le aveau.

împotriva lui Dumnezeu că a înviat pe Hristos, pe Care nu L-a înviat, dacă deci morții nu înviază” (v. 14-15).

Mai departe, reia ideea, nu pentru că nu își dă seama, ci pentru a întări și mai mult ceea ce vrea să obțină în final: „căci dacă morții nu înviază, nici Hristos n-a înviat” (v. 16). Apoi, continuă: „Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credința voastră, sunteți încă în păcatele voastre” (v. 17).

Să încercăm să înțelegem cât de curajos vorbea Sf. Apostol Pavel, el, cel care a fost primul mare propovăduitor și misionar al Învierii și primul luptător împotriva păcatelor, până unde i-a dus pe corinteni (așa cum îi conducea Socrate pe cei mai înțelepți oameni din Atena), într-un fel de aporie¹⁵⁷, în care nu poți înainta pe baza raționamentelor anterioare. Drept dovadă, „atunci și cei ce au adormit în Hristos au pierit” (v. 18). Concluzia intermediară este una pe măsura raționamentelor anterioare „Dacă nădăjduim în Hristos numai în viața aceasta, suntem mai de plâns decât toți oamenii” (v. 19).

Așa făceau unii creștini din Corint, credeau în Hristos numai în viața aceasta. Dar astăzi, oare, cea mai mare parte a oamenilor nu face la fel? Nu nădăjduiesc în Hristos doar în viața aceasta? Mulți spun: „Ce va fi după moarte, vom vedea!”, „Nimeni nu știe! S-a întors oare cineva de acolo?!”, „Să ne ajute Dumnezeu *acum*, să ne dea sănătate, să rezolvăm problemele. După aceea, vom vedea...”.

¹⁵⁷ „Gaură neagră” în limba greacă.

Din acest punct zero, la care a ajuns, Sf. Apostol Pavel începe, pas cu pas, să urce spre adevărul credinței creștine, prin „lovituri” împotriva gândirii logico-raționale, pe care a construit-o special pentru a o demonta. Pornind de la versetul 20, argumentează: „Dar acum Hristos a înviat din morți, fiind începătură a învierii celor adormiți”. Ne aducem aminte că și Sf. Ioan Damaschinul scria în canon, în cântarea a 7-a: „prăznuim omorârea morții, sfârâmarea iadului și începutul altei vieți, veșnice” (VII, 3).

După aceea, Sfântul Pavel urcă înapoi spre adevăr: „Că de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Căci precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia” (v. 21-22). Observați cum desface raționamentul pe care tocmai îl construise. „Precum în Adam toți mor”, a dat dreptate corintenilor, însă trece la argumentul creștin „așa și în Hristos toți vor învia”. Nu spune „doar cei care vor avea credință”, ci spune că „toți vor învia”.

În continuare, explică deosebiriile în privința învierii, unde fiecare persoană va avea locul său. „Dar fiecare în rândul cetei sale: Hristos începătură, apoi cei ai lui Hristos, la venirea Lui” (v. 23). Apoi, amintește de sfârșit când Dumnezeu va rămâne singurul biruitor, iar toate celelalte domnii vor dispărea. „După aceea, sfârșitul, când Domnul va preda împărăția lui Dumnezeu și Tatălui, când va desființa orice domnie, orice stăpânire și orice putere” (v. 24). După două versete, aduce argumentul zdrobitor împotriva cetățenilor din Corint: „Vrăjmașul cel din urmă care va fi nimicuit este moartea” (v. 26).

În versetul 32, revine cu o altă teză a raționamentului prim, „Dacă morții nu înviază, să bem și să mâncăm căci mâine vom muri!”. Nu sunt, oare, încă mulți în ziua de astăzi în jurul nostru care spun la fel? „Să mâncăm și bem, pentru că cine știe ce-o fi după aceea! Oricum, murim toți [...]”. Acest raționament este eliminat imediat: „Nu vă lăsați înșelați”. De ce? Pentru că „tovărășiile rele strică obiceiurile bune” (v. 33), spune Sf. Apostol Pavel. Dacă plecăm urechea la cei care spun aceste neadevăruri, foarte ușor vom pierde învățăturile sfinte ale Bisericii noastre. De aceea, strigă mai departe: „Treziti-vă cum se cuvine și nu păcătuiți. Căci unii nu au cunoștință de Dumnezeu” (v. 34).

Acum, Apostolul Pavel explică puțin, pe măsura înțelegerii lor, învierea morților. „Dar va zice cineva: Cum înviază morții? Și cu ce trup au să vină?” (v. 35). Fiți atenți, vă rog! „Nebun ce ești! – uitați cum îi numește, cu toate că aveau impresia că, în prima parte, le dădea dreptate – Tu ce semeni nu dă viață, dacă nu va fi murit. Și ceea ce semeni nu este trupul ce va să fie, ci grăuntele gol, poate de grâu sau de altceva din celelalte” (v. 36-37). După care, dezvoltă ideea învierii bobului de grâu și a celorlalte specii vegetale și animale. De aici, putem înțelege de ce coliva se face din boabele de grâu, ca simbol al învierii și al comuniunii. Ele trebuie să moară în pământ, ca să învieze în alt fel.

Sf. Apostol Pavel spune că „Dumnezeu îi dă un trup, precum a voit, și fiecărei semințe un trup al său. Nu toate trupurile sunt de același trup, căci unul este al oamenilor și altul este trupul dobitoacelor și altul este trupul păsărilor

și altul este trupul peștilor. Sunt și trupuri cerești și trupuri pământești; dar alta este slava celor cerești, alta a celor pământești. Alta este strălucirea soarelui și alta strălucirea lunii și alta strălucirea stelelor. Căci stea de stea se deosebește în strălucire” (v. 38-41).

În final, concluzionează: „Așa este și învierea morților: se seamănă trupul într-o stricăciune, înviază într-o nestricăciune” (v. 42). Apoi adaugă: „Se seamănă într-o necinste, înviază într-o slavă, se seamănă într-o slăbiciune, înviază într-o putere. Se seamănă trupul firesc, înviază trupul duhovnicesc. Dacă este trup firesc, este și trup duhovnicesc. Precum și este scris: «Făcutu-s-a omul cel dintâi, Adam, cu suflet viu; iar Adam cel de pe urmă cu duh dătător de viață»” (v. 43-45). Cu alte cuvinte, toate trupurile care mor se vor strica, însă toate trupurile, la rândul lor, înviază în nestricăciune. Așa cum am observat, deosebește lucrurile, învățându-ne că nu același trup va învia, ci un alt fel de trup, care este tot trupul nostru, însă cu *alte caracteristici*, pe care el îl numește „trup duhovnicesc”.

Mai departe, spune că „nu este întâi cel duhovnicesc, ci cel firesc, apoi cel duhovnicesc” (v. 46). Adică, întâi avem trupul muritor, iar după înviere, vom avea trupul nemuritor. Căci „omul cel dintâi este din pământ, pământesc; omul cel de-al doilea este din cer. Cum este cel pământesc, așa sunt și cei pământești; și cum este cel ceresc, așa sunt și cei cerești. Și după cum am purtat chipul celui pământesc, să purtăm și chipul celui ceresc” (v. 47-49).

Așa cum am văzut, Sf. Apostol Pavel a făcut ușor trecerea spre o altă înviere, care este învierea sufletului nostru în viața aceasta. Apoi continuă: „Carnea și sângele nu pot să moștenească Împărăția lui Dumnezeu, nici stricăciunea nu moștenește nestricăciunea” (v. 50).

Acesta este răspunsul la întrebarea noastră permanentă: De ce trebuie să murim? De ce dorește Dumnezeu să murim (toți)? Măcar cei sfinți să poată trece *direct* în Împărăția Domnului, să nu mai sufere prin moarte? „Marele Pavel” argumentează că „stricăciunea nu moștenește nestricăciunea”. Iar, prima rugăciune de la înmormântare este și mai clară, spunând: „pentru ca răutatea să nu fie fără de moarte, din iubire de oameni, ca un Dumnezeu al părinților noștri, ai poruncit amestecului și împreunării acesteia și acestei negrăite legături a Ta, prin vrerea Ta cea dumnezeiască, să se desfacă și să se risipească, pentru ca sufletul să meargă acolo de unde și-a luat ființă, până la obșteasca înviere, iar trupul să se desfacă în cele din care a fost alcătuit”¹⁵⁸. Dacă ar trece cineva din viața pământească în viața cerească, fără să treacă prin moarte, ar duce o parte din răutate sau din păcate în Împărăția lui Dumnezeu, iar așa ceva nu este posibil. De aceea, spune că „stricăciunea nu moștenește nestricăciunea”.

În acest sens, Sf. Ambrozie al Mediolanumului este mult mai clarificator, spunând că „moartea e folositoare, atât pentru că ne împărtășește fericirea liniștii, cât și pentru

¹⁵⁸ *Panibida*, pp. 43-44.

că ocolește orice alt rău posibil”. Tot el aduce șase argumente pentru care moartea trebuie considerată un bine.

„Așadar, moartea e în toate cazurile un bine, atât pentru că destramă două contrarii, ca să nu mai lupte între ele, cât și pentru că e un fel de liman al acelora care, izbiți de valurile uriașe ale vieții acesteia, găsesc adăpostul unei odihne trainice, precum și fiindcă nu creează o stare mai rea, ci păstrează starea pe care a găsit-o în fiecare din noi, pentru judecata viitoare, și fiindcă, prin însăși liniștea sa, ne face bine, scade revolta față de cele prezente și ne împacă prin nădejdea în cele viitoare”¹⁵⁹.

Acum, intrăm în ultima parte a capitolului 15, în care Apostolul Pavel aduce argumentele finale prin care zdrobește complet necredința corintenilor (și a noastră) în înviere. „Iată, taină nouă vă spun vouă: Nu toți vom muri, dar toți ne vom schimba” (v. 51). Cum, oare, nu toți vom muri, dar toți ne vom schimba?! Tocmai adineauri am spus că „toți vom muri”! Da, așa este. Însă, aduceți-vă aminte de Sfânta Evanghelie de la înmormântare unde Mântuitorul Hristos spune „Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață” (*Ioan* 5, 24). Iată unde este explicația duhovnicească, greu de înțeles cu mintea, dar ușor de înțeles prin ochii credinței.

¹⁵⁹ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, p. 474.

Cei care cred cu adevărat în Fiul lui Dumnezeu înviază din viața aceasta.

Apoi, continuă: „Nu toți vom muri, dar toți ne vom schimba, deodată, într-o clipeală de ochi la trâmbița cea de apoi. Căci trâmbița va suna și morții vor învia nesticăcioși, iar noi ne vom schimba. Căci trebuie ca acest trup stricăcios să se îmbrace în nesticăciune și acest trup muritor să se îmbrace în nemurire. Iar când acest trup stricăcios se va îmbrăca în nesticăciune și acest trup muritor se va îmbrăca în nemurire, atunci va fi cuvântul care este scris: «Moartea a fost înghițită de biruință»” (v. 51-54).

Iar acum, urmează exact cuvintele Sf. Ioan Gură de Aur din *Cuvântul de învățătură*, de la care am plecat, în acest excurs al nostru: „Unde îți este, moarte, biruința ta? Unde îți este, moarte, boldul tău?” (v. 55). Iarăși, Sfântul Ambrozie este lămuritor în privința acestor cuvinte, argumentând că nu moartea este înfricoșătoare, ci teama de moarte.

„Dacă moartea e socotită înfricoșătoare de către cei vii, nu moartea în sine e înspăimântătoare, ci ideea despre moarte, pe care și-o face fiecare potrivit cu firea sa, sau de care se îngrozește din cauza conștiinței sale¹⁶⁰. Să învinu-

¹⁶⁰ Așa cum remarcă traducătorul, Pr. Prof. Teodor Bodogae, aceeași idee o găsim și la Epictet (55-132 d.Hr), care afirma că „ceea ce îl întristează [pe om – n.n.] este nu întâmplarea (căci pe altul nu-l întristează), ci gândul legat de ea” – ΕΠΙΚΤΕΤ, *Manualul*, trad. Ioana Costa, Ed. Seneca Lucius Annaeus, București, 2015, p. 30.

iască deci fiecare, rana cugetului său, nu cruzimea morții. În realitate, pentru cei drepti moartea este un liman al liniștii; pentru cei vinovați apare ca un naufragiu. Fără îndoială, pentru cei care sunt apăsați de teama morții, chinuitor nu este faptul că mori, ci apăsaător e să trăiești sub groaza morții. Deci, nu moartea este apăsaătoare, ci teama de moarte”¹⁶¹.

Sfântul Pavel continuă: „Boldul morții este păcatul, iar puterea păcatului este legea” (v. 56). Prin păcat, intră moartea în om, întâi moartea sufletească și, după aceea, moartea trupească.

La final, intuind că locuitorii Corintului nu știau ce să facă exact, în urma acestei expuneri despre învierea morților, Sf. Apostol Pavel le dă mai multe sfaturi morale care să-i ajute să „câștige” și să „păstreze” învierea: „Dar să dăm mulțumire lui Dumnezeu, Care ne-a dat biruința prin Domnul Nostru Iisus Hristos! Drept aceea, frații mei iubiți, fiți tari, neclintiți, sporind totdeauna în lucrul Domnului, știind că osteneala voastră nu este zadarnică în Domnul” (v. 57-58). Cu aceste versete se încheie capitolul 15 al *Epistolei I Corinteni*.

Ultima frază a „Cuvântului de învățătură” al Sf. Ioan Gură de Aur este: „Lui se cuvine slava și stăpânirea în vecii vecilor. Amin”.

¹⁶¹ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, p. 484.

PARTEA A IV-A

RUGĂCIUNILE ÎNVIERII ȘI SPIRITUALITATEA HRANEI

Rugăciunea la binecuvântarea pâinii („paști”)

Ultima parte a acestei lucrări este dedicată semnificației duhovnicești a rugăciunilor speciale din Duminica Învierii, respectiv *Rugăciunea la binecuvântarea pâinii („paști”), Rugăciunea la împărtășirea credincioșilor, Rugăciunea la binecuvântarea cărnurilor și Rugăciunea la binecuvântarea brânzei și ouălor.*

Prima pe care o vom analiza este Rugăciunea binecuvântării în Sfânta Duminică a Paștilor a pâinii care se numește de popor „paști”. După slujba Învierii Domnului, se oferă credincioșilor, în locul anafurei, pâinea sfințită numită „paști”, care este un simbol al Trupului înviat al Mântuitorului Iisus Hristos și al Sfântului Său Sânge și, în același timp, o prefigurare a Sfintei Împărtășanii. Rugăciunea prin care aceasta se sfințește este una bogată în învățătură și duhovnicească, fiind adresată lui Dumnezeu Tatăl.

Textul ei este următorul:

„Dumnezeule cel atotputernic și Doamne atotțiitorule, Care ai poruncit robului Tău Moise, la ieșirea lui Israel din Egipt și la eliberarea poporului Tău din robia cea amară a lui Faraon, să junghie mielul, care închipuia mai dinainte pe Mielul, Cel ce de bunăvoie pentru noi s-a junghiat pe cruce, luând asupra Sa păcatele a toată lumea, pe iubitul Tău Fiu, Domnul nostru Iisus Hristos, pe Tine și acum cu smerenie Te rugăm, caută spre pâinea aceasta și o binecuvântează și o sfințește pe ea. Căci și noi robii Tăi pe aceasta am pus-o acum înaintea slavei Tale în această preastrălucită, preamărită și mântuitoare zi a Paștilor, spre cinstea și slava și aducerea aminte de slăvita înviere a Aceluiași Fiu al Tău, a Domnului nostru Iisus Hristos, prin Care din veșnica robie a vrăjmașului și din legăturile nedezlegate ale iadului am aflat dezlegare, liberare și ieșire. Deci și pe noi, care am adus-o și o sărutăm și dintr-înșă vom gusta, fă-ne a fi părtași binecuvântării Tale celei cerești, și alungă de la noi, cu puterea Ta, toată boala și neputința, dăruindu-ne tuturor sănătate. Că Tu ești izvorul binecuvântării și Dătătorul vindecărilor, și Ție, Părintelui cel fără de început, slavă înălțăm, împreună și Unuia-Născut Fiului Tău, și Preasfântului și Bunului și de viață Făcătorului Tău Duh, acum și în vecii vecilor. Amin”.

De la bun început, mărturisim că Dumnezeu Tatăl este atotputernic și atotțiitor, Cel care a făcut toate și Cel care ține toate. În mod special, în noaptea Sfintelor Paști, ne

aducem aminte la începutul rugăciunii de ieșirea poporului evreu din Egipt, sub conducerea lui Moise, și de mielul pascal, care a fost rânduit de Dumnezeu prin gura lui Moise, tocmai pentru amintirea acestei treceri. Mielul pascal prefigura pe Altceva și anume, pe Mielul Iisus Hristos, „Cel ce de bunăvoie pentru noi S-a junghiat pe cruce”. Mielul pascal era adus jertfă de către preoții de la templu și de către fiecare familie în parte, dar Iisus Hristos S-a jertfit pe Sine, acceptând sacrificiul pentru noi, prin mâna celor care L-au răstignit.

Rugăciunea continuă: „pe Tine și acum cu smerenie Te rugăm, caută spre pâinea aceasta și o binecuvântează și o sfințește pe ea”. Ne putem întreba: de ce la Învierea Domnului se dă pâine și nu se dă altceva? De ce nu primim un preparat din carne sau ceva care să fie mai apropiat de mielul pascal? Răspunsul îl vom găsi în continuarea rugăciunii și în învățătura Bisericii. Se oferă pâine pentru că ea constituie elementul fundamental al hranei noastre. Omul trăiește, în primul rând, cu pâine, și nu neapărat cu carne. De aceea, și Sfânta Împărtășanie se face folosind pâinea și vinul, împreună cu puțină apă, transformate în chip nevăzut în Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos.

Următoarele cuvinte ale rugăciunii sunt explicative în acest sens: „Căci și noi robii Tăi pe aceasta am pus-o acum înaintea slavei Tale în această preastrălucită, preamărită și mântuitoare zi a Paștilor”. Pâinea pe care am adus-o la biserică pentru a fi sfințită este o jertfă a noastră așezată în fața Sfântului Altar, urmând ca ea să fie oferită, mai

departe, tuturor credincioșilor din biserică și să fie dusă și acasă, pentru a gusta din ea și cei care nu au putut veni la slujbă.

Mai departe, spunem pentru ce am adus-o: „spre cinstea și slava și aducerea aminte de slăvita Înviere a Aceluiași Fiu al Tău, a Domnului nostru Iisus Hristos, prin Care din veșnica robie a vrăjmașului și din legăturile nedezlegate ale iadului am aflat dezlegare, liberare și ieșire”.

Prin sfințirea pâinii, se binecuvântează nu doar „paștile” din biserică, ci, în mod tainic, toată pâinea și hrana noastră și trăim astfel cu conștiința că trebuie să ne îngrijim de acestea doar pentru continuitatea vieții, nu pentru desfătarea plăcerilor și simțurilor noastre.

De la pâinea fizică, urcăm la pâinea duhovnicească a Cuvântului lui Dumnezeu, Cel ce este „pâinea cea cerească și hrana a toată lumea”¹⁶², așa cum mărturisim în Rugăciunea de binecuvântare a darurilor de la finalul Proscomidiei. Mântuitorul Însuși spune despre Sine: „Eu sunt pâinea vieții. Părinții voștri au mâncat mană în pustie și au murit. Pâinea care se coboară din cer este aceea din care, dacă mănâncă cineva, nu moare. Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu” (*Ioan* 6, 48-51). „Paștile” și pâinea pe care le mănâcăm sunt o prefigurare a „pâinii” celei adevărate a veacului viitor.

¹⁶² *Liturghier*, p. 129.

Nu în mod întâmplător, prima ispitire a Mântuitorului Hristos în Muntele Carantaniei de către diavolul a fost prin intermediul pâinii. „Dacă ești Tu Fiul lui Dumnezeu, zi ca pietrele acestea să se facă pâini”, iar răspunsul lui Iisus Hristos este lămuritor și prevestitor: „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu” (*Matei* 4, 3-4). Din același motiv și Sfânta Împărtășanie se oferă credincioșilor tot pornind de la elementul fundamental ale hranei: pâine, vin și apă.

„Deci și pe noi, care am adus-o și o sărutăm și dintr-însa vom gusta, fă-ne a fi părtași binecuvântării Tale celei cerești, și alungă de la noi, cu puterea Ta, toată boala și neputința, dăruindu-ne tuturor sănătate”.

Observăm un alt scop al primirii „paștilor”, de a ne bucura de binecuvântarea lui Dumnezeu și de a ne învrednici de Împărăția Sa cea cerească. Mai departe, cerem îndepărtarea bolilor și dobândirea sănătății, așa cum ne rugăm în Rugăciunea a doua pentru credincioși din timpul Sfintei Liturghii: „Bunule și Iubitorule de oameni, privind spre rugăciunea noastră, să curățești sufletele și trupurile noastre de toată necurăția trupului și a duhului”¹⁶³.

Rugăciunea se încheie cu o doxologie adresată Tatălui, Părintele cel fără de început, „izvorul binecuvântării și dătorul vindecărilor”, Fiului și Duhului Sfânt.

¹⁶³ *Liturghier*, p. 158.

Rugăciunea la împărtășirea credincioșilor în Duminica Sfintelor Paști

În acest scurt capitol, ne vom opri asupra unei rugăciuni care se citește foarte rar, dar care are un conținut deosebit de bogat și o învățătură fundamentală despre Sfânta Taină a Împărtășaniei, iertarea păcatelor, viața Bisericii și Învierea Mântuitorului Iisus Hristos, deoarece „creștinismul nu este o școală filosofică speculând pe marginea conceptelor abstracte, ci înainte de toate, este o împărtășire din Dumnezeu cel Viu”¹⁶⁴.

Rugăciunea la împărtășirea credincioșilor în Duminica Sfintelor Paști este diferită în totalitate față de cele trei rugăciuni pe care le rostim în fiecare duminică și sărbătoare înainte de primirea Sfintei Euharistii, „Cred, Doamne, și mărturisesc”, „Cinei Tale celei de Taină” și „Nu spre judecată sau spre osândă”.

Textul rugăciunii este următorul:

„Stăpâne Doamne, Dumnezeu nostru, Cel ce ne-ai învrednicit pe noi a trece vremea cinstitului și

¹⁶⁴ Vladimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, trad. Pr. Vasile Răducă, Ed. Anastasia, București, s.a., p. 70.

dumnezeiescului post de patruzeci de zile, care s-a însemnat de Tine și s-a dat nouă prin Tine, Cel ce ai pus nouă pocăință pentru mântuirea sufletelor și curăția trupurilor și spre izgonirea demonilor; Care ne-ai arătat nouă spre închinare chipul cinstitei Tale cruci și ne-ai dăruit să o sărutăm cu atingerea nevrednicilor noastre buze; Cel ce ne-ai învrednicit să auzim de învierea prietenului Tău Lazăr și de intrarea Ta în Ierusalim, întâmpinat fiind de pruncii evreiești care grăiau, strigând: Osana întru cei de sus; și să vedem mântuitoarele Tale Pătămiri și să ne închinăm dumnezeieștii Tale răstigniri, suliței, trestiei, buretelui, pogorării de pe cruce și îngropării, și să ajungem la cinstita și dumnezeiasca Ta Înviere. Pentru aceea, văzând ziua Învierii Tale, cu bucurie strigăm Ție, Hristoase, Dumnezeuul nostru, și împreună cu îngerii, cu arhanghelii, cu heruvimii, cu serafimii, cu toți sfinții și cu preacurata Maica Ta, Te slăvim, laudându-Te pe Tine, Marele Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos. Și acum Te rugăm, Stăpâne, pentru robii Tăi aceștia (N), care vin sub acoperământul casei Tale celei sfințite, primește pocăința lor și-i iartă pe ei, pentru Învierea Ta, de mulțimea păcatelor celor nenumărate, știute și neștiute, de voie și fără de voie; curățește-i ca pe desfrânata ce plângea și ca pe Petru care se lepădase și plângând cu amar iarăși l-ai primit. Primește smerenia și mărturisirea robilor Tăi, precum ai primit pe vameșul care cu suspin se ruga. Pune frica Ta în inimile lor ca să se teamă de Tine și să Te iubească din toată inima lor. Dă-le lor să păzească toate poruncile Tale în toate zilele

vieții lor, umblând după voia Ta. Învrednicește-i pe ei fără osândă să vină și să se împărtășească cu preacuratul Tău Trup și cu cinstitul Tău sânge, ca primindu-le cu vrednicie să fie părtași Împărăției Tale, laudându-Te și slăvindu-Te pe Tine, împreună cu Cel fără de început al Tău Părinte și cu Preasfântul și Bunul și de viață Făcătorul Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin”.

În opinia personală, este o pierdere faptul că rugăciunea aceasta nu se citește mai des, pentru că mult folos ar aduce creștinilor cuvintele acesteia. De la început, ne adresăm lui Dumnezeu și Îi mulțumim că ne-a ajutat să trecem cu bine perioada postului. Nu ne mulțumim nouă că am reușit, că am avut forțe, că am găsit metode bune, că am fost inspirați etc. Este foarte adevărat că lucrarea este a noastră, dar ajutorul îl avem de la Cel de sus, Căruia se cuvine să-I fim totdeauna și pentru toate lucrurile recunoscători.

Mulțumirea o aducem lui Dumnezeu, de la Care am primit toate darurile, calitățile, aptitudinile, puterile, însă nu trebuie să uităm că Dumnezeu nu dorește să lucreze în locul nostru sau împotriva voinței noastre, ci noi înșine trebuie să le descoperim, să le actualizăm și să le punem la lucru cu multă credință și nădejde.

Textul continuă: „Dumnezeiescul post de patruzeci de zile, care s-a însemnat de Tine și s-a dat nouă prin Tine”. Postul a fost instituit de Mântuitorului Iisus Hristos, Care „a postit patruzeci de zile și patruzeci de nopți” (*Matei* 4, 2), după ce a fost prefigurat de mulți bărbați sfinți ai Vechiului

Testament, precum Moise, Ilie, prorocul David, prorocul Daniel, cei trei tineri din cuptorul cu foc etc. Să înțelegem că postul nu a fost ales de câțiva „luminați” din Biserică, în decursul secolelor, pentru anumite „interese”, pe care să-l impună apoi întregului popor.

În primul rând, postul este așezat chiar la crearea omului, când Dumnezeu îi spune lui Adam: „Din toți pomii din rai poți să mănânci, iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci, în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit!” (*Facerea 2*, 16-17). Postul este o restricție, o oprire, o înfrânare.

După aceea, Moise postește 40 de zile (cf. *Ieșirea 24*, 18), înainte să primească Tablele Legii, la fel și Sfântul Proroc Ilie (*3 Regi 19*, 8) și locuitorii cetății Ninive, după mustrarea Prorocului Iona (*Iona 3*, 7-10). Tot prin post, se pocăiesc înaintea lui Dumnezeu și Regele David și Prorocul Daniel. De aceea și noi, înainte de sărbătoarea Sfințelor Paști și a Crăciunului postim 40 de zile. Mântuitorul Iisus Hristos a postit 40 de zile, post negru, timp în care nu a mâncat și nu a băut nimic. Nu în mod întâmplător, la finalul acestei perioade aspre de ajunare, diavolul ispitește Persoana dumnezeiască pe muntele Carantaniei, sub cele trei forme, pâinea, minunea și puterea¹⁶⁵.

¹⁶⁵ Pentru o dezvoltare mai detaliată a subiectului, vezi cap. „Marele Inchizitor. Dumnezeu-Omul și Omul-Dumnezeu” în Nikolai BERDIAEV, *Filosofia lui Dostoievski*, trad. Radu Părpăuță, Institutul European, Iași, 1992, pp. 124-140.

„Cel ce ai pus nouă pocăință pentru mântuirea sufletelor și curăția trupurilor și spre izgonirea demonilor”. După cum observăm, sunt trei scopuri pentru care postul a fost rânduit: pocăința, care duce la mântuirea sufletelor, sănătatea trupurilor și a sufletelor și alungarea demonilor. Așa cum ne învață Sfânta Biserică, ne rugăm pentru îndepărtarea diavolilor și pentru a rezista cu stoicism ispitelor acestora, deoarece

„există însă și stăpâniri ale văzduhului și puteri ale lumii care caută ori să ne azvârle din cetățuia sufletului, ori, când pășim pe calea dreaptă, să ne împiedice, ori, când tindem spre înălțimi, să ne oprească și să ne recheme la cele pământești”¹⁶⁶.

„Care ne-ai arătat nouă spre închinare chipul cinstitei Tale cruci și ne-ai dăruit să o sărutăm cu atingerea nevrednicilor noastre buze”. Crucea Mântuitorului Hristos este semnul jertfei pentru fiecare dintre noi, pe care o facem în timpul postului și în afara lui. Nimeni nu poate posti, dacă nu se jertfește. Cei care schimbă doar alimentele sau gustul acestora (în ziua de azi, găsim ușor în supermarket, salam de post, crenvurști de post, cașcaval de post, lapte de post etc) și mănâncă la fel de bine, sau (uneori) mai bine decât în zilele de dulce (cu toate că mulți se plâng că postul este mai costisitor financiar), nu au înfăptuit niciun fel de jertfă

¹⁶⁶ SF. AMBROZIE AL MILANULUI, *Despre binefacerile morții*, p. 479.

și nici nu au progresat cu nimic pe calea desăvârșirii lor sufletești. Nu ține niciun fel de post acela care se ghiftuiește, dar cu alimente „de post” (conform rânduiei!). Moise, Sfântul Ilie, Prorocul Daniel, cei trei tineri din cuptor de foc nu au postit așa.

Mai departe spunem: „Cel ce ne-ai învrednicit să auzim de învierea prietenului Tău Lazăr și de intrarea Ta în Ierusalim, întâmpinat fiind de pruncii evreiești care grăiau, strigând: Osana întru cei de sus; și să vedem mântuitoarele Tale Pățimiri și să ne închinăm dumnezeieștii Tale răstigniri, suliței, trestiei, buretelui, pogorârii de pe cruce și îngropării, și să ajungem la cinstita și dumnezeiasca Ta Înviere”. Încă o dată, suntem îndemnați cum trebuie să ținem postul cel adevărat, având mereu ca țintă finală învierea sufletului, nu mortificându-ne trupul (cum a fost înțeleș, la un moment dat, în Apus), ci exersând sacrificiul în cele mai variate domenii ale vieții, în special, în cele care ne solicită plăcerile și poftele sau dorința continuă de amuzament fistichiu. Nu aceasta este adevărata învățătură a Bisericii. Niciun Sfânt Părinte nu are în vreo scriere a sa astfel de „îngăduințe”.

Așa cum rugăciunea ne îndeamnă, este bine ca, de fiecare dată când ne împărtășim, să ne amintim de momentele principale ale mântuirii noastre, de întruparea, răstignirea, moartea și Învierea Fiului lui Dumnezeu.

„Pentru aceea, văzând ziua Învierii Tale, cu bucurie strigăm Ție, Hristoase Dumnezeuul nostru, și împreună cu îngerii, cu arhanghelii, cu heruvimii, cu serafimii, cu toți sfinții și cu preacurata Maica Ta, Te slăvim, lăudându-Te

pe Tine, Marele Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos”. Înțelegem în ce fel se bucură Sf. Ioan Damaschinul de ridicarea Fiului Omului, încât afirmă, „văzând ziua Învierii Tale”, cu toate că nici el, nici noi nu am fost acolo; totuși fiecare creștin „vede”, prin credință puternică, Învierea Domnului.

Iar acum intervine cerința: „Te rugăm, Stăpâne, pentru robii Tăi aceștia (N), care vin sub acoperământul casei Tale celei sfințite, primește pocăința lor și-i iartă pe ei, pentru Învierea Ta, de mulțimea păcatelor celor nenumărate, știute și neștiute, de voie și fără de voie”. Suntem îndemnați ca în timpul postului să ne căim de greșelile noastre, de nepăsarea și indiferența noastră și să-L rugăm pe Dumnezeu să șteargă fărădelegile noastre cele nenumărate, cunoscute și necunoscute, făcute cu voia noastră sau fără să ne dăm seama. Observați ce efect are Sfânta Împărtășanie? Ne iartă păcatele, chiar și pe cele pe care nu am reușit să le spunem la Sfânta Spovedanie, din lipsa timpului sau din alte motive binecuvântate, nu pentru că am evitat.

Așadar, Sfânta Euharistie ne curățește sufletul și trupul, devenind „izvor al vieții noastre”, pentru că ea „schimbă și transformă întreg trupul nostru după măsura Aceluia”. De aceea, „prin cuminecare, acel Trup nemuritor transformă întreaga făptură a noastră în făptură dumnezeiască”¹⁶⁷.

În continuare, ne rugăm: „curățește-i ca pe desfrânata ce plângea și ca pe Petru care se lepădase și plângând cu

¹⁶⁷ SF. GRIGORIE DE NYSSA, *Marele Cuvânt Catehetic*, p. 338.

amar iarăși l-ai primit”. Avem două exemple fundamentale de păcătoși care și-au plâns greșelile lor și care au fost iertați de Hristos-Domnul și, mai mult decât atât, au fost așezați în demnități mai mari: Petru va primi „cheile Împărăției cerurilor” (*Matei* 16, 19), iar păcătoasa devine Sf. Maria Magdalena, căreia i S-a arătat Hristos și cu care a vorbit în dimineața Învierii.

Apoi spunem: „Primește smerenia și mărturisirea robilor Tăi, precum ai primit pe vameșul, care cu suspin se ruga”. Suntem îndemnați la o comportare modestă și plină de cuviință înaintea Sfântului Altar, a Bisericii și a celorlalți, atitudine care ne ajută să ne cunoaștem mai bine. Pilda vameșului și a fariseului este revelatoare pentru această virtute dumnezeiască.

„Pune frica Ta în inimile lor ca să se teamă de Tine și să Te iubească din toată inima lor”. Frica de Dumnezeu nu trebuie înțeleasă în sensul celorlalte frici. Ea este primul dintre cele șapte daruri ale Duhului Sfânt, care se transmit copilului la Botez, prin Taina Sfintei Mirungeri, alături de curaj, sfat, știință, cunoaștere, înțelegere și înțelepciune. „Frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii” (*Pildele lui Solomon* 1, 7). Clement Alexandrinul conchide că „frica de Dumnezeu, în chip absolut, este roiul virtuților credinței celei adevărate”¹⁶⁸. Tot el afirmă că „Scriptura vorbește

¹⁶⁸ CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, trad. Pr. Dumitru Fecioru, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 5, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 114.

de punerea în practică a înțelepciunii, care este frică de Dumnezeu și călăuzitoare spre înțelepciune”¹⁶⁹.

În ziua de astăzi, mai trist este că „o singură frică pare să fi dispărut cu totul din lumea noastră: frica de Dumnezeu, în care trăiau, nu demult, înaintașii noștri. Iar când frica de Dumnezeu dispare, toate celelalte frici, mici și mari, invadează scena în devălmășie”¹⁷⁰.

Rugăciunea continuă: „Dă-le lor să păzească toate poruncile Tale în toate zilele vieții lor, umblând după voia Ta”. Este unul dintre aspectele cele mai importante ale vieții creștine, ascultarea și urmarea poruncilor lui Dumnezeu și căutarea în permanență a voci Celui de sus, prin „tăierea vocii” noastre, ca „astfel cei ce prin cugetul lor lipsit de cârmaci rătăcesc pe marea vieții, după pilda Sarrei și a lui Avraam, să se îndrepte iarăși către limanul vocii lui Dumnezeu”¹⁷¹, pentru că „firea omenească e fără putere în mișcarea spre bine, odată ce a fost slăbită prin răutate”¹⁷².

În final, ne rugăm: „Învrednicește-i pe ei fără osândă să vină și să se împărtășească cu preacuratul Tău Trup și cu cinstitul Tău sânge, ca primindu-le cu vrednicie să fie părtași Împărăției Tale, laudându-Te și slăvindu-Te pe

¹⁶⁹ CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromatele*, p. 131.

¹⁷⁰ Andrei PLEȘU, *Despre frumusețea uitată a vieții*, Ed. Humanitas, București, 2011, p. 158.

¹⁷¹ SF. GRIGORIE DE NYSSA, *Viața lui Moise*, trad. Pr. Ioan Buga, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 29, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 24.

¹⁷² SF. GRIGORIE DE NYSSA, *Despre Rugăciunea Domnească*, p. 433.

Tine, împreună cu Cel fără de început al Tău Părinte și cu Preasfântul și Bunul și de viață Făcătorul Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor”.

Iată un alt scop pentru care primim Sfânta și Dumnezeiască Împărtășanie: de a fi părtași, de a ne afla în comuniune, de a fi împreună-locuitori în Împărăția lui Dumnezeu, despre care Mântuitorul Hristos spune că a venit aproape de noi, „pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor” (*Matei* 4, 17), și care nu începe undeva în viitor, ci acum, în prezent, „astăzi, Fiul lui Dumnezeu, părtaș mă primește”. Căci așa ne-a încredințat Domnul: „Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață” (*Ioan* 5, 24).

Rugăciunea la binecuvântarea cărnurilor. Spiritualitatea binecuvântării hranei pascale

Rugăciunea de binecuvântare a cărnurilor se citește în noaptea Sfințelor Paști, a doua și a treia zi de Înviere, iar în unele locuri, atunci când este cazul, și în celelalte zile din Săptămâna Luminată. Rugăciunea este una specială, deoarece nu se mai citește în nicio altă zi a anului, nici măcar duminica, în afara acestei perioade pascale. Textul ei este următorul:

„Caută, Doamne Iisuse Hristoase, spre mâncărurile acestea de carne și le sfințește pe ele, precum ai sfințit berbecul pe care Ți l-a adus credinciosul Avraam, mielul pe care Ți l-a adus jertfă Abel și vițelul cel gras care ai poruncit să fie junghiat pentru fiul cel rătăcit și apoi întors către Tine. Și precum acela s-a învrednicit a se îndulci de harul Tău, așa și pe noi ne învrednicește să luăm cele sfințite și binecuvântate de Tine, spre hrana noastră a tuturor. Că Tu ești hrana cea adevărată și dătătorul bunătăților și Ție slavă înălțăm, împreună și Părintelui Tău celui fără de început și Preasfântului, Bunului și de viață Făcătorului Tău Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin”.

Pentru a înțelege foarte bine această rugăciune, trebuie să începem cu un frumos cuvânt al Sf. Ioan Gură de Aur dintr-o omilie a sa din noaptea Învierii:

„Am lepădat povara postului, dar să nu lepădăm rodul postului, căci poți lepăda povara postului și să culegi rodul postului. A trecut osteneala luptelor, dar să nu treacă râvna faptelor bune. S-a dus postul, dar să rămână evlavia. Dar, mai bine spus, nici postul nu s-a dus. Nu vă speriați. N-am spus asta ca să vă predic un alt post de patruzeci de zile, ci ca să vă vestesc să rămâneți în aceeași virtute. A trecut postul cel trupesc, dar n-a trecut postul cel duhovnicesc. Acesta este mai bun decât acela, iar acela pentru acesta s-a făcut. După cum, când posteați vă spuneam că puteți posti, dar să nu postiți, tot așa și acum vă spun că puteți să nu postiți și totuși să postiți. Poate că vi se par o enigmă cuvintele mele, dar vă voi da dezlegarea enigmei. Cum puteți să nu postiți, cu toate că postiți? Când vă abțineți de la mâncăruri, dar nu vă abțineți de la păcate. Și cum puteți să postiți, cu toate că nu postiți? Când vă înfruptați cu mâncăruri, dar nu gustați din păcat. Acest post este mai bun decât acela. Dar nu numai mai bun, ci și mai ușor”¹⁷³.

Nu uitați că ne aflăm în noaptea Învierii, când lungul post de patruzeci de zile și aspra asceză a Săptămânii Patimilor se terminaseră. Când toată lumea se pregătea să

¹⁷³ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 136.

se înfrupte din îmbelșugata masă a Paștilor, Sfântul Părinte trage un semnal de alarmă și spune că postul, de fapt, ar trebui să fie o „stare de normalitate” a creștinului chiar și atunci când nu postește. Dacă postul se încheie, trebuie înțeleasă învățătura postului și păstrat folosul acestuia.

Observăm că rugăciunea de binecuvântare a cărnurilor este adresată Mântuitorului Hristos. Așa cum am mai spus-o, de fiecare dată, rugăciunile adresate lui Dumnezeu sunt îndreptate către o Persoană a Preasfintei Treimi: fie lui Dumnezeu Tatăl („Tatăl nostru”), fie Fiului lui Dumnezeu („Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul”), fie Duhului Sfânt („Împărate Ceresc”). Cele mai multe rugăciuni sunt adresate Mântuitorului Hristos, Cel Care este și Fiul lui Dumnezeu, dar și Fiul Omului, prin Întruparea Sa.

De ce această rugăciune este adresată lui Iisus Hristos? Pentru că ea face referire la mielul adus jertfă de Abel, care a fost o prefigurare a mielului pascal iudaic și a jertfei Fiului Omului, „Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii” (*Ioan* 1, 29). Înainte de momentul împărtășirii preoților, în Sfântul Altar, când se frâng cele patru părți ale Sfântului Agneț (Iisus, Hristos, NI, KA), se spune: „Se sfărâmă (frânge) și Se împarte Mielul lui Dumnezeu, Cel ce se sfărâmă (frânge) și nu se desparte, Cel ce se mănâncă pururea și niciodată nu Se sfărșește, ci pe cei ce se împărtășesc îi sfințește”¹⁷⁴.

¹⁷⁴ *Liturghier*, p. 186.

Rugăciunea începe cu cuvintele: „Caută, Doamne Iisuse Hristoase, spre mâncărurile acestea de carne și le sfințește pe ele”. De ce ne rugăm să fie sfințită carnea? Știm că aceasta nu este nici pâine pentru anafură, nici apă, care să fie transformată în aghiasmă, nu este nici icoană, nici cruce, nici clopot, nici vreun alt obiect de cult care ar trebui să fie sfințit. În niciun alt timp al anului, carnea nu se mai sfințește, în mod special. De ce ne rugăm *acum* ca ea să fie sfințită? Răspunsul îl găsim tot în viața și trăirea Bisericii. Există o învățătură creștină care spune că orice aliment care este sfințit nu va mai fi consumat în exces. Orice aliment binecuvântat de către Biserică nu mai este mâncat fără măsură. Dacă sfințim carnea de pe masa din biserică, toate mâncărurile de carne și toate celelalte mâncăruri din casele noastre vor fi și ele binecuvântate, iar în sufletul nostru, se induce tainic cumpătarea. În felul acesta, nu vom mai mânca în exces (lucru oarecum „de înțeles”, după o perioadă de 40 de zile de post, în care doar de două ori s-a mâncat pește, și după Săptămâna Sfințelor Pătimiri, una de asceză severă).

Mergând mai departe, rugăciunea ne aduce aminte de trei momente importante din Vechiul și din Noul Testament: „și le sfințește pe ele, precum ai sfințit berbecul pe care Ți l-a adus credinciosul Avraam, mielul pe care Ți l-a adus jertfă Abel și vițelul cel gras care ai poruncit să fie junghiat pentru fiul cel rătăcit și apoi întors către Tine”. Jertfa lui Avraam este istorisită în cartea *Facerea* capitolul 22, a lui Abel în capitolul 4, iar pilda fiului risipitor, în *Evangelhia după Luca*, capitolul 15. De ce ne amintește

rugăciunea aceste trei momente biblice? Primele două reprezintă o jertfă adusă înaintea lui Dumnezeu: Avraam a adus jertfă berbecul, iar Abel a adus jertfă un ied, în timp ce Cain a adus ca ofrandă roadele pământului, însă Dumnezeu a căutat mai mult spre jertfa lui Abel, lucru care l-a determinat pe Cain să-l omoare pe Abel. Vițelul junghiat în pilda fiului risipitor, la porunca tatălui iertător, nu mai este jertfă, ci este un semn de mulțumire pentru că fiul său cel pierdut s-a întors acasă. Așadar, primele două sunt jertfe, iar cea de-a treia este mulțumire. În acest fel, suntem îndemnați moral, prin rugăciune, ca atunci când mâncăm, să ne gândim că orice masă s-a realizat cu o „jertfă” și să mulțumim Creatorului, în același timp, pentru roadele și bunătățile pe care ni le-a dat.

Rugăciunea continuă: „Și precum acela s-a învrednicit a se îndulci de harul Tău, așa și pe noi ne învrednicește să luăm cele sfințite și binecuvântate de Tine, spre hrana noastră a tuturor”. Referirea este făcută la fiul cel pierdut, care s-a întors către părintele său și, astfel, s-a făcut vrednic de iertarea și binecuvântarea sa. La fel, și noi suntem îndemnați să mâncăm din darurile sfințite și binecuvântate „spre hrana noastră”, adică atât cât ne trebuie ca să trăim, și nu mai mult. Aici, îmi aduc aminte de un cuvânt al lui Socrate, care spunea că noi mâncăm pentru a trăi, nu trăim pentru a mânca.

Interesant este faptul că ecfonisul acestei rugăciuni este unul special, în care Îl numim pe Dumnezeu „hrana cea adevărată și dătătorul bunătăților”. Să nu uităm niciodată

că adevărata hrană este Cuvântul lui Dumnezeu, „Cel ce răsare iarbă dobitoacelor și verdeață spre slujba oamenilor; ca să scoată pâine din pământ” (*Psalmul* 103, 15-16). Atunci când mâncăm, să ne hrănim și duhovnicește din bogăția Sfintei Scripturi, din cuvintele Sfinților Părinți, din „bunățile” filocalice sau din alte cuvinte de valoare ale spiritualității creștine sau ale culturii noastre.

Când ne hrănim, ne învață Biserica, nu este bine să ne gândim doar la ceea ce mâncăm, ci mintea noastră să „meargă” către alte orizonturi și să se „hrănească” și ea. La unele mănăstiri, atunci când se servește masa, un călugăr citește din Sfânta Scriptură sau din cărțile Sfinților Părinți, hrănind în felul acesta și mințile și sufletele călugărilor sau ale maicilor.

Această rugăciune se citește la Învierea Domnului. Dar noi nu ne amintim și nu trăim Învierea lui Hristos doar la Paști, o singură dată pe an, așa cum nu mâncăm o singură dată pe an. Biserica ne învață că fiecare duminică este „trăirea” și „săvârșirea” Învierii Domnului. În același fel, suntem îndemnați să ne aducem aminte de această rugăciune de binecuvântare și să mâncăm cu moderație în tot timpul anului, când este post și când nu este post. Chiar dacă nu o mai citim, cuvintele ei trebuie să rămână în inimile noastre, ca și cumpătarea în timpul mesei. Un substitut al acestei rugăciuni sunt rugăciunile de dinainte și de după masă, rânduite de Biserică.

De ce insist asupra acestor lucruri? Pentru că există o tendință generală de mânca mai mult la marile sărbători

(Paști, Crăciun etc), ținând cont și de faptul că acestea urmează după o perioadă mai lungă de post. Nu trebuie uitat nici faptul că poporul român vine după o perioadă de „înfometare organizată” din timpul comunismului, care poate aduce după sine o tendință de „recuperare” în privința alimentației.

Prin voia lui Dumnezeu, am avut șansa să pot compara stilul de viață alimentar și în mijlocul altor popoare ale Europei și ale lumii, precum cel elvețian, german, austriac, ceh, american etc. În perioada studiilor de doctorat din Elveția, am locuit timp de doi ani împreună cu familia pastorului Bernhard Rothen¹⁷⁵ și cu mai mulți studenți elvețieni protestanți într-o „casă de studiu” (Studienhaus) din Basel, pe malul Rinului, unde am fost plăcut impresionat să observ, în mod constant, ponderația și cumpătarea permanentă a acestora. Nu trebuie uitat faptul că Biserica Evanghelică și celelalte Biserici Protestante nu mai au practica postului. M-a surprins faptul că studenții înșiși își impuneau zile sau perioade de post. Spre exemplu, David¹⁷⁶ nu mânca lactate marțea și joia, Elisabeth renunța la carne în fiecare a doua săptămână a lunii, iar Michael nu mânca

¹⁷⁵ Pastorul Dr. Bernhard Rothen, evanghelic-reformat, este autorul multor cărți de teologie și a fost conducătorul Catedralei (Münster) din Basel și al unui mic cămin de studenți teologi (Studienhaus), în perioada 1992-2010.

¹⁷⁶ David Scherler este astăzi pastor evanghelic în Uerkheim, cantonul Aargau, în Elveția, și s-a căsătorit cu Elisabeth Huber, o studentă din Studienhaus, iar împreună au patru copii.

ciocolată lunea. La mesele principale ale zilei (prânz și cină), de regulă, elvețienii mănâncă foarte puțin, un singur fel de mâncare însoțit în permanență de salată sau legume crude, în comparație cu alte popoare (cunoaștem foarte bine), unde putem găsi adevărate „maratoane culinare” cu antreuri și multe feluri de mâncare.

Aceeași moderație la masă am remarcat-o și cu prilejul congreselor și conferințelor interreligioase internaționale din mai multe țări ale Europei și din America, în rândul catolicilor, protestanților și al celor de altă religie. Dacă priviți cu atenție, toate religiile lumii propovăduiesc cumpătarea în privința hranei omului.

Domnul Prof. Dr. Pavel Chirilă spunea despre carne că „este un aliment permis dacă îndeplinește două condiții: cantitate moderată și calitate superioară”¹⁷⁷. Din păcate, consumul de carne, în ziua de astăzi, se face în mod abuziv și necontrolat, ceea ce este total contraindicat, generând efecte patogene pentru bolile cardio-vasculare, cancerigene, digestive etc.

Urmând îndemnurilor morale și duhovnicești ale rugăciunii, să ne străduim ca totdeauna să fim ponderați și să nu ne hrănim doar cu mâncare, ci și cu tot Cuvântul lui Dumnezeu, Cel care este „hrana cea adevărată și Dătătorul bunătăților”.

¹⁷⁷ Pavel CHIRILĂ, *Prevenirea bolilor prin stilul de viață. Boli evitabile*, Ed. Christiana, București, 2012, p. 11.

Rugăciunea la binecuvântarea brânzei și ouălor.

Rugăciunea aceasta este mai scurtă decât cea anterioară și are următorul conținut:

„Stăpâne Doamne, Dumnezeuul nostru, Ziditorule și Făcătorule a toate, binecuvântează brânza și ouăle acestea, și pe noi ne păzește întru bunătatea Ta, ca gustând din ele să ne umplem de darurile Tale cele date nouă cu prisosință și de bunătatea Ta cea negrăită. Că a Ta este stăpânirea și a Ta este împărăția și slava, a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin”.

De la bun început, recunoaștem că aceste alimente au fost realizate, în cea mai mare parte, nu prin truda noastră, ci prin grija lui Dumnezeu, Care este Ziditorul și Făcătorul a toate. Mai departe, ne rugăm lui Dumnezeu să binecuvânteze brânza și ouăle și, după aceea, rostim „și pe noi ne păzește întru bunătatea Ta”. După binecuvântarea cerească, următoarea ca importanță este bunătatea, nu neapărat hrana noastră. De aceea, striga Psalmistul David „gustați și vedeți că bun este Domnul” (*Psalmul* 33, 8), iar Sf. Apostol

Petru concluziona: „să doriți laptele cel duhovnicesc și neprefăcut, ca prin el să creșteți spre mântuire, de vreme ce ați gustat și ați văzut că bun este Domnul” (1 Petru 2, 2-3).

Rugăciunea continuă cu un îndemn moral care cuprinde în sine și hrana: „ca gustând din ele să ne umplem de darurile Tale cele date nouă cu prisosință și de bunătatea Ta cea negrăită”. Mesajul Bisericii este clar: atât timp cât ne străduim să rămânem în bunătatea dumnezeiască, putem să mâncăm din roadele pământului. Dacă nu mai suntem buni, nici nu mai suntem vrednici să „gustăm” din darurile Sale.

De ce spune rugăciunea „gustând dintr-însele” și nu spune „mâncând”? Pentru că este o diferență clară între a mânca și a gusta. A „gusta” înseamnă a lua puțin dintr-un aliment pentru a-ți potoli, pentru moment, foamea sau setea, iar, ca sens figurativ, se referă la a mânca ponderat, cu măsură, în mod frugal sau fără exces. Cumpătarea, una dintre cele patru virtuți cardinale, „prin care creștinul poate dobândi deplină stăpânire asupra lui însuși”¹⁷⁸, ne este de mare folos în lupta împotriva patimilor și în dobândirea și lucrarea virtuților. „Să păzim măsura și trebuința – ne îndeamnă Sf. Ioan Gură de Aur – ca să dăm și sufletului și trupului ce se cuvine, ca să nu pierdem dintr-o dată tot ceea ce-am adunat prin post”¹⁷⁹.

Este bine să avem în minte totdeauna aceste îndemnuri morale ale Bisericii și „să punem capăt mâncărurilor

¹⁷⁸ † NICOLAE MLADIN et. al., *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. 1, p. 367.

¹⁷⁹ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărățești*, p. 154.

trebuincioase trupului atunci când pofta încă nu s-a stins [...] ca nu cumva trupul, istovit din vina noastră, să nu mai poată răspunde trebuincioaselor sarcini spirituale. Prin urmare, desăvârșirea înfrânării nu trebuie căutată doar în chibzuirea timpului mesei și în felul mâncărilor, ci, mai presus de toate, în mărturisirea conștiinței. Negreșit, fiecare trebuie să-și impună numai atâta cumpătare, câtă îi cere lupta contra împotrivirii trupului”¹⁸⁰, afirma în secolul al V-lea Sf. Ioan Casian.

Remarcăm accentul pe care îl pune rugăciunea pe bunătate, spunând întâi „pe noi ne păzește întru bunătatea Ta”, iar mai târziu, „să ne umplem... de bunătatea Ta cea negrăită”. Noi ne străduim să fim buni, însă bunătatea vine tot de la Dumnezeu, Cel care inițial ne-a creat buni, iar noi ne-am înrăit, prin păcat și prin necunoaștere.

Socrate spunea că piața este plină de lucruri care nu-mi sunt de folos. Personal, aș așeza această sintagmă deasupra tuturor intrărilor din toate piețele și magazinele (supermarketurile și hipermarketurile) din București și din țară, ca oamenii să-și aducă aminte că au venit acolo ca să cumpere ceea ce le trebuie, nu să fie ademeniți de diversitatea produselor și de inovația ambalajelor.

Prin această rugăciune, se sfințesc și ouăle roșii, pregătite cu trudă de maicile și soțiile noastre și aduse la sfânta biserică. În tradiția noastră populară, s-a păstrat o datină veche de a înroși ouă la Paști, în amintirea sângelui Mântuitorului, care a curs pentru noi pe cruce. Oul este simbolul învierii,

¹⁸⁰ SF. IOAN CASIAN, *Despre așezămintele mănăstirești*, p. 168.

iar prin ciocnirea și spargerea ouălor roșii ne amintim de Jertfa (moartea) lui Hristos și de Învieria Sa. De aceea, se spune „Hristos a înviat!” și „Adevărat a înviat”. Un obicei creștin în satele românești, în Duminica Sfințelor Paști, era ca țăranii să-și spele fața cu apă curată în care era pus un ou roșu, ca simbol al jertfei și al frumuseții.

Alături de această datină, un gen de artă populară al poporului român este încondeierea ouălor de Paști, în culori calde și armonioase, cu o bogăție de motive creștine, populare și artistice, precum și cu elemente din viața de toate zilele. Pe acestea întâlnim crucea, soarele (care Îl reprezintă pe Domnul Hristos), luna, ca simbol al Maicii Domnului sau al Bisericii, stelele, reprezentând sfinții sau creștinii care strălucesc pe cer. Ouăle închistrite sau încrestate mai conțin și alte obiecte precum sapa, cârligul, furca (elemente reprezentative ale muncii omului), frunze și flori, ca simbol al învierii, mielul, peștele (însemnul creștinismului), porumbelul (semnul Duhului Sfânt) și așa mai departe.

Observăm, așadar, importanța morală și duhovnicească pentru viața omului a acestei scurte rugăciuni, care induce o stare de cumpătare și ponderație în privința alimentației și așază persoana umană în bunătatea lui Dumnezeu. Accentul trebuie pus pe hrana duhovnicească, nu pe hrana materială și exterioară. Arthur Schopenhauer spunea în acest sens: „Cu cât cineva are mai mult în sine, cu atât îi trebuie mai puțin din afară”¹⁸¹.

¹⁸¹ Arthur SCHOPENHAUER, *Aforisme asupra înțelepciunii în viață*, trad. Titu Maiorescu, Ed. Gramar, București, 2010.

CONCLUZII

Am ajuns la finalul acestei lucrări care a cercetat semnificația spirituală a Învierii Mântuitorului Hristos și a Slujbei Sfințelor Paști, precum și a învierii noastre personale.

În mod evident, ar trebui să ne punem întrebarea: am obținut, oare, rezultatul pe care ni-l propuneam în introducere, ca prin lucrările acestui „mic laborator al învierii” să obținem „elemente noi”, roadele Duhului, „dragostea, bucuria, pacea, îndelungă-răbdarea, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția” (*Galateni 5, 22-23*)? Răspunsul la această întrebare ar trebui să-l dați dumneavoastră, cei care citiți aceste rânduri.

Dacă această carte ne-a făcut să reflectăm mai serios la viața noastră morală și duhovnicească, să devenim mai iubitori, mai bucuroși, mai împăciuitori, mai răbdători, mai buni, mai credincioși, mai blânzi, mai înfrânați și mai curați, atunci ea și-a atins, cel puțin în parte, scopurile propuse. Dacă nimic din toate acestea nu s-a întâmplat, nu ar trebui să descurajăm, ci să avem în continuare credință și nădejde că timpul ar putea rezolva și *altfel* lucrurile, prin îngăduința și ajutorul lui Dumnezeu, „lucrând” așezat și în taină la

descoperirea sensurilor vieții și ale existenței și-n sufletele îndoielnice și închise.

Prin importanța și unicitatea sa, Învieria lui Hristos depășește aceste deziderate expuse mai sus și tinde spre țeluri mult mai înalte, precum înviera noastră, asemănarea cu Dumnezeu și comuniunea noastră în iubire cu Persoanele Preasfintei Treimi. Acestea nu se realizează prin simpla participare pasivă la Slujba Învierii din noaptea Sfințelor Paști, ci se obțin cu mult efort și stăruință, urcând „din treaptă în treaptă” spre lumina și bucuria veșnică. Esențial este că înviera nu se realizează *doar* la finalul acestui parcurs, la sfârșitul vieții, ca un „mare și ultim premiu” pentru toate eforturile depuse, ci ea poate și trebuie să devină o „stare prezentă”, un „prezent continuu” despre care am vorbit în lucrare, care să ne însoțească și să ne dea putere, în permanență, de înaintare și de progres neîncetat către desăvârșirea noastră. Să nu uităm niciodată cuvintele Mântuitorului Hristos: „Cel ce ascultă cuvântul Meu și crede în Cel ce M-a trimis *are* viață veșnică și la judecată *nu va veni*, ci s-a mutat din moarte la viață (Ioan 5, 24).

Semnificațiile morale și duhovnicești ale Învierii Domnului sunt fundamentale și determinante pentru viața noastră și pentru întreaga umanitate, chiar pentru istoria întreagă, așa cum afirma Părintele Dumitru Stăniloae:

„învieria este singurul eveniment care dovedește [...] că istoria în generalitatea ei este destinată să fie ridicată într-un plan superior ei, în planul vieții incorruptibile și

fără de moarte, în planul pnevmatizat, unde domnesc nu procesele uniforme ale naturii, ci libertatea spiritului uman, prin care Duhul Sfânt pnevmatizează și face transparent și trupul”¹⁸².

Doar Învierea lui Hristos ne dă tăria de a ne lupta permanent cu păcatele și cu patimile noastre și de a lucra și dezvolta neîncetat virtuțile în sufletul nostru.

„Numai perspectiva învierii ne dă puterea să ducem adevărata luptă cerută de ea: lupta împotriva pasiunilor, lupta pentru sensibilizare, pentru transparență, pentru comuniune, pentru asemănarea cu Hristos, puterea Celui care a înviat susținându-ne pe această cale”¹⁸³.

Acum, la final, se mai ridică o ultimă întrebare: cine ne-a îndemnat să pornim la un astfel de drum, să depunem această osteneală, să îndurăm atâtea suferințe și lipsuri, „să ne grăbim spre lumină cu picioare vesele” și să ajungem la bun sfârșit cu ajutorul lui Dumnezeu? Răspunsul este clar și fără echivoc: Sf. Ioan Gură de Aur. De ce? Pentru că acesta remarcă în *Cuvântul despre învierea morților*:

¹⁸² Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 109.

¹⁸³ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, p. 121.

„Să nu ne îndoim de cele viitoare când avem astfel de garanții. Să adunăm de pretutindeni dovezi despre înviere și să ducem o viață vrednică de aceste învățături, ca să dobândim și bunătățile cele nemișurate, care depășesc orice cuvânt și minte omenească, pe care facă Dumnezeu ca noi toți să le dobândim, cu harul și cu iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos”¹⁸⁴.

¹⁸⁴ SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Predici la Sărbători Împărătești*, p. 135.

ADDENDA

Data Sfintelor Paști în Răsărit și Apus. De ce sărbătorim Învierea Domnului la date diferite?

În unii ani anteriori, Învierea Mântuitorului Iisus Hristos a fost sărbătorită la aceeași dată în Biserica Ortodoxă, în Biserica Romano-Catolică și în Bisericile Protestante. Așa a fost cazul în anul 2017, pe 16 aprilie, în 2014, pe 20 aprilie, în 2011, pe 24 aprilie, în 2010, pe 4 aprilie etc. Puțini însă cunosc faptul că următorul an în care vom sărbători împreună Sfintele Paști va fi abia în 2025, pe 20 aprilie.

În cei mai mulți ani, diferența dintre data Sfintelor Paști în Răsărit și în Apus este de o săptămână, însă aceasta poate fi și în aceeași zi, așa cum am văzut mai sus, sau chiar la o distanță de 5 săptămâni. De ce avem această diferență? De ce în unii ani sărbătorim Învierea Domnului împreună, iar în alții nu?

La această întrebare nu se poate răspunde într-o singură frază. Cei care nu cunosc acest subiect și, din păcate, sunt mulți în această categorie, pot fi ușor ademeniți de speculații și afirmații alarmante sau false în mass-media (în presă, la

televiziuni, pe Internet, pe Facebook), așa cum s-a întâmplat și în 2014, de genul, „Mare surpriză pentru ortodocși: vor sărbători Paștile anul acesta împreună cu catolicii” etc. Toate acestea sunt simple afirmații gratuite, prin care cei care le fac dau dovadă că nu cunosc bine învățătura și, mai exact, practica liturgică a Bisericii și, cu atât mai mult, nu au cunoștințe de *astronomie*, adică știința care studiază mișcarea astrelor pe cer și legile universului. A nu se confunda cu *astrologia*, care este total altceva, și anume, un ansamblu de credințe și presupuneri, care pornește de la ideea greșită că mișcarea și poziția relativă a astrelor pe cer pot influența viața și activitatea oamenilor, precum și alte evenimente pe pământ. Cea mai mare parte a institutelor de cercetare universitare și academice din lume consideră astrologia ca o pseudoștiință sau superstiție.

Trebuie spus, de la bun început, că nu este nicio surpriză faptul că în unii ani Sfintele Paști se sărbătoresc împreună, ci este un fel de ritmicitate a mișcării astrelor, calculată de astronomi și oameni de știință cu mult timp înainte. Se poate cunoaște exact data Sfintelor Paști cu foarte mulți ani în avans, pentru că ea se poate preconiza ușor în funcție de mișcarea previzibilă și exactă a astrelor pe cer. Spre exemplu, cartea de cult *Sfânta Evanghelie* are la final o Pascalie, în care sunt trecute datele exacte ale Sfintelor Paști până în anul 2118¹⁸⁵.

¹⁸⁵ *Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2013, p. 404.

Problema calendarului

Pentru a înțelege foarte bine această temă, trebuie, mai întâi, să cunoaștem exact problema calendarului. A doua întrebare firească ar trebui să fie: de ce astăzi se folosesc două calendare, în Apus și în Răsărit? Pe scurt, aceasta este *cauza pentru care Sfintele Paști se sărbătoresc în mod diferit*, și anume existența a două calendare, unul în Apus (în Biserica Romano-Catolică, Bisericile Protestante și majoritatea Bisericilor Ortodoxe) și în tot sistemul calendaristic oficial internațional, iar altul în Răsărit, mai exact, în practica liturgică a trei Biserici Ortodoxe Autocefale, respectiv Patriarhia Ierusalimului, Biserica Rusiei, Biserica Serbiei și Sfântul Munte Athos. În ceea ce privește data Sfintelor Paști, toate celelalte Biserici Ortodoxe o sărbătoresc după calendarul vechi cu ceilalți frați ortodocși, pentru a nu se produce o despărțire în sânul Bisericii Ortodoxe privind data celei mai importante sărbători a anului. Ar fi total nepotrivit ca ortodocșii români, greci, polonezi să sărbătorească Învierea Domnului la aceeași dată cu catolicii și protestanții, iar ortodocșii ruși, sârbi și cei din Ierusalim la o dată ulterioară.

Problema calendarului este una care nu ține neapărat de doctrina și învățătura Bisericii, ci, mai mult, de știința de măsurare și divizare a timpului, urmând fenomene astronomice ciclice, spre exemplu, fazele lunii sau mișcarea pământului în jurul soarelui.

Cuvântul *calendar* este unul foarte vechi, de origine latină, provenind de la termenul *calendae* (inițial de la *calare* = a striga), folosit pentru fiecare primă zi a lunii în calendarul

roman, atunci când cetățenii romani erau chemați în forum, pentru a li se da veștile importante ale cetății, după unele surse, sau de la chemarea lunii noi, când aceasta era văzută pentru prima dată pe cer, după altele¹⁸⁶.

Pentru a înțelege de ce sunt două calendare, trebuie să avem câteva noțiuni fundamentale despre structura calendarului și subdiviziunile lui. Cum este organizat calendarul și care sunt subdiviziunile acestuia? De ce anul are 365 zile, luna are 30 sau 31 zile, iar săptămâna 7 zile?

Calendarul este structurat după mișcarea aparentă a soarelui pe cer și după mișcarea lunii în jurul pământului. Subdiviziunile acestuia sunt: anul, luna, săptămâna și ziua.

Anul calendaristic urmează anul solar sau *astronomic*, care este mișcarea completă de revoluție a pământului în jurul soarelui, în 365 zile și aproximativ 6 ore, mai exact, 5 ore, 48 minute și 45 secunde¹⁸⁷. Aici este *cuiul problemei: diferența de 11 minute și 15 secunde*. Ea pare ne semnificativă, dar, vom vedea, aceasta a divizat Occidentul de Răsărit și Bisericile între ele.

Luna calendaristică este determinată de *luna solară* sau *sinodică*, care este intervalul dintre două faze identice consecutive ale lunii (spre exemplu, dintre lună plină și următoarea lună plină), adică 29 ½ zile, mai exact, 29 zile, 12 ore și 44 minute¹⁸⁸.

¹⁸⁶ Pr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica Generală*, p. 148.

¹⁸⁷ Pr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica Generală*, p. 149.

¹⁸⁸ Alexander PHILIP, *The Calendar: Its History, Structure and Improvement*, Cambridge University Press, 1921, p. 5.

De ce săptămâna are doar 7 zile, și nu 10 zile? Ce este de fapt o săptămână, vorbind din punct de vedere științific, astronomic? Ea este intervalul dintre două faze consecutive ale lunii, adică dintre lună nouă și primul pătrar, dintre primul pătrar și lună plină etc.

La început, erau 2 tipuri de calendare: *lunar*, bazat pe mișcarea lunii, la greci, romani și arabi, și *solar*, bazat pe mișcarea aparentă a soarelui, la egipteni, în epoca târzie. Aceștia au fost vârful de lance în organizarea calendarului și în multe descoperiri astronomice.

Alcătuirea calendarului actual

Cine și când a alcătuit acest calendar? Calendarul folosit și în ziua de astăzi a fost alcătuit de *Sosigene*, un fiziician și astronom egiptean din Alexandria, în anul 46 î.Hr., în timpul împăratului roman Iulius Caesar (49-44 î.Hr.), motiv pentru care a fost numit *iulian*. Sosigene a observat că anul astronomic are 365 zile și aproximativ 6 ore. El a stabilit ca anul calendaristic sau civil să aibă 365 zile, iar o dată la 4 ani să se mai adauge o zi, adică 24 ore, formând anul *bisect* (*bis sextum* = de două ori 6), pentru a se rezolva problema celor 6 ore în plus¹⁸⁹.

Din păcate, Sosigene nu a sesizat această mică diferență de 11 minute și 15 secunde, dintre anul astronomic și anul

¹⁸⁹ George Nichols PACKER, *Our Calendar. The Julian Calendar and its Errors*, Fred Miller Blank Book Co., Williamsport, PA, USA, 1893, p. 18.

calendaristic. Într-o viață de om, aceasta este insesizabilă, dar la 128 de ani, ea reprezintă 1 zi, iar la 384 ani, 3 zile. Ce se întâmplă, practic? O dată la 128 ani, anul calendaristic rămâne în urmă față de anul astronomic sau solar cu o zi, adică „pierde” o zi. De ce? Pentru că $11 \text{ min } \text{ și } 15 \text{ sec} \times 128 \text{ (ani)} = 1440 \text{ minute} = 24 \text{ ore} \text{ (} 60 \times 24 \text{)}$.

Totodată, astronomul egiptean a păstrat împărțirea anului în 12 luni, conform vechilor calendare egiptene și a decis ca lunile să aibă 30 sau 31 zile, fără a avea legătură directă cu fazele lunii, iar februarie (pe atunci, ultima lună a anului) să aibă doar 28 zile și, în anii bisecți, 29 zile. Tot el a observat că echinocțiul de primăvară (în lb. lat. *Aequus* = egal, *noctis* = noapte) era la 24 martie¹⁹⁰.

În perioada respectivă, în Imperiul Roman, anul începea la 1 martie¹⁹¹, și nu la 1 ianuarie, așa cum începe în ziua de astăzi. Dovadă o reprezintă și numele ultimelor patru luni ale calendarului actual, septembrie (*septem*=șapte), octombrie (*octo*=opt), noiembrie (*novem*=nouă) și decembrie (*decem*=zece). O altă dovadă este faptul că, cea mai scurtă lună a anului, februarie, a fost plasată de Sosigene, așa cum era firesc, la sfârșitul acestuia. Mai trebuie adăugat faptul că, în limba română, numele tuturor lunilor anului și ale zilelor săptămânii sunt de proveniență latină.

¹⁹⁰ Pr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica Generală*, pp. 150-151.

¹⁹¹ Peter ARCHER, *The Christian Calendar and the Gregorian Reform*, Fordham University Press, New York, 1941, p. 43.

Prima îndreptare a calendarului

Prima corectare a calendarului se va face la Sinodul I Ecumenic de la Niceea, în 325, când Sfinții Părinți au discutat, pe lângă subiectele doctrinare și canonice, și problema *datei Sfintelor Paști*, pe care au stabilit-o să fie în prima duminică, după luna plină, după echinocțiul de primăvară. Totodată, aceștia au observat că echinocțiul nu mai era la 24 martie, cum fusese stabilit de Sosigene, ci la 21 martie. De ce? Pentru că trecuseră aprox. 384 de ani (exact 371) din anul 46 î.Hr., timp în care s-au pierdut 3 zile, adică anul calendaristic (convențional) a rămas în urmă cu 3 zile față de anul astronomic (solar)¹⁹². Atunci, Părinții au hotărât doar mutarea datei echinocțiului de primăvară pe 21 martie, suprimând cele 3 zile pierdute. Îndreptarea nu a ajutat cu nimic, deoarece, în continuare, zilele se pierdeau, pentru că anul calendaristic rămânea în urmă față de anul astronomic, problema de fond nefiind rezolvată.

Îndreptarea calendarului în Apus

În secolul al XVI-lea, diferența dintre anul astronomic și anul calendaristic crescuse destul de mult, la 10 zile, fiind resimțită cu ușurință, atât în societate, cât și în Biserică. Ținând cont de acest lucru, Conciliul de la Trident (Spania, 1545-1563) a propus modificarea calendarului, de fapt,

¹⁹² George Nichols PACKER, *Our Calendar. The Julian Calendar and its Errors*, p. 20.

aducerea acestuia „la zi” și găsirea unei soluții pentru rezolvarea problemei de fond. La porunca Papei Grigorie al XIII-lea (motiv pentru care noul calendar se va numi *gregorian*), astronomul italian *Luigi Lilio* a făcut îndreptarea calendarului, în anul 1582, găsind o metodă care să rezolve problema. În primul rând, au fost suprimate cele 10 zile pierdute, data de 5 octombrie devenind peste noapte 15 octombrie 1582. În același timp, el a hotărât ca, dintre anii seculari și bisecți, să rămână bisecți numai anii care se împart exact la 4, adică 1600, 2000, 2400; ceilalți vor fi ani comuni, respectiv 1700, 1800, 1900¹⁹³ etc. De ce? Pentru că la aprox. 400 ani (mai exact 384), se pierd 3 zile, care ar trebui să fie ajustate.

Calendarul îndreptat, numit și „stilul nou”, a fost implementat imediat în Biserica Romano-Catolică și a fost preluat, treptat, de țările din Occident, inclusiv în America, datorită influenței Bisericii Romano-Catolice, iar în Răsărit s-a folosit mai departe vechiul calendar iulian, numit de atunci „stilul vechi”.

Îndreptarea calendarului în Răsărit

La început, Biserica Ortodoxă nu a acceptat îndreptarea calendarului din motive confesionale. Treptat însă, diferența a avansat, ajungând la începutul secolului al XX-lea, la 13 zile, diferență pe care o avem și astăzi.

¹⁹³ Peter ARCHER, *The Christian Calendar and the Gregorian Reform*, pp. 10-11.

Statele răsăritene și chiar și cele din Asia au început să preia modificarea calendarului în viața civilă: Japonia în 1873, China în 1912, Rusia și Bulgaria în 1918, România și Serbia în 1919, Grecia în 1923, Turcia în 1926, Egipt în 1928 ș.a.m.d.

În 1923, a avut loc un congres interortodox la Constantinopol, în care s-a dezbătut problema aceasta, argumentându-se că este mai mult o problemă științifică, astronomică, și nu una doctrinară. Bisericile Ortodoxe au convenit să îndrepte calendarul iulian prin suprimarea diferenței de 13 zile, astfel încât anul calendaristic să coincidă cu cel astronomic. Tot atunci, a fost propusă și o nouă metodă de îndreptare, care are o valabilitate mai mare (44.000 ani) decât cea propusă de Luigi Lilio (3.400 ani), respectiv, dintre anii seculari, vor fi bisecți numai cei care împărțiți la 9 dau rest 2 sau 6¹⁹⁴.

Totodată, s-a hotărât ca fiecare Biserică autocefală să facă această modificare a calendarului „la momentul potrivit”. Cele mai multe Biserici Ortodoxe au făcut modificarea calendarului în următorii ani, printre care și Biserica Ortodoxă Română, în anul 1924.

Până în ziua de astăzi, mai sunt trei Biserici Ortodoxe care nu au îndreptat calendarul, respectiv, Patriarhia Ierusalimului, Biserica Rusiei și Biserica Serbiei, precum și Sfântul Munte Athos. Dacă la noi Crăciunul este pe 25 decembrie, în Patriarhia Moscovei acesta este sărbătorit pe 7 ianuarie (25 decembrie + 13).

¹⁹⁴ Pr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica Generală*, pp. 153-154.

Tot la congresul ortodox de la Constantinopol, s-a mai hotărât ca, până la preluarea îndreptării calendarului de către celelalte patriarhii, Sfintele Paști să fie serbate de către toate Bisericile Ortodoxe surori la aceeași dată, după Pascalia veche sau după stilul vechi, pentru a nu se produce scindare în sânul Bisericii Răsăritene.

Data Sfintelor Paști

Stabilirea modului de calcul pentru data Sfintelor Paști a fost făcută la Sinodul I Ecumenic de la Niceea în anul 325, întrunit la porunca Sfântului Împărat Constantin cel Mare. În acest sens, au fost fixate trei reguli foarte clare:

1. Sfintele Paști trebuie să fie întotdeauna în zi de *duminică*;
2. *Prima duminică, după luna plină, după echinocțiul de primăvară*;
3. Dacă Paștile creștinilor coincid cu Paștile iudeilor, Paștile creștinilor se amână cu o săptămână¹⁹⁵.

Ca urmare a regulilor de mai sus, data Sfintelor Paști poate varia într-un interval de 5 săptămâni. Care este acest interval de timp?

Cel mai devreme, Sfintele Paști pot fi sărbătorite în felul următor: dacă echinocțiul de primăvară (21 martie) este într-o zi de sâmbătă și seara este lună plină, întrunind condițiile, a doua zi, duminică 22 martie, se poate serba Învierea Domnului. Mai devreme nu se poate! Care este cea mai îndepărtată zi? Următoarea lună plină, va fi peste

¹⁹⁵ Pr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica Generală*, p. 217.

29 ½ zile (după o lună sinodică), adică pe 19 aprilie. Dacă aceasta este într-o zi de luni, Paștile se va putea serba abia duminică 25 aprilie. Așadar, intervalul de timp este 22 martie – 25 aprilie, adică 35 zile¹⁹⁶.

Însă, aceste date sunt valabile doar în Apus. De ce? Pentru că aici se folosește în unanimitate calendarul îndreptat (gregorian) sau stilul nou, în care echinocțiul de primăvară calendaristic coincide cu cel astronomic, 21 martie. În Răsărit, din cauza faptului că mai sunt trei Biserici Ortodoxe care folosesc calendarul neîndreptat (iulian) sau stilul vechi, care este în urmă cu 13 zile, data echinocțiul de primăvară este considerată 3 aprilie (21 martie + 13 zile). În acest caz, toate datele calcului de mai sus se amână cu 13 zile. În consecință, prima dată când pot fi sărbătorite Sfintele Paști în Bisericile Ortodoxe este 4 aprilie (22 martie + 13 zile), așa cum a fost în 2010, spre exemplu, iar cel mai târziu este 8 mai (25 aprilie + 13 zile), așa cum a fost în 1983.

Din acest motiv, de cele mai multe ori, diferența dintre data Sfintelor Paști în Răsărit și în Apus este de o săptămână. Se poate, însă, întâmpla să fie în aceeași zi, ca în anul 2017, dar și la o diferență foarte mare, de 5 săptămâni, cum a fost, spre exemplu, în anul 2016, 27 martie în Apus și 1 mai în Răsărit, iar foarte rar la o diferență de 4 săptămâni, așa cum vom avea în anul 2021, 4 aprilie în

¹⁹⁶ George Nichols PACKER, *Our Calendar. The Julian Calendar and its Errors*, p. 84.

Apus și 2 mai în Răsărit. Niciodată nu există o diferență de 2 sau 3 săptămâni.

Când poate exista o diferență de 5 săptămâni? Atunci când luna plină este în zilele imediat următoare după echinocțiul de primăvară astronomic (21 martie), așadar până în data de 3 aprilie, astfel încât, calendarul vechi (iulian), „pierde” această lună plină, fiind înaintea echinocțiului său convențional, din 3 aprilie, și trebuie să aștepte următoarea lună plină, adică încă $29 \frac{1}{2}$ zile, iar abia în duminica viitoare pot fi sărbătorite Sfintele Paști în Răsărit.

Se mai ridică o întrebare: De ce în unii ani sărbătorim Sfintele Paști împreună? Știm că echinocțiul de primăvară este în 21 martie în Apus și, în mod convențional, în 3 aprilie în calendarul iulian (vechi) folosit de cele trei Biserici din Răsărit. Atunci când *prima* lună plină de după echinocțiul astronomic de primăvară (21 martie) cade după data de 3 aprilie, Răsăritul și Apusul sărbătoresc Învierea Domnului împreună. Aceasta pentru că Bisericile din Apus trebuie să „aștepte” mai mult timp până la prima lună plină, în timp ce Răsăritul așteaptă mai puțin.

Spre exemplu, în anul 2017, prima lună plină a fost pe data de 11 aprilie, la orele 09:08. Așadar, ambele calendare au avut data echinocțiului de primăvară (astronomică și convențională) înainte de 11 aprilie. Apusul a „așteptat” prima lună plină, de pe 21 martie până pe 11 aprilie, în timp ce Răsăritul, a așteptat doar 8 zile, din 3 aprilie până în 11 aprilie. Întrunindu-se toate cele trei condiții ale Sinodului

I Ecumenic de la Niceea, următoarea duminică, 16 aprilie 2017, a fost sărbătorită Învierea Domnului în toată Biserica Creștină.

În concluzie, Sfintele Paști vor putea fi sărbătorite împreună, în fiecare an, în toată Biserica Creștină, atunci când îndreptarea calendarului va fi preluată în toate Bisericile Ortodoxe Autocefale.

BIBLIOGRAFIE

Ambrozie al Milanului, Sf., *Despre binefacerile morții*, trad. Pr. Prof. Teodor Bodogae, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 52, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007;

Ambrozie al Milanului, Sf., *Hexaameron*, trad. Pr. Prof. Teodor Bodogae, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 52, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007;

Archer, Peter, *The Christian Calendar and the Gregorian Reform*, Fordham University Press, New York, 1941;

Aristotel, *Etica Nicomahică*, trad. Stela Petecel, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988;

Atanasie cel Mare, Sf., *Epistola a doua către același Episcop Serapion. Împotriva celor care declară pe Fiul creatură*, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 16, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988;

Augustin, Fer., *Confessiones (Mărturisiri)*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 64, trad. Prof. Dr. Nicolae Barbu, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985;

Berdiaev, Nikolai, *Filosofia lui Dostoievski*, trad. Radu Părpăuță, Institutul European, Iași, 1992;

Bodogae, Teodor Pr., „Studiu introductiv”, în Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre binefacerile morții*, trad. Pr. Prof. Teodor Bodogae, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 52, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007;

Braniște, Ene Pr., *Liturgica Generală*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985;

Braniște, Ene Pr., *Liturgica specială*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980;

Chiril al Alexandriei, Sf., *Închinarea și Slujirea în Dub și Adevăr*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 38, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991;

Chirilă, Pavel, *Prevenirea bolilor prin stilul de viață. Boli evitabile*, Ed. Christiana, București, 2012;

Ciprian al Cartaginei, Sf., *Despre condiția muritoare a omului*, trad. Pr. Prof. Alexandru Stan, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013;

Ciudin, Nicolae Pr., *Studiul Vechiului Testament*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002;

Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 16, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Ed. Basilica, București, 2016;

Clement Alexandrinul, *Stromatele*, trad. Pr. Dumitru Fecioru, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești 5*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982;

Constantinescu, Ioan Pr., *Studiul Noului Testament*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002;

Daniel PF, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Comori ale Ortodoxiei. Explorări teologice în spiritualitatea liturgică și filocalică*, Ed. Trinitas, Iași, 2007;

Daniel PF, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Făclii de Înviere. Înțelesuri ale Sfintelor Paști*, Ed. Basilica, București, 2008;

Daniel PF, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Teologie și spiritualitate*, Ed. Basilica, București, 2010;

Debord, Guy, *Societatea spectacolului*, trad. Cristina Săvoiu, Ed. Rao, București, 2011;

Douglas, J.D. (red.), *Dicționar Biblic*, Ed. Cartea Creștină, Oradea, 1995;

Epictet, *Manualul*, trad. Ioana Costa, Ed. Seneca Lucius Annaeus, București, 2015;

Evdokimov, Paul, *Ortodoxia*, trad. Dr. Irineu Ioan Popa, Arhiereu vicar, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996;

Fecioru, Dumitru Pr., „Viața și opera Sfântului Ioan Damaschinul”, în Sf. Ioan Damaschinul, *Dogmatica*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1943;

Grigorie de Nyssa, Sf., *Dialogul despre suflet și înviere*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 30, trad. Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998;

Grigorie de Nyssa, Sf., *Marele Cuvânt Catehetic*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 30, trad. Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998;

Grigorie de Nyssa, Sf., *De Instituto Christiano, Despre scopul cel după Dumnezeu și viețuirea cea după adevăr*, trad. Florin Filimon, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 12, Ed. Basilica, București, 2014;

Grigorie de Nyssa, Sf., *Despre facerea omului*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 30, trad. Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998;

Grigorie de Nyssa, Sf., *Omilii la Praznice Împărătești*, trad. Ierom. Agapie Corbu, Ed. Sfântul Nectarie, Arad, 2010;

Grigorie de Nyssa, Sf., *Despre Rugăciunea Domnească*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 29, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982;

Grigorie de Nyssa, Sf., *Viața lui Moise*, trad. Pr. Ioan Buga, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 29, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982;

Grigorie Teologul, Sf., „Cuvântarea I. Despre Paști și zăbovirea sa”, în *Cuvântări*, trad. Călin Popescu, Ed. de Suflet, București, 2009;

Grigorie Teologul, Sf., „Cuvântarea a XVIII-a. La moartea tatălui său”, în *Cuvântări*, trad. Călin Popescu, Ed. de Suflet, București, 2009;

Heidegger, Martin, „Die Frage nach Sein und Zeit”, în ARD Mediathek, Radio Wissen, Bayern 2, 28.06.2017, <https://www.ardmediathek.de/radio/radioWissen/Martin-Heidegger-Die-Frage-nach-Sein>;

Heidegger, Martin, *Ființă și timp*, trad. Gabriel Liiceanu, Ed. Humanitas, București, 2012;

Ioan Casian, Sf., *Așezămintele mănăstirești și despre tămăduirile celor opt păcate principale*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 57, trad. Prof. Vasile Cojocaru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990;

Ioan Damaschinul, Sf., *Cele trei tratate contra iconoclaștilor*, trad. Pr. Dumitru Fecioru, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 17, Ed. Basilica, București, 2017;

Ioan Damaschinul, Sf., *Dogmatica*, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1943;

Ioan Gură de Aur, Sf., *Omilii la Facere*, I, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 21, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987;

Ioan Gură de Aur, Sf., *Predici la Sărbători Împărătești și Cuvântări de laudă la sfinți*, trad. Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006;

Isaac Sirul, Sf., *Cuvinte despre nevoință*, în *Filocalia*, vol. X, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2015;

Iustin Martirul și Filosoful, Sf., *Dialogul cu iudeul Trifon*, trad. Pr. Prof. Olimp Căciulă, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești 2, Apologeti de limbă greacă*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980;

Kant, Immanuel, „Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?“, în: *Berlinische Monatsschrift*, vol. 12, dec., Berlin, 1784;

Lorenz, Konrad, *Cele opt păcate capitale ale omenirii civilizate*, trad. Vasile Poenaru, Ed. Humanitas, București, 2012;

Lossky, Vladimir, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, trad. Pr. Vasile Răducă, Ed. Anastasia, București, s.a.;

Mircea, Ioan Pr., *Dicționar al Noului Testament*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995;

Maxim Mărturisitorul, Sf., *Către Prea Cuviosul Presbiter Marin*, trad. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești 81*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1990;

Maxim Mărturisitorul, Sf., *Răspunsuri către Talasie*, în *Filocalia*, vol. III, trad. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2009;

Mladin, Nicolae IPS et. al., *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. I, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979;

Nicolae Cabasila, Sf., *Tălcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, trad. Pr. Prof. Ene Braniște, Ed. Arhiepiscopiei Bucureștilor, București, 1989;

Noica, Constantin, *Eseuri de Duminică*, Ed. Humanitas, București, 2013;

Noica, Constantin, *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru*, Ed. Humanitas, București, 1992;

Packer, George Nichols, *Our Calendar. The Julian Calendar and its Errors*, Fred Miller Blank Book Co., Williamsport, PA, USA, 1893;

Philip, Alexander, *The Calendar: Its History, Structure and Improvement*, Cambridge University Press, 1921;

Platon, *Apărarea lui Socrate*, în *Dialoguri*, trad. Cezar Papacostea, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2010;

Platon, *Criton sau Datoria cetățeanului. Dialog etic*, în *Dialoguri*, trad. Cezar Papacostea, Ed. Univers Enciclopedic Gold, București, 2010;

Pleșu, Andrei, *Despre frumusețea uitată a vieții*, Ed. Humanitas, București, 2011;

Schmemmann, Alexandre, *Euharistia. Taina Împărăției*, trad. Pr. Boris Răduleanu, Ed. Anastasia, București, s.a.;

Schopenhauer, Arthur, *Aforisme asupra înțelepciunii în viață*, trad. Titu Maiorescu, Ed. Gramar, București, 2010;

Stăniloae, Dumitru Pr., *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997;

Stăniloae, Dumitru Pr., *Ortodoxie și Româanism*, în *Opere complete*, vol. VIII, Ed. Basilica, București, 2014;

Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria Bisericească*, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 44, trad. Pr. Prof. Vasile Sibiescu, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995;

Teofilact, Arhiepiscopul Bulgariei, Sf., *Tâlcuire la Evanghelia de la Luca*, trad. Diac. Gheorghe Băbuț, Ed. Pelerinul Român, Oradea, 1999;

Vasile cel Mare, Sf., *Epistole*, trad. Pr. Teodor Bodogae, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 3, Ed. Basilica, București, 2010;

Vasile cel Mare, Sf., *Omilii la Hexaemeron*, trad. Pr. Prof. Dumitru Fecioru, în coll. *Părinți și Scriitori Bisericești* 17, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986;

Wittgenstein, Ludwig, *Lecții și convorbiri despre estetică, psihologie și credința religioasă*, trad. Mircea Flonta, Ed. Humanitas, București, 1993;

Catavasier sau Octoih Mic, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2017;

Ceaslov, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2014;

Liturghier, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012;

Mica Biblie, Ed. Basilica, București, 2016;

Mineiul pe Iulie, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002;

Molitfelnic, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006;

Panihida, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2016;

Patericul, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, Alba Iulia, 1990;

Prohodul Domnului, Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2011;

Sfânta și Dumnezeiasca Evanghelie, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2013;

Slujba Învierii, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010;

Viețile Sfinților pe luna Iulie, Ed. Episcopiei Romanului, 1997.

TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI
Intrarea Miron Cristea nr. 6, 040162, București
Tel.: 021.335.21.29; 021.335.21.28; Fax: 021.335.19.00
E-mail: contact@libriacartilorbisericesci.ro,
tipografia@patriarhia.ro, editura@patriarhia.ro
libriacartilorbisericesci.ro

